

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP
TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

DENİZ KUVVETLERİNDE SİSTEM DEĞİŞİKLİĞİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

İskender TUNABOYLU

Danışman

Prof. Dr. Sabri SÜRGEVİL

İZMİR 2008

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	2
KISALTMALAR	6
I	MONDROS MÜTAREKESİ'NDEN 1938'E KADAR
DENİZ KUVVETLERİ	7
A. Türkiye Cumhuriyeti'ne Kalan Donanma	7
B. Cumhuriyet Donanmasına Kalan İnsan Kaynağı	10
C. Genç Cumhuriyetin Deniz Gücü Anlayışı	11
D. Donanma Teşkilatı	14
E. Kurumsal Arayış Dönemi	18
F. Personel Konularında Değişim	22
G. Eğitim-Öğretim Konularında Değişim	25
1. Deniz Harp Akademisi	25
2. Deniz Harp Okulu ve Lisesi	26
3. Çırak Okulları	28
H. Teknik-Lojistik Konularda Değişim	28
I. Dönemin Türk Dış Politikası	31
II	1938'DEN NATO'YA GİRİŞ SÜRECİNE .....
38	
A. Dönemin Türk Dış Politikası	38
B. Truman Doktrini ve Marshall Yardımı	43
C. II. Dünya Savaşı Sonuna Kadar Donanma Faaliyetleri	46
D. II. Dünya Savaşından Sonra Donanma Faaliyetleri	49
E. Personel Konularında Değişim	56
F. Eğitim-Öğretim Konularında Değişim	57
1. Deniz Harp Akademisi	59

2. Deniz Harp Okulu ve Lisesi	60
3. Deniz Gedikli Küçük Zabit Hazırlama Mektebi	61
G. Teknik Konularda Değişim	62
H. Lojistik Konularda Değişim	63
III. NATO'YA GİRİŞ VE DENİZ KUVVETLERİNDEKİ DEĞİŞİM	67
A. Dönemin Türk Dış Politikası	67
B. Deniz Kuvvetlerinde Değişim	71
C. Personel Konularında Değişim	82
D. Eğitim-Öğretim Konularında Değişim	84
1. Deniz Harp Akademisi	85
2. Deniz Harp Okulu ve Lisesi	86
3. Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu	87
4. Er Eğitim Merkezi	87
5. Diğer Eğitim Kurumları	87
E. Teknik Konularda Değişim	89
F. Lojistik Konularda Değişim	90
IV. KIBRIS'TA DEĞİŞEN DURUM VE DENİZ KUVVETLERİ	95
A. Dönemin Türk Dış Politikası	95
B. Deniz Kuvvetlerinde Değişim	102
C. Kıbrıs'taki Gerilim ve Deniz Kuvvetleri	109
D. Personel Konularında Değişim.....	111
E. Eğitim-Öğretim Konularında Değişim	112
1. Deniz Harp Akademisi	112
2. Deniz Harp Okulu ve Lisesi	113
3. Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu	114
F. Teknik Konularda Değişim	114
G. Lojistik Konularda Değişim	116

V. HAREKATTAN GÜNÜMÜZE DENİZ KUVVETLERİ	117
A. Dönemin Türk Dış Politikası	117
1. Kıt'a Sahanlığı Sorunu	119
2. Karasuları Sorunu	120
3. Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunu	120
4. Kardak Krizi	121
B. NATO'nun Yeniden Yapılanması	124
C. Deniz Kuvvetlerinde Değişim	126
D. NATO'ya Sağlanan Destek	133
E. Personel ve Eğitim Konularında Değişim	135
1. Deniz Harp Akademisi	137
2. Deniz Harp Okulu	137
3. Deniz Lisesi	138
4. Deniz Astsubay Hazırlama Okulu	139
F. Teknik Konularda Değişim	139
G. Lojistik Konularda Değişim	143
SONUÇ	144
KAYNAKÇA	149
EKLER	163

ÖNSÖZ

Kurtuluş Savaşı'nı milleti ile ortak hedefte birleşerek kazanan Türk Ordusu'nun esasını Kara Kuvvetleri oluşturuyordu. Alman ve İngiliz danışmanların kısa süreli rehberlikleri nedeniyle düzenli bir sistem tesis edilemeyen, Truman, Marshall yardımları ve NATO'ya üyelik ile birlikte bir kuvvet haline gelen Türk Deniz Kuvvetleri'nde, Amerikan Askeri Yardım Kurulu'nun tavsiyeleri doğrultusunda Amerikan hareket, teknik, lojistik ve personel eğitim sistemi yerleşti.

Türkiye'nin izlediği dış politikadaki kırılmalara bağlı olarak değişim gösteren Deniz Kuvvetleri Komutanlığı sistem değişiklikleri beş ana bölüm halinde, ağırlıklı olarak Amerikan Ulusal Arşivi, Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı (ATASE) Arşivi ile Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen bilgilere göre hazırlanmıştır.

Tezimi hazırlamamda desteğini ve ilgisini esirgemeyen, araştırmalarımnda yol gösteren Sayın Prof. Dr. Sabri Sürgevil'e, gerek tez konumu seçmemdeki yardımları, gerekse öğrenimim süresince engin bilgisi ile her zaman rehberim olan Sayın Prof. Dr. Ergun Aybars'a, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Deniz Tarihi'ne ilişkin derin bilgisi ile her zaman yanımda olan Doç. Dr. Serhat Güvenç'e şükranlarımı sunarım.

Doktora eğitimimin ders aşamasında verdikleri bilgiler ile beni aydınlatan Yrd. Doç Dr. Kemal Arı'ya, Yrd. Doç Dr. Kenan Kırkpınar'a, Yrd. Doç. Dr. Leyla Kırkpınar'a ve Yrd. Doç. Dr. Türkan Başyigit'e ayrıca teşekkür ederim.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı yaralı ve hareket kabiliyetinden yoksun gemilerle denizden vatanını koruyacak bir donanma kurma gayretinde olan Cumhuriyet denizcileri, bu şansı yüce önder Atatürk'ün Hamidiye Zırhlısı ile yaptığı seyir sonrasında yakalayabildiler.

Atatürk'ün direktifi ile kurulan Bahriye Vekaleti döneminde başlayan donanma kurma çalışmaları, Müsteşarlık döneminde de devam etti. Tüm faaliyetleri Genelkurmay'da müsteşarlık seviyesinde yürütülen donanma, karacı komutanların verdikleri kararlara göre geliştiriliyordu. Karacı komutanların, Boğazları savunacak kabiliyette birkaç denizaltıdan oluşan küçük bir donanmanın, Türkiye için yeterli olduğuna inanmalarından dolayı Cumhuriyetin ilk 15 yılında kısıtlı bütçe imkanları ile ana vurucu unsur olarak dört muhrip ile beş denizaltı alınarak, imkansızlıklar altında tersane kurma çalışmaları devam etti.

Cumhuriyet döneminde getirtilen Alman danışman subayların etkisi ile ağırlıklı olarak Alman hareket, teknik, lojistik ve eğitim sistemi içinde kendi sistemlerini kurma gayreti içinde olan donanma, başlayan II. Dünya Savaşı nedeniyle bu hedefini gerçekleştiremedi.

Savaş sonrasında başlayan Truman ve Marshall yardımlarına kadar daha çok İngiliz menşeli gemilerden oluşan Cumhuriyet donanmasında, NATO'ya giriş ile birlikte Amerikan menşeli gemilere geçiş süreci başladı. Yardımlar kapsamında Türkiye'de görevlendirilen Amerikan askeri yardım kurullarının rehberliğinde donanmada gerek materyal, gerekse hareket, teknik, lojistik ve eğitim sistemlerinde başlayan değişim Türkiye'nin NATO'ya üye olması sonrasında daha da hızlandı.

NATO askeri yardımı kapsamında alınan gemilerle Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim donanması niteliğinde olan donanma, NATO'ya üyelik sonrasında yıllarda savaş donanması olma özelliğine kavuştu.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gemi sayısının azlığı ve kısıtlı bütçe nedeniyle düzenli bir lojistik sistemi olmayan donanmada NATO'ya üyelik sonrasında askeri yardım

kapsamında gelen gemi ve yedek parça sayısındaki artış nedeniyle Amerika lojistik sistemi aynen alınarak uygulanmaya başlandı.

Gemi ve sistemlerin modernleşmesine bağlı olarak ortaya çıkan eğitim ihtiyacı, Amerika'da ve yurt içinde Amerikalı eğitimci nezaretinde açılan kurslarla karşılandı. Bunun yanında bir çok Subay ve Astsubay Amerika'dan alınan gemilerin tesliminden önce Amerikan gemi eğitim sistemine göre eğitime alındı. Ayrıca Amerika'da kurs/staj yapan subay, astsubayların bu ülke donanmasında gördükleri usulleri ülkemiz donanmasında da uygulaması Amerikan eğitim sisteminin yerleşmesini hızlandırdı.

1930'lu yılların başlarında kurulmasına başlanan Gölcük Tersanesi'ndeki donanım eksikliklerinin tamamlanması Amerikan askeri yardımı ile birlikte hız kazandı. Amerikan eğitimci nezaretinde uygulanmaya başlanan gemi overhol ve bakım usulleri ile İngiliz sistemi esaslarınca çalışan tersanede, onarım esasları Amerikan sistemi esas alınarak yeniden düzenlendi.

Lojistik ve teknik alanda olduğu gibi donanma gemi eğitim sistemi de Amerikan donanması eğitim sistemine dönüştürüldü. Gemi tipine bağlı olarak gemilerin yapacağı seyir saatinin yıllık olarak belirlendiği yeni sistemde tek gemi eğitimi, tip eğitimi, task (görev) eğitimi gibi yeni eğitim sistemleri uygulanmaya başlandı.

Amerikan askeri yardımı ile birlikte başlayan bu hızlı değişim eğitim kurumlarına da yansdı. Tüm eğitim kurumlarında uygulanmakta olan müfredat programları ile eğitim süreleri Amerika'nın dengi eğitim kurumları esas alınarak yeniden düzenlendi. Deniz Harp Okulu'nda kurulan tercüme bürosu marifetiyle NATO dökümanları tercüme edilerek deniz kuvvetlerinde uygulanacak strateji ve taktik usuller NATO usulleri esas alınarak uygulanmaya başlandı.

Savaş sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde tercihini batılı ülkelerden yana kullanan Türkiye, başta Karadeniz olmak üzere yurdun bir çok yerinde Amerika'nın Sovyetlere karşı çeşitli askeri üsler kurmasına izin verdi. Amerika ile mutlu bir şekilde devam eden beraberlik Kıbrıs sorununun ortaya çıkması ile birlikte zaman zaman mutsuz ancak sürdürülmesi zorunlu bir birliktelik haline dönüştü.

1963 ve 1967 Kıbrıs krizlerinde İngiltere ve Amerika'dan beklediği desteği bulamayan Türkiye, garantörlük hakkını kullandı ve 1974'te Kıbrıs'a çıkarma yaparak adada Türklere

karşı yapılan tedhiş hareketine son verdi. Türkiye'nin Amerika'nın karşı çıkmasına rağmen adaya müdahalesi Türkiye ve Amerika'nın sürdürdüğü zorunlu birlikteliğin son bulması ile sonuçlandı.

Harekat sonrasında başlayan Amerikan ambargosu ile kendi ayakları üzerinde durma stratejisini uygulamaya başlayan deniz kuvvetleri, Almanya ve Fransa ile yaptığı gemi alım anlaşmaları ile donanma unsurlarının birden fazla dış kaynağa dayandırılmasını sağladı. Yapılan anlaşmalar özellikle gemi inşa yolunda askeri tersanelerin gelişimine büyük fayda sağladı.

Deniz Kuvvetleri'ndeki bu değişim NATO'ya üyelik sonrasında tesis edilen Amerikan sistemlerinin değişimini gerektirmedi. Ortaya çıkan ihtiyaçlara bağlı olarak uygulanan sistemler sadece revize edildi. Alman gemilerinin kullanılmaya başlanması ile birlikte makina sistemlerinde Amerikan teknik sisteminden farklı olarak saatli bakım uygulanmasına başlandı.

Deniz Kuvvetleri'nde 1974 sonrası en büyük değişim hareket konularında oldu. Kendi strateji ve taktiklerini üretmeye başlayan Deniz Kuvvetleri, TCG KOCATEPE'nin kendi uçaklarımız tarafından batırılmasından aldığı ders ile diğer kuvvetlerle yapılan müşterek eğitimlere ağırlık verdi.

Almanya ve Fransa ile yapılan gemi inşa projeleri ile savaş gemisi inşa sanayinde tecrübe kazanan tersanelerimiz, 1980'lerden itibaren gemi inşa ve onarım faaliyetlerinde büyük bir gelişim kaydetti.

Gelişen yerli sanayiden istifade ile 21'nci yüzyıldan itibaren Milli Gemi (MİLGEM) projesi ile Türk patentli gemi ve silah sistemlerinin inşasına başlandı. Türkiye'nin kendi savaş gemisini kendisi inşa eden sayılı ülkeler arasında yerini almasını sağlayacak olan bu projeden bağımsız olarak, ASELSAN ve HAVELSAN gibi milli kuruluşlarla koordineli geliştirilen elektronik sistemlere ve silah sistemlerine ait projelerle gemi silah ve sistemlerini her geçen gün yenileyen Cumhuriyet dönemi Deniz Kuvvetleri, Osmanlı'nın gerileme ve çöküş dönemlerinden aldığı dersler ile tarihi tekerrür ettirmemek prensibinden hareketle her geçen gün biraz daha ileri gitmektedir.

KISALTMALAR

A.g.a.	: Adı Geçen Arşiv
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AYKDG	: Amerikan Yardım Kurulu Deniz Grubu
Bas.	: Basımevi
bkz.	: Bakınız
BLACKSEAFOR	: Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Kuvveti
D.D.	: Donanma Dergisi
D.K.D.	: Deniz Kuvvetleri Dergisi
D.K.Y.	: Deniz Kuvvetleri Yayınları
D.K.T.	: Deniz Kuvvetleri Tarihçesi
Dz.	: Deniz
Genkur	: Genelkurmay Başkanlığı
Kit.	: Kitabevi
Kur.	: Kurmay
LDGAM	: Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü
MCMFORMED	: NATO Akdeniz Daimi Mayın Karşı Tedbirleri Kuvveti
MCMFORSOUTH	: NATO Güney Avrupa Mayın Karşı Tedbirleri Kuvveti
MKT	: Mayın Karşı Tedbirleri
NARA	: National Archives and Records Administration
NAVOCFORMED	: NATO Akdeniz Çağrı Kuvveti
s.	: Sayfa
S.K.D.	: Silahlı Kuvvetler Dergisi
ss.	: Sayfadan sayfaya
STANAVFORMED	: NATO Akdeniz Daimi Kuvveti
TCG	: Türkiye Cumhuriyeti Gemisi
yay.	: Yayınları

I MONDROS MÜTAREKESİ'NDEN 1938'E KADAR DENİZ KUVVETLERİ

A. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE KALAN DONANMA

İttihat ve Terakki Partisi liderlerinin 2 Ağustos 1914'te bir oldu-bitti ile imzaladıkları Osmanlı-Almanya İttifak Anlaşması sonrasında, Odessa ve Sivastopol limanlarının bombalanmasıyla başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı serüveni, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile son buldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nu fiilen sona erdiren Mütareke'nin 25 maddesinden 9'u tamamen denizcilik, deniz kuvvetleri ve onlarla bağlantılı tesis, hareket, lojistik ve hizmetlerle ilgili idi. Başka bir ifade ile bu anlaşmanın % 36'sı sadece Deniz Kuvvetleri'ni ve deniz hareketi bakımından önem taşıyan üs, liman ve boğazları kapsamaktaydı¹. Bu maddeler²;

1. Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın açılması, Karadeniz'e serbestçe geçiş temini ile Çanakkale ve Karadeniz istihkamlarının itilaf devletleri tarafından işgali sağlanacaktır.
2. Türk sularındaki mayınlı alanlar ile torpido ve kovan menzillerinin yerleri gösterilecek, bunları taramak ve kaldırmak için yardım edilecektir.
3. Karadeniz'deki mayınlar hakkında müttefiklere bilgi verilecektir.
5. Hudutların korunması ve iç asayişin temini dışında, Osmanlı ordusu derhal terhis edilecektir.
6. Osmanlı harp gemileri teslim edilecek ve bunlar gösterilecek limanlarda gözetim altında olacak, yalnız Osmanlı kıyı sularında inzibata gerekli küçük gemiler bundan hariç tutulacaktır.
8. Osmanlı demiryollarından İtilaf Devletleri istifade edecekler ve Osmanlı ticaret gemileri müttefiklerin hizmetinde bulundurulacaktır.
9. Türk liman ve fabrikalarındaki bütün tamir ve araçlarından istifade olunacaktır.
13. Askeri, ticari ve denizle ilgili madde ve malzemelerin tahribi önlenecektir.
18. Trablusgarp ve Bingazi'de Osmanlı işgali altında bulunan limanlar İtalyanlara teslim olunacaktır.

¹ Mert Bayat, **Atatürk'ün Denizcilik, Deniz Kuvvetleri ve Deniz Stratejisi ile İlgili Görüşleri ve Uygulamaları**, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1998, s. 5. (bundan böyle, Bayat, **Atatürk'ün Denizcilik...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

² Hamza Eroğlu, **Türk İnkılabı Tarihi**, Savaş yay., Ankara, 1990, s. 87-88.

Bu hükümlerin gereği olarak boğazların savunma tesisleri tahrip edilerek trafik kontrolü İngilizlere bırakıldı. Donanmanın mayın tarama gemileri hariç bütün gemileri müttefikler arası bir kontrol komisyonunun gözetiminde Haliç'e bağlanarak büyüklüğü nedeniyle Haliç'e giremeyen Yavuz muharebe kruvazörü İngiliz gemileri refakatinde İzmit'e gönderildi. Nöbetçiler dışındaki personel gemilerden çıkartılıp, topların kamaları, kazanların kapakları sökülerek cephaneleri ile birlikte Ok Meydanı'ndaki deniz depolarında müttefik askerlerinin gözetimine bırakıldı³.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı ile başlayan Milli Mücadele, 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Anlaşması ile sonuçlandırıldı ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilerek bağımsız Türkiye Cumhuriyeti kuruldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkiye Cumhuriyeti'ne miras olarak bıraktığı Donanma; Haliç'te çürümeye terk edilen gemiler, yaralı ve hareket kabiliyetinden yoksun Yavuz muharebe kruvazörü⁴ ile son beş yıldır tezgahları çalışmayan bir tersaneden ibaretti⁵.

Yaklaşık 60.000 tonluk savaş gemileri mevcut olmasına rağmen, donanmaya gerçek değerini verebilecek ateş gücüne ve hareket yeteneğine sahip bir tek gemi yoktu. Bu dönemde Cumhuriyet Hükümeti ülkenin deniz güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla güçlü bir deniz gücü oluşturma gayreti içine girdi⁶. Çünkü Cumhuriyet Donanması'nın hali hazır durumu son derece kötü idi⁷:

- Harekate hazır tek bir gemi yok idi.
- Yaralı Yavuz, son 6 yıldır harekattan sakıt bir şekilde şamandıradaki bekletiliyordu. Alman personeli Türkiye'yi terk ederken gemiye ait tüm talimnameleri götürdüğünden personel gemi kullanma doktrinini bilmiyordu.
- Hamidiye kruvazörünün seyre hazır olabilmesi için en az beş aya ihtiyacı vardı.

³ Afif Büyüktuğrul, **Büyük Atamız ve Türk Denizciliği**, D.K.Y., İstanbul, 2006, s. 31. (bundan böyle, Büyüktuğrul, **Atamız...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁴ Yavuz 20 Ocak 1918'de yapılan İmroz hareketinde aldığı üç mayın yarısı nedeniyle harekattan sakıttır. (İskender Tunaboşlu, "*Birinci Dünya Savaşında İmroz Harekati*", **D.K.D.**, 594 (Kasım 2005), s. 10. (bundan böyle, Tunaboşlu, **İmroz...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁵ **Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri**, D.K.Y., Ankara, 2002, s. 14. (bundan böyle, **Deniz Kuvvetleri...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁶ Afif Büyüktuğrul, **Cumhuriyet Donanması (1923-1960)**, D.K.Y., İstanbul, 1967, s. 24. (bundan böyle, Büyüktuğrul, **Donanma...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁷ Cem Gürdeniz, **Türk Deniz Kuvvetleri ve Dış Politika**, Yayınlanmamış Silahlı Kuvvetler Akademisi Tezi, İstanbul, 2001, s. 18. (bundan böyle, Gürdeniz, **Dış Politika...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

- Donanma personelinin ferdi eğitimi ve gemilerin harekate hazırlık eğitimleri yıllardır yapılmıyor, deniz okullarında deniz taktiği dersi dahi verilmiyordu.
- Donanmanın deniz harbinin herhangi bir çeşidinde uygulayabileceği bir doktrini mevcut değildi.
- Donanmada amiral rütbesinde subay yoktu.
- Lozan Anlaşması gereğince boğazlar askerden arındırıldığından Haliç'teki İstanbul Tersanesi kullanılmıyor, bu bölgede savaş gemisi bulundurulamıyordu.

Bu dönemdeki denizin kara birliklerinin kuruluşu ise şöyle idi⁸:

- İstanbul, İzmir, Amasra ve İzmit Deniz Komutanlıkları,
- Çeşitli kentlerde liman başkanlıkları,
- Seyri Sefain Dairesi,
- Bahriye Mektebi, Gedikli Çırak Okulları, Efradı Cedide Mektebi'nden alınan eğitim birimleri,
- Deniz fabrikaları, havuzlar,
- Deniz hastanesi, deniz basımevi, deniz müzesi, dikimhane ve çeşitli destek birlikleri.

B. CUMHURİYET DONANMASINA KALAN İNSAN KAYNAĞI

Sultan Abdülaziz döneminde gemi sayısı bakımından İngiltere'den sonra ikinci olan Osmanlı Donanması subay, astsubay ve teknik personel sayısı bakımından yetersiz idi. Bu dönemde silahlı kuvvetlerin tümünde reform yapmak üzere Almanya'dan uzman personel getirilmiş olmasına rağmen orduda gerekli modernleşme sağlanamadı⁹.

1909 başında Osmanlı Donanması'nın ıslah edilmesi ve personelinin eğitilmesi amacıyla donanma, Amiral Gamble ve beş üyeden kurulu İngiliz heyetine teslim edildi¹⁰.

⁸ Nejat Gülen, **Şanlı Bahriye**, Kastaş yay., İstanbul, 2001, s. 331-332. (bundan böyle, Gülen, **Şanlı...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁹ İlber Ortaylı, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, Alkım yay., İstanbul, 2005, s. 105, ayrıca bkz.; Erdoğan Şimşek, "93 Harbi ve Donanma", **D.K.D.**, 591 (Kasım 2004), s. 53.

¹⁰ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, I, Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1997, s. 256.

Bu dönemde İngiliz Bahriye Kanunnamesi tercüme edilerek yürürlüğe kondu ve İngiliz bahriye kıyafetleri esas alınarak subay kıyafetleri yeniden düzenlendi¹¹.

Abdülaziz döneminde başlayan ve II. Meşrutiyet döneminde artarak devam eden İngiliz eğitimci, gerek uyguladıkları donanma programı, gerekse 1910'dan itibaren Bahriye Mektebi'nde uygulamaya başladıkları eğitim sistemi ile donanmaya İngiliz sistemini yerleştirdiler¹².

Yavuz ve Midilli gemilerinin donanmaya katılmasından sonra yeniden teşkilatlandırılan Osmanlı Donanması'nın komutanlığına, 16 Ağustos 1914'ten itibaren Alman Akdeniz Filosu Komutanı Tümamiral Souchon getirildi¹³. Alman subaylarının komutasındaki Osmanlı donanmasında dört yıl süresince yapılan uygulama değişiklikleri ile İngiliz ekolünün yerini Alman ekolü aldı.

İngiliz ve Alman ekolü arasında sıkışan cumhuriyet denizcileri ne taktik, stratejik ve lojistik alanda, ne de donanmanın teşkilatlanması konusunda fikir birliğine varabildiler. Subayların bir kısmı İngiliz sisteminin, diğer bir kısmı ise Alman sisteminin daha faydalı olduğunu iddia ediyor, ancak ortak bir noktada mutabakat sağlayamıyorlardı. Savaş sonunda donanmaya ait bütün talimname ve belgeler de Almanlar tarafından götürüldüğünden eğitim, taktik ve stratejik esaslar ile savaştan elde edilen tecrübelerle ilişkin talimat, doktrin, vb. yazılı hiçbir belge bulunmuyordu. Bu nedenle de komuta kademesindeki subayların ortak bir noktada birleşmelerine ve donanmanın yazılı olması gereken esaslarının tekrar hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktaydı¹⁴.

C. GENÇ CUMHURİYETİN DENİZ GÜCÜ ANLAYIŞI

Savaş sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi hükümleri kapsamında yaklaşık 700 yıllık Osmanlı Donanma Komutanlığı makamını simgeleyen Kaptan-ı Derya/Bahriye Nazırı/Donanma Komutanlığı forsu¹⁵ Turgut Reis kruvazörü ana direğinden, bir daha toka edilmemek üzere, 5 Kasım 1918'de arya edilerek Osmanlı Donanma Komutanlığı makamı kaldırıldı. Kurtuluş Savaşı sırasında donanma olmadığı için Donanma Komutanlığı yerine Bahriye Dairesi Reisliği kuruldu¹⁶.

Cumhuriyetin ilanı sonrasında Türkiye'nin askeri kurumları arasında en çok ihmal edilen kurumu şüphesiz donanma oldu. İlk yıllarda cumhuriyetin savunmasında donanmanın önemli olmadığını düşünen generaller, mevcut çok kısıtlı kaynakların geri dönüşü olmayan bir hizmete aktarılmasını gereksiz olarak değerlendiriyorlardı. Zamanın deniz gücü

¹¹ İ. Bülent Işın, **Osmanlı Bahriyesi Kronolojisi**, D.K.Y., Ankara, 2004, s. 301. (bundan böyle, Işın, **Kronoloji...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹² Semih Eke, "*Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Osmanlı Devleti'nin Askeri Durumu*", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II**, Genkur Basımevi, Ankara, 1997, s. 196.

¹³ **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi (Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi)**, I, Genelkurmay yay., Ankara, 1970, s. 71.

¹⁴ Büyüktuğrul, **Donanma...**, s. 14.

¹⁵ Osmanlı Donanmasında 1299–1867 yılları arasında 204 Kaptan-ı Derya, 1867–1877 yılları arasında 21 Bahriye Nazırı, 1877–1918 yılları arasında 14 Donanma komutanı görev yapmıştır. 1908–1910 yıllarında İngiliz Amiral Sir Douglas Gamble, 14 Kasım 1913 – 3 Ağustos 1914 yıllarında İngiliz Albay Sir A.H. Limpus, 3 Eylül 1914 – 24 Ağustos 1917 yıllarında Alman Amiral Wilhelm Souchon, 24 Ağustos 1917 – 3 Kasım 1918 yıllarında Alman Amiral Rebeur Von Paschwitz görev yapmıştır. (Işın, **Kronoloji...**, Ek-3.)

¹⁶ Işın, **Kronoloji...**, s. 360-364.

tartışmalarında bahriyeliler büyük su üstü unsurlara olan ihtiyacı vurgularlarken, donanmayı sadece kara unsurlarını destekleyecek bir birlik olarak değerlendiren Milli Müdafaa Vekaleti ve karacı subaylar daha hafif ve daha ucuz gemiler istiyorlar, denizaltı ve mayın silahını öncelikli ihtiyaç olarak görüyorlardı¹⁷. Mareşal Fevzi Çakmak'a göre; donanma, çok uzun vade ile yapılacak bir işlemdi, bunun yerine boğazları savunacak kabiliyette birkaç denizaltıdan oluşan küçük bir kuvvet Türkiye için yeterli idi¹⁸.

Mareşal'in Deniz Kuvvetleri hakkında bir tatbikat sonrasında dile getirdiklerini Afif Büyüktuğrul şöyle aktarıyor; “...Lozan Anlaşması, Boğazlar ve Marmara Denizi'ni tarafsız bir duruma soktu. Buraları ne güçlendirebiliyor ne de Silahlı Kuvvetlerimizle tutabiliyoruz. Böylece Türkiye'nin savunması biri Rumeli, öteki de Anadolu olmak üzere ikiye bölündü. Donanma, Bursa Ovasındaki Kolordu Komutanı emrinde olarak bu savunma görevini kapayacaktır. Size bu görev için gerekli olan kuvvet büyük gemiler değil, sadece denizaltı gemisi ve hücumbotlardır.”¹⁹.

Afif Büyüktuğrul'a göre Mareşal'i bu kaniya götüren iki neden olmalı idi; Birincisi, ömrünü tamamlamış silahlarla başlanan Kurtuluş Savaşı'nın, kara ordusunu silah ve teçhizat bakımından yeniden teçhiz etmek zorunluluğunu doğurmasıydı. Kara Kuvvetleri'nin yeniden teçhizi de, bütçe imkansızlıkları yüzünden Mareşal'i zor durumda bırakıyordu. Bu nedenle Mareşal Kara ve Deniz Kuvvetleri'ni dengeli şekilde geliştirmek yerine ilk önce kara kuvvetlerini, yıllar sonra da deniz kuvvetlerini geliştirmek niyetinde idi. İkincisi ise Balkan Savaşı'nın Başkomutanlığı'ndan miras alınan fikirler olabilirdi; Donanma yerine Kara Kuvveti'nin stratejik manevra gücünü artıracak demiryolu yapmak Türkiye'ye daha güçlü bir savunma sağlardı²⁰.

---

¹⁷ Serhat Güvenç ve Dilek Barlas, “Atatürk's Navy Determinants of Turkish Naval Policy, 1923–1938”, **International Journal of Strategic Studies**, 26/1 (March 2003), s. 6. (bundan böyle, Güvenç ve Barlas, **Navy...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁸ Afif Büyüktuğrul, “Türkiye Cumhuriyeti Donanmasının Ellinci Yılı”, **D.K.D.**, 79/483 (Ekim 1973), s. 23. (bundan böyle, Büyüktuğrul, **Ellinci Yıl...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁹ Büyüktuğrul, **Atamız...**, s. 44.

²⁰ A.g.e., s. 23-24.

Bu dönemde gazete ve Donanma Mecmuası'nda yayınlanan makaleler incelendiğinde bahriyeli subaylarca donanmanın deniz-hava birliklerine olan ihtiyacına sıklıkla değinildiği dikkat çekmektedir²¹. Benzer hususu Bülent Eryavuz²² da belirtmektedir: Bahriye Vekaleti döneminde deniz havacılığının geliştirilmesi maksadıyla Almanya'dan 200 kilograama kadar bomba taşıyabilen iki adet bombardıman, İtalya'dan on adet küçük keşif uçağı²³ satın alındı. Bu sayede donanmanın 12 uçaklık deniz-hava kuvveti oluşturuldu.

Deniz havacılığı, ikinci cumhuriyeti meşgul eden önemli konulardan biri oldu. 1924'te İzmir Müstahkem Mevki Deniz Hava Müfrezesi adı ile İzmir'de konuşlandırılan hava birliğinden önce '*deniz*' ifadesi kaldırıldı, sonrasında da denizleri kendi kanatları altında kontrol etmek isteyen donanmanın muhalefetine rağmen deniz-hava birliği kara kuvvetleri teşkilatına dahil edildi²⁴.

Atatürk'ün donanmasız Anadolu olmayacağı değerlendirmesine rağmen Genelkurmay Vekaleti'nin donanmaya olan güvensizliği uzun süre devam etti. Genelkurmay Vekili'nin bu güvensizliği 1927'ye kadar donanma gemilerinin İzmit Körfezi dışında eğitim yapma yetkisini elinde bulundurması, Alman danışma heyetinin teklifi üzerine 1927'den sonra bu yetkiyi Doğu Marmara'nın batısına geçmemek kaydıyla Donanma Komutanlığı'na vermesinden de anlaşılmaktadır²⁵.

Mevcut hiyerarşik yapıda donanmanın sadece savunma kuvveti olmayıp, memleket politikasına itibar kazandıracağı, ekonomik gelişmeye büyük hizmetler sağlayacağı, Türk kültürünü dünyaya yayacağı, kara kuvvetlerine de stratejik manevra ikmal kolaylığı kazandıracağı gibi fikirleri savunmak zamanın genç denizcileri için mümkün olamadı. Osmanlı döneminde birçok politik ve siyasi yaptırımları için Dolmabahçe önüne demirleyen Avrupa ülkeleri ile ABD donanmalarından ne yazık ki ders alınmadı.

Bu dönemde gemiler dışındaki denizin tüm kara birlikleri birer kolordu emrine verilerek Deniz Kuvvetleri denizin doğal kanun, adet ve geleneklerinden uzaklaştırılarak piyadeleştirildi. Bu gelenekleri özetlersek; 1935'e kadar Donanma Komutanlığı'nın kaldırılması, rütbe adlarının kara ordusundaki adlara, deniz birliklerinin kara birliklerine, deniz okulundaki eğitimin kara okullarındaki sistemlere benzetilmesi, personel yetiştirme esaslarına kıt'a zorunluluğunun getirilmesi ile kara birliklerinin taşıdığı şekilde deniz birliklerine de alay sancağı dağıtılmasıdır²⁶.

²¹ LDGAM, 1929-26, 68, 1-2.

²² Sabık Bahriye Bakanı İhsan Eryavuz'un oğlu.

²³ Deniz Hava Üs Komutanlığı 2006 Yılı Tarihçesi.

²⁴ Bülent Eryavuz ile 22 Nisan 2006 tarihinde yapılan röportaj.

²⁵ Afif Büyüktuğrul, Cumhuriyet Donanmasının Kuruluşu Sırasında 60 yıl Hizmet (1918-1977), I, D.K.Y., İstanbul, 2005, s. 115. (bundan böyle, Büyüktuğrul, 60 Yıl..., kısaltmasıyla işaret edilecektir)

²⁶ Büyüktuğrul, Atamız..., s. 74.

ABD Askeri Ataşesi Albay Elliot 3 Eylül 1931’de Türk Donanması’na ilişkin yazdığı istihbarat raporunda Genelkurmay’ın donanmaya olan güvensizliğini daha önceki yıllarda yapılan savaşlara bağlıyor ve kağıt üzerinde Türkiye’nin, Yunanistan Donanması’na göre çok daha kuvvetli bir donanmaya sahip olmasına rağmen Genelkurmay Vekaleti’nin ülke savunmasında esas olarak Kara Kuvvetleri’ne güvendiğini belirtiyordu²⁷. Anadolu’nun üç tarafının denizlerle çevrili olmasına rağmen ülke savunmasındaki son unsur donanma oldu. Bunun en belirgin göstergesi enflasyon nedeniyle artış gösteren kuvvet komutanlıkları ödenek miktarlarıdır²⁸;

	<u>KKK.lığı</u>	<u>Dz.K.K.lığı</u>	<u>Hv.K.K.lığı</u>
1935 Yılı	48.087.816	4.308.600	5.017.060
1940 Yılı	56.539.000	6.979.000	8.294.000
1950 Yılı	334.252.597	47.195.531	49.727.902

D. DONANMA TEŞKİLATI

Kurtuluş Savaşı esnasında 1 Mart 1921’de kurulan Bahriye Dairesi Reisliği Cumhuriyet’in kuruluşu sırasında da aynı isimle zor koşullarda görevine devam etti²⁹. Daire Reisliği görevi 26 Haziran 1923’te atanan Kalyon Kaptanı (Albay) Abdurrahman Fevzi (Hamamcıoğlu) tarafından ifa edildi³⁰. Genelkurmay Vekili Mareşal Fevzi Çakmak’a direk bağlı olan daireye, Deniz Kuvvetleri’nin örgütlenmesine ilişkin herhangi bir yetki verilmeyerek tüm yetki Genelkurmay Vekili’nde toplandı³¹. Bahriye Dairesi’nin bütün şubeleri, idari ve ikmal faaliyetleri Milli Savunma Bakanlığı, eğitim ve hareket faaliyetleri ise Genelkurmay Vekilliği bünyesindeki Bahriye Şubesi tarafından yürütüldü³².

²⁷ NARA, RG165/924, *Naval-General. Turkish Naval Building Program*, İstanbul, 5964 (3 September 1931).

²⁸ LDGAM, D.K.T., 1/3263, I/2, 1–165.

²⁹ Ali İhsan Gencer, **Bahriyede Yapılan İslahat Hareketleri ve Bahriye Nezaretinin Kuruluşu**, TTK yay., Ankara, 2001, s. 324.

³⁰ ATASE, Tarihçe Koleksiyonu (DzKK), 1, Dz.K.K. Tarihçesi (1923-1935), 1-22. (bundan böyle, ATASE, Koleksiyon..., kısaltmasıyla işaret edilecektir.)

³¹ Afif Büyüktuğrul, **Osmanlı Donanması Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması**, D.K.Y., İstanbul, 1984, s. 604-605.

³² Rasim Ünlü, **Atatürk Döneminde (1923–1938) Cumhuriyet Bahriyesinin Oluşumu ve Gelişim Süreci**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1996, s. 1. (bundan böyle, Ünlü, **Süreç...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir.)

Osmanlı'dan devralınan gemilerden onarımı yapılamayacak olan Muavenet-i Milliye, Yadigar-ı Millet ve Numune-i Hamiyet muhripleri 1923'te hizmet dışına ayrılarak diğer gemilerin bir plan dahilinde onarılması öngörüldü. Bu kapsamda ilk aşamada onarımları yapılan ve Lozan Barış Anlaşması hükümleri uyarınca Türkiye'ye iade edilmiş olan, Bozcaada ve Gökçeada'ya Türk kaymakam ve jandarma birliklerini götürmek üzere görevlendirilen Hızır Reis ve İsa Reis ganbotları Cumhuriyet Donanması'nın Marmara dışına çıkan ilk harp gemileri oldular³³.

Milli Müdafaa Vekaleti Bahriye Dairesi Reisliği'ne 1923'te 3.163.754 lira tahsis edilerek bu miktarın 535.122 liralık bölümü tamir ve işletmeye ayrıldı. Onarım için tahsis edilen ödeneğin yetersizliği nedeniyle gemilerin onarımları sınırlı yapılabildi. 1924'te ilk kez yapılan bütçe ile Bahriye Dairesi Reisliği'ne 6.582.631 lira ayrılarak bu ödeneğin iki milyon lirası Yavuz muharebe kruvazörünün tamirine ve denizaltı satın alınmasına, 829.248 lirası ise mevcut gemilerin bakım, tutum ve onarım giderlerinin karşılanmasına tahsis edildi³⁴.

İlk aşamada donanmanın ana zafiyetinin denizaltı gemisi olduğu düşünülerek Fransa, Hollanda ve İsveç'te gerekli incelemeler yapmak üzere eski denizaltıcı subaylardan oluşan üç kişilik bir heyet 1924'te Avrupa'ya gönderildi³⁵. Heyetin yaptığı incelemeler sonucunda Türkiye Cumhuriyeti ilk harp gemisi siparişini vererek Hollanda tersanelerinde³⁶ I. İnönü ve II. İnönü isimleri verilen 674 tonluk iki denizaltının inşasına başlandı³⁷.

---

³³ ATASE, Koleksiyon..., 1-16. ayrıca bkz; Büyüktuğrul, **60 Yıl...**, s. 44.

³⁴ Rasim Ünlü, "*Birinci Dünya Harbinden Önce Cumhuriyetin Kuruluşundan Sonra Türk Bahriyesi'nin Yeniden Organizasyonu ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Oluşumu ve Askeri Sonuçları (1923-1949 Arası)*", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, II, Genkur. Basımevi, Ankara, 1997, s. 167.

³⁵ Fransız Deniz Ataşesi'nin raporuna göre Ağustos 1924'te İngilizler tarafından yapılan beş denizaltı inşa teklifi, Yavuz kruvazörünün beş yılda hizmet dışına ayrılması şartına bağlıydı. (Güvenç ve Barlas, **Navy...**, s. 7.)

³⁶ Almanya Versay anlaşması hükümleri gereğince denizaltı gemisi inşa edemediğinden, İngiltere de I. Dünya Savaşı'nı gerekçe göstererek Sultan Osman ve Reşadiye dretnotlarını vermediğinden sipariş Hollanda'ya verilmiştir. Ayrıca Hollanda Feijenoord Tersanesi Ingenieurskantoor Voor Scheepsbouw (IVS) Versay kısıtlamalarından kurtulmaya çalışan üç Alman gemi inşacısı tarafından kurulmuştur. Gizli Alman fonu Reichmark sübvansiyonu tarafından sağlanan destek, Türkiye'nin asgari maliyetle gemi alabileceği ortamı sağlamıştır. (Güvenç ve Barlas, **Navy...**, s. 7.)

³⁷ Ömer Kalaycıoğlu, **Denizaltı ve Filomuz**, D.K.Y., Ankara, 1990, s. 95.

II. Abdulhamit'in otuz üç yıllık istibdat yönetimi altında Haliç ve Nara'da çürümeye terk edilen Osmanlı Donanması'nın, eski günlerindeki gibi kuvvetli bir donanma haline getirilmesi amacıyla 19 Temmuz 1909'da kurulan ve Cumhuriyet döneminde de devam eden Donanma Cemiyeti'nin faaliyetlerine 1925'te çıkarılan bir kararname ile son verildi. Donanma Cemiyeti Piyangosu'nun adı ise önce Tayyare Piyangosu, sonra da Milli Piyango şeklinde değiştirilerek donanma önemli bir gelir kaynağından mahrum bırakılmış oldu³⁸.

Genelkurmay Vekaleti hidrografi hizmetini topografi hizmeti şeklinde değerlendirdiğinden, 1925'te 657 sayılı Harita Umum Müdürlüğü Kanunu çıkarılarak hidrografi hizmeti donanmadan alındı. Hidrografi hizmetlerindeki bu eksiklik 1954'te Hidrografi Dairesi'nin kurulmasına kadar devam etti. Yine Bahriye Dairesi Döneminde yapılan önemli bir değişiklik de Seyri Sefain İdaresi ile Liman Reislükleri'nin 1925'te Ticaret Vekaleti'ne bağlanması oldu³⁹.

I. Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de donanma personelinin eğitilmesi amacıyla emekli Alman subaylardan oluşan bir heyet getirildi. Bu heyet; Mart 1926'da, Alman İmparatorluk bahriyesinde görev yapmış Amiral Von Gagern başkanlığında 2 yarbay, 2 binbaşı, 1 yüzbaşı ve 3 astsubaydan oluşan 10 kişilik seyir, top, torpido, makine, telsiz ve cephaneye uzmanlarından teşkil bir danışman heyeti şeklinde idi⁴⁰.

İki yıllık sözleşme yapılarak göreve başlayan heyete, I. Dünya Savaşı'ndan alınan dersler sonucunda komuta yetkisi verilmeyerek, heyetin asli görevi Donanma Komutan Vekili'ne danışmanlık ve donanmanın eğitim seviyesinin artırılması olarak belirlendi⁴¹.

---

³⁸ Selahittin Özçelik, **Donanma-yı Osmanı Muavenet-i Milliye Cemiyeti**, TTK yay., Ankara, 2000, s. 6.

³⁹ **LDGAM**, 1/3263, 1-A, 1-24.

⁴⁰ Bu dönemde Yunan donanmasının da İngiltere donanmasından eğitim desteği aldığı Yunan Proia gazetesinde 15 Ocak 1931'de yayınlanan haberden anlaşılmaktadır. Haberde, Yunanistan İngiliz Deniz Heyeti Başkanlığına İngiliz Albay Holland'ın tayin edildiğini bildirmektedir. (**LDGAM**, 1931-22, 61, 1.)

⁴¹ Afif Büyüktuğrul, **Fahri Engin'in Hatıratı**, D.K.Y., Ankara, 2004, s. 35. (bundan böyle, Büyüktuğrul, **Hatırat...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

İngiltere'nin emekli Alman subayların danışman olarak getirilmesinin Versay Antlaşması'na aykırı olduğu iddiası ile Türk Hükümeti'ne bir nota göndermiş olmasına rağmen heyet 1939'a kadar görevini yaptı⁴². Alman danışman heyeti 9 Mart 1924'te donanmanın bütün erkanı, gemi komutan ve subaylarının iştirak ettiği 'role' konulu konferans ile eğitime başladı. Personelin çeşitli durumlarda yapacağı görevleri gösteren ve günümüzde de kullanımına halen devam edilen role tabiri Türk Donanması'na bu şekilde girmiş oldu.

Bahriye subaylarının 'İngiliz Ekolü' ile 'Alman Ekolü' arasındaki görüş ayrılığı devam ederken, Alman danışman heyeti yaptıkları incelemeler sonucunda hazırladıkları raporda deniz subaylarının ne eğitim, ne strateji, ne de taktik konularda fikir birliğine sahip olmadıklarını belirterek, aşağıdaki tavsiyelerde bulundular⁴³:

1. Hamidiye, Mecidiye, Peyk, Berk, Taşoz, Samsun ve Basra gemilerinin onarımlarının tamamlanarak bir eğitim donanması halinde denize çıkarılması,
2. Öncelikle donanmanın muhabere ve taktik ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir 'muhabere talimnamesi' hazırlanması,
3. Öncelikle tek gemi seyir muharebe güvenliği sağlanması, filo-filotilla halinde yapılacak eğitimlerin tek gemi eğitimlerinin tamamlanmasından sonra yapılması,
4. Top ve gemi talimlerinin basitten detaylıya doğru tertiplenmesi,
5. Almanların hazırlayacağı eğitim esaslarının donanma emri halinde yayınlanması ve eğitime Almanların kontrolünde başlanması.

Tüm Donanma subaylarını tek tek inceleyen heyet, Yarbay Fahri Aczi'nin Donanma Komutan Vekilliği'ne, Yarbay Hüsnü Gökdenizeri'nin de Donanma Kurmay Başkanlığı'na atanmasını teklif etti ve bu atanma teklifleri Genelkurmay Vekaleti'nce de uygun görüldü⁴⁴. Alman heyetinin tavsiyelerinin hayata geçirilmesi donanmada parlak ve başarılı bir devrin başlangıcı oldu ve donanmada büyük bir gelişim ve değişim sağlandı⁴⁵.

---

⁴² Güvenç ve Barlas, *Navy...*, s. 9.

⁴³ Büyüktuğrul, *60 Yıl...*, s. 104.

⁴⁴ **Deniz Harp Akademisi Tarihçesi**, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1988, s. I-23. (bundan böyle, **Harp Akademisi...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁴⁵ Gülen, *Şanlı...*, s. 338.

Cumhuriyetin ilanından bir yıl gibi kısa bir süre sonra Atatürk'ün 11–24 Eylül 1924 tarihlerinde Hamidiye zırhlısı ile Karadeniz limanlarına istinaden yaptığı gezi⁴⁶ bahriyenin gelişimi açısından oldukça önemlidir. Atatürk, seyir süresince gemi subayları ile yaptığı konuşmalarda *'Donanmasız Anadolu olmaz. Donanmadan yana kuvvetli olmak Türkiye'nin savunması için şarttır. Donanmamız izlediğimiz politikanın da en kuvvetli desteği olacaktır'* cümlesi ile konuya ilişkin düşüncelerini aktararak, Hamidiye'nin hatıra defterine yazdığı *'Hudutlarının mühim ve büyük kısmı deniz olan Türk Devleti'nin donanmasının da mühim ve büyük olması gerekir. O zaman Türkiye Cumhuriyeti daha müsterih ve emin olacaktır. Mükemmel ve kadir bir Türk Donanması'na sahip olmak gayedir.'* cümleleri ile de Türkiye açısından donanmanın önemini en iyi şekilde vurguladı⁴⁷.

Ancak donanma gibi pahalı bir yatırım ve zaman gerektiren bir gücün kısa zamanda oluşturulamayacağını çok iyi bilen Deniz Kuvvetleri'nin mevcut durumunu geliştirecek ve geleceğini planlayacak özerk bir vekaletin kurulması gerekliliğine inanan Atatürk'ün direktifleri ile 29 Aralık 1924'te Bahriye Vekaleti kuruldu⁴⁸.

Bahriye Vekaleti'nin kurulması; Cumhuriyet Donanması'nın temellerinin atılması, çekirdek donanmanın oluşumu ile donanmaya yönelik işlerin bahriyelilerin yetkisine verilmesi bakımından ve II. Meşrutiyet ile başlayan kara kuvvetleri hegemonyasındaki bahriye faaliyetlerine son verilmesi açısından oldukça önemlidir⁴⁹.

E. KURUMSAL ARAYIŞ DÖNEMİ

Milli Müdafaa Vekaleti'nden ayrı Genelkurmay Vekaleti'ne doğrudan bağlı olarak teşkil edilen Bahriye Vekaleti Merkez Teşkilatı bir müsteşarın emrinde altı şubeden kuruldu. Bu şubeler⁵⁰;

1. Personel ve Okulları idare eden Personel Şubesi,
2. Kadro, erat, kanun, gemi satın alınması, yaptırılması ve hareket ihtiyaçlarını idare eden Donanma Şubesi,

---

⁴⁶ Osman Öndeş, *"Atatürk'ün Deniz Gezileri ve Cumhuriyet Donanması"*, **Hayat Tarih Mecmuası**, I/4 (Nisan 1974), s. 71., ayrıca bkz.; Raşit Metel, *"Milli Mücadele ve Atatürk'ün Donanma Gemileri ile Yaptığı Geziler"*, **D.K.D. Atatürk Özel Sayısı**, 97/514 (Temmuz 1981), s. 20.

⁴⁷ Cevat Ülkekel, *"Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Yurt Gezileri, Bahriye ve Cumhuriyet Döneminin İlk Deniz Tatbikatı"*, **D.K.D. Eki**, 587 (Temmuz 2003), s. 9.

⁴⁸ Tunaboşlu, **İmroz...**, s. 70.

⁴⁹ **ATASE**, Koleksiyon..., 1-49.

⁵⁰ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 18.

3. Silah işlerini idare eden Teçhizat Şubesi,
4. Gemi yaptırılması ve tamir işleri ile ilgili İmalat Şubesi,
5. Levazım ve ikmal işleri ile ilgili Levazım Şubesi,
6. Koruyucu hekimlik ve tedavi işlerini ifa eden Sıhhiye Şubesi'dir.

Bütün Deniz Okulları da merkezi İstanbul'da bulunan Deniz Okulları ve Kursları Müdürlüğü'ne bağlandı. Ayrıca Ankara'da Genelkurmay Vekaleti'ne bağlı Deniz Kurmay Başkanlığı oluşturuldu. Bu teşkilat altında Bahriye Vekili donanmanın politika ile bütçe işlerini, müsteşar ve şubeler arasındaki işbirliği ile karargah disiplinini yürütecekti. Vekaletin eğitim, hareket ve strateji yönünden hiçbir sorumluluğu bulunmamakta yalnızca idari işleri yürüterek Genelkurmay'ın hazırlayacağı projelere göre bahriyenin savaşa hazır olmasını sağlamakla yükümlü idi. Böylece bahriyeliler eğitim, hareket ve strateji yönünden Genelkurmay'a, idari ve mali yönden Bahriye Vekaleti'ne bağlanarak donanmanın yeni bir yapılanma sürecine girmesi sağlandı⁵¹.

Siyasi anlaşmazlıklar ve Yavuz-Havuz davası nedeni ile 16 Ocak 1928 tarih ve 1198 sayılı kanunla Bahriye Vekaleti'nin Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı bir müsteşarlık olması kabul edilerek, 21 Ocak 1928'de Vekalet'in faaliyetlerine son verildi⁵².

Dört yıllık Bahriye Vekaleti döneminde⁵³;

1. Darıca Müstahkem Mevkii, Marmara Üssü Bahri Komutanlığı'na bağlandı,
2. İsa Reis, Hızır Reis, Kemal Reis ganbotları kıyı karakol ve kontrol hizmeti yapmak üzere gümrük idaresine devredildi,
3. Yavuz'un tamiri için bir havuz yaptırılarak Gölcük'te onarımına başlandı,
4. Hollanda'da iki denizaltı gemisi inşasına başlandı,
5. Kasımpaşa havuz ve tersanelerinin Seyr-i Sefain İdaresi'ne devredilmesine 7 Aralık 1927'de karar verildi,
6. Turgutreis, Hamidiye, Berk-i Satvet, Peyk-i Şevket, Samsun, Basra ve Taşoz gibi gemilerin onarım ve bakımları yapıldı,
7. Eğitim amacıyla yurtdışındaki kurslara personel gönderildi,

---

⁵¹ Rasim Ünlü, "Atatürk'ün Hamidiye Savaş Gemisi ile Karadeniz Seyahati", **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, II, Genkur. Basımevi, Ankara, 1999, s. 554. (bundan böyle, Ünlü, **Hamidiye...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir).

⁵² **LDGAM**, 1/3263, 1-A, I-48.

⁵³ **ATASE**, Koleksiyon..., 1-44, 1-50.

8. Alman danışma heyeti getirildi,
9. Talimnameler ve Donanma Emirnameleri oluşturuldu,
10. Hamidiye Odessa'ya gönderildi,
11. Deniz tatbikatlarının yapılmasına başlandı,
12. Şapka, ilk olarak Bahriye Vekili ve bahriyeli subaylarca giyildi,
13. 1 Temmuz 1926'da kabotaj hakkı sağlandı.

Bu dönemde yapılan onarımlar neticesinde Hamidiye, Peyk ve Taşoz gemilerinden teşkil edilen ilk faal donanma, 2 Ekim 1926'da Genelkurmay Vekili Mareşal Fevzi Çakmak, Genelkurmay Harekat Dairesi Başkanı, Deniz Kurmay Başkanı, Kara Harp Akademisi Alman öğretmen ve öğrencileriyle donanmanın Alman eğitim kuruluna hamilen Çanakkale'ye istinaden ilk eğitim ve inceleme seyrine çıktı⁵⁴.

Deniz Müsteşarlığı Dönemi, Bahriye Vekaleti döneminde temeli atılan yeni gemi alımı, teknik faaliyetler ve teşkilatlanma gibi önemli faaliyetlerin meyvelerinin toplandığı dönemdir. Bu faaliyetleri özetlersek;

1. I. İnönü ve II. İnönü denizaltıları 9 Haziran 1928'de donanmaya katıldı.
2. Donanma 1929'da İzmit'e intikal etti,
3. Yavuz muharebe kruvazörünün onarımı 11 Ağustos 1930'da tamamlandı,
4. Haliç'teki tesis ve tezgahların Gölcük'e nakline 1930'da başlandı,
5. İtalya ile gelişen iyi ilişkiler paralelinde Doğan, Martı, Denizkuşu hücumbotları 10 Eylül 1931'de, Adatepe ve Kocatepe muhripleri 18 Ekim 1931'de, Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları 6 Kasım 1931'de, Zafer ve Tınaztepe muhripleri 6 Haziran 1932'de donanmaya katıldılar⁵⁵.

6. Gür denizaltısı 29 Aralık 1936'da donanmaya katıldı.

Cumhuriyet donanmasının oluşumu açısından İtalya'ya sipariş edilen muhriplerin önemli bir yeri vardır. İtalyan gemilerinin envantere alınması ve Yavuz'un onarımının tamamlanması ile Cumhuriyet Donanması'nın eğitim donanmasından, savaş donanmasına geçişi sağlandı. Bu tarihte yeniden teşkilatlanan donanmanın hızı saatte 12 milden 35 mile,

---

⁵⁴ Büyüktuğrul, **60 Yıl...**, s. 44.

⁵⁵ **NARA**, RG165/925, *Present Naval Establishment. Non Acceptance of Naval Vessels Built in Italy for the Turkish Navy*, İstanbul, 6068 (10 March 1932).

topların etkili menzili 6 kilometreden 16 kilometreye çıkararak çağının modern atış kontrol sistemlerine kavuşmuş oldu⁵⁶.

Alman danışma heyetinin de etkisiyle Deniz Müsteşarlığı döneminde donanmanın cumhuriyet öncesi dönemde olduğu gibi Alman eğitim ve lojistik sistemini uygulamaya devam ettiği görülmektedir. İtalya'dan alınan gemilerin inşa ve teslim alma sürecinde donanma personelinin İtalya'da iştirak ettiği kurs ve eğitimlere rağmen iki ülke arasındaki bu kısa flört döneminin donanma üzerinde bir etkisi olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu dönemde alınan gemiler, İtalya'nın Akdeniz'deki gelişmesi ve rolü sebebiyle Deniz Lisesi ve Harp Okulu müfredatına İtalyanca dil eğitimi dahil edildi; ancak bu ders kısa bir süre sonra kaldırıldı⁵⁷. Özellikle yerli arşiv ve yazılı kaynaklarda yapılan araştırmalarda bu gemilerin alım sürecine ilişkin yeterli bilgi ve belgeye ulaşılamamaktadır.

Montrö Sözleşmesi sonrasında teşkil edilen Çanakkale Boğazı Deniz Komutanlığı'na ilk komutan ataması 12 Eylül 1936'da, Karadeniz (İstanbul) Boğazı Deniz Komutanlığı'na ilk komutan ataması 14 Ağustos 1940'ta yapılarak boğazlar denizci komutanların kontrolüne verildi⁵⁸.

Yeni katılan gemiler ile birlikte 24 Kasım 1931'de Donanma Komutanlığı adı Harp Filosu Komutanlığı olarak değiştirilerek yeni yapılanma; Harp Filosu Komutanlığı (Yavuz, Zafer, Tınaztepe, Kocatepe, Adatepe, Doğan, Martı, Denizkuşu), İhtiyat Filosu Komutanlığı (Hamidiye, Mecidiye, Peyk-İ, Berk-i Satvet), Denizaltı Filosu Komutanlığı (I. İnönü, II. İnönü, Dumlupınar, Sakarya) ve Mayın Arama Tarama Filotillası Komodorluğu şeklinde gerçekleşti⁵⁹.

Bu yapılanma ile donanma eğitim donanması kimliğini bırakarak savaş donanması haline geldi. Atatürk'ün '*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*' şeklinde ifade ettiği barışçı Cumhuriyet politikası donanma ile desteklenerek, donanma politik güç olarak milli siyasetimize önemli katkılarda bulundu.

---

⁵⁶ Büyüktuğrul, **Ellinci Yıl...**, s. 27–28.

⁵⁷ Metin Yılmaz, **Marshall Yardımı ve Türk Silahlı Kuvvetleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2000, s. 155. (bundan böyle, Yılmaz, **Marshall Yardımı...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁵⁸ **LDGAM**, 1/3263, 2, 1-31.

⁵⁹ Mustafa Hergüner, "*Cumhuriyet Donanmasının Yabancı Ülkelere Yaptığı İlk Ziyaretler*", **Askeri Tarih Araştırması Dergisi**, 2 (Ağustos 2003), s. 141. (bundan böyle, Hergüner, **Yabancı...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir).

30 Eylül 1935'te Donanma Komutanlığı'nın çatısı altında tekrar birleştirilen su üstü filolarına, donanmanın mayın gücü yetersizliği nedeniyle daha önce Seyr-i Sefain İdaresi'ne devredilen Hızır Reis, İsa Reis ve Kemal Reis ganbotlarına yapılan mayın arama-tarama tadilatı ile Mayın Arama-Tarama Filotillası Komodorluğu'na ilave edildi.

Almanya'dan alınan Erkin ana gemisi ile aynı ülkeye sipariş edilen ve bizzat Atatürk tarafından isimleri verilen dört denizaltı alımı nedeniyle Denizaltı Filotillası Komodorluğu 20 Ağustos 1936'da lağv edilerek yerine Denizaltı Filosu Komutanlığı teşkil edildi⁶⁰.

1923–1939 döneminde İtalya'dan dört muhrip, üç hücumbot, Hollanda'dan Alman patentli dört denizaltı, İngiltere'den bir kuruyük gemisi alındı. Türk tersanelerinde inşa edilen Atak ve Gölcük gemileri ile de gemi inşa sanayinin temeli atıldı. Aynı dönemde Osmanlı'dan devralınan ve onarımı mümkün olmayan çeşitli tipte 19 gemi hizmet dışına ayrılarak, cumhuriyet donanmasının temeli atılmış oldu⁶¹.

F. PERSONEL KONULARINDA DEĞİŞİM

Bahriye Dairesi'nce gelecekteki Deniz Kuvvetleri'nin 1924 bütçesi ile düzenlenmesine karar verilerek öncelikle kadro ve personel durumu ele alındı. Kurulan komisyonca gerek milli mücadeleye katılmamaları, gerekse sağlık durumları veya hizmette kalmalarında yarar görülmemesi gibi nedenlerle 749 subay emekliye ayrılarak genel donanma kadrosu belirlendi⁶².

---

⁶⁰ 1210 tonluk Atılay ve Yıldıray denizaltıları hücum, 1357 tonluk Batıray ve Saldıray denizaltıları mayın denizaltısı idi. Batıray ve Saldıray Almanya'da inşa, Atılay ve Yıldıray Haliç'te Taşkızak tersanesinde monte edilmiştir. Saldıray 1939'da teslim alınmış, Atılay ve Yıldıray II. Dünya Savaşı nedeniyle 1946 da tamamlanabilmiştir. 1937'de Almanya'da kızağa konan Batıray ise II. Dünya Savaşının başlaması nedeniyle teslim alınamamıştır. UA adı ile savaşa katılan denizaltı savaşta toplam 40.706 tonluk gemi batırmış ve 3 Mayıs 1945'de düşmana teslim olmamak için Kiel'de kendisini batırmıştır. (Gülen, **Şanlı...**, s. 346.)

⁶¹ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 35–37.

⁶² Fahri Çoker, "Cumhuriyet Bahriyesi Nasıl Kuruldu?", **D.K.D.**, 560 (Temmuz 1994), s. 60-61.

Oluşturulan yeni donanma kadrosunda gemi ve kara birlik kadrolarının ne şekilde olacağı bir karara bağlanmadı. Bunun ana nedeni de gemilerin neredeyse tamamının onarımında olması idi. Onarımı tamamlanan gemilerden Hamidiye kruvazörü, Turgutreis zırhlısı, Peyk-i Şevket torpido kruvazörü, Taşoz muhribi, Yunus ve Akhisar torpidobotları ile Nusret ve İntibah (Uyanık) mayın gemilerine I. Dünya Savaşı'ndaki '*Alman kadrolarına*' göre, diğer gemilere '*Bahriye Dairesi'nin uygun gördüğü sayıya*' göre erat verildi. Bu durum gemi kadrolarının yapıldığı 1930'a kadar devam etti⁶³.

1923'te Kara ve Deniz Kuvvetleri'nin birleşik bir terfi kanunu olmadığından Personel Dairesi Reisi kimi uygun görüyorsa onu terfi ettiriyordu. Aynı zamanda tayinler de herhangi bir zamanda subayların daima yanlarında taşıdıkları cüzdana Personel Dairesi Reisi'nce yeni görev yerinin yazılması ile gerçekleşiyordu⁶⁴. Askere alma işlemleri ise 1927'ye kadar Osmanlı döneminden kalma esaslara göre yapıldı. 27 Haziran 1927'de çıkarılan Askerlik Kanunu ile erkek olan her Türk vatandaşına askerlik yapma mükellefiyeti getirildi. Seferberlik planları ise 1934'ten itibaren yapılmaya başlandı⁶⁵.

1929'da donanmada kullanılan rütbe adları kara kuvvetlerinde kullanılan rütbe adları ile aynı şekilde getirildi. 1909'da İngiliz bahriyesinden esinlenilerek düzenlenen '*Kalyon Kaptanı*', '*Fırkateyn Kaptanı*' ve '*Korvet Kaptanı*' gibi rütbe adları kaldırılarak yerine kara kuvvetlerinde kullanılan '*Miralay (Albay)*', '*Kaymakam (Yarbay)*' ve '*Binbaşı*' adları alındı⁶⁶.

Cumhuriyet döneminde donanma personelinin kıyafetlerine ilişkin ilk kararname Bakanlar Kurulu'nun 15 Mayıs 1925 tarihli kararnamesidir. Kararnameye göre 'serpuş' kaldırılarak, deniz subay, başgedikli ve küçük zabıt sınıfı astsubayların '*viziyerli serpuş*' yani '*şapka*' giymeleri kabul edildi. Bu dönemdeki ayrıntılı ilk kıyafet kararnamesi ise '*Bahriye Ümera ve Zabitan ve Eimmesinin (Din Memurlarının) Giyecekleri Elbise Hakkında Talimatname*' adı altında 15 Kasım 1925 tarih ve 2785 sayılı kararname ile yürürlüğe girdi.

---

⁶³ ATASE, Koleksiyon..., 1-23.

⁶⁴ Büyüktuğrul, **60 Yıl...**, s. 40.

⁶⁵ LDGAM, 1/3263, 1-A, 1-136,141.

⁶⁶ ATASE, Koleksiyon..., 1-55.

Bu kararname ile subay elbiseleri, günlük hayatta giyim bütünlüğünü ve emir verme kolaylığını sağlamak için önem derecesine göre numaralandırılarak kıyafet sayısı 5'ten 11'e çıkarıldı. Başgedikli ve küçük zabıt sınıfı astsubay kıyafetleri ise 30 Ağustos 1927'de 'Bahriye Gedikli Zabitan ile Mensubin-i Askeriye ve Efrad-ı Bahriyeye mahsus Elbise Talimatnamesi' adı altında çıkarılarak gedikli zabıtlara ait elbise sayısı beş olarak belirlendi⁶⁷. Cumhuriyet Donanması'nda ilk kez giyim birliği Milli Müdafaa Vekaleti'nin 1936'da erler gibi subay ve astsubaylara da birer elbise, birer takım setre ve birer çift ayakkabı vermesi ile sağlandı⁶⁸.

Bakanlar Kurulu'nun 23 Mayıs 1933 tarih ve 14555 sayılı kararıyla yürürlüğe giren Ordu Kıyafet Kararnamesi ile kara, deniz ve hava kuvvetleri personelinin kıyafetleri bir araya toplandı. Kararnamede 16 Aralık 1935'te yapılan değişiklik ile rütbe adlarından Ferik Amiral, Miralay vb. adlar kaldırılarak rütbelerin bugünkü şekilleri kullanılmaya başlandı. Aynı kararnamede 16 Nisan 1938 tarih ve 2/8584 sayılı kararname ile değişiklik yapılarak merasim şapkası olarak İngiliz bahriyesinin kullandığı 'cock-head' adı verilen şapka kabul edildi. Bu şapka 17 Şubat 1956'ya kadar donanmada kullanıldı⁶⁹.

İlk yurt dışı eğitimini Hollanda'da inşa edilen I. ve II. İnönü denizaltılarında görevlendirilen personel aldı⁷⁰. Ayrıca 1929'dan itibaren çok sayıda deniz subayı İngiltere⁷¹, Japonya, Fransa, İtalya ve Amerika Donanmaları'nda donanma stajına ve İngiltere Deniz Harp Okulu'nda eğitime⁷² gönderildiler. İtalya ve Almanya'dan alınan gemiler için personel ilgili ülkelerde eğitime gönderildi. 1935'ten itibaren savaş gücünü kuvvetlendirmeye çalışan Almanya, denizaltıcı personel yetiştirmek maksadıyla teorik kursunu Almanya'da yaptığı

---

⁶⁷ Figen Atabey, **Geçmişten Günümüze Bahriye Kıyafetleri**, D.K.Y., Ankara, 2005, s. 92, 96. (bundan böyle, Atabey, **Bahriye...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁶⁸ Büyüktuğrul, **60 Yıl...**, s. 366.

⁶⁹ Fahri Çoker, "Bahriyemizde Personel Kıyafetinin Geçirdiği Aşamalar (1830-1970)", **D.K.D. Eki**, 72/478 (Temmuz 1972), s. 9.

⁷⁰ Vural Sözer, "İlk Türk Denizaltısı 80 Yıl Önce Ismarlanmıştı", **Türk Deniz Tarihi**, D.K.Y., Ankara, 2005, s. 669., ayrıca bkz.; Serhat Güvenç, "Yabancı Arşivlere Göre Cumhuriyetin ilk Yıllarında Türk Deniz Kuvvetleri", **D.K.D.**, 586 (Mart 2003), s. 5.

⁷¹ **LDGAM**, 1929-6, 111, 2, 1930-20,12, 4,7.

⁷² Yavuz muharebe kruvazöründen yüzbaşı Asım Samih ile Berk muhribinden mülazım (teğmen) Rahmi Canip 16 Eylül 1931'den itibaren başlayan topçuluk (14 hafta), torpido, mayın ve elektrik (16 hafta), telsiz telgraf ve işaret (14 hafta), seyrisefain (4 ay) kurslarına iştirak etmişlerdir. (**LDGAM**, 1931-22,107, 2, 9.)

denizaltı eğitimlerinin fiili kısmını, Versay anlaşması gereğince denizaltı bulunduramadığından, Türk Denizaltı Filosu'nda yapmaya başladı⁷³.

Donanmada levazım işlerinin basit ve önemsiz işlerden sayılması nedeniyle bu görevlere levazım bilgisi olmayan subaylar getirildi. Bu görevlerde bulunan personel de sık sık atamaya tabi tutulduğundan etkili şekilde görevlerini yapamadılar. Bu eksikliğin tespit edilmesiyle 1928'de teğmenlerin haricindeki subaylardan bir kısmı levazım kadrosuna alınarak gerçek anlamda deniz levazım sınıfı 1 Şubat 1931'de kabul edilen 10570 sayılı karar ile oluşturuldu⁷⁴.

Yurt dışından gemi alımlarına bağlı olarak 1930'dan itibaren önce Roma'da sonra Berlin'de ve müteakiben Londra'da ilk deniz ataşeleri görevlendirildi⁷⁵.

G. EĞİTİM-ÖĞRETİM KONULARINDA DEĞİŞİM

İncelemesi yapılan dönem içerisinde eğitim öğretim hususlarının Osmanlı döneminden kalma Alman eğitim sistemi etkisinde devam ettiği dikkat çekmektedir⁷⁶. Genç Cumhuriyet'in donanma personelinin yetiştiği eğitim-öğretim kurumlarını sırasıyla incelersek;

1. Deniz Harp Akademisi

Sultan Abdülaziz'in emriyle 1863'te kurulan Deniz Harp Akademisi Türk-İtalyan Harbi, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı nedeniyle kesintili olarak eğitim verebildi. Cumhuriyetin ilanından sonra da Harp Akademisi eğitimi olarak sadece Kara Harp Akademisi'nde eğitime devam edildi.

Donanmanın yeniden yapılanma sürecinde deniz tatbikatlarına iştirak eden Mareşal Fevzi Çakmak, her üç kuvvetin hareketini koordineli yapabilmesi için komuta kademeleri arasında doktrin, görüş, anlayış ve birlik sağlanması ihtiyacını tespit ederek donanmanın kurmay subaya olan ihtiyacını Atatürk'e ilettili. Atatürk tarafından 1929'da verilen emir üzerine; deniz sevk ve idare esaslarını bilen, kurmay hizmetlerine elverişli, kavrama yeteneği yüksek, soğukkanlı, yüksek seciyeli, fikren ve bedenen her yerde

⁷³ Raşit Metel, **Türk Denizaltıcılık Tarihi**, D.K.Y., İstanbul, 1960, s. 54. (bundan böyle, Metel, **Denizaltıcılık...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir).

⁷⁴ Namık Gökçay, **Deniz İkmal Eğitimi ve Okulları 1699-1999**, D.K.Y., İstanbul, 2005, s. I-44. (bundan böyle, Gökçay, **İkmal Eğitimi...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁷⁵ LDGAM, 1/3263, 1-A, I-16.

⁷⁶ A.g.a., D.K.T., 1/2, s. 1-121.

deniz ve havanın en güç hallerinde muntazam iş görmeye kudretli, çalışkan ve mütevazı subay yetiştirmek amacıyla Deniz Harp Akademisi kuruldu⁷⁷.

2 Kasım 1930'dan itibaren Yıldız Sarayı'ndaki Kara Harp Akademisi Komutanlığı'na bağlı bir müdürlük olarak teşkil edilen ve ilk müdür olarak Gv. Yb. Yusuf Ziya Kalafatoğlu'nun atandığı Deniz Harp Akademisi'nde eğitim süresi üç yıl olarak belirlendi⁷⁸.

Donanmada, mesleğinde temayüz etmiş subayların öğretmen olarak Deniz Harp Akademisi'nde görevlendirildiği bu dönemde, Alman Donanması'ndan emekli amiral ve albay rütbesindeki subayların da öğretmen olarak görev yaptıkları görülmektedir. Üç senelik akademi eğitimi süresince hareket, sevk ve idare, deniz stratejisi, kurmay görevleri, harp oyunları gibi temel dersler Alman öğretmenler tarafından verildi. Diğer mesleki dersler ise kurmay olmayan deniz subayları ve kara kurmay subayları tarafından, devletler hukuku, deniz hukuku, ekonomi, siyasi tarih gibi genel kültür dersleri ise sivil profesör ve öğretmenler tarafından verildi⁷⁹.

Üç senelik devamlı eğitimde öğrencilerin nazari bilgilerini eğitim sahasında pekiştirmek, harp silah araçlarına ilişkin bilgilerini artırmak ve yurdun muhtelif stratejik bölgelerini tanıtarak yerinde inceleme yapabilmelerini sağlamak amacıyla eğitim müfredatına tüm silahlı kuvvetleri kapsayacak şekilde gezi/stajlar dahil edildi. Donanma tatbikatlarından istifade ile yapılan gezi/stajlara zaman zaman Mareşal de iştirak ederek akademi öğrencilerinin sınavlarını bizzat yaptı⁸⁰.

2. Deniz Harp Okulu ve Lisesi

1773'te Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın teşviki ile Mühendishane-i Bahri adı ile kurulan Bahriye Mektebi'ndeki eğitim, Osmanlı'nın denizlerdeki üstünlüğünü kaybetmesine paralel olarak 18. yüzyılın sonlarından itibaren yabancı eğitimciler ile desteklendi. II. Meşrutiyet döneminde İngiliz Binbaşı Holland'ın⁸¹ çabaları ile okul İngiltere Bahriye Mektebi'ne eşit bir hale getirildi⁸².

⁷⁷ Harp Akademisi..., s. I-27.

⁷⁸ Alman eğitimciler Akademi eğitiminin iki yıl olmasında ısrar etmişlerse de, eğitim süresi Kara Harp Akademisinde olduğu gibi üç yıl olarak belirlenmiştir. (Büyüktuğrul, **Hatırat...**, s. 99.)

⁷⁹ Harp Akademisi..., s. II-12.

⁸⁰ Büyüktuğrul, **Hatırat...**, s. 103-104.

⁸¹ Binbaşı Holland 1931'de Yunanistan donanmasının eğitimi amacıyla Yunanistan'da görevlendirilen İngiliz deniz heyetinin başkanı olarak görev yapacaktır. (**LDGAM**, 1931-22, 61. 1.)

⁸² Sadullah Tezcan, "*Okulumuz Tarihçesi*", **Türk Deniz Tarihi**, D.K.Y., Ankara, 2005, s. 620.

Mütareke yıllarında Bahriye Mektebi'nde eğitime devam edilmesiyle, özellikle savaş yıllarında Alman Deniz Harp Okulu'ndan mezun olmuş ve Alman Donanması'nda staj yapmış olan subayların okulda öğretmen ve sınıf subayı olarak görevlendirilmesiyle okuldaki eğitim güçlendi, ancak 1920–1923 yılları arasında okula yeni öğrenci alınmadı. Cumhuriyet Döneminde Bahriye Mektebi'ne ilk olarak 1924'te güverte, makine⁸³ ve katip sınıflarında okutulmak üzere öğrenciler alındı. Deniz talebesi sınıfı 1926'da Deniz Çekirdek Mektebi adı altında Kasımpaşa'daki Divanhane'ye nakledildi.

27 Mayıs 1928 tarihli emir ile Bahriye Mektebi '*Deniz Lisesi*' adını alarak⁸⁴ 1 Ağustos'ta başlayan yeni öğretim yılında askeri liselerin müfredat programları uygulamaya konuldu⁸⁵. Güverte ve makine sınıfı ayrımını kaldıran bu uygulama ile üç yıl süreli Deniz Lisesi'ni bitiren öğrencilerin; yedi ay süreyle '*Kıdemsiz Deniz Talebesi*' sıfatıyla okul gemisinde er hizmeti görecektir şekilde eğitim yapmalarına karar verildi⁸⁶.

12 Ekim 1930'dan itibaren Deniz Lisesi ve Deniz Çekirdek Okulu Heybeliada'daki tesislerde tekrar birleştirilerek adı '*Deniz Harp Okulu ve Lisesi Müdürlüğü*' oldu. Okulun adı 1933'te Kumandanlık, 1935'te Komutanlık şeklinde değiştirildi⁸⁷. Yurt dışından gemi alımları neticesinde eğitim, lojistik ve teknik konularda artan yabancı dil bilen personel ihtiyacını karşılamak amacıyla Deniz Harp Okulu ve Lisesi'nde yabancı dil eğitimine önem verilerek, İngilizce dersleri İngiliz öğretmenler tarafından verilmeye başlandı⁸⁸. 1934'ten itibaren Deniz Harp Okulu'nu başarı ile bitiren öğrencilerden seçilenler, mühendislik tahsili için Almanya'ya gönderildiler.

---

⁸³ Güverte ve makine sınıfları için öğretim süresi biri hazırlık sınıfı olmak üzere dört yıldır. Dört yıl sonunda mezun olanlar '*deniz talebesi*' adı altında gördükleri bir yıllık eğitimi müteakip mühendis (teğmen) rütbesiyle, katip sınıfı ise iki yıllık eğitim sonunda katip subay olarak donanmada göreve başlamaktadırlar. İlk olarak 1 Ekim 1916'da İngiltere bahriyesinin '*paymaster*' sınıfına eşit subay yetiştirmek amacıyla başlanan katip subay uygulamasına 1928'de son verilmiştir. (Kenan Sayacı, **Deniz Harp Okulu Tarihçesi**, D.K.Y., İstanbul, 1997, s. 88.) (bundan böyle, Sayacı, **Tarihçe...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁸⁴ Rasim Ünlü, '*Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesinin Tarihçesi*', **Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri-I**, Genkur. Basımevi, Ankara, 2000, s. 157.

⁸⁵ Rasim Ünlü, **Deniz Lisesi Tarihçesi**, D.K.Y., İstanbul, 2000, s. 75. (bundan böyle, Ünlü, **Tarihçe...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁸⁶ Sayacı, **Tarihçe...**, s. 91.

⁸⁷ Ünlü, **Tarihçe...**, s. 77.

⁸⁸ **A.g.a.**, 1930-8, 35, 1. 1931-28, 11, 1.

Deniz Harp Okulu öğrencilerinin okul gemisi Hamidiye Kruvazörü ile cumhuriyet döneminde yabancı ülkelere yaptığı ilk seyri 1938’de Hanya, İskenderiye ve Magosa limanlarına oldu⁸⁹.

3. Çıracak okulları

Deniz gedikli sınıfına personel yetiştirmek amacıyla Muin-i zafer korvetinde 1915’te açılan Makine Gedikli Okulu ve İclaliye korvetinde 1916’da açılan Güverte Gedikli Okulu 9 Nisan 1927 tarih ve 1001 sayılı kanunla lağvedilerek Gedikli küçük zabıtlığe kaynak olarak Gedikli Küçük Zabıt Hazırlama Mektepleri kuruldu. Bu okullara 15 yaşından küçük olmayan ilkokul mezunları alındı. Bugünkü Astsubay Sınıf Okulları’nın temelini teşkil eden bu okuldan mezun olan gedikli erbaşların rütbeleri 1 Haziran 1929’da kabul edilen kanunla çavuş, başçavuş muavini, başçavuş ve başgedikli olarak tespit edildi⁹⁰.

H. TEKNİK – LOJİSTİK KONULARDA DEĞİŞİM

Atatürk, Hamidiye ile Karadeniz seyahatinde gemi komutanına “*Dış pazarlardan satın alınan gemilerle donanma yapılamadığını siz de biliyorsunuz. Donanma, sadece kıyı koruyacak bir kuvvet değil, bundan daha önemlisi olarak, deniz yollarının güvenliğini sağlayacak bir kuvvettir. Anadolu’da yaşadıkça, bu bakımdan ihtiyacımız daha büyüktür. Evvela çekirdek bir donanma tedarik etmekle yetinip, deniz sanayi ve ticaretimizi geliştirmeliyiz. Bundan sonra memleket sanayiinden fıskırarak donanmayı yapmak da kolay olacaktır.*”⁹¹ şeklindeki sözleriyle ekonomik hususlara işaret etti. Bu direktifleri gerçekleştirmek üzere önce yurtdışından savaş gemisi alınması yoluna gidildi ve bunu Türkiye’de montaj endüstrisi izledi. Fakat bütün çabalara rağmen ülke sanayinden oluşacak deniz endüstrisi uzun yıllar kurulamadı.

⁸⁹ Sayacı, **Tarihçe...**, s. 91.

⁹⁰ Fahri Çoker, “Deniz Kuvvetlerinde Astsubay Sınıfının Tarihi Gelişimine Toplu Bir Bakış”, **D.K.D.**, 74/463 (Ekim 1968), s. 33. (bundan böyle, Çoker, **Astsubay Sınıfı...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁹¹ İsmail Kayabalı ve Cemender Arslanoğlu, “*Türk Deniz Kuvvetlerinin Tarihçesi*”, **Doruk**, 1 (Ağustos 1976), s. 555.

Teknik yetersizliklerin yanında yedek parça eksiklikleri de onarım kademelerinin başlıca problemi oldu. Cumhuriyetin ilanı sonrasında sahip olunan tek tersane olan Taşkızak Tersanesi'nde 1924'te Turgutreis ve Hamidiye'nin, 1928'de Mecidiye'nin onarımları mali yetersizlikler nedeniyle hizmet dışına ayrılmış gemilerden sökülen malzemeler ile yapılabildi⁹².

İngiltere'ye sipariş edilen Sultan Osman ve Reşadiye'nin alınması döneminde⁹³ Gölcük bölgesinde bir tersane yapılması gündeme gelse Osmanlı-Almanya İttifak Antlaşması'nın imzalanmasının ertesi günü gemilere İngilizler tarafından el konulduğundan tersane inşası konusu da iptal edildi⁹⁴.

I. Dünya Savaşı'nda en çok saldırıya uğrayan ve yara almasına rağmen batırılmayan, 24 kazanından sadece ikisi faal durumda olan Yavuz muharebe kruvazörünün⁹⁵ Cumhuriyet sonrasında onarımı gündeme geldiğinde, Genelkurmay Vekili Mareşal Fevzi Çakmak'ın kesin emriyle Gölcük'te tersane kurulmasına karar verildi. Bu karar üzerine İzmit Körfezi'nde Bahriye Çiftliği olarak anılan saha 1924'te Donanma'ya tahsis edildi⁹⁶.

1929'da donanmanın İstanbul'dan İzmit bölgesine taşınması ile Gölcük'te onarım ve bakım tesisleri kurulmaya, 1930'da da Haliç'teki tesis ve tezgahlar Gölcük'e taşınmaya başlandı. 4 Ağustos 1930'dan itibaren kurulmaya başlanan Gölcük Deniz Fabrikaları'nın temelini, Alman şirketinin Yavuz için yaptığı havuz ve Fransız şirketinin gemiyi onarım için hazırladığı barakalar oluşturdu⁹⁷.

Gölcük'te bir tersane kurulması için başlatılan çalışmaların sonucunda 1932'de '*Gölcük Teknik Şartnamesi*' hazırlandı. 10.000 tona kadar harp ve yardımcı gemiler ile denizaltı gemilerinin inşa ve onarım yeterliliğindeki fabrikalardan oluşan bir tersane ile deniz üssü ile ilgili esasları kapsayan ihaleyi 1934'te Netherlands Harbour Works firması aldı. 86 gruptan oluşan bir tersane ile deniz üssü kurulmasını kapsayan Hollanda Projesine, mali imkansızlıklar nedeniyle öncelikle ilk 13 grupluk kısmının başlanmasına karar verildi.

---

⁹² Büyüktuğrul, **Donanma...**, s. 82.

⁹³ İskender Tunaboşlu, "*Parasını Ödediğimiz Halde Alamadığımız Gemiler Sultan Osman ve Reşadiye*", **S.K.D.**, 386 (Ekim 2005), s. 94. (bundan böyle, Tunaboşlu, **Alamadığımız...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁹⁴ Serhat Güvenç, **Reşadiye ve Sultan Osman Savaş Gemilerinin Öyküsü**, D.K.Y., İstanbul, 2005, s. 62-63.

⁹⁵ **New York Times**, 8 Aralık 1929.

⁹⁶ Şerafettin Erdem, "*Anılarda Gölcük*", **D.K.D.**, 551 (Kasım 1991), s. 29.

⁹⁷ Gülen, **Şanlı...**, s. 345.

Hollanda firması ile birlikte dört Alman firmasının aldığı yeni ihaleye ilişkin anlaşma Haziran 1939'da yapıldı⁹⁸. İhaleyi İngiliz Reuters ajansı '*Naziler 12 milyon dolarlık Türk deniz üssü ihalesini kazandı*' başlığı ile duyurdu⁹⁹. II. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle projeye başlanamadan ara verilmek zorunda kalındı.

1933'te TBMM tarafından yeni ana üssün Gölcük'te kurulmasına karar verilerek inşaat çalışmaları hızlandırıldı. Daha inşaat safhasında olan Gölcük Deniz Fabrikaları'nda 29 Mayıs 1934'te GÖLCÜK akaryakıt gemisi kızağa kondu ve 1935'te denize indirildi. Ancak malzeme sorunlarından kaynaklanan nedenlerle gemi 1938'de donanmaya katılabildi. GÖLCÜK gemisi ile Cumhuriyet döneminde gemi inşa yolunda ilk adım atılarak '*Türkiye'de gemi yapılamaz*' düşüncesi yıkılmış oldu¹⁰⁰.

1933'e kadar donanmayı teşkil eden yedi gemi yaz aylarında denize çıkar, kış aylarında Haliç'e dönerek fabrikanın bakım ve onarım dönemi başlardı. Fabrikadaki onarım subayları, onarım faaliyetlerini İngiliz Armstrong şirketinden kalma bilgi ve tecrübelerle İngiliz usullerine göre yürütmekteydiler. Ayrıca Hollanda ve İtalya'da inşa ettirilen gemilerin inşasına nezaret etmek üzere görevlendirilen subaylar da bu ülkelerde öğrendikleri onarım şekillerini işletme gayreti içindeydiler.

1933 sonrasında Alman, İsviçre ve ABD üniversitelerinde eğitim gören subaylar fabrikaların onarım, bakım ve havuzlama faaliyetlerini bir plan dahilinde yürütmeye gayret ettiler. II. Dünya Savaşı arifesinde imzalanan Türk-İngiliz Antlaşması kapsamında İngiltere'den yedek malzeme temini ile birlikte fabrikaların geliştirilmesi de öngörülmekteydi. Antlaşmaya göre fabrika binalarını Türk Hükümeti yapacak, tezgah ve malzemeleri İngiliz Hükümeti verecekti. İngiltere'den tedarik edilen malzemelere rağmen fabrikalar ancak Amerikan askeri yardımı sonrasında istenen gelişme hedefine ulaşabildi¹⁰¹.

---

⁹⁸ **Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi (1926-1999)**, D.K.Y., Gölcük, 1999, s. 16. (bundan böyle, **Gölcük Tersanesi...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

⁹⁹ **Chicago Daily Tribune**, 21 Nisan 1939.

¹⁰⁰ İtalya'dan alınan muhriplerin akaryakıt ihtiyacı İstanbul ve Gölcük limanları dışında karşılanamadığından geminin inşasına ihtiyaç duyulmuştur. Gemi İnşa yüzbaşı Ata Nutku'nun gayretleriyle inşasına başlanan 1255 tonluk gemi 12,5 mil sürat yapmıştır. (**ATASE**, Koleksiyon..., 1-129,1-130.), ayrıca bkz.; Celal Eyiceoğlu, "*Geçmişte ve Şimdi Gölcük Deniz Fabrikaları*", **D.D.**, 439 (Ekim 1962), s. 16.

¹⁰¹ **LDGAM**, 2-A, 1-3263, 1-93.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Lozan Antlaşması'nın Boğazlara ilişkin sınırlamaları kaldırılınca Taşkızak Tersanesi yeniden önem kazandı¹⁰². Almanya'ya 4 adet ay sınıfı denizaltı siparişi verildi. İsimleri Atatürk tarafından verilen denizaltılardan Saldıray hücum denizaltı gemisi ile Batıray¹⁰³ mayın denizaltı gemisinin Almanya'da inşasına, Atılay ve Yıldırıy denizaltılarının ise Taşkızak Tersanesi'nde monte edilmesine karar verildi. Almanya'da inşa edilecek gemilerle ilgili olarak 13 kişilik bir gözlemci komisyonu kurularak gemilerin; Komutan, Başçarkçı, II. Komutan ve II. Çarkçıları inşa süresince gemilerde görevlendirildiler. Buna ilave olarak bazı denizaltıcı subaylar da kurs ve donanma stajı maksadıyla bir yıl İngiltere'ye gönderildiler¹⁰⁴.

1923–1938 yılları arasında Cumhuriyet Donanması düzenli bir sistemi olmasa da kendi ayakları üzerinde durabilecek hale geldi. Bu dönemde Osmanlı Donanması'ndan devralınan ve onarım/tadilatları yapılan gemilere ilave olarak 4 muhrip, 5 denizaltı, 3 hücumbot, 1 denizaltı ana gemisi olmak üzere 13 yeni gemi donanmaya katılarak Gölcük ve Taşkızak Tersaneleri'nde bu gemilerin overol/arıza onarımları sınırlı da olsa yapılabildi.

1948'e kadar kuruluş aşamasındaki donanmada düzenli bir teknik ve lojistik sistemden bahsetmek mümkün değildir. Cumhuriyet Donanması'nın teslim aldığı donanma gemilerinin gerek tip ve imalatçı ülke bazındaki çeşitliliği, gerekse ülkenin içinde bulunduğu mali zorluklar nedeniyle teknik ve lojistik hususlarda bugünkü anlamda düzenli bir sistem kurulması mümkün olamadı.

I. DÖNEMİN TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Her alanda olduğu gibi Cumhuriyet Donanması'nın kurulmasında da ülkenin dış politikası etkili oldu. Envantere giren gemi, elektronik ve silah sistemlerinden eğitim, teknik ve lojistik konulara kadar her alanda iyi ilişkiler içinde olunan ülkeler ile işbirliği yoluna gidildi. Örnek vermek gerekirse, Cumhuriyetin ilanından soğuk savaşın sonuna kadar olan dönemde Sovyetler Birliği'nden hiçbir gemi, silah, cihaz, vb. alınmadı. Bu nedenle donanmanın oluşumu açısından dış politikanın incelenmesinde fayda olduğu değerlendirilmektedir.

Ulusumuzun büyük fedakarlıklar ve mücadele ile yaptığı Kurtuluş Savaşı sonunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Barış Antlaşması ile milletlerarası planda tanındı, ancak kazanılan zafer ve imzalanan antlaşmaya rağmen gerek içteki yeniden yapılanma, gerekse

¹⁰² Ömer Çekmecelgil, "Taşkızak Tersanesi", **D.K.D.**, 553 (Temmuz 1992), s. 39.

¹⁰³ Batıray denizaltısının inşasının bitimi ve tecrübeleri II. Dünya savaşının başlamasına rastladığından Türkiye'ye teslim edilmemiştir. (Metel, **Denizaltıcılık...**, s. 69)

¹⁰⁴ Metel, **Denizaltıcılık...**, s. 58,60.

Kurtuluş Savaşı'nın kazanıldığı ülkelere karşı güven hemen tesis edilemedi. Lozan ile çözüme kavuşturulamayan Musul, Fransa ile Osmanlı borçları ve Yunanistan ile mübadele meseleleri dış politikada genç cumhuriyetin ilk yıllar da çözüme kavuşturmak için gayret sarf ettiği temel sorunlar oldu.

1930'ların ilk yarısına kadar uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin en yakın olduğu ülke Sovyet Rusya oldu. Türkiye'nin Sovyet Rusya ile milli mücadele döneminde başlayan dostluğu 17 Aralık 1925'te imzalanan '*Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktı*' ile sağlamlaştı.

İngiltere ile ilişkilerin gerginleşmesi milli mücadele yıllarında olduğu gibi, Türkiye'yi Sovyet Rusya'ya tekrar yakınlaştırdı. Milletler Cemiyeti Konseyi'nin aldığı karara istinaden Türkiye'nin 5 Haziran 1926'da İngiltere ile imzaladığı anlaşma ile Musul Sorunu çözümlendi¹⁰⁵. Türk-Irak sınırı kesin şekline ulaştıktan sonra, İran ile de sınır konularında 22 Nisan 1926'da '*Güvenlik ve Dostluk Anlaşması*' imzalandı. Anlaşmada fikir birliği sağlanamayan hususlar ise 23 Ocak 1932'de imzalanan '*Uzlaşma, Adli, Tesviye ve Hakem Anlaşması*' ile çözümlendi. 18 Şubat 1926 Fransa ile imzalanan '*Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması*' ile Suriye sınırını da emniyete alan Türkiye, hem doğu ve güney sınırlarının güvenliğini hem de Lozan'dan kalan sorunları çözümlenerek İngiltere ve Fransa ile iyi ilişkilerin gelişmesini sağladı¹⁰⁶.

Doğuda sorunlarını çözen Türkiye, Batıya yönelerek Balkanlar'da ikili ilişkilerden çok bölgesel işbirliğine dayanan bir politika izledi. Lozan'da 30 Ocak 1923'te Yunanistan ile imzalanan '*Türk Yunan Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol*' ile 1 Mayıs 1923'te başlayan nüfus mübadelesine ilişkin sorunlar 10 Haziran 1930 Antlaşması ile tamamen çözüme kavuştu¹⁰⁷. 1930 Antlaşması ile iki taraf arasındaki buzlar kırılarak Yunanistan Başbakanı Venizelos'un Türkiye'yi ziyareti sırasında 30 Ekim 1930'da '*Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması*', '*Deniz Kuvvetlerinin Sınırlanması*' hakkında protokol ile '*İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Sözleşmesi*' imzalandı¹⁰⁸.

---

¹⁰⁵ Uğur Mutlu, "*Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'nin Siyasi Etkinliği*", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II**, Genkur Basımevi, 1977, Ankara, s. 175.

¹⁰⁶ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım yay, İstanbul, 2005, s. 323. (bundan böyle, Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁰⁷ Kemal Arı, **Büyük Mübadele**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1995, s. 9.

¹⁰⁸ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 325-327.

Lozan'dan kalan sorunlarını çözmeye gayreti içindeki Türkiye, Amerika ile 1923'ten itibaren başlayan ticari ilişkilerini geliştirmek maksadıyla, ilk resmi anlaşması olan '*Ticaret ve Seyrüsefain Antlaşmasını*' 1 Ekim 1929'da imzaladı. Bu antlaşmanın en büyük özelliği, tarafların birbirlerine '*en ziyade müsaadeye mazhar millet*' imtiyazını tanımalarıdır¹⁰⁹.

Milli mücadele sırasında İngiltere ve Fransa'dan farklı bir politika izleyen ve 1921 Londra Konferansı'na TBMM Hükümeti'nin ayrı bir heyetle katılmasına aracılık eden İtalya'nın izlediği sömürgecilik ve yayılma politikaları sebebiyle Cumhuriyet döneminde ticari ilişkilerin gelişmesine rağmen, İtalya ile siyasal ilişkilerin 1928'e kadar geliştiği söylenemez. Bunda en büyük etken; Mussolini'nin sömürgecilik ve yayılcılık politikası doğrultusunda Doğu Akdeniz'i hedef seçmiş olmasını gösteren belirtiler ile Musul Sorunu'nun çözümlenmesi esnasında İtalya'nın da İngiltere'yi desteklemesi oldu. I. Dünya Savaşı'nda İtalya'nın haksızlığa uğradığına inanan ve haklarının geri alınmasını hedefleyen Mussolini, Türkiye'nin Musul Sorunu nedeniyle İngiltere'ye karşı mağlup olacağını ve bu durumdan İtalya'nın da karlı çıkacağını düşünüyordu.

İngiltere ile Musul konusunda görüşmeler sürerken Ocak 1925'te Türkiye'deki İtalyan diplomatları, On iki Adalar Valisi'nden Datça ve Marmaris bölgesindeki çıkarma hareketine uygun plajları araştırmasını istiyorlardı¹¹⁰. Dilek Barlas'ın İtalyan arşivlerine dayanarak yazdığı makalesinde; Türkiye'deki İtalyan Büyükelçisi'nin 1927'de İtalyan Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir telgraf ile İtalya'nın Türkiye'ye karşı bu değerlendirmesinin değiştiğini belirtmektedir. Telgrafta, 1927'den sonra Türkiye'de rejimin pekişmeye başlaması ve ülkenin askeri alanda güçlenme sürecine girmesi nedeniyle İtalya'nın İzmir ve Antalya bölgeleri yerine Adana bölgesini işgal etmesinin daha uygun olacağı belirtiliyordu. Bu sayede İtalya, Türkiye ile Musul arasında bir anlamda tampon bölge görevi görecek, Orta Doğu'da İngiltere ile daha yakın işbirliği yaparak İngiltere'nin Musul'da daha rahat ve emin olmasını sağlayacaktı.

Musul Sorunu'nun çözüme kavuşturulması İtalya'nın farklı bir politika izleyerek Türkiye ile yakınlaşmasına neden oldu. 30 Mayıs 1928'de İtalya ile Türkiye arasında '*Tarafsızlık ve Uzlaşma Anlaşması*' imzalandı. Ege'de Yunanistan'a karşı donanmasını

¹⁰⁹ Türkiye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1994, s. 24.

¹¹⁰ Dilek Barlas, "*Friends or Foes? Diplomatic Relations Between Italy and Turkey, 1923-36*", *International Journal Middle East Studies*, 36/2 (May 2004), s. 236.

güçlendirmeye çalışan Türkiye, sipariş bedelinin % 70 oranındaki bedeli İtalyan Devleti garantisinde olmak üzere İtalyan tersanelerine kademeli olarak dört muhrip, iki denizaltı ve üç hücumbot siparişinde bulundu. Bu dönemde Yunanistan için de savaş gemisi inşa eden İtalya'nın politik hedefi; Akdeniz'de Fransa ile rekabetinde güçlü Türk ve Yunan Donanmaları'nın İtalya için önem taşımasıydı¹¹¹.

Chicago Daily Tribune, İtalyan tersanelerinde inşa edilen gemiler ile ilgili yapılan anlaşmada İtalya'nın ihtiyaç duyması veya taksitlerin ödenmemesi halinde gemilere el koyma hakkı olduğunu belirtmektedir. Aynı habere göre İtalya'nın bu şekilde bir anlaşma yapmasının asıl sebebi Fransa'ya karşı ihtiyaç durumunda deniz üstünlüğünü elinde bulundurmak istemesidir¹¹². Çünkü 1922 Washington Anlaşması ile Fransa ve İtalya'nın deniz güçleri eşitlenmişti¹¹³.

Ekonomik olarak çok güçlü olmayan İtalya, 1929 ekonomik krizinin de etkisiyle Türk Donanması'na yaptığı yardımı yavaşlatarak 1931'de teslim etmesi gereken Zafer ve Tınaztepe muhriplerinin teslimini ancak Başbakan İsmet İnönü'nün Mayıs 1932'deki Roma ziyareti sonrasında 6 Haziran 1932'de yapabildi. İtalya'nın ekonomik yardımlarda pek güvenilir bir dost olmadığını anlayan Türkiye ile İtalya ilişkileri 1932'de Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesine İtalya'nın karşı çıkması ile soğuma dönemine girdi¹¹⁴.

İtalya'nın gittikçe artan yayılmacı politikası karşısında sadece Balkan ülkeleri ile işbirliği yaparak mevcut durumun korunamayacağını anlayan Türkiye, Avrupa devletleri ile de işbirliği yoluna gitti. Geleceğinin Asya ve Avrupa topraklarında olduğunu ilan eden İtalya'nın aynı dönemde On iki adayı silahlandırması Türkiye'nin endişelerini daha da artırdı. Türkiye ilk aşamada Yunanistan ile Ege'deki deniz kuvvetlerini güçlendirmek amacıyla İngiltere'den destek talep etmişse de olumlu sonuç alamadı¹¹⁵. 1932'den sonra İtalya'nın

---

¹¹¹ Barlas, **Hasmane Dostlar...**, s. 216.

¹¹² **Chicago Daily Tribune**, 1 March 1929.

¹¹³ Dilek Barlas ve Serhat Güvenç, "To Build a Navy with the Help of Adversary: Italian-Turkish Naval Arms Trade, 1929–32", **International J. Middle Eastern Studies**, 38/4 (October 2002), s. 144.

¹¹⁴ İtalya, uluslararası barış ve istikrarın Milletler Cemiyeti'nden ziyade dört büyük güç İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın işbirliği ile sağlanabileceği görüşünü savunuyordu. Türkiye başta olmak üzere Balkan ülkeleri bu fikre karşı çıkmış, Atatürk, İtalyan Elçisi Lajona'ya '14 milyon nüfusa sahip olan ülkesinin kaderinin dört büyük güç tarafından çizilemeyeceğini' belirtmiştir. (Dilek Barlas, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası", **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu Bildirileri**, II, Ankara, 2000, s. 276.)

¹¹⁵ Dilek Barlas, "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, TTK yay., Ankara, 1999, s. 365.

sömürgecilik politikasını artırması, kolektif güvenlik sistemine bağlanan Türkiye'nin İtalya'dan duyduğu endişe neticesinde 1936'dan itibaren İngiltere'ye yakınlaşması, Türk-İtalyan ilişkilerini daha da zayıflattı.

1930'a kadar kendisini milletlerarası çevrede istikrarlı bir düzene yerleştirmek isteyen Türkiye, 1931'den itibaren Avrupa'da patlak veren buhranlara rağmen anti-değişimci politika izleyerek kolektif barış ve güvenliğin savunucusu oldu. Türkiye'nin milletlerarası işbirliği ve kolektif barış çabalarına katılmasında Sovyetler'in önemli rolü oldu. Türkiye 1928 Silahsızlanma Konferansı'nın hazırlık komisyonuna Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı Litvinov'un aracılığı ile davet edildi ve 1928-1932 silahsızlanma konferanslarında Sovyetler'in tam silahsızlanma teklifini destekleyen ülkelerden biri de Türkiye oldu¹¹⁶.

27 Ağustos 1928'de imzalanan Briand Kellogg Paktı'na Sovyet Rusya'nın desteği ile Eylül 1928'de davet edilen Türkiye, Ocak 1929'da üye oldu. Türkiye'nin milletlerarası işbirliğine katılması yönündeki en büyük gelişme 1932'de Milletler Cemiyeti'ne üye olmasıdır. Bu üyelik ile Türkiye'nin batılı devletlerle işbirliğine gidebileceği endişesi, Sovyetler'in Milletler Cemiyeti'ne üye olacağı 1934'e kadar devam etti.

Yunan Başbakanı Aleksandr Papanastasiyu'nun 1929'da ortaya attığı devamlı bir Balkan Antantı kurulması fikri bütün Balkan ülkelerince kabul edilerek, 1932 Üçüncü Balkan Konferansı'nda Balkan Paktı tasarısı ileri sürüldü. Balkan Paktı'na ilişkin görüşmeler sürerken Türkiye, 14 Eylül 1933'te Yunanistan'la '*Samimi Anlaşma Paktı*', 17 Ekim 1933'te Yugoslavya ile '*Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması*'ni imzaladı. Bulgaristan ve Arnavutluk haricindeki Balkan ülkeleri ile Türkiye merkezli yapılan anlaşmaları ortak hale getirmek amacıyla Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında 9 Şubat 1934'te '*Balkan Antantı*' imzalandı. 1936'dan itibaren başlayan Avrupa buhranları neticesinde zayıflamaya başlayan Antant, 1939'da sona erdi.

18 Ocak 1930'da Rusların 26.000 tonluk Parischkaja ve Profintern kruvazörlerinin deklaresiz boğazlardan Karadeniz'e geçmesi batı ülkelerinde endişe yarattı. Bu geçiş batı basınında Türkiye ile Rusya arasındaki dostluğun bir işareti sayılmakla beraber 1930 Deniz Konferansı'na davet edilmeyen Rusya'nın gözdağı verme amacını taşıdığı belirtildi. Aynı

---

¹¹⁶ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 335.

değerlendirmenin devamında da Türkiye'nin Lozan'ın tartışılması gibi bir isteği olmadığına da işaret edildi¹¹⁷.

Batının bu değerlendirmesine rağmen uluslararası politikada çok yönlü çalışma sergileyen Cumhuriyet Hükümeti, Lozan Konferansı'nda imzalanan Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesine ilişkin gayretlerine 1933'ten itibaren başladı. Sözleşmeye göre; Boğazlardan serbestçe geçişin güvenliğini sağlamak amacı ile Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın her iki kıyıları ile Marmara Denizi'ndeki adalar gayri askeri hale getirilerek bu bölgelerde tahkimat yapmak ve asker bulundurmak yasaklandı. Buna karşılık bu bölgelerin herhangi bir saldırıya karşı güvenliği de sözleşmeyi imza eden devletlerle Milletler Cemiyeti'nin garantisi altına alındı. Dünya'da gelişen olaylar karşısında Türkiye'nin savunmasını zayıflattığı gerekçesi ile boğazların askerileştirilmesi gerektiği ilk olarak 1933 Silahsızlanma Konferansı'nda dile getirilmesine rağmen bu talep konferans kapsamında değerlendirilmediğinden uygun görülmedi. Aynı teklif Almanya'nın silahlanmasını görüşmek üzere olağanüstü toplanan Milletler Cemiyeti Konseyi'nde 17 Nisan 1935'te ikinci kez yapıldı; fakat Sovyet Dışişleri Bakanı Litvinov'un desteğine rağmen, İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcilerinin konunun konferans kapsamında olmadığı görüşleri ile reddedildi¹¹⁸.

İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Almanya'nın Ren bölgesini Versay Anlaşması'na aykırı olarak askerileştirmesi gibi gelişmeler karşısında Türkiye 11 Nisan 1936'da Boğazlar Sözleşmesi'ni imzalayan devletlere verdiği nota ile Türkiye'nin emniyet ve savunması için Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesine ihtiyaç olduğunu bildirdi¹¹⁹. Türkiye'ye karşı politikasını değiştiren ve Akdeniz'de kuvvetli bir Türkiye'nin kendisi için iyi bir dost olacağını düşünen İngiltere ile Sovyet Rusya¹²⁰ Türkiye'yi bu konuda desteklediler¹²¹. Boğazların statüsünün değişmesine tek itiraz eden ülke İtalya oldu¹²².

¹¹⁷ **New York Times**, 18 Ocak 1930, 19 Ocak 1930.

¹¹⁸ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 344.

¹¹⁹ "Boğazlar", **Ayın Tarihi**, 29 (Mayıs 1936), s. 47.

¹²⁰ Moskova başlangıçta Montrö girişimini destekliyordu, çünkü Türkiye müttefik yada en azından tarafsız kaldığı sürece anlaşma şartları hem Sovyetler Birliği'ni daha büyük güçlerin denizden gelebilecek tehditlerinden koruyacak, hem de Akdeniz'deki potansiyel Sovyet etkinliğini güçlendirecekti. Ancak Türkiye, Sovyetler'in hiç beklemediği şekilde 1939'da Fransa ve İngiltere ile Karşılıklı Yardım anlaşmaları imzaladı. Rusya, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Boğazlar'ın denetimde daha etkin olabilme adına giriştiği bir dizi başarısız teşebbüsün ardından Montrö Sözleşmesi şartlarının Akdeniz'de güçlü bir deniz gücü bulundurma hevesine engel teşkil edeceğini anlayacaktır. (Lyle J. Goldstein ve Yuri M. Zhukov, "A Tale Of Two Fleets", **Naval War College Review**, LVII/2 (Spring 2004), s. 31. (bundan böyle, Goldstein ve Zhukov, **Two Fleets...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir.))

Bu gelişmelerin paralelinde 20 Temmuz 1936'da imzalanan Montrö Sözleşmesi ile Türkiye'nin boğazlar üzerindeki egemenliği tam olarak tesis edilmiş oldu. Almanya'nın tanımadığını beyan ettiği sözleşme şartları, 2 Mayıs 1938'de İtalya tarafından da kabul edildi¹²³. Yunanistan Montrö Sözleşmesi'nin hemen ardından 17 Eylül 1936'da karasuları genişliğini 6 mile çıkardığını açıkladı¹²⁴.

Türkiye 1935'ten itibaren Balkan Antantı ile batıda kurduğu savunma sistemini doğuda da tesis etme gayreti içine girdi. Bu maksatla Türkiye, İran, Irak ve Afganistan'ın katılımı ile 8 Temmuz 1937'de Sadabat Paktı Antlaşması imzalandı.

Akdeniz'de İspanya'daki cumhuriyetçilere yardım taşıyan gemilere İtalyan saldırılarını engellemek maksadıyla 1937'de yapılan Nyon Konferansı'na katılan Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz üslerini İngiltere ve Fransa'nın kullanmasına izin verdi ve bu husus Türkiye ile İngiltere'nin yakınlaşmasını sağladı¹²⁵. 1936'da çözüme ulaştırılma gayretleri başlayan Hatay Sorunu¹²⁶, Fransa ile 23 Haziran 1939'da yapılan anlaşma ile çözümlendi. İngiltere'den sonra Fransa ile de imzalanan bu anlaşmayla Türkiye batı bloğuna katılmış oldu.

---

¹²¹ Nota'nın verilmesinden hemen sonra İran, Afganistan, Romanya, Macaristan, Bulgaristan ve Yunanistan basınları Türkiye'nin bu talebini gayet mantıklı olarak değerlendirmiş ve desteklemişlerdir. “Boğazlar”, **Ayın Tarihi**, 29 (Mayıs 1936), s. 40-45.)

¹²² Güvenç ve Barlas, **Navy...**, s. 15.

¹²³ Numan Özdalga, **Türk Boğazlarının Tarih İçindeki Önemi**, D.K.Y., İstanbul, 1965, s. 65. (bundan böyle, Özdalga, **Tarih İçindeki...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹²⁴ Hüseyin Pazarıcı, “Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1986, s. 23.

¹²⁵ Yücel Güçlü, “The Nyon Arrangement of 1937 and Turkey”, **International J. Middle Eastern Studies**, 38/1 (January 2002), s. 53.

¹²⁶ Paris Hitler'i durdurma çabasının bedelini ödüyor başlığı ile Chicago Daily Tribune'de yayınlanan haberde “Türkiye'nin Hitler'i İngiltere ve Fransa liderliğindeki durdurma bloğunu desteklemesi karşılığında İskenderun bölgesinin Türkiye'ye katılmasını talep ettiği belirtilmektedir”. (**Chicago Daily Tribune**, 5 Nisan 1939.)

II. 1938'DEN NATO'YA GİRİŞ SÜRECİNE

Deniz Kuvvetleri'nde Atatürk döneminde başlayan hızlı gelişme, Avrupa'da değişen durum karşısında duraklama dönemine girdi. 1 Eylül 1939 sabahı Almanya'nın Polonya'yı işgali ile başlayan ve kısa zamanda önce Avrupa'yı sonra tüm dünyayı saran II. Dünya Savaşı'na, yapılan yoğun baskılara rağmen, Türk Hükümeti katılmadı. Ancak savaş tehdidi nedeniyle ordunun yıllarca seferberlik durumunda kalması tüm ülkede devam eden modernleşme hareketlerinin de durma noktasına gelmesine neden oldu¹²⁷.

II. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde Türkiye'nin izlediği dış politika; tamamen Sovyet tehdidine bağlı olarak, Batı kampı ve özellikle de ABD ile ittifak ilkesine göre şekillendirildi. Başka bir deyişle Türk dış politikasının esası, Truman doktrininden Kore Savaşı'na katılmaya, İsrail'i tanımaktan NATO'ya girmeye kadar, her fırsatta ABD ittifak sistemine bağlılığını göstermek arzusu oldu¹²⁸. Ülke çıkarları ile Batı ve ABD çıkarlarını özdeş tutan ülke politikası paralelinde, Türk Deniz Kuvvetleri de Amerikan yardımları ve Amerikan Yardım Kurulu'nun tavsiyelerine bağlı olarak Amerikan sistemine adapte edildi.

A. DÖNEMİN TÜRK DIŞ POLİTİKASI

1930'ların ikinci yarısından itibaren Türk dış politikasına yön veren başlıca etken olan İtalyan tehdidi, Türkiye'nin Akdeniz'de bir denge unsuru olarak İngiltere ile yakınlaşmasını sağladı. İtalya'nın 7 Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal ederek Balkanlara yerleşmesi karşısında kendisini emniyete almak isteyen Türkiye, 1940'ların sonuna kadar devam edecek dış politika çizgisini 12 Mayıs 1939'da İngiltere, 23 Haziran 1939'da Fransa ile imzaladığı askeri ve ekonomik bildirgeler ile belirledi. İngiltere ile imzalanan bildirge kapsamında Türkiye, İngiltere'nin askeri ve ekonomik yardımlarını da talep etti ve bu konuda görüşmelerin yapılması kararlaştırıldı¹²⁹.

¹²⁷ Milli Savunma Bütçesinin Devlet Bütçesine Oranı; 1939'da % 45.5, 1940'da % 55.5, 1941'de % 58.3, 1942'de % 58.7, 1943'te % 55.6, 1944'de % 54.1, 1945'te % 43.7, 1946'da % 38.2, 1947'de % 33.2, 1948'de % 39'4, 1949'da % 36.7'dir. (Devlet Bakanlığı, **Türkiye'de Marshall Planı**, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1951, s. 8.)

¹²⁸ Burcu Bostanoğlu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 337. (bundan böyle, Bostanoğlu, **Politika...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹²⁹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 354.

İkinci Dünya Savaşı'na giden günlerde Türkiye ile İngiltere arasındaki yakınlaşma Sovyetler Birliği'ni endişelendirse de Türk-Sovyet ilişkilerini etkilemedi¹³⁰. Sovyetlerin de Barış Cephesi'ne katılacağına inanarak, İngiltere ve Fransa ile askeri ve ekonomik bildirgeleri imzalayan Türkiye'nin, Sovyetlerle milli mücadele yıllarından beri devam eden beraberliği Sovyetlerin 23 Ağustos 1939'da Nazi Almanyası ile imzaladığı Saldırmazlık Paktı ile son buldu. Bu tarihten itibaren Türk Boğazları'nın batılılar tarafından kullanılmasını istemeyen Almanya, Sovyetler vasıtasıyla Türkiye üzerinde baskı kurmaya başladı¹³¹.

Sovyetlerin, Çanakkale Boğazı'nın birlikte savunulması için bir pakt yapılması, Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin Çanakkale'den geçemeyeceğine dair Türkiye'nin garanti vermesi gibi Montrö Anlaşması'na aykırı taleplerini ulusal egemenliği ve bağımsızlığı ile bağdaşı görmeyen Türkiye, savaş süresince kendisini emniyete alacak Üçlü İttifakı 19 Ekim 1939'da İngiltere ve Fransa ile imzaladı. İttifak kapsamında İngiltere ve Fransa, Yunanistan ve Romanya'ya verdikleri garantiler nedeniyle savaşa girerse Türkiye onların yanında savaşacak; ancak Türkiye'nin Sovyetler ile silahlı bir çatışma olasılığında ittifak geçersiz sayılacaktı¹³².

II. Dünya Savaşı sonuna kadar tarafsızlığını sürdüren Türkiye, 1945'te diplomatik zorunluluk nedeniyle Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etti¹³³. Bundan amaç; barışla birlikte oluşturulacak yenedünya düzeninde yalnız kalmamak, batı dünyasından dışlanmamaktır. Ancak Türkiye izlediği bu politika ile savaş sonu oluşan yenedünya düzeninde yalnızlık içinde kaldı¹³⁴.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupalı devletlerin desteğini kaybeden Türkiye'nin dış politikasına egemen olan esas mesele, savaş sonrası Avrupa dengesinde meydana gelen boşluklardan yararlanma ve Sovyet emperyalizmine karşı güvenliğini sağlama endişesi oldu.

Rus Dışişleri Bakanı, 19 Mart 1945'te Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e II. Dünya Savaşı'nda meydana gelen değişiklikler nedeniyle 7 Kasım 1945'te süresi dolacak olan 17 Aralık 1925 Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın yenilenmesi gerektiğini bildirdi.

¹³⁰ A. Haluk Ülman, **Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri 1939-1947**, A.Ü.S.B.F. yay., Ankara, 1961, s. 23. (bundan böyle, Ülman, **Diplomatik...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹³¹ Cemil Koçak, **Türkiye Tarihi**, IV, 5, Cem yay., İstanbul, 1997, s. 160.

¹³² Yusuf Sarıncay, **Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi (1939-1952)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., Ankara, 1988, s. 18. (bundan böyle, Sarıncay, **Batı İttifakı...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹³³ **Ulus**, 24 Şubat 1945.

¹³⁴ Bostanoğlu, **Politika...**, s. 381.

Rusya'nın, Türkiye'nin doğu sınırında değişiklik, boğazlarda üs ve Montrö Antlaşması'nın yenilenmesi isteği¹³⁵ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 'açıkça söyleriz ki, Türk topraklarından ve haklarından hiç kimseye verilecek bir borcumuz yoktur. Şerefli insanlar olarak yaşayacağız ve şerefli insanlar olarak öleceğiz...' cevabı ile reddedildi¹³⁶.

Sovyet isteklerinin Türk kamuoyunda duyulması büyük heyecan ve endişe uyandırdı. TBMM'de Dışişleri Bakanlığı Bütçesi görüşülürken, İstanbul milletvekili General Kazım Karabekir 20 Aralık 1945'te yaptığı konuşma ile konunun Türkiye için hassasiyetini şu cümleler ile açıkladı; "Kars yaylasına hakim olmak demek Anadolu'yu istila etmek için pusuya yatmak demektir. Keza Kars yaylasına hakimiyet, Dicle ve Fırat boyunca Akdeniz ve Basra Körfezine hakim olmak demektir. Kars yaylası oralara inecek olan büyük seli tutacak olan biricik settir. Boğazlar, milletimizin hakikaten boğazıdır. Fakat şunu da bilmelidirler ki, Kars yaylası milli bel kemiğimizdir. Kırdırırsak yine mahvoluruz. Eğer Ruslar yer istemekte ısrar ederlerse hiç şüphe yok ki dövüleceğiz."¹³⁷

Sovyetler Birliği, boğazlar üzerindeki istekleri reddedildikten sonra Türkiye üzerindeki baskısını her geçen gün artırarak devam ettirdi. Sovyetlerin bu baskılarından dolayı ordusunu savaş sırasındaki mevcudunda tutmak zorunda kalan Türkiye, ekonomik durumunu geliştirmek için önemli karar ve politikaları yürürlüğe koyamadı.

Sovyet isteklerinin açıklandığı Haziran 1945'ten Missouri zırhlısının İstanbul'a geldiği¹³⁸ Nisan 1946'ya kadar geçen dönem, Türkiye'nin müttefikler yanında savaşa

---

¹³⁵ Mustafa Hergüner, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Boğazları", **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri II**, Gnkur Basımevi, Ankara, 1999, s. 205. (bundan böyle, Hergüner, **İkinci Dünya...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir), ayrıca bkz.; Özdalga, **Tarih İçindeki...**, s. 82,

¹³⁶ Nejat Eralp, "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Boğazlar Sorunu ve Amerikan Basınındaki Akisleri", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Gnkur Basımevi, Ankara, 1996, s. 105.

¹³⁷ Mehmet Saray, **Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin Nato'ya Girişi III, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler**, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 2000, s. 73., ayrıca bkz.; **Aydın Tarihi**, 145 (Aralık 1945), s. 83-89.

¹³⁸ Missouri zırhlısı, 1934-1944 yılları arasında Amerika'da büyükelçilik görevinde bulunan Münir Ertegün'ün cenazesini Türkiye'ye teslim etmek üzere 5 Nisan 1946'da İstanbul'a geldi. Ölen diplomatların cenazelerinin savaş gemileri ile gönderilmesi bir nezaket kuralı olmakla beraber bu görevin Amerikan donanmasının en büyük zırhlılarından biri olan Missiori ile yapılması Ruslara verilmiş gözdağıdır. Aynı zamanda Missiouri zırhlısı Amerikan donanmasının Boğazlardan giren ilk gemisidir. Türk kamuoyu gerek Truman'ın ordu günü dolayısıyla Türkiye'yi destekleyen konuşması, gerekse Missiouri'nin Türkiye'ye gelmesini ABD'nin Sovyetler Birliğine karşı Türkiye'ye teminat vermesi olarak değerlendirerek sevinçle karşıladı. (Orhan F. Köprülü, "Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri", **Bellekten**, LI/200 (Ağustos 1987), s. 945.)

katılmamasından dolayı Sovyet talepleri karşısında yalnız bırakılacağı endişesi duyduğu, güvensizlik ve belirsizlik dönemi oldu¹³⁹.

Dünya tarihinin gördüğü en yıkıcı savaşlardan biri olan II. Dünya Savaşı sonunda iki süper güç olarak ortaya çıkan Amerika ve Rusya dünya politikasına hakim oldular. Savaşın son yıllarında boğazlarda üs ile Kars ve Ardahan bölgelerinin kendisine verilmesini talep eden ve savaş sonrasında Avrupa’da tek büyük güç olarak ortaya çıkan Rusya’nın boğaz rejiminin değişikliği ile toprak taleplerini yinelediği 7 Ağustos 1946 ve 24 Eylül 1946 tarihli notaları ‘boğazlar meselesini’ tekrar gündeme getirdi. ABD ve İngiltere, Rus notalarına karşı Türkiye’nin yanında yer aldılar¹⁴⁰. Türkiye bir ölçüde Amerika’nın bu tutumundan da cesaret alarak Moskova’ya karşı dik bir duruş sergiledi. Karşılıklı cevabı notalarla Boğazlar konusundaki tartışmayı sona erdiren bu dönem, Rus tehdit ve tehlikesinin en üst düzeyde hissedildiği ve Türkiye’nin Sovyetler Birliği ile iyi komşuluk ilişkilerinden vazgeçerek ABD’ye yakınlaştığı dönemdir¹⁴¹.

Ekonomik gücü büyük bir orduyu uzun bir süre silah altında tutmaya yeterli olmayan Türkiye, bu gelişmeler karşısında ekonomisini dış yardımlarla desteklemek için arayış içine girdi. II. Dünya Savaşı’nda İngiltere’den askeri yardım alan Türkiye’nin, Yalta Konferansı’nda temeli atılan ve dünyayı nüfus bölgelerine ayıran Soğuk Savaş Dönemi’ne kadar ABD ile ilişkilerinde önemli sayılabilecek bir gelişme olmadı. II. Dünya Savaşı sırasında İngiltere’nin aracılığıyla Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu kapsamında Türkiye’ye 95 milyon dolarlık harp silah ve araç yardımı yapan ABD ile yakınlaşma ancak II. Dünya Savaşı’nın bitmesinden sonra başlayabildi¹⁴².

1946’da Sovyet Rusya, Türkiye üzerinden Boğazlar yoluyla Ege ve Doğu Akdeniz’e yayılma çabalarını sürdürürken, aynı çabayı İran üzerinden Ortadoğu petroleri ve Basra

---

¹³⁹ Ayşegül Sever, **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu (1945-1958)**, Boyut Yay., Ankara, 1991, s. 55. (bundan böyle, Sever, **Soğuk Savaş...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁴⁰ İsrail Kurtcephe, “*İkinci Dünya Savaşı Sonuna Kadar Türkiye Üzerindeki Rus Baskısı*”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri-I**, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1998, s. 148. ayrıca bkz.; Nasuh Uslu, **Türk-Amerikan İlişkileri**, 21. Yüzyıl yay., Ankara, 2000, s. 93. (bundan böyle, Uslu, **Türk ve Amerikan...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁴¹ Hergüner, **İkinci Dünya...**, s. 190.

¹⁴² Hasret Çomak, “II nci Dünya Harbi ve Türkiye, Harbin Sonrasında Türkiye-ABD ilişkileri, ABD’nin Türkiye’ye Yardım Politikası (Truman Doktrini ve Marshall Planı)”, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Yay., Ankara, 1998, s. 467. (bundan böyle, Çomak, **Harbin Sonrasında...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

Körfezi ile Hint Okyanusu, Yunanistan üzerinden de Doğu Akdeniz'e ulaşmak üzere sürdürüyordu. Sovyet Rusya'nın yayılma çabalarının İngiltere üzerindeki olumsuz etkilerine rağmen İngiltere'nin Sovyet Rusya karşısında bu hayati alanları savunabilecek kuvveti yoktu. Bu dönemde Rus emperyalizmine karşı koyabilecek tek kuvvet Birleşik Amerika idi.

İngiltere savaş sonunda içinde bulunduğu ekonomik krizi de göz önüne alarak 21 Şubat 1947'de Amerika Dışişleri Bakanlığı'na biri Türkiye, diğeri Yunanistan hakkında iki muhtıra vererek, 1947 Mart'ından itibaren bu iki devlete yaptığı askeri ve iktisadi yardıma son vereceğini bildirdi. Ayrıca muhtırada, Türkiye'nin batı savunması açısından çok önemli olduğu, bu nedenle de Türkiye'ye mutlaka iktisadi ve askeri yardım yapılması gerekliliği üzerinde duruluyordu¹⁴³. İngiltere bu muhtıra ile o zamana kadar Ortadoğu'daki nüfuz alanı dışında tuttuğu Amerika'yı bölgeye davet etti. Bu nedenle de Amerika'nın Ortadoğu politikasına aktif olarak başlangıcı olarak 21 Şubat 1947 kabul edilebilir¹⁴⁴.

II. Dünya Savaşı sonrasında dış politikasının esasını komünizme karşı savaş olarak belirleyen ABD yöneticileri, Sovyetlerin Uzak Doğu, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki yayılmasını önlemek üzere harekete geçmeye karar verdiler. Bunun ilk belirtisi de Truman Doktrini oldu. Soğuk Savaş'ın başladığını ilan eden Truman Doktrini ile ABD, yalnızlık politikasını terk ederek hür dünyanın kaderine karşı ilgisiz kalmayacağını, yalnız sözle değil davranışları ile de göstermeye başladı ve Atlantik güvenliğine giden yolun Türkiye ve Yunanistan'dan geçtiğini açıkça benimsedi¹⁴⁵.

B. TRUMAN DOKTRİNİ VE MARSHALL YARDIMI

İngiltere'nin Türkiye ve Yunanistan'a askeri ve iktisadi yardım yapamayacağına ilişkin 21 Şubat 1947 tarihli muhtırası üzerine ABD Kongresi, 22 Mayıs 1947'de Yunanistan'a 300 milyon, Türkiye'ye 100 milyon dolarlık bir askeri yardım yapılmasına karar verdi. Yardım kapsamında bu iki ülkeye hibe, kredi ve başka şekillerde askeri yardım, Amerikan sivil ve askeri personelin bu ülkelere gönderilmesi, bu ülkelerden seçilecek personelin ABD'de yetiştirilmesi gibi hedeflerle hükümete yetki verildi. ABD açısından Orta

¹⁴³ Ali Rasizade Şamiloğlu, "Türkiye Açısından Truman Doktrini ve Stalin Diplomasininin Hataları", **Belleten**, LV/212 (Nisan 1991), s. 239.

¹⁴⁴ **Türkiye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1994, s. 25.

¹⁴⁵ Çomak, **Harbin Sonrasında...**, s. 469.

Doğu'da istikrarı korumak için gerekli olan ve Truman Doktrini olarak bilinen bu yardım, Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri cephesinde yer almasının temelini oluşturmaktadır¹⁴⁶. İngiltere açısından ise Truman Doktrini; İngiltere'nin iki geleneksel nüfuz alanı olan Yunanistan ve Türkiye'nin kaybedilmesi anlamına gelmektedir¹⁴⁷.

Truman yardımı kapsamında Amerikan General Lunsford Oliver başkanlığındaki Dışişleri, Harbiye ve Donanma Bakanlıkları temsilcilerinden oluşturulan 22 kişilik Amerikan inceleme kurulu Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarını incelemek ve yardımın ordudaki sınıflara göre dağıtım planını yapmak üzere 23 Mayıs 1947'de Ankara'ya gelerek incelemelere başladı¹⁴⁸. Kurul altı haftalık çalışma sonunda hazırladığı raporda '*Türkiye'nin savunma gücünün artırılmasını, ekonomik durumun kuvvetlendirilmesi için silâh altındaki asker sayısının azaltılmasını ve silahların modernleştirilmesini*' tavsiye etti¹⁴⁹.

Oliver Kurulu yapılacak yardımın dağılışına ilişkin görüşmelere devam ederken Türkiye'nin kendisini savunabilecek hale gelmesini sağlamak amacıyla 12 Temmuz 1947'de ABD ile yardım anlaşması imzalandı. Anlaşma hükümleri yapılırken Türk yetkililerinin özellikle üzerinde durduğu konu, ABD'nin içişlerine karışmasını önlemek amacıyla yardımın yer ve şekilleri hakkında açık hüküm koydurmamak oldu. ABD yetkililerini en çok uğraştıran husus ise yapılacak yardımın amacına uygun ve verimli bir şekilde kullanılmasının denetlenmesi oldu¹⁵⁰.

Oliver Kurulu, Türk Ordusu'nun dış yardıma gerek kalmaksızın ülkesini kendi başına savunabilir hale getirilebilmesi için üç yıllık bir süreyi yeterli görerek, Türkiye'ye yapılacak 100 milyon dolarlık yardımdan 14.750.000 dolar malzeme ve personelin teknik eğitimi için, 5.000.000 dolar tersanelerin onarımı için donanmaya tahsis etti¹⁵¹.

---

¹⁴⁶ Baran Tuncer, **Milletlerarası İktisadi Yardımlar ve Kalkınma Meselesi**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1963, s. 34.

¹⁴⁷ Sever, **Soğuk Savaş...**, s. 51.

¹⁴⁸ "*Askeri Yardım Heyetinin Çalışması Hakkında*", **Ayın Tarihi**, 169 (Aralık 1947), s. 31-32, ayrıca bkz.; ABD Dışişleri Bakanlığı (çev: Aydın Sinanoğlu), **Türkiye ve Yunanistan'a Yapılan Amerikan Askeri Yardımı Hakkında Kongreye Sunulan Rapor**, Gnkur Basımevi, Ankara, 1949, s. 12. (bundan böyle, Sinanoğlu, **Askeri Yardım...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁴⁹ Ülman, **Diplomatik...**, s. 109.

¹⁵⁰ Mehmet Gönübol ve Haluk Ülman, **Olaylarda Türk Dış Politikası, II. Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965)**, A.Ü.S.B.F. Yay. 7. Baskı, Ankara, 1989, s. 216-217. (bundan böyle, Gönübol ve Ülman, **Türk Dış Politikası...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁵¹ **A.g.a.**, Deniz Silah Şb., Amerikan Yardımı Başlangıç- Amerikalılarla İlk Temas 1947 Dosyası, numarısız (11 Temmuz 1947).

TBMM'nin 1 Eylül 1947 tarihli 5123 sayılı kanunla yardım anlaşmasını onaylamasını müteakip Amerikan askeri yardımı fiilen başladı. Bu anlaşma ile Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte ABD'nin etkisi altına giren Deniz Kuvvetleri yepyeni bir dönem içine girdi. Yeni dönemde Deniz Kuvvetleri hareket, teknik ve lojistik konular öncelikli olmak üzere mevcut tüm sistemlerini değiştirme zorunluluğu ile karşılaştı. Amerikan askeri yardım sisteminin iyi çalışması ve yardımın yerinde kontrolü maksadıyla kara, deniz ve hava grupları olmak üzere üç ayrı Amerikan askeri yardım kurulu kuruldu. Kurulların görevi; belirlenen program dahilinde malzemenin teslimini koordine etmek ve malzemenin kullanımına ilişkin Türk personeli yetiştirmek üzere ilgili resmi kurumlar ile işbirliği yapmaktı. 30 Eylül 1948 itibarıyla heyetin personel mevcudu 353 idi¹⁵². Bir tümamiral başkanlığında oluşturulan Amerikan Askeri Yardım Kurulu Deniz Grubu (A.Y.K.D.G.)'nin ilk görevi inceleme grubunun verdiği raporu esas alarak ayrıntılı malzeme ve ikmal listesini hazırlamak oldu¹⁵³.

1 Temmuz 1945'ten 30 Haziran 1947'ye kadar Türkiye'ye tahsis edilen yardım miktarı 100 Milyon doları bağış, 41 Milyon doları kredi olmak üzere toplam 141 Milyon dolardır. Bu süre içerisinde 41 Milyon dolarlık kredinin sadece 6 Milyon doları kullanılabilirdi¹⁵⁴. Ekim 1947-Eylül 1948 dönemi içinde alınan askeri yardım tutarı ise 72.887.405 dolar idi. Bu yardımın ancak 11.955.405 dolarlık dilimi deniz kuvvetlerine harcandı¹⁵⁵.

Savaş sonrasında ABD'nin yabancı ülkelere doğrudan yaptığı ilk yardım programı olan Truman Yardımı, ABD Dışişleri Bakanı General Marshall'ın 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesi'nde yaptığı konuşma ile şekil değiştirerek tarihe '*Marshall Planı*' olarak geçti ve yardım Dış Yardım Kanunu çerçevesi içine alındı. 3 Nisan 1948'den itibaren yürürlüğe giren programın ana gayesi Sovyet tehdidine karşı Avrupa'nın ekonomik kalkınmasını sağlamak

---

¹⁵² Sinanoğlu, **Askeri Yardım...**, s. 19.

¹⁵³ **A.g.a.**, 2, 1/3263, 1-202, ayrıca bkz.; Askeri Yardım Heyetinin Çalışması Hakkında, **Ayın Tarihi**, 169 (Aralık 1947), s. 31-32.

¹⁵⁴ Dursun Turan ve Tayfun Uraz, "*Türkiye ve Amerika Birleşik Devletler ilişkilerinin Dünü Bugünü Yarını*", **Harp Akademileri Dergisi**, (Mayıs 1994), s. 28.

¹⁵⁵ Oral Sander, **Türk ve Amerikan İlişkileri**, AÜSBF yay., Ankara, 1979, s. 31. (bundan böyle, Sander, **Türk ve Amerikan...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

oldu¹⁵⁶. Marshall Planı ve Truman Doktrini, Sovyetlerin Orta Doğu ve Avrupa'daki yayılma faaliyetlerine karşı Birleşik Amerika'nın almış olduğu ilk tedbirlerdir¹⁵⁷.

Avrupa devletlerinin ihtiyaçlarını ve ABD ile yapılacak ekonomik işbirliğinin boyutlarını tespit etmek maksadıyla 12 Temmuz 1947'de Paris'te bir toplantı yapıldı. Toplantı sonucunda hazırlanan ortak raporu inceleyen Amerikalı uzmanlar; Marshall Planı'nın savaş sonrası Avrupa'nın kalkınması için hazırlanan bir plan olduğunu ileri sürerek, Türkiye'nin savaştan yıkılmadan çıktığını, Türk endüstrisinin orta derecede gelişmiş bir endüstri olduğu gibi üretim seviyesinin de savaştan önceki miktarının bir hayli üstünde olduğunu, bu nedenlerle de Türkiye'nin ekonomik yardıma ihtiyacı olmadığını belirttiler.

Dış yardımlar ile ekonomide gerekli rahatlamayı gerçekleştiremeyen Türk yetkilileri, 1947 Paris İktisadi İşbirliği Konferansı'ndaki bu olumsuzluğu gidermek ve Marshall Planı'na dahil olabilmek için ABD yetkililerine başvurdular. Türkiye'nin ABD sistemi içinde yer alma isteğini politik bir uygulamaya dönüştürme gayreti 4 Temmuz 1948'de yapılan anlaşma ile sonuçlandı. Marshall Planı çerçevesinde başlayan bu yardım Türkiye'nin ABD'den aldığı ilk büyük iktisadi yardımdır¹⁵⁸.

Truman Doktrini ile Türk dış politikasında yeni bir dönem başladı. Bu tarihe kadar Türkiye, Rusya'ya karşı İngiltere'ye dayanırken, İngiltere'nin Rusya karşısında denge unsuru olma özelliğini kaybetmesi üzerine Rusya'ya karşı daha güçlü bir denge unsuru olarak gördüğü ABD'ye dayanma yolunu seçti. Bu tarihten itibaren batı ittifakında yer alma gayesinde bir basamak daha kat eden Türkiye, Türk-Amerikan ilişkilerinde sürekli gelişim sağlayarak komünizm karşıtı mücadelenin en hararetli savunucusu ve temel halkası haline geldi. Kendisini batılı bir devlet olarak kabul eden Türkiye, 1949 Ocak ayında toplanan ilk Asya Siyasal Konferansı'na katılmayı dahi reddetti¹⁵⁹.

Truman Doktrini ve Marshall Planı, Sovyet Rusya'nın özellikle Doğu Anadolu ve boğazlar üzerindeki yayılmacı emellerini Doğu Akdeniz'de gerçekleştirmesini önleyerek Türk

---

¹⁵⁶ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları**, II, TTK yay., Ankara, 2000, s. 286. (bundan böyle, Soysal, **Uluslararası...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁵⁷ Ülman, **Diplomatik...**, s. 113.

¹⁵⁸ Devlet Bakanlığı, **Türkiye'de Marshall Planı**, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1951, s. 7, ayrıca bkz.; Fahir Armaoğlu, **Belgelerle Türk ve Amerikan Münasebetleri**, TTK yay., Ankara, 1991, s. 168. (bundan böyle, Armaoğlu, **Türk ve Amerikan...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

¹⁵⁹ Sander, **Türk ve Amerikan...**, s. 14, 37.

ordusu ve ekonomisinin savaş sonrasında yeniden yapılanmasına zemin hazırladı. ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikasında kilit bir rol üstlenen Türkiye için ABD, Truman ve Marshall yardımları ile tek dayanak haline geldi¹⁶⁰.

C. II. DÜNYA SAVAŞI SONUNA KADAR DONANMA FAALİYETLERİ

II. Dünya Savaşı arifesinde Türk Deniz Kuvvetleri umulmadık bir biçimde gelişerek, kendisini yenilemiş bir güç haline geldi. 1939'da Almanya'da inşa edilen Saldıray denizaltısı donanmaya katılarak Alman teknik yardımı ile Taşkızak Tersanesi'nde yapılan Atılay ve Yıldıray denizaltıları da denize indirildiler. Savaşın başlaması nedeniyle 1939 Eylül'ünde Almanlar tarafından Batıray denizaltısına el konuldu. Bu dönemde muhtemel bir savaş tehlikesi ve dünya devletlerinin silahlanma yarışı karşısında hükümet donanmayı takviye etmek üzere 14 Nisan 1939'da İngiltere ile yapılan ekonomik anlaşma kapsamında 6 Milyon İngiliz Sterlini karşılığı kredi ile 4 muhrip, 4 denizaltı, 2 mayın gemisi ve 12 araba vapuru ısmarladı¹⁶¹. Ancak çok kısa bir süre sonra savaşın başlaması üzerine İngiliz hükümetince gemiler teslim edilmedi.

II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte hükümet seferberlik ilan etmeden savaşa hazırlanma kararı aldı. Bu karar kapsamında Çanakkale Boğazı'na yakın olması nedeniyle donanma tüm mevcuduyla 5 Eylül 1939'da Gölcük'ten Erdek'e sevk edildi. Seferde el atılacak gemiler donatılarak personeli eğitilip, boğazlarda savunma tedbirleri artırıldı. Mayın dökücü gemi olarak tadil edilen Peyk ve Berk torpido kruvazörleri Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nda konuşlandırıldı. Çanakkale Boğazı'na en yakın liman olan Erdek'te 10 Ekim 1942'de Deniz Komutanlığı teşkil edildi¹⁶².

Ayrıca diğer devletlerin deniz kuvvetlerinin yaptığı gibi denizaltı gemileri dışındaki tüm gemiler kamuflaj boyası ile boyandı. Erdek bölgesinde harbe hazırlık eğitimlerini yapan donanma, bölgenin muhtemel düşman hava ve denizaltı taarruzlarına karşı sınırlı savunma sağlaması, gemilerin bakım-onarım ihtiyaçlarının Erdek'te karşılanamaması nedeniyle 5 Temmuz 1940'ta tekrar Gölcük'te konuşlandırıldı¹⁶³.

¹⁶⁰ Bostanoğlu, *Politika...*, s. 331.

¹⁶¹ Büyüktuğrul, *60 Yıl...*, s. 405.

¹⁶² Mayın Filosu Komutanlığı, "Erdek Limanı'nın Deniz Tarihimizdeki Yeri", *D.K.D.*, 596 (Temmuz 2006), s. 57.

¹⁶³ *A.g.a.*, *D.K.T.*, 1/3263, 2/3, s. 500-501.

Savaş süresince günlük seyir eğitimlerini İzmit Körfezi içinde yapan donanma gemileri sadece fiili silah eğitimleri için Marmara Denizi'ne çıktılar. Marmara gibi sınırlı bir eğitim sahasında yapılan top atışlarında bir merminin Aksaray'a düşmesi 6 kişinin ölümüne, 12 kişinin de yaralanmasına neden oldu¹⁶⁴. Savaş içinde suüstü gemileri filo halinde sadece iki kez Çanakkale Boğazı önlerinde İmroz ile Bozcaada arasında kalan sahada tatbikat yaptılar, denizaltılar ise Karadeniz'de bir kez Sinop'a kadar keşif-gözetleme hareketi icra ettiler¹⁶⁵.

İkinci Dünya Savaşı döneminde donanma unsurları kara sularımızda hareket yapan Sovyet ve Alman gemilerine karşı ağırlıklı olarak boğaz önü keşif-karakol, serseri mayınlara karşı mayın yakalama ve imha görevlerini icra ettiler¹⁶⁶.

Savaşın taraflarca dökülen mayınların İstanbul Boğazı'ndan girmemesi için İstanbul Boğazı Kavaklar mevkiine ağ mâniyası döşendi. Karadeniz'de mevcut akıntılar nedeniyle mayınlar boğazdan içeri giremeyerek Şile, Karaburun yönünde sürüklendiler. Kılavuz seyri yapan gemiler için tehlike teşkil eden bu serseri mayınların seyir yapan gemilere bildirilmesi ve tesirsiz hale getirilebilmesi için boğazda seyyar mayın imha grupları teşkil edildi¹⁶⁷.

Savaş zamanında İngiliz yardımlarından istifade ile boğaz ve deniz üslerimizde denizaltı ihbar ve savunma tesisleri kurularak İngiliz eğitimciler tarafından eğitimler verildi. Ayrıca donanmaya yeni katılan Sultanhisar muhribi ile ilk denizaltı savunma cihazları envantere girdi. 1943'te İngiltere'nin Türk Deniz Kuvvetleri'ne bir denizaltı savunma cihazı vermesi ile de İstanbul Deniz Komutanlığı binasında bir Denizaltı Müdafaa Okulu açıldı. Aynı zamanda yapılan İngiliz yardımları ile silah, atış kontrol ve muhabere sistemlerinin de modernizesi sağlandı¹⁶⁸.

---

¹⁶⁴ **New York Times**, 24 Mayıs 1942.

¹⁶⁵ **A.g.a.**, D.K.T., 1/3263, 2/3, s. 502.

¹⁶⁶ Büyüktuğrul, **Ellinci Yıl...**, s. 33.

¹⁶⁷ **A.g.a.**, D.K.T., 1/3263, 3/2, s. 502.

¹⁶⁸ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 35–37.

Savaş süresince denizlerimizde meydana gelen ilk acı olay İngiltere'ye eğitime giden denizaltıcı personeli intikal ettiren Refah vapurunun 24 Haziran 1941'de Mersin açıklarında İtalyan denizaltısı Gondina tarafından batırılması oldu¹⁶⁹. Olayda 151 donanma 16 Hava Harp Okulu öğrencisi şehit oldu¹⁷⁰. İkinci olay ise boğazlara dalmış vaziyette girebilecek denizaltıların tespiti maksadıyla İngiliz uzmanlar tarafından 1942'de boğazlara kurulan loop istasyonlarının tecrübesini yapmak üzere Çanakkale Boğazı dışından dalarak boğaz girişi yapan Atılay denizaltısının savaşan tarafların attığı bir serseri mayına çarparak 14 Temmuz 1942'de batması oldu¹⁷¹.

İngiltere büyükelçisi Rauf Orbay'ın çabaları ile İngiltere, harp öncesi siparişi verilen ve teslim edilmeyen gemileri savaş döneminde vermeyi kabul etti. Anlaşma kapsamında iki mayın dökücü gemi ile bir ağ gemisi 1941'de teslim alındı¹⁷². Dünyada gelişen siyasi ve politik durum ile imzalanan ikili anlaşmalar paralelinde Hamidiye kruvazörünün alındığı 1902'den otuz dokuz yıl sonra İngiliz yapımı gemiler tekrar cumhuriyet donanmasında yerlerini aldılar.

Anlaşma esaslarınca İngiltere'de inşa edilecek muhrip ve denizaltıların çekirdek personelini oluşturmak üzere görevlendirilen sekiz kişilik subay kafilesi Temmuz-Aralık 1941 tarihleri arasında Vickers-Armstrong Tersanesi'nde bulundular¹⁷³.

Savaş devam ederken Suriye'nin İngilizler tarafından işgal edilme tehlikesi karşısında Fransız donanmasına ait 11 parça savaş ve yardımcı gemi ile akaryakıt dubaları İskenderun Limanı'na iltica ettiler. İskenderun Deniz Komutanlığı'nca emniyete alınan gemiler iki grup halinde Temmuz 1941'de önce İzmir'e sonrasında Haliç'e intikal ettirildi. Daha sonra Fransa tarafından Türkiye'ye satılan gemilerden akaryakıt gemilerine Akar ve Beykoz, ağ sınıfı gemiye Kaldıray isimleri verildi¹⁷⁴. Bunlar cumhuriyet döneminde alınan ilk Fransız gemileri oldular.

¹⁶⁹ Demirel, **60'ncı Yılında...**, s. 7., ayrıca bkz; **The Washington Post**, 26 Haziran 1941.

¹⁷⁰ Mayın Filosu Komutanlığı 2005 Yılı Tarihçesi.

¹⁷¹ **A.g.a.**, D.K.T., 1/3263, 3/2, s. 503.

¹⁷² **Deniz Kuvvetleri...**, s. 34.

¹⁷³ Necmi Birol, "*İkinci Dünya Savaşında Türk Bahriyesinden bir Grubun İngiltere'ye Gidişine Dair Seyahat Notları*", **D.K.D.**, 66/408 (Temmuz 1954), s. 126.

¹⁷⁴ **A.g.a.**, D.K.T., 1/3263, 3/2, s. 506.

D. II. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA DONANMA FAALİYETLERİ

Savaşta ve sonrasında yapılan politik ve askeri durum değerlendirmeleri neticesinde duyulan savunma ihtiyaçları deniz komutanlığı, üs komutanlığı ve deniz ileri üs komutanlığı adı altında yeni komutanlıkların açılmasını gerektirdi. Bu kapsamda 15 Ağustos 1943'te Marmaris'te, 13 Ekim 1946'da Trabzon'da Deniz İleri Üs Komutanlıkları, 25 Eylül 1947'de Sinop'ta Deniz Üs Komutanlığı, 11 Ağustos 1947'de Karadeniz Ereğli'sinde Deniz Komutanlığı kuruldu. Ayrıca gemi sayısının artması nedeniyle yiyecek, giyecek, akaryakıt ve silah ikmalinin kolaylaştırılması, merkezileştirilmesi maksadıyla 1946'da İzmit'te Deniz Ana Üs Komutanlığı kuruldu¹⁷⁵.

Savaşın sona ermesine rağmen 1944–1945 yıllarında Ege ve Karadeniz'deki mayın tehdidi nedeniyle Donanma ilk tatbikatını Ege'de 1946'da yapabildi¹⁷⁶.

1946–1947 yılları arasında İngiliz askeri yardımı kapsamında İngiltere'den iki muhrip ve bir denizaltı, beş mayın arama-tarama gemisi ile iki ağ gemisi, Avustralya'dan beş mayın arama-tarama gemisi¹⁷⁷ teslim alındı. Avustralya'dan alınan gemiler Cumhuriyet donanmasındaki ilk ve son Avustralya savaş gemileridir.

İngiltere savaşın başlangıcından, Türkiye'ye askeri yardım yapamayacağına dair ABD'ye verdiği 21 Şubat 1947 tarihli muhtırasına kadar olan dönemde Türkiye'ye çeşitli tipte 29 adet gemi verdi. Savaş sonrasında teslim alınan gemilerle birlikte artan gemi sayısı nedeniyle 1946'da Donanma Komutanlığı; Harp Filosu, Denizaltı Filosu, Hücüm ve Emniyet Filosu olarak üç filo halinde teşkilatlandırıldı¹⁷⁸.

Savaş sonrasında denizlerde seyir emniyetini sağlamak maksadıyla yapılan uluslararası anlaşmaya Türkiye Cumhuriyeti de katılarak savaş döneminde dökülen mayınların temizlenmesi kapsamında Çanakkale ve İstanbul Boğazları ile Bodrum çevresindeki mayınlar temizlendi. Temmuz 1945'te başlayan ve üç aşamada icra edilerek Mayıs 1947'de sona eren mayın temizleme hareketinde 350 civarında mayın temizlendi.

¹⁷⁵ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 36-38.

¹⁷⁶ **LDGAM**, D.K.T., 1/3263, 1/2, 1-151.

¹⁷⁷ Bu gemiler 1941'de Avustralya'da İngiltere için inşa edilmiş ve savaşta İngiliz Kraliyet donanmasında görev yapmıştır. Ağustos 1946'da İngiliz personel tarafından Türkiye'ye getirilmiştir. (**Cumhuriyet, 1923-2005...**, s. 25, 94, 193.)

¹⁷⁸ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 37.

Tarama esnasında mayın teline takılan Bodrum mayın tarama gemisi, tekne altında patlayan bir mayın nedeniyle Karadeniz’de battı¹⁷⁹.

Savaş sonrasında denizlerin temizlenmesi faaliyeti sadece mayınlarla sınırlı kalmadı. Marmara denizi sahilleri, Çanakkale Boğazı, İmroz Bozcaada Sahilleri ile Çanakkale ili karasuları dahilindeki batık Türk ve yabancı gemilerinin çıkarılmasına ilişkin olarak Maliye Bakanlığı ile Zeki Kalkavan- Fikret Akdora kolektif Ortaklığı arasında sözleşme yapıldı¹⁸⁰.

Truman yardımının aksaksız yürütülebilmesi için oluşturulan A.Y.K.D.G. Amiral Ernest Hermann başkanlığındaki on üç albaydan oluşuyordu. 26 Mayıs–15 Haziran 1947 tarihleri arasında Türkiye’de bulunan ve Türk Deniz Kuvvetleri ile mali imkanları hakkında bilgilendirilen heyet yaptığı incelemeler neticesinde¹⁸¹;

1. Tüm silahlı kuvvetlerde olduğu gibi donanmanın da birbiriyle ilgisi olmayan, standart dışı teçhizat ile donatıldığını,
2. Türk donanmasını oluşturan eski İngiliz, Alman ve İtalyan gemilerinden çeşitli tipteki 90 gemiden % 40’ının kullanım ömrünü tamamladığını,
3. Sahil tesislerindeki yetersizlikler donanmanın başarılı bir hareket yapmasını olumsuz yönde etkilediğini tespit etti.

Bu olumsuzlukların giderilebilmesi için Türkiye’ye yaklaşık 14.750.000 dolar değerinde;

1. Dört muhrip, dört denizaltı, sekiz avcıbot, sekiz mayın arama-tarama gemisi, bir ağ gemisi, bir akaryakıt gemisi, bir onarım gemisi verilmesine,
  2. Fabrika ve ikmal tesislerinin geliştirilmesine,
  3. Eğitim kurumlarına birer müşavir Amerikan subayı verilmesine,
  4. Malzeme kontrolü için Amerikan subay heyeti gönderilmesine,
- karar verildi¹⁸². Ayrıca verilecek gemilerin Amerikalı yetkililerce tespit edilen kadrolarına göre 2/3 Amerikan, 1/3 Türk personel ile Türkiye’ye intikal ettirilecek şekilde personel

---

¹⁷⁹ A.g.a., D.K.T., 3/2, s. 510.

¹⁸⁰ A.g.a., Dz.K.K. Ordonat Grup Başkanlığı (1952), 1 Kasım 1952.

¹⁸¹ NARA, Report on Effectiveness of Forces Turkey, NND 816034 (31 Aralık 1953), s. 12.

¹⁸² A.g.a., Dz.K.K. Dz. Slh. Şb. (1947), 84 (11 Temmuz 1947).

planlaması yapıldı¹⁸³. Gemilerin teslimi kapsamında 1948’de 350 Türk personel ABD’de açılan kurs ve eğitimlere iştirak etti¹⁸⁴.

Truman ve Marshall planları kapsamında yapılan yardımlar Sovyet tehdidi esas alınarak planlandı ve verilecek gemiler bu kapsamda belirlendi. Fabrika ve ikmal tesislerinin de geliştirilmesinin amacı ise; bu bölgede hareket yapacak müttefik gemilere teknik ve lojistik destek sağlamaktı.

Chicago Daily Tribune’ün Türk haber ajanslarına dayanarak verdiği habere göre görüşmelerde Türk hükümeti Amerika’dan olası bir Rus saldırısına karşı boğazları savunmak amacıyla iki kruvazör ve beş farklı tipte savaş gemisi talep etti. Türk hükümetinin Amerika’dan talep ettiği 1945’te inşa edilen ve her biri 10 bin ton olan Fargo sınıfı kruvazörler personel yetersizlikleri gerekçe gösterilerek verilmedi¹⁸⁵. ABD’nin öngörülerini paralelinde oluşturulan Türk Donanması’na verilen gemiler daha ziyade savaşta kullanılmış olan ve daha küçük tonajlı gemiler olacaktır.

Bu gerekçeden habersiz olan Cumhuriyet gazetesinden Abidin Dav’er’in “*Donanmamızı Takviye Zarureti*” başlığı ile yazdığı haberde Amerikan askeri yardımının dört muhrip, dört denizaltı ve on bir yardımcı gemiden ibaret olduğunu, İtalya’dan alınan muhriplerle birlikte oluşan bu donanmanın Karadeniz’deki Rus filosu ile mücadele edemeyeceğine dikkat çekmektedir. Donanma için asıl ihtiyaç duyulan unsurların hücumbotlar, düşman sularını mayınlayacak süratli mayın gemileri ve donanma ile müşterek hareket yapacak deniz hava kuvveti olduğuna da değinen Abidin Dav’er’in istek ve dilekleri ancak 40 yıl sonra gerçekleşebilecektir¹⁸⁶. Sahillerimizin savunması için mevcut gemi ve deniz-hava kuvvetimizin yeterliliği konusu Meclis gündeminde dahi tartışmalara neden oldu. Ancak zamanın Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen’in konunun gizliliği nedeniyle açıklama yapılamayacağını belirtmesiyle bu unsurların yeterliliği konusunda herhangi bir sonuç alınamadı¹⁸⁷.

Amerikan yardımından alınan gemilerin Amerikan eğitimcilerin rehberliğinde ulaştığı eğitim seviyesinin, Türk basını aracılığıyla Türk milletine tanıtılması için Gelibolu muhribi ile

¹⁸³ A.g.a., Donanma Şb. Md.lüğü (1947), 461 (26 Kasım 1947).

¹⁸⁴ *The Washington Post*, 10 Ocak 1948.

¹⁸⁵ *Chicago Daily Tribune*, 22 Eylül 1948.

¹⁸⁶ *Cumhuriyet*, 29 Aralık 1949.

¹⁸⁷ *Cumhuriyet*, 12 Aralık 1951.

30 Aralık 1949'da Marmara'da yapılan fiili top atışları ve savaş talimleri Cumhuriyet gazetesinde '*iftihar edilecek bir bahriyemiz vardır*' manşeti ile kamuoyuna duyuruldu. Tüm gazetelerin manşetten verdiği bu tatbikat başarı ile sonuçlanarak Amerika'ya övgüler yağdırıldı¹⁸⁸.

A.Y.K.D.G.'nce olası Sovyet taarruzuna karşı İstanbul Boğazı Karadeniz çıkışının hidrografik ve dip tabiatı incelenerek bu bölgede hangi tip mayınların ne şekilde kullanılabileceğine ilişkin mayınlama planları oluşturuldu¹⁸⁹.

ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askeri yardımın temelindeki stratejik düşünce; Sovyetler Birliği ile savaşa girildiği takdirde ilk hücum dalgasının elde mevcut kuvvetlerle mümkün olduğunca savunulmasıydı. Bir Sovyet saldırısına karşı geleneksel Türk savunması Trakya'da Çatalca'da, Doğu'da ise Pasinler'de oluşturuldu. Böyle bir durumda da hareket sahasına yakın olmaları nedeniyle Marmara, Ege ve Karadeniz'de bulunan limanların askeri önemi olmayacaktı.

Ancak 1948 ve 1949 Türk askeri tatbikatlarını izleyen Amerikalı askeri uzmanlar, bir Sovyet saldırısında bu iki hattın çok kısa bir süre dayanacağını değerlendirdiklerinden ve en iyi savunmanın Toros'ların güneyinde yapılabileceği kararına vardılar. Bu nedenle de savaş sırasında İngiltere'den gelen yardım malzemelerini taşıyan gemilerin tahliye limanı olarak seçilen ve 5 Nisan 1942'de kurulan İskenderun Deniz Üs Komutanlığı yeniden önem kazandı¹⁹⁰.

Bir savaş durumunda Akdeniz donanmasının müşterek üssü olarak kullanılmak üzere ABD askeri yardımından İskenderun'da bir liman yapımına 1952'de başlandı¹⁹¹. Bu kapsamda ABD, İskenderun'da tamir ve makine atölyeleri, kuru havuz ve deniz eğitim merkezlerinden oluşan bir deniz üssü kurdu. Bu üs 20 Ekim 1953'te Türk makamlarına devredildi ve Türk makamları da üssü, bölgede hareket yapan NATO gemilerinin hizmetine açtı¹⁹². Türk ve NATO gemileri için önem arz eden İskenderun limanını geliştirme

---

¹⁸⁸ Cumhuriyet, 31 Aralık 1949.

¹⁸⁹ A.g.a., Dz. K. K.lığı Ord. Gr. Bşk.lığı (1950), 8 Kasım 1950.

¹⁹⁰ Sander, **Türk ve Amerikan...**, s. 24.

¹⁹¹ **Vatan**, 10 Aralık 1951.

¹⁹² Sander, **Türk ve Amerikan...**, s. 98.

faaliyetlerine İskenderun-II projesi ile 1959'da başlandı ve liman günümüzde de kullanılan halini aldı¹⁹³.

Amerikan askeri yardımına kadar Alman askeri esaslarına göre teşkilatlandırılmış olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, Amerikalı askeri yetkililerce yapılan incelemeler neticesinde yeniden teşkilatlandırılması gerektiği kararına varıldı. Yeni teşkilat yapısı Yüksek Askeri Şura ve Hükümet tarafından değerlendirilerek 15 Ağustos 1949'da 5398 sayılı '*Kuvvet Komutanlıkları Yasası*' çıkartıldı. Kuvvet Komutanlığı'nın kurulmasıyla teşkilat ve doktrin konseptlerinde önemli değişiklikler görüldü. Alman donanması kökenli eğitim, ikmal sistemleri ve teşkilat düzenlemesi terk edilerek Amerikan askeri yetkililerinin rehberliğinde günün ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilen Amerikan donanması organizasyonuna ve metotlarına geçiş başladı¹⁹⁴.

Sovyet tehdidine karşı yeniden yapılandırılan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin elinde 1950'ye gelindiğinde bu ülkeye karşı Karadeniz'deki faaliyetlerine ilişkin herhangi bir istihbarat bilgisi bulunmadığı görülmektedir. Bu eksikliğin ana nedeni de 1950'ye kadar Karadeniz üzerinde Türk Hava Kuvvetleri'nce herhangi bir tatbikat ve eğitim, denizaltılarca herhangi bir keşif hareketi yapılmamasıdır¹⁹⁵. Bu dönemde Sovyet deniz gücü Türkiye'yi olduğu kadar Avrupa ülkeleri ve Amerika'yı da tedirgin etmektedir. Jane's Fighting Ship'de yer alan bilgiler esas alınarak hazırlanan New York Herald Tribune'de yer alan haberde; Rusya'nın hedefinin şnorkelli, mayın döküş kabiliyetli ve su altında 25 mil yapabilen 1.000 denizaltı inşa etmek olduğuna da dikkat çekilerek, Aralık 1951 itibarı ile Rusya'nın elinde 370 denizaltı bulunduğu ve 120 denizaltının da denize indirilmek üzere hazırlandığı belirtilmektedir¹⁹⁶.

Amerikan askeri yardımı kapsamında Çanakkale ve Dumlupınar denizaltıları New London Deniz Üssü'nde 16 Kasım 1950'de yapılan törenle teslim alındılar. Donanma envanterine bu gemilerle birlikte şnorkel de girmiş oldu. Şnorkel sayesinde denizaltı gemileri

---

¹⁹³ LDGAM, Dz. Slh. Gr. Bşk. (1957), 1550/1957.

¹⁹⁴ NARA, Report on Effectiveness of Forces Turkey, NND 816034 (31 Aralık 1953), s. 12.

¹⁹⁵ A.g.a., AD Hoc Committee Report (Defence of Thrace Turkey), NND 964322, 334/250/6 (13 October 1950), s. 12.

¹⁹⁶ New York Herald Tribune, 18 Aralık 1951.

satih yapmaksızın hem sualtında daha uzun zaman kalma, hem de daha fazla sualtı sürati yapma imkanına kavuştu¹⁹⁷.

Sovyetlerin yayılma faaliyetlerini Uzakdoğu'ya yönlendirmesi ile başlayan Kore Savaşı'nın gelişmesine paralel olarak Amerikalı askeri uzmanlar Türkiye'yi sıklıkla ziyarete başladılar. 7 Kasım 1950'de yurdumuzda bulunan Amerikan Deniz Heyeti Başkanı '*Türk Deniz Kuvvetleri komünizme karşı bir kaledir ve bu devam etmelidir*' şeklindeki ifadesi ile kendisine göre deniz kuvvetlerimize düşen görevi özetlemiş oldu¹⁹⁸.

Kore Savaşı'na katılan Türk Tugayı'nın ve değiştirme tugaylarının yükleme bindirmesi İskenderun limanından yapıldı. Türk Tugayı'nın bulunduğu Amerikan ticaret gemilerinin Mısır karasularına kadar yaptıkları intikal süresince Türk muhripleri refakat görevi icra ettiler¹⁹⁹. 15 Ağustos 1951'de Amerikan BALLAU gemisi ile yapılan ikinci değiştirme kafilesine Gaziantep muhribi ile, 21 Ekim 1951'de Amerikan W.G. LANGFITT ile yapılan üçüncü değiştirme kafilesine de Gemlik muhribi ile Mısır karasularına kadar refakat görevi icra edildi²⁰⁰.

NATO her bir devletin ne kadar ve ne cins gemiye sahip olması gerektiğini tespit ederek askeri yardımın buna göre yapılmasını öngörüyordu²⁰¹. Amerika'nın Avrupa Komutanlığı'nca Çok Gizli olarak 122 sayfalık hazırlanan 31 Aralık 1953 tarihli TSK etkinlik raporuna göre; '*Türk Donanması denizaltı kuvveti hariç, savunma donanmasıdır. Donanma amfibi çıkarmaya karşı savunma hareketini sağlayabilecek, Çanakkale Boğazı'nı daimi olarak kontrol altında tutabilecek, Türk karasularında mayın tarama ve mayın döküş hareketleri ile sınırlı refakat görevlerini yapabilecek imkan ve kabiliyettedir. Mevcut birkaç modern denizaltısı ile Karadeniz'de taarruzi denizaltı hareketi yapması mümkündür. 1954 yılı sonunda alınacak iki denizaltı ile toplam 7 denizaltısı olacak donanmanın sahip olması planlanan denizaltı sayısı 11'dir*'²⁰².

1939–1952 döneminde İngiliz askeri yardımından; dört muhrip, üç denizaltı, iki mayın dökücü gemi, beşi Avustralya'da inşa edilen on bir mayın arama-tarama gemisi, dokuz mayın

¹⁹⁷ Metel, *Denizaltıcılık...*, s. 99-109

¹⁹⁸ Namık Behramoğlu, *Türkiye Amerikan İlişkileri*, Yar yay., İstanbul, 1973, s. 20.

¹⁹⁹ LDGAM, Dz. K. K. lığı Hrk. D. Bşk.lığı (1951), 301272/1951. (Arşivde yapılan araştırmalarda ilk kafilenin gönderilmesine ilişkin herhangi bir kayıda rastlanmamıştır.)

²⁰⁰ A.g.a., Dz. K. K. lığı Hrk. D. Bşk.lığı (1951), 311873/1951, 802217(12 Ekim 1951).

²⁰¹ A.g.a., D.K.T., 2/3, s. 279.

²⁰² NARA, Report on Effectiveness of Forces Turkey, NND 816034 (31 Aralık 1953), s. 2.

toplama botu, sekiz liman savunma botu, sekiz avcıbot, altı çıkarma (LCT) gemisi, üç ağ gemisi ile çeşitli tipte on yardımcı gemi, Truman ve Marshall yardımları ile Amerikan askeri yardımından; dört muhrip, yedi denizaltı, on altı mayın arama-tarama gemisi, bir ağ gemisi ile çeşitli tipte üç yardımcı gemi olmak üzere her iki ülkeden toplam 54 gemi donanmaya katıldı. Türk tersanelerinde monte edilen iki denizaltı ile inşa edilen beş hücumbot ve iki yardımcı sınıf gemi ile de gemi inşa sanayinde tecrübe kazanıldı. Aynı dönemde kullanım ömrünü tamamlayan çeşitli tipte 26 gemi hizmet dışına ayrılarak, donanmadaki gemilerin gençleştirilmesi ve deniz kuvvetlerinin materyal bakımından asgari çeşitlilikte gemiden oluşması sağlandı²⁰³. 1948'e kadar Alman ve İngiliz orijinli gemi ve silah sistemlerini kullanan donanma personeli zamanına göre oldukça yeni olan bu gemileri ve Amerikan sistemini kısa zamanda benimsedi. Sistemin kısa zamanda uygulanmasında ABD'de yapılan kurs, staj vb. eğitimlerin büyük faydası oldu.

---

²⁰³ LDGAM, Dz.K.K.lığı, Ord. Gr. Bşk.lığı (1951), 10 Temmuz 1951 (593300).

E. PERSONEL KONULARINDA DEĞİŞİM

Savaş sırasında ve sonrasında donanma personelinin eğitimi ve savunma tesislerinin geliştirilmesi için İngiliz uzmanlardan istifade edildiği, askeri bölgelerde çalışmak üzere gelen yabancı personele izin verilmesi konusunda Genelkurmay Başkanlığı'nca çok titiz çalışıldığı ve gerekli izin Bakanlar Kurulu kararları ile kişiler bazında verildiği görülmektedir²⁰⁴. Truman ve Marshall yardımlarının başlaması ile birlikte askeri bölgelere giriş yapan Amerikalı askeri ve sivil personelin artan miktarı nedeniyle bir irtibat bürosu kuruldu. İhtiyaç duyulan giriş izinleri listeler halinde tanzim edilerek irtibat bürosunca bakanlar kurulunun onayı alındı²⁰⁵.

Amerikan Deniz Yardım Programı kapsamında 30 Eylül 1948'e kadar Deniz Kuvvetleri'ne 11 suüstü gemisi, 4 denizaltı ile sınırlı miktarda elektronik ve eğitim malzemesi teslim edildi. Suüstü gemilerinin tesliminden önce tüm personeline (54 subay, 284 er) ABD'de eğitim verildi. Denizaltı gemilerinin 16 subay, 32 erden oluşan personeli de Amerika'da denizaltı stajına tabi tutuldu. Ayrıca çeşitli onarım birliklerinde görevli 77 subay ve erden oluşan personele de Amerika'da teknik eğitim verildi²⁰⁶.

Donanmayı oluşturan gemi sayısının artması ve II. Dünya Savaşı sırasında Deniz Kuvvetleri'ne çeşitli tipte yeni harp silah ve araçların girmesi nedeniyle mesleki bilgi konusunda subay ve astsubay yetiştirme ihtiyaçlarının artmasının sonucu olarak 1946'da Heybeliada'da Deniz Okulları ve Kursları Komutanlığı teşkil edildi. Bu komutanlığın teşkil edilmesiyle birlikte donanma üzerinde bulunan kurs açma yükümlülüğü kaldırıldı²⁰⁷.

A.Y.K.D.G. tarafından Amerika'da eğitim alan personelin yurda dönüşünü müteakip Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca yapılan atamalarının değiştirilmesi yolunda tekliflerin yapıldığı görülmektedir. Personelin eğitim gördüğü konular ile ilgili atamasının yapılmasına yönelik olarak çok sayıda yapılan ve Deniz Kuvvetleri'nce de uygun görülen bu tekliflere birkaç örnek vermek gerekirse;

²⁰⁴ A.g.a., Dz.K. Donanma K.lığı (1937), 18372 (20 Temmuz 1942), 11646 (12 Mart 1943), 10901 (2 Şubat 1944),

²⁰⁵ A.g.a., Dz. K. K.lığı Hrk.D.Bşk.lığı (1951), 853/1951, 852 (8 Ağustos 1951), 594437 (3 Ekim 1951), 88028-14264 (3 Aralık 1951).

²⁰⁶ Sinanoğlu, *Askeri Yardım...*, s. 14-15.

²⁰⁷ *Deniz Kuvvetleri...*, s. 38.

1. Amerikan Deniz Mayın Harp Okulları'nda 3 aylık eğitim gördükten sonra donanma gemilerinde görevlendirilen iki subayın mayın görevlerinde görevlendirilmelerini şiddetle tavsiye etti²⁰⁸.

2. Konca'da Kasım 1948'de teşkil edilen Amerikan tipi Mayın Grubundaki personel eksikliği nedeniyle mayın kursu görmüş subaylar ismen belirterek Konca'da görevlendirilmelerini tavsiye etti²⁰⁹.

II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında, Batı Avrupa ve ABD ile ittifak içinde yakın ilişki kuran orduda üniformadan başlayarak bir yenileşme ve çağdaş görüntüyü elde etme gayreti görülmektedir²¹⁰. 24 Nisan 1942 gün ve 2/17733 sayılı kararname ile gedikli küçük zabıt, gedikli okulu öğrencileri ve er şapka şeritlerine '*Türkiye Cumhuriyeti Bahriyesi*' anlamına gelen '*T.C.B.*' simgesinin yazılması hükmü konuldu²¹¹.

ABD ile yapılan eğitim ve standardizasyon çalışmaları içerisinde yer alan donanma lojistik sisteminin geliştirilmesi ve modernizasyonu faaliyetleri kapsamında ikmal sınıfı subayların rütbe işaretlerinde ikmal işareti olarak meşe palamudu yaprağı kullanılmaya başlandı²¹².

F. EĞİTİM- ÖĞRETİM KONULARINDA DEĞİŞİM

Bu döneme kadar donanmada devamlılığı olan bir eğitim sisteminden bahsetmek mümkün değildir. Eğitim programı mevsimlere bağlı olarak oluşturulurdu. Donanmanın eğitim programı % 30 kadarlık personelinin intibak eğitimini tamamladığı ocak ayında başlar, Ocak-Şubat aylarında bu personelin branş eğitimleri, Mart ayında makina eğitimleri yapılırdı. Mayıs-Haziran aylarında eğitim temposu artırılarak denizde fiili silah eğitimleri, savaş talimleri vb. eğitimler ile devam edilir, müteakiben aynı aylarda yapılan filo çapındaki eğitimlerle de eğitim seviyesi doruk noktasına çıkardı. Eylül ayının ikinci yarısında toplam personelin % 30'u ve en tecrübeli olanları 3 yıllık askerlik eğitimlerini tamamlar, yeni katılan

²⁰⁸ LDGAM, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 1259 (22 Eylül 1949).

²⁰⁹ A.g.a., Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 1258 (22 Eylül 1949).

²¹⁰ Yılmaz, *Marshall Yardımı...*, s. 155.

²¹¹ A.g.a., D.K.T., 2/ 3, s. 334.

²¹² İlk kez 1 Mayıs 1830'da yayınlanan ABD kıyafet yönergesi ile yardımcı sınıf subayların uzmanlık alanlarına göre kullanacakları işaretler belirlenmiş, meşe yaprağı palamudu 1841'den itibaren ikmal sınıfı subayların üniformalarında kullanılmaya başlanmıştır. (Deniz Eğitim ve Öğretim K.lığı, "*İkmal sınıfı İşareti Neden Meşe Palamudu Yapracağı Olarak Seçilmiştir?*", **D.K.D. Ek-2**, 594 (Kasım 2005), s. 16.)

erler ile filo çapındaki eğitimler azalırdı. Ekim başı ile 15 Ocak arasında Gölcük'te bulunan donanmada eğitimin yerini bakım-tutum alır, ilkbaharda eğitim arkı tekrar başıladı²¹³.

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların Balkanları işgal etmeye başlaması sonucunda boğazların birinci dereceden tehdit altına girmesiyle, bir emniyet tedbiri olarak, 1941'de bütün deniz okullarının Anadolu'ya nakledilmesine karar verildi. Savaş sonuna kadar Deniz Harp Akademisi Ankara'da, Deniz Harp Okulu, Deniz Lisesi ve Deniz Gedikli Küçük Zabit Hazırlama Mektebi (günümüzdeki Deniz Astsubay Hazırlama Okulu) Mersin'de, Talim Alayı ise İskenderun'da eğitimlerine devam etti²¹⁴.

Amerikan askeri yardımının başlaması ile birlikte Türk askeri eğitim makamları, yeni malzemeye göre okulların artırılmasına ve mevcut sistemin Amerikan sistemine göre düzeltilmesine karar verdiler. Bu karar bütün okul programlarına, teşkilat kadrolarına, idare ile eğitim kuruluşlarına, yeni bina ve tesis yapım planlarına uygun olarak tatbik edildi²¹⁵.

1948'den itibaren gerek gemi, gerekse okul eğitimlerinde Amerikan eğitim usulleri kabul edilerek ğretim metotlarında değişiklikler yapılarak Amerikan yardım heyetinin tavsiyeleri ve II. Dünya Savaşı'ndan elde edilen tecrübelerin paralelinde ihtisaslaşmaya önem verildi.

1947'de ABD'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne askeri yardımı başlayınca, Amerikan Deniz Kuvvetleri eğitim müesseselerine gönderilen levazım subaylarının getirdikleri bilgiler ayrı bir levazım okulu ihtiyacı olduğu düşüncesini güçlendirdi. Genelkurmay Başkanlığı 12 Mayıs 1949 gün ve 389741 sayı ile şu emrini yayınladı: 1949–1950 ders yılından itibaren Kara ve Deniz Kuvvetleri ayrı ayrı levazım okulu kuracak ve bu okulları eğitime başlatacaklardır; Deniz Levazım Okulu İstanbul Heybeliada Deniz Eğitim Komutanlığı emrinde faaliyete geçecektir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca bu emre dayanılarak 15 Eylül 1949'da Deniz Harp Okulu kuruluşuna '*Deniz Levazım Okulu*' adıyla bir okul daha ilave edildi²¹⁶.

---

²¹³ NARA, AD Hoc Committee Report (Defence of Thrace Turkey), 964322, 334/250/6 (13 October 1950), s. 10.

²¹⁴ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 34.

²¹⁵ Rüştü Erdelhün, "*Türkiye'de Bulunan Amerikan Askeri Yardım Kurulu*", **Ordu Dergisi**, 146 (Haziran 1948), s. 6.) (bundan böyle, Erdelhün, **Amerikan Askeri...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

²¹⁶ **LDGAM**, D.K.T., 2/ 3, s. 250-251.

Amerikan Donanması Kurtarma Okulu'nda 32 Amerikalı subay ile birlikte dalgıçlık kursuna iştirak eden Teğmen Vedat DORA kursu üçüncülükle tamamladı. Kurs müfredatı kapsamında sualtı kayak ve su altı boru bağlantıları ve montaj, yaralı ahşap gemilere yama yapma, su altı beton dökümü ve sualtı bomba imha dersleri verildi²¹⁷.

1. Deniz Harp Akademisi

II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine 1880'den beri kademeli bir şekilde Almanya'dan getirilen Alman Öğretim Üyeleri'nin son kafilesi 25 Aralık 1939'da Türkiye'yi terk etti²¹⁸. 1941'den itibaren de Alman subayların yerini İngiliz subaylar aldı. İngiliz öğretmenlerin gelişi ile birlikte akademi eğitiminde Alman eğitim sisteminden İngiliz eğitim sistemine geçiş başladı. 1950'ye kadar hareket, sevk ve idare, deniz stratejisi, deniz harp ve silahları, kurmay görevleri, harp oyunları gibi temel dersler zaman zaman bu öğretmenler tarafından verildi²¹⁹.

Devam eden savaşın ilk derslerini öğrenmek maksadıyla 1941-1942 eğitim döneminde İngiliz donanmasından albay rütbesinde muvazzaf bir subay getirilerek konferanslar verilmesi sağlandı. İngiliz öğretmenlerin gelişi ile birlikte akademi eğitiminde Alman eğitim sisteminden İngiliz eğitim sistemine geçiş başladı.

İngiliz öğretmen Albay L. Hallahan'ın teşebbüsü ile akademi üçüncü sınıf öğrencileri 1943'te Mısır'a giderek bölgedeki askeri tesis ve karargahlarda tetkiklerde bulundular. Bu inceleme gezisi, akademi öğrencilerinin yurt dışına yaptıkları ilk gezidir²²⁰.

İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle 18 Nisan 1941'de Ankara'ya taşınan Deniz Harp Akademisi, 1946'da tekrar İstanbul'a taşınarak 13 Kasım 1946'da Yıldız Sarayı'nda eğitim-öğretime başladı.

Amerikan yardımları sonrasında Akademi eğitim sisteminde yapılan önemli değişiklikler; Amerika'daki Komuta ve Karargah Subay Koleji'nde olduğu gibi eğitim süresinin iki yıla indirilmesi, savaştan alınan derslere göre müfredat programında değişiklikler yapılması, akademi eğitimini müteakip bir yıl süreli Müşterek Akademi²²¹ eğitimine

²¹⁷ *New York Times*, 2 Aralık 1948.

²¹⁸ Işın, *Bahriye...*, s. 43.

²¹⁹ *Harp Akademisi...*, IV-E-2.

²²⁰ *Harp Akademisi...*, s. II-25.

²²¹ Bugünkü Silahlı Kuvvetler Akademisidir.

başlanması, ihtisaslaşmaya önem verilerek hareket kurmay ve ikmal kurmay subaylar²²² yetiştirilmesidir.

2. Deniz Harp Okulu ve Lisesi

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların Balkanları işgal etmeye başlaması nedeniyle, deniz okulları 23 Mayıs 1941'de Mersin'e nakledildi. Eğitim ve öğretim için yeterli şartları sağlayamayan tadil edilmiş Piyade Kışlası'ndaki eğitim, okulun tekrar Heybeliada'ya taşındığı 9 Eylül 1946'ya kadar devam etti²²³.

Amerikan askeri yardımının başladığı döneme kadar Deniz Harp Okulu eğitimine başlayan öğrenciler güverte ve makine sınıflarına bölünmüş olarak geliyor; güverte öğrencileri 9 ay okul gemisinde tatbiki eğitim uygulamaya gönderilirken, makine öğrencileri de toplu olarak Gölcük Deniz Fabrikaları'nda staja sevk ediliyordu²²⁴. Yapılan uygulamadan elde edilen tecrübeler neticesinde okullardaki taktik ve teknik eğitimin yeterli olmadığı anlaşılarak 1948–49 döneminden itibaren deniz okullarında Amerikan öğretmenler nezaretinde taktik ve teknik kurslar açıldı²²⁵.

Deniz Harp Okulu'nda eğitim sürerken, ABD'nin yaptığı ekonomik yardım ile birlikte çok sayıda deniz subayımız Amerikan Deniz Kuvvetleri'nin eğitim kurumlarında kurslar gördüler ya da '*Görev Başı Eğitimi*' adı altında bu kurumlara inceleme gezisi yaptılar. Bu eğitim ve incelemelerin bir sonucu olarak, eğitim bakımından '*Layn*' sınıfı subay yetiştirilmesi uygulaması fikri doğdu²²⁶. Buna göre Harp Okulu'ndan mezun olan subaylarında denizaltıcı subaylar gibi ihtisaslaşma olmaksızın her branşta yetişmeleri hedeflendi.

Deniz Harp Okulu eğitimi yalnız okulda değil, zaman zaman tatbikat şeklinde gemiler ile denizde de uygulanıyordu. Deniz eğitimlerinin daha iyi yapılabilmesi için Eğitim Komutanlığı kuruluşunda Eğitim Filotillası Komodorluğu kuruldu ve 1948'de donanma

---

²²² Harekat ve lojistiğin birbirini tamamlayıcı konular olması nedeniyle İkmal kurmay subay eğitimine 1951'de son verilmiştir. (*Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Harita Genel Müdürlüğü yay., Ankara, 1982, s. 100.)

²²³ Hüseyin Yıldırım, "*Deniz Harp Okulu Mersin'de*", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II*, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1999, s. 275.

²²⁴ NARA, *Inspectors Ginvestigations*, NND 953005, 333 (23 Haziran 1952), s. 25.

²²⁵ Erdelhün, *Amerikan Askeri...*, s. 6.

²²⁶ ATASE, *Kolleksiyon...*, s. 226.

kuruluşundan çıkarılan muhriplerle Mecidiye Kruvazörü bu filotillanın komodoru emrine verildi²²⁷.

Harp okulu öğrencilerinin daha fazla gemide kalarak okulda edindikleri teorik bilgileri pratikte deneyebilmeleri ve eğitimlerini pekiştirebilmeleri için bu dönemde yurt içi ve yurt dışı limanlara istinaden açık deniz tatbikatları yapılmaya başlandı. Eğitim sisteminde yapılan bu değişiklik ile Harp Okulu'nun ilk açık deniz tatbikatı Sultanhisar ve Demirhisar muhripleri ile 15 Kasım-15 Aralık 1950 tarihleri arasında Yunanistan'ın Pire, İtalya'nın Toronto, Cenova, Livorno ve Toulon ile Malta limanlarına istinaden yapıldı²²⁸.

Deniz Harp Okulu öğrencileri 1951 Açık Deniz Tatbikatı kapsamında Savarona okul gemisi ile Hindistan'ın Karaşi ve Bombay limanlarını ziyaret etti. Donanmaya ait bir Türk gemisinin ilk defa Hindistan'a ziyarette bulunduğu tatbikat, Türk basını tarafından günü gününe takip edildi²²⁹.

1948–1949 eğitim-öğretim yılından itibaren kolej statüsüne geçirilen Deniz Lisesi, Deniz Harp Okulu ile birleşerek Deniz Harp Okulu ve Koleji adını aldı²³⁰. Kolej statüsündeki Deniz Lisesi eğitim sistemi bekleneni veremediğinden, 1954–1955 eğitim-öğretim yılında meslek dersleri ilaveli klasik lise eğitimine dönüldü ve okulun adı tekrar Deniz Harp Okulu ve Lisesi Komutanlığı oldu²³¹.

ABD'li danışmanların tavsiyeleri paralelinde hazırlanan Gedikli Erbaş Kanunu ile gedikli sınıfının yetişmesine ilişkin hususlar 23 Mart 1950'de kabul edildi. Bu kanunla gedikli erbaş olmak için en az ortaokul ve eşidi okullardan sonra gedikli erbaş okullarını veya sanat enstitülerini bitirme şartı konuldu²³².

---

²²⁷ LDGAM, D.K.T., 2/3, s. 225.

²²⁸ Süreyya Ölmez, "Akdeniz Gezisi", **D.D.**, 65/405 (1 Ekim 1953), s. 209-210.

²²⁹ **Hürriyet**, 4 Kasım 1951, ayrıca bkz.; **Zafer**, 5 Kasım 1951, **Sonposta**, 6 Kasım 1951, **Kudret**, 7 Kasım 1951.

²³⁰ Ünlü, **Tarihçe...**, s. 98.

²³¹ Suphi Aksoydan, "Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesinin Tarihçesi", **D.K.D.**, 79/482 (Temmuz 1973), s. 15.

²³² Çoker, **Astsubay Sınıfı...**, s. 35.

3. Deniz Gedikli Küçük Zabıt Hazırlama Mektebi

Amerikan yardımından alınan modern harp silah ve araçları ile donatılan Deniz Kuvvetleri'nde bu kanunun uygulanması neticesinde elde edilen tecrübeler paralelinde 22 Temmuz 1951 gün ve 5802 sayılı kanunla gedikli tabiri astsubay olarak değiştirildi. Beylerbeyi'nde eğitim vermekte olan '*Deniz Gedikli Erbaş Ortaokulu*'nun adı da kanuna uyularak '*Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu*' şeklinde değiştirildi²³³.

G. TEKNİK KONULARDA DEĞİŞİM

Gölcük Tersanesi ve deniz üssünün kurulmasına ilişkin Hollanda Projesi'nin tekrar hayata geçirilebilmesi için Ekim 1941'de İngiltere'den bir tetkik heyeti getirildi. Yapılan incelemeler sonucunda Ekim 1942'de milli imkanlarla tersanenin döküm, makine ve tekne fabrika binaları yapıldı. Fabrika ve atölyelerin tezgah ihtiyaçları ancak 1947 Marshall yardımından sonra ABD'den karşılanabildi²³⁴. Tersane iskeleleri Hollanda firması, üs iskeleleri (Poyraz rıhtımı) tersane teçhiz rıhtımı olarak bir İngiliz firması tarafından 6 Ekim 1952'de tamamlandı²³⁵.

Ay sınıfı Alman denizaltıların inşası için Taşkızak fabrikasına getirilen tezgah ve cihazlar savaş çıkması nedeniyle yurdumuzda kaldı ve tersane gerek teknik, gerekse bilgi olarak sınırlı da olsa gemi inşa edebilecek seviyeye geldi. Marmara ve boğazların savunulması ile görevlendirilen gemi ve kara araçlarının süratle onarımını yapabilmek maksadıyla 1941'de tekrar faaliyete geçirilen fabrika 1948'de başlayan Amerikan yardımı ile her ihtiyaca cevap verebilecek bir seviyeye getirildi²³⁶.

1940'lı yılların başında zamanın Deniz Müsteşarı Tümamiral M. Ali ÜLGEN tarafından Türk Kuşu uçaklarının hizmet dışına çıkarılan motorlarında bazı tadilatlar yapılarak beş ahşap Türk tipi hücumbot inşa ettirildi. Bora, Kasırga ve Tayfun hücumbotları Taşkızak Tersanesi'nde, Şimşek ve Yıldırım hücumbotları da Gölcük Tersanesi'nde inşa edilerek 1942–1944 yıllarında hizmete girdiler²³⁷.

H. LOJİSTİK KONULARDA DEĞİŞİM

²³³ A.g.e., s. 34.

²³⁴ Gölcük Tersanesi..., s. 17.

²³⁵ Cumhuriyet, 7 Ekim 1952.

²³⁶ Mesud Önce, "*Taşkızak Tersanesi*", *Türk Deniz Tarihi*, D.K.Y., Ankara, 2005, s. 648. (bundan böyle, Önce, *Taşkızak...*, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

²³⁷ Cumhuriyet, 16 Ekim 1952.

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı dışında kalmasına rağmen coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle savaş yıllarında Türk Donanması ağır görev ve sorumluluklar taşıdı. Ülkenin sınırlı sanayi potansiyelinin ve dış ikmalinin kesilmesi nedeniyle de kendisini yenilemekte ve idame etmekte ciddi güçlüklerle mücadele etti. Savaş süresince yaşanan malzeme, ulaşım ve akaryakıt sıkıntısı donanmayı olumsuz yönde etkiledi²³⁸.

Cumhuriyet Donanması'nın teslim aldığı donanma gemilerinin gerek tip, gerek imalatçı ülke bazındaki çeşitliliği, gerekse ülkenin içinde bulunduğu mali zorluklar nedeniyle teknik ve lojistik hususlarda bugünkü anlamda düzenli bir sistemin kurulması donanmada mümkün olmadı. Bu dönemde gemiler, uzun bir sefere çıkmadan önce ne tür işlemlerine ihtiyaçları olabileceklerini değerlendirerek bu malzemeleri sahil ambarlarından alırlar, daha sonra doğabilecek ihtiyaçları ise uğranılan limanlardan günlük olarak satın alınan malzeme ile karşılandılar²³⁹.

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki askeri yardımlar kapsamında İngiliz ve Amerikan menşeli gemilerin donanmaya katılması ile birlikte gerek gemi, gerekse yedek malzeme işlemlerinde bazı aksamlar meydana geldi. Bu aksamlarda yardım yoluyla gelen gemi ve malzemelerin ikmaline ilişkin mevzuat, sanayi ve mali eksikliklerin payı olduğu kadar ikmal subaylarının değişen ikmal mevzuatına göre yeterince eğitilememiş olmalarının da payı vardır. Bu tür eksikliklerin giderilebilmesi maksadıyla 1948'de ABD ile imzalanan yardım anlaşması kapsamında eğitim için ABD'ye levazım subayları gönderildi. Ayrıca 1949'da Gölcük Deniz Fabrikaları Genel Müdürlüğü'nde bir Türk ve bir ABD personeli tarafından birer ay süreli '*Levazım Teşkilatı*' adı ile iki kurs verildi²⁴⁰.

Amerikan Yardım Kurulu'nun incelemelerine göre Deniz Kuvvetleri'nde lojistik destek genel olarak hiç iyi durumda değildir. Zaman, gayret, personel ve mevcut ödenekler etkili olarak kullanılmayan eski gemilerin bakım tutumu için boşa sarf edilmektedir. Gemilerdeki bakım, Amerikan Deniz Grubu'nun yoğun gayretlerine rağmen 1950'de Amerikan Donanması standartlarının çok altındadır. Bunun temel nedeni de eğitilmiş teknik personel sayısındaki zafiyettir²⁴¹.

---

²³⁸ Deniz Kuvvetleri..., s. 33.

²³⁹ NARA, AD Hoc Committee Report (Defence of Thrace Turkey), 964322, 334/250/6 (13 October 1950), s. 10.

²⁴⁰ Gökçay, İkmal Eğitimi..., s. I-56.

²⁴¹ NARA, AD Hoc Committee Report (Defence of Thrace Turkey), 964322, 334/250/6 (13 October 1950), s. 10.

Dil sorunlarının işin güçlüğüne daha da artırmasıyla, öncelikle İngilizce bilen tercümanları, mütercimleri, daktilo memurlarını ve desinatörleri toplamak, Amerikan talimname ve tarifnamelerini tercüme ettirmek, kurslar için eğitim ve ders plan programlarını hazırlamak gerekiyordu. Teknik sözlüklerin yokluğu, teknik isim ve ifadelerin aynı şekilde tercümesini güçleştirmiş, depo personelinin eğitimi ise büyük bir sorun haline almıştı. Sandıklardaki İngilizce yazılı ambalaj listelerinin Türkçe'ye tercümesi ve depo tanzim personelinin kendileri için yeni olan bu malzemeyi o isimle tanınması ayrı bir problem teşkil ediyordu. Bu problem büyük kısmı Amerika'da eğitim görmüş yedek subaylar ile sınırlı miktarda dil bilen muvazzaf subayların gayretiyle büyük ölçüde çözülebildi²⁴².

Amerikan yardımının başlamasına kadar olan dönemde gemilerin silah, malzeme, iaşe ve giyim ihtiyaçları geleneksel ikmal sistemi ile karşılandı. Cumhuriyet sonrası dönemde de devam edilen bu sistem donanmayı teşkil eden gemi sayısının az oluşu, hareket, eğitim ve seyir sahasının sınırlı oluşu ile kıyı birliklerinin sayı ve çeşit itibariyle ihmal edilebilecek seviyede olması nedeniyle ihtiyaca cevap verebiliyor, gemiler yedek parça sistemi yerine fabrika bakımlarıyla idame ediliyordu²⁴³.

Materyal sağlayacak kaynakların yurt içi ve yurt dışı kaynak olarak çok çeşitli olması, kullanılmakta olan materyalin değişik prensiplerle imal edilmiş olması, Türk Deniz Kuvvetleri'nin ikmal örgütünün gelişmiş devletlere göre daha çok zorluklarla karşılaşmasına neden oldu.

Gemi sayısının çoğalması; İngiliz, Alman ve İtalyan makine sisteminden Amerikan makine sistemine geçilmesi, Türk Deniz Kuvvetleri'ni de ikmal sorunlarını yeni baştan incelemeye zorladı. Donanma Amerikan askeri yardımından aldığı gemilerle makine ve silah sistemleri konusunda yedek parça sistemine geçti. Ancak yedek parça cinsi 140 bini geçtiğinden ihtiyaçları tespit etmek, imal veya satın alıp depolamak ve bunları dağıtmak çözümlenmesi gereken önemli problemler idi. Hedefe varılacak en kısa yolun Amerikan stratejilerini aynen almak olduğuna karar verilerek yeni sistem üzerinde çalışmaya bu şekilde başlandı. Mali formaliteler ise kanun hükümlerine bağlı olduğu için zorunlu olarak değiştirilmedi.

---

²⁴² Erdelhün, **Amerikan Askeri...**, s. 5-6

²⁴³ **LDGAM**, 2-A, 1/3263, 1-90.

1948'den itibaren bir ikmal merkezi kurma çalışmasına başlanarak Amerikan ikmal sistemine göre hem bu devletten alınan yedek parçaların hem de kullanılmakta olan İngiliz, Alman, İtalyan ve Hollanda malzemelerinin kodlandırılmasına gayret edildi. Zamanla Deniz Kuvvetleri eski materyalini tamamen elden çıkartarak '*Amerikan materyaline dayalı*' bir materyal standardı elde etti.

Türk Deniz Kuvvetleri'nin malzeme kod numaraları Amerikan malzeme kod numaralarına benzetildiği için ABD deniz lojistik örgütünden de daha büyük kolaylıklar içinde yedek parça alınabildi²⁴⁴.

Amerikan yardımı kapsamında 1949 yılı içinde yapılacak yardım; tahsis edilen yardım miktarı ile doların alım gücünün azalması, malzeme nakil masraflarının artması gibi nedenlerle 1948'e göre daha az oldu.

A.Y.K.D.G.'nce bildirilen 1949 yılı programının esasları aşağıdaki şekilde belirtildi²⁴⁵;

1. Savaş stokları hariç bir yıllık yedek parçaları ile birlikte ana teçhizat ve gemiler,
2. Sadece eğitim maksadı için cephane,
3. Askeri teçhizat,
4. Amerikan menşeli malzeme dışında hiçbir malzeme,
5. Teknik tavsiyeler ile Türk öğretmenlerinin yardım programı kapsamında verilecek malzeme ve teçhizat üzerinde bilgi sahibi olarak yetiştirilmeleridir.

Amerikan askeri yardımı kapsamında gelen yardım malzemelerinin büyük bir kısmı Derince ve İskenderun limanlarında boşaltıldı. Bu limanlarda tahliyesi yapılan oldukça fazla cins ve sayıda gemi, alet, malzeme ve yüz binlerce çeşit yedek parçanın sevki, tasnifi ve depolanması ise lojistik konularda dönemin en büyük problemlerinden birisini teşkil etti. Deniz Kuvvetleri envanterine giren cihazların ilgili personel tarafından tanınması için ABD'de açılan kurslara gönderilen ve sistemi öğrenen subay ve astsubaylar ile bu sorunlar bir ölçüde giderilebildi²⁴⁶.

---

²⁴⁴ LDGAM, D.K.T., 1/3263, 2/ 3, s. 461.

²⁴⁵ LDGAM, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1955), 375 (19 Mayıs 1948).

²⁴⁶ ATASE, Koleksiyon..., s. 459.

VI. NATO'YA GİRİŞ VE DENİZ KUVVETLERİNDEKİ DEĞİŞİM

NATO'ya giriş ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nden temin edilen suüstü gemisi ve denizaltı sayısındaki artış Türk Deniz Kuvvetleri'ni geliştirme ve modernizasyon çabalarında büyük gelişim sağladı. Amerikan yardımlarına paralel olarak Deniz Kuvvetleri'nde teşkilat, eğitim, personel, teknik ve lojistik konularında reform niteliğindeki projeler hayata geçirilerek, günümüzün modern deniz gücüne erişim yönünde gerçek anlamda köklü adımlar atıldı.

A. DÖNEMİN TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Sovyetlerin Şubat 1948'deki Çekoslovakya darbesinin Batılı ülkeleri endişeye uğratması sonucu beş Avrupa ülkesi 17 Mart 1948'de askeri savunmayı da kapsayan Batı Avrupa Birliği'ni kurdular. Batı Avrupa Birliği, Sovyet tehdit ve yayılmasına karşı Avrupa'nın aldığı ilk askeri tedbirdir²⁴⁷. Sovyet kuvvetleri karşısında yeterli savunmaya sahip olmayan Batı Avrupa Birliği'ne, savunmalarının zayıf kalacağını düşünen ABD'nin önderliğinde Kanada, Norveç, İtalya, İzlanda, Danimarka ve Portekiz'in de katılımı ile 4 Nisan 1949 günü Washington'da '*NATO*' kısa adıyla '*North Atlantic Treaty Organization*' (Kuzey Atlantik İttifak Teşkilatı) kuruldu²⁴⁸. NATO, Amerika'nın Sovyet yayılmasını durdurmak amacıyla aldığı ilk ve en önemli tedbirdir.

Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (NATO)'nın kurulmasından sonra antlaşmaya katılan devletlere askeri yardım yapabilmek için ABD senatosu 6 Ekim 1949'da onaylanarak yürürlüğe giren yardım kanununu kabul etti. Antlaşmaya katılan devletlere kanun kapsamında 500 milyon dolarlık ödenek ayrıldı. Türkiye ve Yunanistan bu tarihte NATO üyesi olmadıkları halde kanun kapsamına alınarak bu iki devlete 211.370.000 dolarlık ayrı bir ödenek konuldu. Türkiye NATO'ya üye olduğu tarihe kadar bu kanun içinde yer alan ayrı bir başlık altındaki ödeneklerden yararlandı²⁴⁹.

²⁴⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 453–454.

²⁴⁸ Gönübol ve Ülman, **Türk Dış Politikası...**, s. 219.

²⁴⁹ Çomak, **Harbin Sonrasında...**, s. 471.

Sovyetlerin Doğu Anadolu toprakları ile boğazlara yerleşme konusundaki isteklerini resmen açıklamasıyla Türkiye Cumhuriyeti milli mücadele döneminden beri en sıkıntılı safhaya girdi. Egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelen bu tehlike karşısında Türkiye, Sovyet Rusya dışında gerçekten bir denge unsuru olabilecek bir kuvvete dayanma zorunluluğunda kaldı. Truman ve Marshall yardımları ile kısmen sağlanan desteği yeterli görmeyen Türk hükümetleri, kolektif güvenlik sistemini benimseyen ve Amerika'nın öncülüğünde kurulan NATO'ya katılabilmek için büyük çaba harcadılar.

Bu dönemde Türkiye'nin NATO dışında kalmaktan duyduğu endişeler başlıca iki noktada yoğunlaştı; Sovyet tehdidi karşısında güvenliğinin korunması ve ABD'nin Atlantik Paketi'ne üye devletlere yaptığı yardımın Türkiye'ye yapılan yardımı azaltacağı yönünde duyulan endişelerdir²⁵⁰.

NATO'nun kurulmasıyla birlikte, Avrupa'da doğu ve batı blokları arasında denge sağlandığından Sovyetler yayılma faaliyetlerini Uzakdoğu'ya kaydırmak zorunda kaldı. Sovyetlerin, Amerika'yı Asya kıtasından çıkarmak maksadıyla 25 Haziran 1950 günü Kuzey Kore'den Güney Kore'ye başlattığı hareket neticesinde Amerika'nın önderliğinde Birleşmiş Milletler Kuvveti oluşturuldu.

SSCB'nin ilk kez Batı ile silahlı çatışma olayına girdiği Kore Savaşı'na müdahale etmek üzere oluşturulan uluslararası askeri güce katkı çağrısına ABD'den sonra olumlu yanıt veren ilk ülke Türkiye oldu²⁵¹. 1949'da NATO dışında bırakılmasının yarattığı yalnızlık duygusunun giderilmesi için kendi güvenlik sorununu özgür dünya ile dayanışma içinde çözmek isteyen Türkiye, Kore savaşında BM ve ABD ile uyum içinde hareket etti²⁵².

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Kuvvetinde görevlendirdiği Albay Tahsin Yazıcı komutasındaki 4500 kişilik güçlendirilmiş tugay, 25–26–29 Eylül 1950'de İskenderun'dan

---

²⁵⁰ İhsan Yurdoğlu, **NATO Hakkında Tahliller ve Düşünceler, Atlantik Paketi Niçin ve Nasıl Girdik**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1956, s. 29.

²⁵¹ Kore Savaşı'na Amerika ve Türkiye dışında İngiltere (Avustralya birlikleri de dahil olmak üzere) iki tugay, Yeni Zelanda ve Tayland birer alay, Filipinler, Fransa, Yunanistan, Kanada, Hollanda, Belçika-Lüksemburg birer tabur seviyesinde kuvvetle katılmıştır. (LDGAM, Dz.K.K. Haberalma D. Bşk., Ocak 1951 Aylık İstihbarat Bülteni.)

²⁵² Soysal, **Uluslararası...**, s. 25.

hareketle 18 Ekim 1950'de Seul'e ulaştı. Savaş sonuna kadar Kore'de görev yapan tugayla görev değişimi yapmak üzere üç tugay daha gönderildi²⁵³.

Kore Savaşı, 27 Temmuz 1953'te imzalanan Panmanjom Anlaşması ile başladığı 38'nci enlemde sona erdi. Amerika; 08 Eylül 1951'de Japonya, 31 Ağustos 1951'de Filipinler Cumhuriyeti, 1 Eylül 1951'de Avustralya ve Yeni Zelanda, 1 Ekim 1953'te de Kore ile yaptığı Güvenlik Anlaşmaları ile bu ülkelerde asker bulundurma hakkını elde etti ve Sovyetler Amerika'yı Asya kıtasından çıkartamayacağını anladı²⁵⁴.

NATO'nun kurulmasıyla Ortadoğu'da ABD ile çıkar çatışması içine giren İngiltere ile ABD'nin 1951'de izledikleri siyaset tamamen birbirine zıttı. Ortadoğu'daki kontrolünü kaybetmek istemeyen İngiltere, NATO'nun Ortadoğu'ya kadar genişlemesini istememekte, dolayısıyla Türkiye ve Yunanistan'ın ittifak'a üye olmasına karşı çıkmaktaydı. Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile olan ittifakını ileri süren İngiltere, Türkiye'nin pakta alınmasının gerekli olmadığını ileri sürerek Ortadoğu'nun savunmasını kendi üzerine almak istedi. Türk istihbarat raporlarında bu durumun Türkiye ile ABD'nin ilişkilerini azaltacağı, ABD kadar önemli bir kuvveti olmayan İngiltere'nin yerine, Akdeniz'de ABD'li bir NATO komutanının olmasının Ortadoğu'nun en kuvvetli devleti olan Türkiye'nin bölge ülkeleri üzerindeki itibarını artıracacağı değerlendirilmesi yapıldı²⁵⁵.

Türkiye, menfaatleri açısından İngiltere'nin Akdeniz Komutanlığı'na sıcak bakmamasına rağmen Atlantik Konseyi'nin 16 Aralık 1952'de aldığı karar ile NATO'nun Akdeniz Komutanlığı'na İngiliz Amiral Lord Mountbatten atandırıldı²⁵⁶. Konuya ilişkin Fransız gazetelerinde çıkan yanlış bazı haberler nedeniyle açıklama yapma ihtiyacı hisseden SHAPE (Avrupa Müttefik Kuvvetleri Karargahı) '*Ege, Boğazlar ve Karadeniz'in Akdeniz Bölge Komutanının sorumluluk sahası dışında*' olduğunu bildirdi²⁵⁷. Bu açıklama özellikle Boğazların Türkiye'nin kontrolünde kalması açısından Türkiye'yi bir ölçüde rahatlatıyordu.

---

²⁵³ Hülya Toker, "*İkinci Dünya Savaşı Sonrası Gelişmeler, Türkiye-Birleşmiş Milletler İlişkileri, Kore Savaşı ve Sonrası Gelişmeler*", **S.K.D.**, 395 (Ocak 2008), s. 45.

²⁵⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 455–456.

²⁵⁵ Truman Doktrini ile Doğu Akdeniz'in güvenliğini Amerika'ya yükleyen İngiltere'nin Türkiye'nin NATO'ya üyeliğine itiraz etmesinin ana nedeni Süveyş'ten çıkmamak ile Ortadoğu ve dolayısıyla petrol bölgesine tekrar yerleşme politikasıdır. İngiltere Ortadoğu savunma sistemine katılması şartı ile Temmuz 1951'den itibaren Türkiye'nin NATO üyeliğini destekledi. (**LDGAM**, Dz.K.K. Haberler Şubesi (1951), 210342 (10 Nisan 1951)).

²⁵⁶ **Zafer**, 17 Aralık 1952.

²⁵⁷ **Yeni Sabah**, 20 Aralık 1952.

Türkiye Kore Savaşı'na toprak bütünlüğü açısından Sovyetleri bir tehdit olarak gördüğünden katıldı. Güvenliğini batı askeri ittifak sistemine dahil olmakta gören Türkiye, bunlara bağlı olarak da temel politikasını ABD hegemonik sistemi içinde kendisine belli garantiler sağlayabilecek bir konumda bulunmak üzere kurdu. Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker gönderme kararı, bazı NATO üyesi ülkelerin Türkiye'nin NATO'ya katılması konusunda yaptıkları itirazları geri almalarını sağladı²⁵⁸. Türk askerinin kahramanlık ve mücadele azminin en iyi şekilde gösterildiği Kore Savaşı'nın barış görüşmeleri devam ederken Türkiye, Yunanistan ile birlikte 21 Eylül 1951'de NATO'ya davet edildi ve TBMM 18 Şubat 1952'de NATO'ya katılma kararı aldı. Sovyet tehdidi altındaki Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesi dönemin hükümeti için önemli bir dış siyaset başarısı oldu.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkesinin Sovyetler Birliği'nin bir peyki olmasını istemeyen Yugoslavya lideri Tito, NATO üyesi iki ülke olan Türkiye ve Yunanistan'a yakınlaştı ve üç Balkan devleti arasında 1952'de başlayan görüşmeler 28 Şubat 1953'te imzalanan Ankara Anlaşması ile sonuçlandı. Gerek Balkan İttifakı, gerekse ABD'nin komünizm tehlikesine karşı Atlantik'ten Pasifik'e uzanan savunma zincirinin son halkası olan Bağdat Paktı²⁵⁹, Türkiye'nin güvenlik endişelerini gidermek maksadıyla kurulmalarına rağmen etkili ve uzun ömürlü olamadılar.

NATO'ya giriş ile birlikte Türk askeri teşkilatının yapılanması için Amerikalı uzmanlar görevlendirildi. Amerikalı askeri uzmanlar Türkiye'nin savunma planlarının diğer NATO üyeleri ile uyumlu hale getirilmesi çalışmalarını yürüttüler ve Türk Silahlı Kuvvetlerini Amerikan modeline göre eğitmek, teşkilatlandırmak ve teçhiz etmek için çaba gösterdiler²⁶⁰.

NATO'ya giriş süreci ile birlikte ABD askeri yardımı devam ederken, üst düzey Türk yetkilileri de yardım miktarının artırılması maksadıyla zaman zaman ABD ziyaretlerinde

---

²⁵⁸ Ortadoğu bölgesindeki üslerin elinde çıkmasını ve Süveyş Kanalı'nın doğusundaki yüzyıllık çıkarlarını korumak isteyen İngiltere, Türkiye'nin NATO üyeliğine itiraz eden devletlerin başında gelmekteydi. İngiltere, Türkiye'nin NATO üyeliği yerine kendisinin liderliğinde Ortadoğu Komutanlığı tasarısını savunuyordu. İngiltere ile birlikte Norveç, Belçika ve Hollanda gibi NATO üyesi ülkeler ittifak alanının genişlemesi halinde kendilerinin menfaatleri dışında kalan Akdeniz bölgesinde bir savaşa girmekten çekiniyorlardı. (Sarıay, **Batı İttifakı...**, s. 93.)

²⁵⁹ Bağdat Paktı Türkiye, Irak, İngiltere, Pakistan ve İran'ın katılımı ile kuruldu. Arap ülkelerinin Türkiye ve Bağdat Paktı'na karşı yürüttükleri propaganda kampanyası, Türkiye'nin Arap dünyasından uzaklaşmasına neden oldu. (Uslu, **Türk ve Amerikan...**, s. 120.)

²⁶⁰ Uslu, **Türk ve Amerikan...**, s. 100.

bulunmak zorunda kaldılar. NATO'ya giriş sonrasında en üst seviyede yapılan ilk ziyaret, Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından Ocak-Mart 1954'te yapılan ziyarettir²⁶¹. Ziyaret sonucunda 1954 mali yılı için Türkiye'ye 30 milyon dolarlık fazladan hibe ekonomik yardımı ile planlı askeri yardımın iki katı askeri yardım sağlandı.

ABD tarafından yapılan yardımların doğal sonucu olarak bu ülke ile yapılan ikili anlaşmalar kapsamında, 23 Haziran 1954'te Askeri Kolaylıklar Anlaşması imzalandı. Anlaşmanın Deniz Kuvvetleri ile ilgili maddeleri Amerikan gemilerinin Türk limanlarında barınma ve tamir kolaylıklarından yararlanmaları, çeşitli tesisler kurabilmesi için ABD'ye bedelsiz olarak toprak tahsis edilmesidir. Anlaşma kapsamında başta hava üsleri olmak üzere Türk Hükümeti tarafından ABD'ye toplam 32 milyon metrekarelik toprak parçası tahsis edildi. ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı sürdürdüğü stratejik üstünlük yarışında, Türkiye'deki bu üslerin ABD'ye sağladığı avantaj ihmal edilemeyecek kadar büyük olduğundan Türk-Amerikan ilişkilerinde devamlılığı etkileyen en önemli unsurlardan biri askeri üsler oldu²⁶².

Süveyş Savaşı sonunda Sovyetlerin artan itibarı ve Ortadoğu'da genişleyen komünizm tehlikesine karşı ABD Başkanı 5 Ocak 1957'de kendi adıyla anılan '*Eisenhower Doktrini*' çerçevesinde komünizm tehlikesine uğrayan ve yardım isteyen devletlere güvence verdi²⁶³.

B. DENİZ KUVVETLERİNDE DEĞİŞİM

İkinci Dünya Savaşı'nın Dünya'ya istenilen ebedi barışı getirememesi, Dünya'nın Doğu, Batı ve Tarafsız Bloklar halinde üçe ayrılması ve Rusya'nın Türkiye üzerindeki baskısı, Türkiye'yi yeniden silahlanmaya sevk etti.

1917 Ekim ihtilalinde aktif rol oynayan ve 1921 Baltık isyanı nedeniyle Lenin tarafından affedilmeyen Rus Donanması'nın 1950'lerin ilk yarısında Karadeniz'de yeterli deniz gücü yoktu. Sovyetler Birliği, yerine kurulduğu Rus İmparatorluğu gibi temelde bir kara gücüydü ve kara kuvvetlerinin gölgesinde kalan donanmasını kıyı savunması amaçlı kullanmaktaydı. Dağınık haldeki filoları amansız coğrafi koşulların etkisi altındaydı Baltık filosunun kışın tamamen donan suların, Karadeniz filosunun kapalı Türk Boğazlarının

---

²⁶¹ United States Information Service, **State Visit**, The Near East Regional Service Center (USIS), Beirut, 1954, s. 4.

²⁶² Sander, **Türk ve Amerikan...**, s. 109,118.

²⁶³ Soysal, **Uluslararası...**, s. 493.

çıkamazında olması, Kuzey filosunun uzak mesafede ve kötü iklim koşullarının etkisinde olması, Pasifik filosunun Karadeniz'e inanılmaz uzaklıkta olması ile bu filoları destekleyecek yeterli ikmal hatlarının olmayışı ve az gelişmişliği...²⁶⁴.

Savaş sonrasında oluşan yeni dünya düzeninde askeri ve iktisadi üstünlüğün deniz üstünlüğünden geçtiği gerçeğini kabul eden Stalin, 1950'den itibaren güdümlü mermili gemiler ile nükleer denizaltılardan oluşan yeni gemi inşa planını uygulamaya başladı²⁶⁵. 1955–1958 yılları arasında Sovyet gemi inşa programı; klasik denizaltı, muhrip ve refakat gemilerinden, balistik füze atan denizaltılar ile satıha ve havaya güdümlü mermi atan muhriplerin inşasına dönüştü. Kashin ve Kynda sınıfı güdümlü mermili muhripler ile Osa ve Komar sınıfı güdümlü mermili hücum botları bu programın sonucudur²⁶⁶.

Amerikalı yetkililerce hazırlanan rapora göre; 1950'de Türk Donanması'nda mevcut gemilerden denizaltılar, Karadeniz'de yapılacak herhangi bir harekate yönelik olarak eğitilmemiş olsalar da, görevlendirildikleri takdirde düşman su üstü unsurlarına ciddi zararlar verebilecek durumdadırlar. Eski savaş kruvazörü YAVUZ eski sistemlere sahip olduğundan özellikle gece hareketinde Karadeniz'de savunmasız bir kruvazördür. Ancak uzun menzilli toplar ile Marmara'dan kara kuvvetlerinin ateş desteğini sağlayabilecek kabiliyete sahiptir. Karadeniz'deki hareketin tamamlanması sonrasında muhripler Marmara hareket sahasındaki kara kuvvetlerine ateş desteği sağlayabilirler²⁶⁷.

NATO'ya üyelik sonrasında 2–3 Ekim 1952 tarihlerinde Kuzey Atlantik Paktı Müttefik Deniz Başkomutanı Oramiral L. McCormick, 13–14 Ekim 1952 tarihlerinde Amerikan Bahriye Bakanı Dan A. Kimball Gölcük Deniz Üssü'nde incelemelerde bulundular²⁶⁸. Bu ziyaretlerden elde edilen bilgiler ışığında, 12 Ağustos 1953'te ABD Kongresi'nde Türkiye'ye yapılan askeri yardımların görüşülmesi sırasında yeni denizaltıların verilip verilmeyeceği değerlendirilirken okunan Amerikan Silahlı Kuvvetler Komitesi'nin

---

²⁶⁴ Goldstein ve Zhukov, **Two Fleets...** s. 55.

²⁶⁵ Cengiz Kürşat, "Akdeniz Üzerinde Çıkar Mücadelesi ve Türkiye", **D.K.D.**, 76/469 (26 Haziran 1970), s. 14, 21. (Bundan böyle, Kürşat, **Çıkar Mücadelesi...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir.)

²⁶⁶ Kürşat, **Çıkar Mücadelesi...**, s. 22.

²⁶⁷ **NARA**, AD Hoc Committee Report (Defence of Thrace Turkey), 964322, 334/250/6 (13 October 1950), s. 12.

²⁶⁸ Hayri Bars, "Birleşik Amerika Bahriye Bakanı DAN A. Kimball'ın Türkiye'yi Ziyareti", **D.D.**, 65/402 (1 Ocak 1953), s. 3,7.

raporunda konunun önemi ‘*Türkiye’nin elinde modern denizaltılar bulunması yalnız Türkiye için değil, Amerika Birleşik Devletleri için de önemlidir*’ şeklinde açıklandı²⁶⁹.

NATO tarafından savaşta ve barışta Türk Ordusu’nun verilecek görevleri başarı ile yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyulan ana hareket ve lojistik planlarının hazırlanması maksadıyla, 1952’de Genelkurmay Başkanlığı’nda bir kurul teşkil edildi. Savaş sonrasında gelişen stratejiler paralelinde boğaz ve deniz geçitlerinin savunulması doktrini değişerek boğazlar için klasik bombardıman ve girme teşebbüsleri tarihe karıştı. Bunun yerine boğazlardan sızma ve sinsice geçme tehlikeleri ön plana çıkararak yeni oluşumda buna karşı konseptler hazırlandı. Bu konseptte uygun olarak Genelkurmay Başkanlığı 1952’den itibaren Türk Boğazları’nın savunulması ve kontrolü görevini Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na verdi. Boğazlardaki savunma görevi değişimi sonrasında özellikle suüstü unsurları boğaz savunmasında aktif görevler yaptılar²⁷⁰.

Hazırlanan genel planlara istinaden Amerikan yardım kurulu kuvvet gruplarının desteğinde kuvvet komutanlıkları seviyesindeki plan ve talimatlar hazırlandı. Bu tarihten itibaren ‘*Alman donanması kökenli eğitim, ikmal sistemleri ve teşkilat düzenlemesi terk edilerek günün ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilen Amerikan donanması ile NATO organizasyonu ve metotları benimsendi*’²⁷¹.

Deniz Kuvvetleri’ndeki tüm eğitim sistemini değiştiren Donanma’da uygulanacak eğitim esaslarına ilişkin ‘*Eğitim Direktifi*’ 1 Eylül 1952’den itibaren yürürlüğe girdi. Eğitim sisteminde temel hedef ‘*her türlü sistemi ile geminin daimi şekilde savaşa hazır bulundurulması ve gemi personeli eğitiminin en üst seviyede muhafaza edilmesi*’ olarak belirlendi²⁷².

Direktif kapsamında; Amerikan Harekat ve Kıyı Tesisleri Eğitim Grup Başkanlığı ile koordineli hazırlanan tek gemi eğitim müfredat programları, gemilerde atış maksadıyla bulundurulacak atış cephanesi miktarı ile gemilerin, denizin kara birlikleri ile müşterek icra edeceği faaliyetlere ait esaslar belirlendi. Mevsimlere ve er katılışlarına bağlı olarak yapılan eğitim sistemine son verilerek gemi eğitimleri bir gemi tarafından müstakil yapılan ‘*tek gemi*

²⁶⁹ Cumhuriyet, 13 Ağustos 1953.

²⁷⁰ Şemsi Bargut, **Bir Plesisor’un Bahriye Anıları 2**, D.K.Y., İstanbul, 2005. s. 49.

²⁷¹ LDGAM, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 310539 (15 Nisan 1952).

²⁷² ATASE, Koleksiyon..., s. 321.

eğitimleri', aynı tip gemilerin bir arada yaptığı '*tip eğitimleri*' ve farklı tipteki gemilerin bir arada yaptığı '*Task (Görev) eğitimleri*' olmak üzere 3 bölüm halinde yapılandırılarak eğitim müfredatları oluşturuldu. Ayrıca direktif ile her tip gemi için overhol ve faaliyet periyotları da düzenlendi.

Alman ve İngiliz gemi eğitim sistemine son veren ve donanma eğitim sisteminde reform niteliğinde olan bu değişiklik, Türkiye'de bulunan Amerikan Harekat ve Kıyı Tesisleri Eğitim Grup Başkanlığı'nın eğitim ve talimname desteği ile kısa zamanda sağlandı. 80'li yılların sonuna kadar teknolojik değişimlerden kaynaklanan çok küçük değişikliklerle devam edecek olan donanma eğitim sisteminin aksaksız yürütülebilmesi için ayrıca gemilerde görevli personelin terfi ve tayin esasları da yeniden düzenlendi²⁷³.

İntibak eğitimi, tazeleme eğitimi gibi bugün de kullanılmakta olan eğitim çeşitleri direktif ile donanma eğitim nevelerine dahil edildiler. Ayrıca gemilerin yılda kaç saat eğitim seyri yapacakları tespit edilerek, gemi tipine göre eğitim seyirlerinin saatte kaç mil sürat ile yapılacağı açıklandı. Yapılan bu değişiklik ile gemi eğitimlerinde yıllık seyir standardı esası getirildi. Eğitim hazırlık planlarında, gemilerin yıllık faaliyet takviminin bir kısmı olan fabrika, atölye ve personel tarafından uygulanacak bakım periyotlarına da yer verildi.

Yardımların başladığı döneme kadar gemilerin elektronik imkan kabiliyetlerinin sınırlı olması nedeniyle gemi hareket ve muharebesi gemi komutanlarının tek başlarına verdikleri kararlara dayanmaktaydı. Yardımlar sonrasında envantere giren radar ve sonar gibi cihazlarla gemi savaş hareket merkezi sistemi oluşturularak düşmanın aranıp bulunması ile düşmana karşı silah kullanılması elektronik prensiplere bağlandı. Bunun sonucu olarak da gemi idaresi komutanının kişisel kararlarından çıkartılarak, gemi komutanın başkanlığında oluşturulan savaş hareket merkezinin ortak çalışması şekline dönüştürüldü²⁷⁴.

NATO'ya giriş sürecine kadar donanma gemilerine standart tipte borda numarası verilmediği görülmektedir. Bu döneme kadar gemilere isminin ilk harfi veya geminin tipine bağlı olarak sıra ile verilen bir numara geminin bordasına veya kıç aynalığine yazılıyordu²⁷⁵. NATO'ya üye olunması sonrasında örgütün standartlarına uyularak gemilere tipine göre bir

²⁷³ LDGAM, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 333207/1952, 331565 (29 Mayıs 1952).

²⁷⁴ LDGAM, D.K.T., 2/ 3, s. 318, 322.

²⁷⁵ Muhiplere D, hücumbotlara HB, mayınlara M harfleri ve bayrak çekme sırasına bağlı olarak bir numara verildiği, İtalya'dan alınan gemilerde ise isminin ilk harfinin geminin bordasına yazıldığı görülmektedir.

harf ve üç rakamdan oluşan borda numarası ile gemi isminin önüne Türkiye Cumhuriyeti Gemisi'nin kısaltması olan TCG harfleri getirildi.

1953'te yapılan değişiklik ile yeniden teşkilatlandırılan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1954'ten itibaren NATO'nun Kuzeydoğu Akdeniz Komutanlığı (COMEDNOREAST) ile Kuzeydoğu Akdeniz Denizaltı Komutanlığı görevlerini üstlendi. Bu süreçte Harp Filosu ve Denizaltı Filosu Komutanlıklarına bağlı gemiler NATO'ya tahsis edildiğinden milli karakterde sadece Boğazlar ve Marmara Komutanlığı ile hücumbot, avcıbot ve mayın gemileri kaldı²⁷⁶.

Genel Kurmay Başkanlığı'nın hidrografi hizmetini topografi hizmeti şeklinde değerlendirmesi nedeniyle, 1925'te donanma sorumluluğundan alınan hidrografi, hizmetlerdeki eksiklikler nedeniyle 1954'te Deniz Kuvvetleri Komutanlığı teşkilat yapısı içinde Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi şeklinde kuruldu²⁷⁷.

Türkiye NATO'ya üye olması ile birlikte iştirak ettiği NATO ve ikili tatbikatlar ile NATO yönerge ve eğitimlerine alışma ve bunları benimseme dönemini tamamladı²⁷⁸. Amerikan timlerince verilen eğitimler ile Amerika'da iştirak edilen kurs ve eğitimler bu dönemin kısa sürede tamamlanmasında önemli bir etken oldu²⁷⁹. Ayrıca ABD'li personelin tavsiyeleri ile değiştirilen denetleme sistemi²⁸⁰ yapılan eğitim ve faaliyetlerinin kontrolü açısından da fayda sağladı²⁸¹.

Türk donanması bir yabancı ülke ile müşterek (Friendship) tatbikatını 15–17 Ağustos 1952 tarihleri arasında Kuzey Ege'de Yunanistan ile yaptı²⁸². Her iki ülkenin altışar muhrip ile katıldığı²⁸³ tatbikat kapsamında Yunanistan Donanma Komutanı Tümamiral Lappas Pyrros Türkiye'yi, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanı Koramiral Sadık Altıncan Yunanistan'ı ziyaret

---

²⁷⁶ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 45., ayrıca bkz.; **NARA**, US Regional Military Guidance on Turkish Forces Proposed for 1953 Annual Review, NND 843001, 320.2, 334 (2 October 1953), ANNEX B, (Navy), s. 1.

²⁷⁷ **ATASE**, Koleksiyon..., 1-23.

²⁷⁸ **Ulus**, 25 Aralık 1952, ayrıca bkz.; **New York Times**, 7 Ekim 1952, **LDGAM**, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1955), 17446 / 1957, 330020 (14 Ocak 1955).

²⁷⁹ **NARA**, Report on Effectiveness of Forces Turkey, NND 816034 (31 Aralık 1953), s. 7 ayrıca bkz.; **LDGAM**, Per. D. Bşk.lığı (1964), 1804/1957.

²⁸⁰ Denetlemeler, eğitim denetlemesi, bakım denetlemesi ve baskın denetlemesi şekline dönüştürüldü

²⁸¹ **ATASE**, Koleksiyon..., s. 281.

²⁸² **LDGAM**, Dz. K. K. Ord. Gr. Bşk.lığı (1952), 302532/1952.

²⁸³ Tatbikata Türk Donanmasından; Gemlik, Giresun, Gaziantep, Gayret, Sultanhisar, ve Demirhisar muhripleri, Yunanistan Donanmasından; Niki, Doxa, Aetos, Panther, Lerax, Leon muhripleri katılmıştır.

ettiler. Ziyaret kapsamında Türk heyeti Yunan deniz üsleri ile 1952’de kurulan Deniz Harp Akademisi’ni ve deniz okullarını²⁸⁴ ziyaret etti²⁸⁵.

Friendship tatbikatından sonra Türk donanmasının NATO üyesi ülke donanmaları ile iştirak ettiği ilk tatbikat 28 Ekim–14 Kasım 1952 tarihleri arasında icra edilen LONGSTEP-1952 tatbikatıdır²⁸⁶. NATO deniz ve hava kuvvetlerinin eğitim ve birlikte hareket yapabilme kabiliyetini geliştirmek amacıyla yapılan tatbikat NATO’nun güney denizlerindeki en büyük tatbikatı oldu²⁸⁷. Amerika, İngiltere, Türkiye, Fransa, İtalya ve Yunanistan’a ait 170 savaş gemisi, 500 uçak ve 170 bin personelin iştirak ettiği tatbikat İtalya ve Yunanistan limanlarına istinaden icra edildi²⁸⁸.

NATO’ya birlikte üyelik sonrasında gelişen iyi ilişkiler paralelinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Yunanistan Kralı Paul’a iade-i ziyaret maksadıyla Savarona ile 27 Kasım–1 Aralık 1952 tarihlerinde Yunanistan ziyaretinde bulundu²⁸⁹.

Amerika Avrupa Komutanlığı’nca çok gizli olarak 31 Aralık 1953’te hazırlanan 122 sayfalık TSK etkinlik raporunda; ‘*Türk Silahlı Kuvvetleri; eğitim standardı düşük, harp sahasında kendisini etkili bir şekilde organize edip edemeyeceği şüpheli, iyi muhaberenin yapılamadığı, yeterli yedek parça ve teknik elemanının olmadığı bir kuvvet olarak belirtilmektedir. Bu olumsuzluğa rağmen Türk askeri vatanını her şartta koruma ve kollama düşüncesinde, sadık ve vefalı*’ olarak tarif edilmektedir²⁹⁰.

Türkiye’nin 1953 yılı programında dört muhrip daha talep etmesine rağmen Amerikan Yardım Grubu yeterli personel olmadığı ve gemilerin teknik yönden idamesinin sağlanamayacağı gerekçesiyle donanmanın sekiz muhrip ile sınırlı kalmasını öngördü.

---

²⁸⁴ Yunanistan Deniz Kuvvetleri ve Türk Deniz Kuvvetleri gerek gemi tipleri, gerekse eğitim esasları yönünden İngiliz danışman heyetleri tavsiyelerine göre teşkil edildiğinden aralarında büyük benzerlikler olduğu görülmektedir.

²⁸⁵ Hayri Bars, “*Deniz Kuvvetleri Komutanımız Koramiral Sadık Altınca’nın Yunanistan Ziyareti*”, **D.D.**, 65/402 (1 Ocak 1953).

²⁸⁶ Mehmet Özel, **Türk Ordusu**, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1999, s. 155.

²⁸⁷ **Milliyet**, 1 Kasım 1952.

²⁸⁸ NATO üyeliği sonrasında yapılan bu ilk tatbikata iştirak eden kuvvetler konusunda yayınlanan bu haberin aşırı abartılı olduğu değerlendirilmektedir. Gemi başına 1000 personelin görev yapması gerekmektedir ki bu sayı mümkün değildir. Manşetten verilen bu haberin bu şekilde verilmesinin Sovyet tehdidi altında bulunan Türk halkına bu büyüklükteki bir silahlı kuvvetler organizasyonunun üyesi olmakla güven verilmek istendiği değerlendirilmektedir.

²⁸⁹ **Yeni Sabah**, 26 Kasım 1952. ayrıca bkz.; Vedat Burak, “*Savarona’nın Gezi Notlarından*”, **D.D.**, 65/402 (1 Ocak 1953), s. 176.

²⁹⁰ **NARA**, AD Hoc Committee Report (Defence of Thrace Turkey), 964322, 334/250/6 (13 October 1950), s. 8.

Karadeniz’de taarruzi hareket yapması planlı denizaltılar için ise bu hedef on bir olarak belirlendi. Yardım grubu 1955 yılı programında Çanakkale Boğazı’nın mayınlanması için bir mayın döküş gemisini, 1956 yılı programında dört MTB (Mayın Toplama Botu)’nun planlanmasını tavsiye etti. Talep edilen dört LCT (Tank Çıkarma Aracı) ise lojistik desteğin milli bir sorumluluk olduğu gerekçesiyle uygun görülmedi²⁹¹.

Amerikalı yetkililerin 1954’te hazırladıkları rapor, NATO için Türkiye’nin önemini net bir şekilde ortaya koymaktadır: “*Amerika için Batı kontrolünde olan güçlü bir Türkiye, hem Sovyetlerin güneye açılımına karşı büyük bir caydırıcı güç, hem de taarruz için ideal bir üs imkanı oluşturur. Sovyet kontrolünde olan Türkiye, Doğu Akdeniz’i ve yollarını kullanmamızı önleyen ve Ortadoğu ile Kuzey Afrika bölgelerine taarruzlar geliştirebilen etkili bir üs olur. Türkiye kontrol altında olursa Adana hava üssü, çok kısa bir süre için bile olsa Kafkasların hayati öneme sahip endüstri bölgelerine erken bombalı taarruz imkanı sağlayacaktır. Bununla birlikte Türk hava alanları hava taarruzlarında yakıt bütünlemesi için ikmal üssü olarak kullanılabilir. Ayrıca Karadeniz’de icra ettiği denizaltı karakolları ile düşman denizaltılarının Karadeniz’den Ege’ye çıkışını da engellemektedir.*”²⁹².

NATO içinde Sovyetler Birliği’ne karşı ilk savunma hattını oluşturan Türk Deniz Kuvvetleri’nin yapılanmasında Amerikan raporlarında da açıkça ifade edildiği gibi ‘*taarruzdan ziyade savunmanın esas alındığı, barış döneminde ağırlıklı olarak denizaltılar ve sahil gözetleme istasyonları ile Karadeniz’de keşif-gözetleme hareketinin yapılması gerektiği*’ öngörülmektedir. Yapılan yardım ve alınan her türlü tedbir Sovyetler Birliği’nin yapabileceği ani bir taarruz hareketinde ABD ve NATO güçlerine yeterli reaksiyon süresi kazandırabilecek bir kuvvet yaratılmasına yöneliktir.

Hollanda, Norveç gibi ülkeler de savaş tehdidinin ortadan kalkmasından sonra donanmalarında kullanım yeri kalmayan hücumbot tipi gemilerini Türk Deniz Kuvvetleri’ne satmak istemelerine rağmen anılan gemilere talip olunmadı²⁹³.

Rusların İstanbul Boğazı’nı mayınlama ihtimaline karşı 1955’ten itibaren Karadeniz’de mayın gözetleme istasyonları kuruldu²⁹⁴. Bu tedbirlere ilave olarak

²⁹¹ NARA, US Regional Military Guidance on Turkish Forces Proposed for 1953 Annual Review, NND 843001, 320.2, 334 (2 October 1953) ANNEX B, TAB C, s. 2,5.

²⁹² NARA, Presentation of the FY 1954 MDAP, 400 MDAP, 334/250/7, s. 1.

²⁹³ LDGAM, Dz.K.K.lığı Ord. Gr. Bşk.lığı (1952), 310415/1952.

Karadeniz’de Türk ve NATO denizaltı gemilerinin 10–15 günlük dönemlerle cephe görevi²⁹⁵ icra ettikleri, Sovyetlerin yapabileceği muhtemel mayınlama hareketına karşı cephe görevi yapan denizaltıların İstanbul Boğazı giriş ve çıkışında 100 kulaç hattına kadar fiili mayın taraması yapan mayın gemilerince rehberlenerek emniyetlerinin alındığı arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır²⁹⁶.

1955 yılı itibarıyla Deniz Kuvvetleri Komutanlığı elinde Rus denizaltı gemilerinin deniz hareket taktiklerine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, Rus denizaltılarının barış zamanında boğazlardan tespit edilmeksizin geçişi aşağıda belirtilen gerekçelerle mümkün görülüyordu.

1. Boğazlardaki akıntı ve deniz trafiği,
2. İstanbul boğazında ‘24 saat esasına göre çalışan’ lup dinleme hattı, Herald Echo Ranging savunma tesisleri,
3. Çanakkale Boğazı’nda ‘emir verildiğinde’ faaliyete geçirilmek üzere hazır bulundurulan lup ve haydrafon sistemi.

Bu nedenlerle de Rus denizaltılarının boğazlardan geçmeye teşebbüs etmesi halinde keşif ve tespit ihtimali İstanbul boğazında % 99, Çanakkale boğazında % 90 olarak hesaplanmıştır²⁹⁷.

1957 MEDFLEX EPIC tatbikatı sırasında 9 Mayıs’ta İstanbul Boğazı’nda Rusların denizaltı ile sızma girişimi ve 11 Mayıs’ta da Marmara Denizi’nde kimliği tespit edilemeyen bir denizaltı tespit edildi. Marmara Denizi’nde periskopu uçaklar tarafından tespit edilen meçhul denizaltının yakalanması için 11–13 Mayıs’ta Malta’dan getirilen NATO’ya ait dört Neptün uçağı²⁹⁸ ve I. Muhrip Filotillası Komodoru emrinde TCG GAYRET, TCG MUAVENET ve TCG DEMİRHİSAR ile arama hareketi yapılmasına rağmen meçhul denizaltı bulunamadı²⁹⁹. İstanbul Boğazı Karadeniz girişinde tespit edilen iki denizaltının yakalanması için görevlendirilen beş avcıbot ile denizaltılar 100 kulaç hattının dışına kadar takip edilmelerine rağmen satıha çıkartılamadılar³⁰⁰. Bu olay Deniz Kuvvetleri’nin konuya

---

²⁹⁴ A.g.a., Hrk. D. Bşk.lığı (1955), 1571.1/1957.

²⁹⁵ Cephe görevi denizaltının sath yapmaksızın daimi olarak su altında kalarak hareket yaptığı bir karakol görevidir.

²⁹⁶ A.g.a., Hrk. D. Bşk.lığı (1955), 1746/1957.

²⁹⁷ A.g.a., Dz.K.K. Hrk.D.Bşk. (2761/1955), 710647 (15 Haziran 1955).

²⁹⁸ A.g.a., Dz.K.K. Hrk.D.Bşk. (41648/1957), PL 778 (111635 B MAY 57).

²⁹⁹ A.g.a., Dz.K.K. Hrk.D.Bşk. (41648/1957), MA 677 (131215 B MAY 57).

³⁰⁰ A.g.a., Dz.K.K. Hrk.D.Bşk. (41648/1957), 941 (131737 Z MAY 57).

ilişkin tedbirleri artırmasına ve gerektiğinde kimliği meçhul denizaltılara su bombası ile müdahale edilmesine ilişkin emir vermesi ile sonuçlandı.

Savaşın sona ermesinden itibaren Sovyet tehdidinin tedirginliği içinde olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nde, 1951'den 1960'a kadar gerek milli, gerekse NATO çapında yapılan harp oyunları; Sovyetler Birliği'nce İstanbul Boğazı'na yapılabilecek çıkarma hareketına, boğazların mayınlanmasına karşı savunulmasına veya aynı anda hem Trakya'dan hem de denizden baskın şeklinde yapılabilecek taarruzlara karşı oynandı ve yapılabilecek bu tür hareketlere karşı savunma planları hazırlandı³⁰¹.

Karadeniz'den gelebilecek her türlü saldırıya karşı milletçe topyekun savunma yapılabilmesi için Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile sivil savunma teşkilatı koordineli olarak İstanbul Boğazı'nın savunulması maksadıyla ilki 11-15 Temmuz 1955'de yapılan DARBOĞAZ serisi tatbikatların icrasına başlandı³⁰².

NATO'nun Kanada karşılıklı yardımından, 1954 ve 1955 yıllarında özellikle boğaz savunmasında kullanılmak üzere çok sayıda top ve top cephanesi alındı³⁰³. Kanada Deniz Kuvvetleri'nde ihtiyaç fazlası olduğu ve NATO ülkelerine askeri yardım şeklinde devredileceği öğrenilen on refakat muhribi ve dört mayın dökücü³⁰⁴ gemi için gerek NATO, gerekse Kanada Deniz Kuvvetleri nezdinde girişimde bulunularak gemilerin 1958'de Türkiye'ye devri sağlandı.

Etkin bir personel ve kaynak kullanımını sağlamak maksadıyla Türk ulusal gururunun bir parçası olan YAVUZ zırhlı kruvazörünün hizmet dışına ayrılmasına ilişkin Amerikan Yardım Kurulu'nun 1953'te yaptığı tüm baskılara rağmen gemi, Amerikan yardım programının dışında tutularak uzun yıllar daha donanma envanterinde kaldı³⁰⁵.

---

³⁰¹ NARA, AD Hoc Committee Report (Defence of Thrace Turkey), 964322, 334/250/6 (13 October 1950), s. 8. ayrıca bkz.; LDGAM, Dz. K. K.lığı Hrk. Bşk.lığı (1951), LDGAM, Dz. K. K.lığı Hrk. Bşk.lığı (1955), 330317/1955.

³⁰² LDGAM, Dz. K. K. Hrk. D. Bşk.lığı. (1955), 401-33067/1955.

³⁰³ A.g.a., Dz. K. K.lığı Ord.Gr.Bşk. (1955), ayrıca bkz.; a.g.a., Dz. K. K.lığı Hrk. D. Bşk.lığı (1955), 310705/1955.

³⁰⁴ Refakat muhripleri; Bafra, Beykoz, Beylerbeyi, Biga, Bodrum, Bornova, Bozcaada, Büyükdere, Bandırma, Bartın, mayın dökücü gemiler; Trabzon, Terme, Tirebolu, Tekirdağ'dır.

³⁰⁵ NARA, US Regional Military Guidance on Turkish Forces Proposed for 1953 Annual Review, NND 843001, 320.2, 334 (2 October 1953 ANNEX B, (Navy), s. 2.

Etkili bir deniz gücü oluşturma gayreti içinde olan Türk Hükümeti, askeri yardım kapsamında Amerika'dan talep ettiği kruvazör isteğine olumlu cevap alamaması üzerine İngiltere'den gemi alma yoluna gitti. İngiliz Hükümeti, donanmasında kullanmakta olduğu dört muhribi³⁰⁶ onarımını yaparak iki milyon sterlin karşılığında 1959'da Türkiye'ye teslim etti³⁰⁷.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 1960'tan sonra donanmayı '*Marmara Denizi Donanması*' halinden çıkarıp '*Açık Deniz Donanması*' haline getirme gayreti içine girdi. Bu kapsamda da Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de üsler kurulmaya başlandı³⁰⁸. Açık deniz donanmasının lojistik ihtiyaçlarının karşılanması maksadıyla Deniz Kuvvetleri'nin teşkilat yapısı değiştirilerek Anadolu'yu çevreleyen denizlerdeki emir komuta sorumluluğu Amerikan deniz sorumluluk alanlarının paylaşımına benzer şekilde 1961'de kurulan '*Kuzey Deniz Saha Komutanlığı*' ve '*Güney Deniz Saha Komutanlığı*' adı altında iki Komutanlığa verildi³⁰⁹.

Kıyı sularında hareket yapabilecek kabiliyette altı hisar sınıfı gemi 1964-1965'te Amerikan askeri yardımından yeni inşa edilmiş olarak teslim alındı. Bu gemilerden TCG KOÇHİSAR Gölcük Tersanesi'nde monte edilerek hizmete girdi³¹⁰.

Amerikan askeri yardımından alınmak üzere 1951'den itibaren siparişleri verilen Karadeniz radar gözetleme istasyonlarına ait malzemelerin 1962'de tamamlanması ile Amasra, Kilimli, Ereğli, Kefken, Şile, Terkoz Karaburnu, İmralı Adası ve Karabiga radar istasyonlarının yapımına başlandı. 1965'te yapımları tamamlanan istasyonlar ile Sovyet tehdidine karşı Karadeniz'in önemli bir bölümünde radar kaplaması sağlandı³¹¹.

Truman ve Marshall yardımlarından başlayarak, başta İstanbul olmak üzere Türk limanlarını ziyaret eden Amerika ve NATO gemilerinde her geçen yıl artış oldu. Gemi ziyaretleri deniz subaylarının çağının gelişmiş teknoloji imkanlarına sahip gemi ve

---

³⁰⁶ Muhriplere Alpaslan, Fevzi Çakmak, Kılıçalıpaşa, Piyalepaşa adları verildi.

³⁰⁷ LDGAM, D.K.T., (1950-1973), 2/3, s. 86.

³⁰⁸ A.g.a., D.K.T., (1950-1973) 2/3, s. 278-279.

³⁰⁹ Deniz Kuvvetleri..., s. 52.

³¹⁰ Sultanhisar, Demirhisar, Yarhisar, Akhisar, Sivrihisar ve Koçhisar gemileridir. (LDGAM, D.K.T., (1950-1973), 2/3, s. 92.)

³¹¹ LDGAM, Dz. K. K.lığı Ord. Gr. Bşk.lığı (1951).

sistemlerini görerek ufuklarının gelişmesini sağlarken Sovyet tehdidi altındaki Türk halkına da güven verdi³¹².

NATO askeri yardım programı çerçevesinde 1952–1963 döneminde Amerika’dan; beş denizaltı, altı mayın dökücü gemi, dört mayın arama tarama gemisi, dört liman savunma botu, dört yardımcı sınıf gemi, Kanada’dan; on karakol gemisi, dört mayın arama-tarama gemisi, İngiltere’den dört muhrip olmak üzere toplam 41 gemi alındı. Türk tersanelerinde bir denizaltının montajı ile altı yardımcı sınıf geminin inşası sağlandı. Aynı dönemde kullanım ömrünü tamamlayan çeşitli tipte 29 gemi ise hizmet dışına ayrıldı.

C. PERSONEL KONULARINDA DEĞİŞİM

Amerikan Yardım Kuruluna göre Türk Deniz Kuvvetleri için ana problem; Türk Hükümeti’nin dış yardım almadan Deniz Kuvvetleri’ni destekleyememesidir. Bunun dışında bütün problemler personel konularına endekslidir. Kurulun raporuna göre; her sene yaklaşık 6000 acemi asker, üç senelik hizmetini tamamlayarak terhis edilen askerlerin yerini almaktadır. Bu acemi askerlerin yarısından fazlası okuma–yazma bilmemektedir. Diğer yarısının ise eğitim seviyesi yetersizdir. Bu nedenle de toplam personelin % 75’ini oluşturan erlerin yetiştirilmesi yavaş ve zor olmakta, mevcudun % 25’ini oluşturan subay ve astsubaylara da çok büyük sorumluluk düşmektedir³¹³.

Bunun dışında astsubay mevcudunda da ciddi eksiklikler vardır. Alınması planlanan gemiler dikkate alındığında 1956’da astsubay mevcudunun en az 4000 olması gerekmektedir. Bir diğer eksiklik de elektronik ve atış kontrol teknisyen sayısındadır. Türk donanmasında sistem/cihaz bakım ve onarımların usulüne uygun yapılamamasının en büyük nedenlerinden biri de bu personel problemidir. Eğitimli personel eksikliği ve mevcut personelin bir bakım programını takip etmedeki isteksizliği nedeniyle de donanmanın harbe hazırlık ve teknik konulardaki gelişimi oldukça yavaş olmaktadır. ABD yetkilileri bu yavaşlığın temel nedenini

³¹² LDGAM, Dz.K.K. Haberalma D. Bşk.lığı (1951), 1-9/1951.

³¹³ NARA, Report on Effectiveness of Forces Turkey, NND 816034 (31 Aralık 1953), s. 91.

de Türk subay, astsubayının yeni sisteme geçişe olan isteksizlikleri ile askerlerin cahilliğine bağlamaktadır³¹⁴.

Amerikan Yardım Grubu'nun bir başka raporuna göre; '*Türk Deniz Kuvvetleri uyguladığı sınırlı bakım-tutum, yönetim, eğitim ve denetim zafiyeti gibi nedenlerle gemilerini henüz harbe hazır duruma getirememiştir. Türkler daha fazla cihaz ve donanım talep etme yerine daha iyi bir eğitim programı uygulamış olsalardı şu ana kadar daha güçlü bir savunma donanması*³¹⁵ oluşturabilirlerdi'³¹⁶.

Bu dönemde A.Y.K.D.G. tarafından personelin atamalarına ilişkin olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na teklifler yaptığı görülmektedir. Personel yönünden sıkıntı yaşayan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Amerika'da çeşitli konularda eğitim gören personeli, eğitim gördüğü branş yerine personel eksikliği olan görevlere atadı. A.Y.K.D.G. heyetinin Amerika'da teknik veya hareket konularında eğitim gören personelin yurt içindeki askeri eğitim kurumlarında veya onarım kademelerinde görevlendirilmesi yönünde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na atama tavsiyesinde bulunduğu ve tavsiyeler yönünde personelin atandırıldığı görülmektedir³¹⁷.

Amerikan yardımından en çok mayın arama-tarama gemisi alınmasına rağmen hiçbir personel Amerika'ya arama-tarama eğitimine gönderilmedi. Bu eksiklik Heybeliada'da açılan arama-tarama kursları ile giderildi. A.Y.K.D.G. tarafından mayın arama-tarama gemilerinde görevli personelin eğitimlerinde eğitmen olarak kimlerin görevlendirilmesi gerektiği Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanı'na yazılı olarak ismen bildirildi. Eylül 1949 itibari ile mevcut yirmi dört arama-tarama gemisinden Amerikan yapısı tarama sistemi ile donatılan sadece on altı (K sınıfı) gemi modern arama-tarama hareketi yapabilecek imkan kabiliyete sahipti. Diğer sekiz (E-Ç sınıfı) gemi ise donanım eksikliği nedeniyle görev yapamayacak durumdaydı³¹⁸.

---

³¹⁴ NARA, US Regional Military Guidance on Turkish Forces Proposed for 1953 Annual Review, NND 843001 (2 October 1953), ANNEX B, s. 3.

³¹⁵ Rapordan da anlaşıldığı üzere Amerikalı uzmanlar Türkiye için savunma donanmasını esas almışlardır. Bu nedenle de askeri yardım kapsamında verilen gemiler sadece düşmanı bir süre için durdurabilecek nitelik ve miktardadır.

³¹⁶ NARA, US Regional Military Guidance on Turkish Forces Proposed for 1953 Annual Review, NND 843001, 320.2, 334 (2 October 1953), ANNEX B, TAB C, s. 1.

³¹⁷ LDGAM, Dz. K. K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 1258 (22 Eylül 1949), 1259 (22 Eylül 1949), 391 (19 Haziran 1950).

³¹⁸ LDGAM, Dz. K. K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 1251 (20 Eylül 1949).

NATO'ya giriş sonrasında deniz kuvvetleri personelinin üniformasında da değişiklikler yapıldığı görülmektedir. İlk değişiklik, Bakanlar Kurulu'nun 2 Kasım 1956 gün ve 4/8196 sayılı kararnamesiyle yürürlüğe giren Ordu Kıyafet Kararnamesi ile yapıldı. Kararname ile Amerikan, İngiliz donanmalarında kullanılan ve iş başı olarak adlandırılan günlük eğitim elbisesi donanmada kullanılmaya başlandı. Ayrıca aynı kararname ile bayan subay³¹⁹ kıyafetleri de belirlendi.

Cumhuriyet döneminin en köklü kıyafet kararnamesi olan bu kararname ile subay kıyafetleri on, astsubay kıyafetleri altı, er kıyafetleri beş çeşit olarak belirlendi. Kararname ile daha önce astsubaylar arasında başgediklilere özel olan ceket takımı ve beyaz elbise, astsubay çavuş rütbesinden itibaren tüm astsubaylara uygulandı. Ayrıca Deniz Kuvvetleri bandolarında görevli astsubaylar için de bando elbisesi saptandı³²⁰. I. ve II. İnönü denizaltılarının hizmete girmesi ile birlikte subaylar tarafından 1944'ten itibaren kullanılmaya başlanan denizaltıcı brövelerinin denizaltıcı astsubaylarca da kullanılması 1956'da kabul edildi³²¹.

Sovyet tehdidine karşı oynanan harp oyunlarından elde edilen sonuçlar paralelinde her an başlayabilecek savaş şartlarına göre personel seferberlik planları yapılarak hastane ihtiyaçları tespit edildi. Buna göre 25 Aralık 1958 itibariyle 31.612 olan Deniz Kuvvetleri'nin sefer kadrosu 55.254 olarak belirlendi. Bu sefer mevcudu ile savaş durumunda toplam personelin % 12'sinin yaralı olabileceği dikkate alınarak yapılan hesaplamada, hastane yatak ihtiyacının 6630 olarak belirlenmesine rağmen 1365 yatak mevcuttu. Hastane konusundaki eksikliği gidermek için 1958'den itibaren hastane inşasına önem verildi³²².

D. EĞİTİM-ÖĞRETİM KONULARINDA DEĞİŞİM

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı personelini yetiştirmek amacıyla 1 Eylül 1946'da kurulan Okullar ve Kurslar Komutanlığı kadrosu, donanmaya gelen silah ve teknik araçlar oranında geliştirilerek 1950'de Heybeliada'da '*Deniz Eğitim Kor Komutanlığı*' adını aldı³²³. Eğitim sisteminin tek elden yürütülmesi maksadıyla tüm deniz okulları bu komutanlık emrine

---

³¹⁹ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na ilk bayan öğrenci 1955-1956 eğitim-öğretim yılında alınmaya başlandığından bayan subay kıyafetleri de ilk olarak 1956 kıyafet kararnamesine dahil edildi. Deniz Harp Okulu'na bayan öğrenci alınmasına 1960'de ara verilerek, 1992-1993 eğitim-öğretim yılından itibaren tekrar başlandı. (Atabey, **Bahriye...**, s. 116.)

³²⁰ Fahri Çoker, **Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler**, D.K.Y., Ankara, 1994, s. 105.

³²¹ Metel, **Denizaltıcılık...**, s. 144

³²² LDGAM, Dz. K. K. Loj. Bşk.lığı (1957), 1550/1957.

³²³ ATASE, Koleksiyon..., s. 58.

verildi. 1951’de personel eğitim sisteminde yapılan yeni düzenleme ile de Kurslar Komutanlığı lağvedilerek yerine ‘*Güverte Sınıf Okulları Komutanlığı*’ ve ‘*Makine Sınıf Okulları Komutanlığı*’ kuruldu³²⁴.

NATO’ya giriş ile birlikte NATO talimatlarının tercümesi Deniz Eğitim Komutanlığı’nda görevlendirilen personel marifetiyle yapılmaya başlandı. Bunun yanında birçok yabancı doküman, birliklerde görevli subaylarımız tarafından dilimize çevrildi³²⁵.

Yardım programı kapsamında, gemiler ile birlikte tedarik edilen sistemlerin daha çok elektronik cihazlardan oluşması nedeniyle personelin eğitim yeterliliği konusunda sorunlar oluşmaya başladı. Gemilerin harbe hazırlık ve idame eğitimlerinde oluşan eksiklikleri gidermek, eğitimleri pekiştirmek maksadıyla ABD Donanması’ndan esinlenilerek 1 Eylül 1953’te ‘*Donanma Tim Eğitimini Geliştirme Grubu*’³²⁶ adı altında bir eğitim birliği oluşturuldu. Amerika Birleşik Devletleri eğitim merkezleri örnek alınarak kurulan merkezin ana görevi, ‘*gemi personelini bir tim halinde eğitmek, gemilerin tazeleme/intibak eğitimlerini yaptırmak ve iç kurslar planında belirtilen kursları açmak*’ oldu³²⁷.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı personelinin eğitim gördüğü kurumlar incelendiğinde eğitim sisteminin ABD eğitim sistemine benzer şekilde tesis edildiği görülmektedir.

1. Deniz Harp Akademisi

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra envantere giren Amerikan silah ve araçları nedeniyle kurmaylık görevlerinde ve teşkilatta da Amerikan sistemine geçiş oldu. Bu nedenle de Akademi eğitim usullerinde değişiklik yapılarak Akademiye Amerikan uzmanlar müşavir görevi ile getirildiler. Bu yıldan itibaren akademi eğitiminde önemli değişiklikler gerçekleştirildi.

İlk yıllarında Alman eğitim sisteminden İngiliz sistemine, 1950’den itibaren de Amerikan eğitim sistemine geçilen akademi, İngiliz eğitim subaylara ilave olarak 1950’den itibaren Amerikalı eğitim subaylar da çeşitli konularda ders ve konferanslar

³²⁴ LDGAM, D.K.T., (1950–1973), 2/ 3, s. 58.

³²⁵ LDGAM, Dz. K. K.lığı Ord. Gr. Bşk.lığı (1952), 7-0332, 7-0533.

³²⁶ 1957’de Komutanlık haline gelen birliğin adı gelişmesinde büyük katkısı olan Albay Nurettin Yıldızlar’ın vefatı üzerine 8 Aralık 1960’da Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi olarak değiştirilmiştir. (**Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı’nın 2007 Yılı Tarihçesi**)

³²⁷ Deniz Kuvvetleri..., s. 48.

vermeye başladı. 1956'dan sonra ise akademide sadece Amerikalı eğitimci subayların ders verdiği görülmektedir. Akademideki yabancı eğitimci uygulamasına 1963'te son verildi³²⁸.

1951'den itibaren akademi öğrencilerinin modern donanmalardaki en son değişiklikleri yerinde görmeleri ve öğrencilerin bilgilerini artırması amacıyla yurt dışı gezileri tertiplenmesi kararı alındı. Bu kapsamda akademi öğrencileri ilk yurt dışı gezilerini 1951'de İngiltere'nin Portsmouth Deniz Üssü'ndeki donanma tesislerine yaptı³²⁹.

2. Deniz Harp Okulu ve Lisesi

1948'den itibaren kolej statüsüne geçirilen Deniz Lisesi eğitim sistemi bekleneni veremediğinden, 1954–1955 eğitim-öğretim döneminden itibaren meslek dersleri ilaveli klasik lise eğitimine dönülerek okulun adı tekrar Deniz Harp Okulu ve Lisesi Komutanlığı olarak değiştirildi³³⁰.

Deniz Harp Okulu'nun eğitim-öğretim süresi 1953'e kadar, bir yılı teorik öğretimle okulda, bir yılı pratik eğitimle donanmada olmak üzere iki yıl idi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler Deniz Harp Okulu eğitim ve öğretim sisteminin yeniden ele alınması ihtiyacını doğurdu. 16 Kasım 1951 tarih ve 332685 sayılı yönetmelik uyarınca 1953'ten itibaren harp okulu eğitim süresi iki yılı öğrenci, iki yılı stajyer subay olmak üzere dört yıla çıkarıldı ve layn sistemine geçildi³³¹.

Harp Okulu'ndaki bu sistem değişikliğinin ana sebebi özellikle NATO antlaşması kapsamında denizde sevk ve idare ile karadaki yönetim görevlerinden sorumlu olan güverte sınıfı subayların gerekli bilgi ve tecrübelerden yoksun olduğu sonucuna varılması ile ABD Deniz Harp Okulu müfredatına benzer bir programın uygulanmasına başlanmasıdır³³². Bu eğitim sistemi 1971 yılı sonuna kadar devam etti.

Deniz Harp Okulu tarihinin önemli bir dönüm noktası da 1955–1960 yılları arasında okula bayan öğrencilerin kabul edilmiş olmasıdır. Deniz Harp Okulu'ndan mezun olan ilk bayan subay 1957'de mezun olan Gürışık Gürpınar'dır.

³²⁸ Harp Akademisi..., s. IV-E-2-3.

³²⁹ A.g.a., Dz.K.K.lığı Lojistik Başkanlığı (1936), Londra Deniz Ataşeliği, ayrıca bkz.; Harp Akademisi..., II-25.

³³⁰ Suphi Aksoydan, "Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesinin Tarihçesi", D.K.D., 79/482 (Temmuz 1973), s. 15.

³³¹ Sayacı, Tarihçe..., s. 91.

³³² Hasan Yumuk, "1773'den 1973'e Kadar Türk Bahriyesinde Öğretim ve Eğitim", D.K.D., 79/482 (Temmuz 1973), s. 5.

Harp okulunu tamamlayarak bir yıl süre ile sınıf okulunda öğrenimlerine devam eden teğmenlerin mesleki tecrübelerinin artırılması amacıyla çeşitli ülkelere inceleme gezileri düzenlendi. Bu kapsamda İngiliz makine öğretmeni Bnb. N. Travers'in de katılımı ile 7–15 Mayıs 1955 tarihleri arasında Malta'daki İngiliz Akdeniz Filosu Başkanlığı tesislerindeki tersanelerin gezilmesinin yanı sıra muhriplerle tatbikat şeklinde yapılan seyirlere iştirak edildi³³³.

1962-1963 eğitim-öğretim yılından itibaren kendi imkanları ile eğitim verebilecek hale gelerek Heybeliada tepesindeki tesislere taşınan Deniz Lisesi, 1965'ten itibaren Deniz Harp Okulu kuruluşundan çıkarılarak müstakil bir eğitim kurumu haline geldi³³⁴.

3. Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu

NATO'ya üyelik sonrasında ABD askeri yardımından verilen gemi, silah, alet tip ve sayısının çoğalması ile malzemenin teknikleşmesi Deniz Kuvvetleri'nin özel bilgili olan astsubaylara olan ihtiyacını artırınca, astsubay yetiştirilmesinin daha büyük ciddiyetle ele alınması gerekti. 1963–1964 yılından itibaren okul programı değiştirilerek okula ilköğretim yerine ortaokul mezunlarının alınmasına karar verildi³³⁵.

4. Er Eğitim Merkezi

Deniz eri olarak yeni gelen erlerin askerlik esaslarını öğrenmeleri Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1926'dan beri izlediği eğitim politikası esaslarınca yürütülüyordu. Bu görevi yapan komutanlığın adı ilk önce '*Efrad-ı Cedide Mektebi*'; daha sonrada sırasıyla '*Yeni Erat Deposu*', '*Yeni Erat Talim Taburu*', '*Deniz Yeni Erat Talim Alayı*' ve en sonunda '*Deniz Er Eğitim Merkezi*' oldu. Deniz kuvvetlerine tertiplenecek erlerin acemi eğitimlerinin yapıldığı bu kurum 1950'de İskenderun'da bulunmakta idi³³⁶.

5. Diğer Eğitim Kurumları

Deniz Kuvvetleri'nin subay, astsubay ve erlerine yönelik bir eğitim merkezi'ne olan ihtiyacın Amerikan tetkik heyetince tespit edilmesi sonrasında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca 1947'de satın alınan Yassıada'nın eğitim merkezi olarak inşası sürecine 1949'da başlandı. Güverte Sınıf Okulları Komutanlığı, Deniz Yedek Subay Okulu

³³³ A.g.a., Dz. K. K. Hrk. D. Bşk.lığı. (1955), 7607/1955.

³³⁴ A.g.a., D.K.T., 2/ 3, s. 243.

³³⁵ ATASE, Koleksiyon..., s. 266.

³³⁶ LDGAM, D.K.T., 2/ 3, s. 268.

Komutanlığı ve Erbaş/Er Meslek Kursları Komutanlığı'ndan oluşan Yassıada Eğitim Merkezi Komutanlığı bünyesinde 1964'ten itibaren Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na tertipli olan tüm erbaş/er eğitimleri ile kursların verilmesine başlandı³³⁷.

Amerikalı Albay T.G. Warfield 7-16 Mayıs 1952 tarihlerinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin durumuna ilişkin yaptığı incelemede, İstanbul'a birkaç mil uzaklıkta konuşlanan deniz okullarından Yassıada'ya dikkat çekerek '*Yassıada'daki okulun Amerikan donanma okulları standardına ulaşma gayretinin bir göstergesi*' olduğunu belirtti. Türk donanmasındaki mevcut tüm top tiplerinden bir adedinin eğitim amaçlı olarak çalışır durumda bulunduğu okulda, her türlü hava savunma ve topçuluk eğitimi ile birlikte savaş hareket merkezi, muharebe, elektronik ve denizaltı savunma harbi simülasyon eğitimleri de yapılmıyordu³³⁸.

1953 sonunda Amerikan yetkililerince hazırlanan rapora göre Türk Deniz Kuvvetleri'nde personel eğitimi amacıyla askeri savunma yardımı kapsamında temin edilen eğitim yardımcılarını ile donatılmış yaklaşık 42 deniz okulunda gemilerdeki her bir branşın eğitimi için kurslar açılmaktaydı. Bu kurslardan özellikle denizaltı eğitimi çok iyi seviyede verilmekte idi³³⁹.

Yassıada elektronik okulunun yeterince personel yetiştirmesi, tersanelerin yedek parça ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olduğunun tespit edilmesi ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın mayın arama-tarama gemisi ihtiyacının karşılanması amacı ile 1949'dan beri Yassıada eğitim merkezi emrinde elektronik tamir ve eğitim gemisi olarak kullanılan TCG EDİNCİK'e A.Y.K.D.G.'nin tavsiyeleri doğrultusunda tadilat yapılarak mayın tarama malzemeleri monte edildi ve gemi mayın filosuna katıldı³⁴⁰.

---

³³⁷ **Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı'nın 2007 yılı Tarihçesi.**

³³⁸ **NARA**, Inspectors Investigations, NND 953005, 333 (23 Haziran 1952), s. 25.

³³⁹ **A.g.a.**, US Regional Military Guidance on Turkish Forces Proposed for 1953 Annual Review, (2 October 1953), NND 843001, ANNEX B, s. 3.

³⁴⁰ **LDGAM**, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 1631 (16 Aralık 1950).

E. TEKNİK KONULARDA DEĞİŞİM

Cumhuriyet döneminde tersaneler ülkenin yakın ilişkide olduğu devlet endüstrilerinin etkisinde kaldı. Bu etkileşim; 25.000 tonluk havuzun yapımı sırasında Alman, Yavuz zırhlısının overholü süresince Fransız, 1940-1946 yılları arasında İngiliz ve 1947'den sonra da Amerikan endüstrisinin etkisi altına girdi. 1950'den itibaren deniz kuvvetleri tersanelerinde Amerikan tersanelerinden örnek alınarak hazırlanan çalışma sistemi uygulanmaya başlandı³⁴¹.

NATO'ya üyelik sonrasında artan askeri yardım miktarı ile birlikte Deniz Kuvvetleri özellikle teknik yönden büyük gelişme kaydetti. 1951'de Tersaneler Genel Müdürlüğü kaldırılarak yerine Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na direk bağlı olarak 'Gölcük Tersanesi Müdürlüğü' ve 'Taşkızak Müdürlüğü' adı altında iki tersane kuruldu³⁴².

Amerikan sistemine geçiş paralelinde gemi onarım faaliyetleri de yazılı hale getirildi. 1 Mart 1952'den itibaren yürürlüğe giren 'Savaş ve Yardımcı gemiler Onarım Talimatı' ile gemilere hangi dönemlerde ne tür onarımlarının yapılacağı, tersanelerde yapılacak yıllık onarım, fırsat onarımı ve ani müdahaleyi gerektiren işlerin neler olacağı belirlenerek gemi havuz planları hazırlandı. Toplam 28 sayfadan oluşan talimat ile Deniz Kuvvetleri'nde onarım işleri ilk kez bir plan dahilinde yapılmaya başlandı³⁴³.

Dönemin teknik yönden en önemli sorunlarının başında, gemilerin yedek parça eksiklikleri ile yetişmiş teknik personelde sayısındaki yetersizlik nedeniyle gemilerin idamelerinde yaşanan güçlükler geliyordu. İngiliz su üstü gemileri ve denizaltıları ile eski Alman denizaltılarındaki yedek parça problemleri nedeni ile gemilerin koruyucu bakımları yapılamamakta, Amerikan menşeli gemilerin yedek parçası olsa bile yetişmiş teknik personeldeki eksiklikler nedeniyle gemiler faaliyete geçirilememekte idi³⁴⁴.

Kendi tersanelerimizde hizmet dışına ayrılan gemilerin kazan ve makinelerinden istifade ile refakat gemisi özelliklerinde bir okul gemisi yapılması yönündeki ilk planlamalara 1952'de başlandı. Planlamaya göre 1954'te inşasına başlanması gereken gemi 2500/3200 ton arasında 27 mil sürata sahip olacaktı³⁴⁵. Ancak bu proje gerçekleştirilemedi.

³⁴¹ **Gölcük Tersanesi...**, s. 39.

³⁴² **ATASE**, Koleksiyon..., s. 18.

³⁴³ **LDGAM**, Dz. K. K.lığı Ord. Gr. Bşk.lığı (1952), Y-106.

³⁴⁴ **NARA**, Report on Effectiveness of Forces Turkey, NND 816034 (31 Aralık 1953), s. 8. ayrıca bkz.; **A.g.a.**, Mutual Security Program status Report For National Security Council, NND 964332, 1250/5 (18 Haziran 1953), s. 6.

³⁴⁵ **LDGAM**, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 7-0515, 591597 (8 Mart 1952).

İskenderun'da konuşlu Akdeniz Üs Komutanlığı 1953'ten sonra inşa edilen ikmal depoları, bir tersane ve eğitim merkezi ile gelişmeye başladı. İlk yıllarda İskenderun tersanesinde birkaç mayın gemisinin overhol onarımları yapıldıysa da bölgedeki hakim rüzgarlar nedeniyle gemi onarımlarının Mersin'de yapılmasına karar verildi³⁴⁶.

Gölcük ve Taşkızak tersanelerinde 1966–1970 yılları arasında on avcıbot, iki yüzer havuz inşa edildi. Ayrıca Amerikan askeri yardımından da üç yüzer havuz alındı.

F. LOJİSTİK KONULARDA DEĞİŞİM

Truman ve Marshall yardımları kapsamında Amerikan yetkililerce yapılan planlamalarda, askeri yardımdan donanmaya; harp stokları hariç bir yıllık yedek parça ile beraber teçhizat ve gemi, sadece eğitim amacıyla cephane, Amerikan menşeli malzeme verilmesi, danışmanlık ve yardım programı gereğince de Türk eğitimcilerin verilecek malzeme ve teçhizata ilişkin bilgi sahibi olarak yetiştirilmeleri öngörüldü³⁴⁷.

Lojistik ilmi ve bu ilme bağlı stok-kontrol hizmetlerinin henüz bilinmemesi ve donanmayı oluşturan gemi sayısının az olması nedeniyle 1950'lere kadar büyük bir ikmal kuruluşuna ihtiyaç duyulmadı. Amerikan yardımı ile birlikte Türk Deniz Kuvvetleri'nin 'onarım esasına' dayanan materyal standartı, ABD Deniz Kuvvetleri'nde olduğu gibi 'yedek parça standardına' dönüştürüldü. Yardımlar ile birlikte yedek parça ve askeri malzeme sayısındaki artış Deniz Kuvvetleri'nde lojistik teşkilatlanmayı zorunlu kıldı. Bu zorunluluk neticesinde hazırlanan ilk 'İkmal Örgütü' 1950 kadro ve kuruluş kitabı yayınlandı³⁴⁸.

1954'e gelindiğinde yardım yoluyla alınan malzeme ile gemi silah ve muhabere sistemlerindeki artış, mevcut örgütlenme ile ihtiyaçları karşılayamaz hale geldi. Bunun üzerine Amerikan bahriyesinde kullanılan ve her türlü şartta başarılı olduğu Amerikan donanmasınca tecrübe edilen lojistik sistem örnek alınarak, A.Y.K.D.G.'nce Türk Deniz Kuvvetleri'nin imkan kabiliyetlerine göre 'Türk Deniz Kuvvetleri Lojistik Sistemi' hazırlandı³⁴⁹.

³⁴⁶ A.g.a., D.K.T., 2/3, s. 50.

³⁴⁷ A.g.a., Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1955), 373 (19 Mayıs 1948).

³⁴⁸ A.g.a., D.K.T.,2/ 3, s. 73–74.

³⁴⁹ A.g.a., Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1954), 775/954, 775 (11 Haziran 1954), ayrıca bkz.; Afif Büyüktuğrul, "Deniz Kuvvetlerinde Teşkilat Doktrini ve Değişiklikler", D.K.D., 79/453 (Nisan 1966), s. 12.

Yeni yapılan bu sistem ile Deniz Kuvvetleri lojistik literatürüne ‘*Stok Seviyesi*’ ve ‘*Stok Numarası*’ ibareleri girerek ihtiyaca göre ambarlarda bulunması gereken asgari malzeme miktarı belirlendi. Amerikan malzeme katalogları esas alınarak kullanılan malzemenin isim ve özellikleri ile arandığında kolaylıkla bulunması maksadıyla her malzemeye bir stok numarası verildi. Ambar mevcudu stok seviyesinin altına düştüğü takdirde İkmal Merkezi Müdürlüğü bu maddeyi tamamlamakla görevli idi. Bu sistem ile sahil ikmal ambarlarına bağlı olarak gemi ambarları için de bir stok seviyesi belirlendi³⁵⁰.

1952’ye gelindiğinde Truman yardımı ile başlayan stok merkezi oluşturma çabalarının başarı ile devam ettirildiği görülmektedir³⁵¹. Ayrıca ABD ‘*Storage and Handling Book*’ adlı yayın tercüme edilerek ABD ambarlama ve stok numaralandırma sistemi esas alınarak ABD kökenli malzemeler dışındaki malzemeler de dahil olmak üzere kullanılan tüm malzeme için stok numarası verme işlemlerine başlandı. 1950’de 20.000 kalem olan kayıtlı malzeme miktarı NATO’ya giriş öncesinde Amerikan yardımından gelen malzemelerle 140.000 kaleme çıktı³⁵². Altyapısı olmasına rağmen ABD Deniz Kuvvetleri’nde kullanılan tüm malzemeleri içeren katalog 1958 yılı sonuna kadar ancak hazırlanabildi³⁵³. Türk Deniz Kuvvetleri’nde bulunan gemilerin çoğunluğunun zaman içinde ABD kökenli olmasına ve stok numaralandırma işleminde anılan katalogun esas alınmasına rağmen Deniz Kuvvetleri için bu sınıflandırma işleminin tamamlanabilmesi uzun yıllar aldı³⁵⁴.

1 Mayıs 1952’den itibaren yürürlüğe giren ‘*Deniz Kuvvetlerinde İkmal Esasları*’ talimatı ile cumhuriyet döneminde yürütülen tüm ikmal faaliyetleri yeniden organize edildi. Amerikan yardımından önce kıyı birlikleri ile gemilere ait bakım, tutum, temizlik, mukannen, boya gibi malzemelerin ne şekilde alınacağına ilişkin herhangi bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Yardımların başlaması ve Amerikan heyetinin tavsiyeleri sonucunda kıyı birliği ve gemi tipine göre bu malzemeler kredili sisteme dönüştürülerek her birlik veya

---

³⁵⁰ A.g.a., D.K.T., 2/3, s. 77.

³⁵¹ ABD’nin 1914’de geliştirdiği “*Standart Bahriye Stok Kataloğu*” II. Dünya Savaşı’ndan alınan dersler kapsamında savaş sonrasında yeniden güncellendi. Savaş sonrasında stok kontrol ve depolama faaliyetleri ABD deniz kuvvetlerinde Deniz İkmal Merkezlerinin kurulmasındaki ilk adımını teşkil etti. Benzer sistem NATO’ya giriş sürecinde Türk Deniz Kuvvetlerine de tatbik edildi. (Erdoğan Tekeş, “*ABD Deniz İkmal Sisteminin Dünü, Bugünü ve Yarını*”, **D.D.**, 69/419 (Ekim 1957), s. 45.)

³⁵² **İkmal Merkezi Komutanlığı 2007 Yılı Tarihçesi**, s. I-2.

³⁵³ Emin Aktuğ, “*Donanma Gemilerimizde İkmal Hizmetlerine Umumi Bir Bakış*”, **D.D.**, 68/415 (Ekim 1956), s. 60-65.

³⁵⁴ Tanju Erdem, “*Deniz Kuvvetlerinde İkmal İşleri*”, **D.D.**, 79/453 (Nisan 1966), s. 142.

geminin kredi kalemi bazında hangi malzemedden ne kadar kullanabileceği belirlendi³⁵⁵. Kredili malzeme listesine 1952'den itibaren mukannen malzemeleri de dahil edildi³⁵⁶.

1949–1950 eğitim döneminden itibaren kara ve deniz levazım eğitimi birbirinden ayrılarak Deniz Levazım Okulu, Deniz Eğitim Komutanlığı emrinde Heybeliada'da faaliyete geçti. 1951'den itibaren ders müfredatına '*Amerikan Levazım Bilgisi*' dersi ithal edildi. ABD Deniz Kuvvetleri levazım sisteminden alınıp, levazım subaylarına aynı zamanda malzeme ayniyat ve malzeme alınıp dağıtma görevleri verilince '*levazım*' yerine '*ikmal*' sınıfı kullanılmaya başlandı. Bu değişikliğe bağlı olarak Amerikan Deniz Kuvvetleri'nde olduğu gibi Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 1953 yılı barış kuruluş ve kadrosunda levazım sınıfı subaylar ikmal subayı olarak belirtildi³⁵⁷. Ayrıca Levazım Okulu'nun adı '*Deniz İkmal Okulu*' olarak değiştirildi. Deniz İkmal Okulu, 1 Nisan 1964'te Gölcük'te bu maksatla inşa edilen okul binasına nakledildi³⁵⁸.

Amerikan yardımının başlaması ile birlikte silahlı kuvvetleri en çok meşgul eden konulardan birisi de gelen malzemenin dağıtımı ve depolanması oldu. Depolama ve muhafaza zafiyeti nedeniyle çok sayıda malzemenin kaybolduğu, ağırlıklı olarak silah ve bu silahlara ait cephanenin çalındığı mahkeme evraklarından ve zayi raporlarından anlaşılmaktadır³⁵⁹.

Lojistik sisteminin eksiksiz yerleştirilebilmesi maksadıyla Türkiye'deki Amerikalı uzmanlara ilave olarak zaman zaman gelişmelerin kontrolü maksadıyla Amerika'dan ilave kontrol heyetlerinin de geldiği görülmektedir. 26 Ağustos 1953'te bu maksatla gelen sekiz sivil Amerikan teknik danışmanın uyguladıkları program ile ikmal sistemi ve Gölcük Tersanesi'nin etkinliği kısmen de olsa artırıldı³⁶⁰.

Bir ikmal subayı olan ve Amerikan donanmasında ikmal stajı yaptığı değerlendirilen Üsteğmen Emin Aktuğ, 1956'da donanma dergisine yazdığı makalesinde; Türk donanmasına uygulanan Amerikan ikmal sisteminin gemilerde atamalı ikmal subayı olup olmamasına bağlı olarak nasıl uygulanabileceğine ilişkin hususları ayrıntılarıyla belirterek, sistemin başarıyla

³⁵⁵ A.g.a., Ord. Gr. Bşk.lığı (1951), 18 Haziran 1951.

³⁵⁶ A.g.a., Dz.K.K.lığı Ord. Gr. Bşk.lığı (1952), Y-113.

³⁵⁷ Gökçay, *İkmal Eğitimi...*, s. I-60.

³⁵⁸ A.g.a., D.K.T., 2/3, s. 253.

³⁵⁹ A.g.a., Dz. K. K.lığı Ord. Gr. Bşk.lığı (1952), 7–0502.

³⁶⁰ NARA, Report on Effectiveness of Forces Turkey, NND 816034 (31 Aralık 1953), s. 6.

çalıştırılabilmesi için önemli olan konunun ilgili personelin konuya gereken hassasiyeti göstermesinde olduğuna değinmektedir³⁶¹.

1953'teki raporlardan Türk Deniz Kuvvetleri'nde Amerikan Lojistik Sisteminin kısmen de olsa yerleştiği anlaşılmaktadır. Ancak donanmadaki hızlı değişim, mekanik konusunda devam eden zafiyet, bakım tutuma önem verilmemesi, askerlerdeki cahillik oranının yüksek oluşu ile yüksek rütbeli subayların yeni yöntemleri kabul etmeye karşı gösterdiği direnç modern yöntemlere geçişi yavaşlattı³⁶². NATO standartları gereğince cephane ve akaryakıt için 60 günlük stok seviyesinin muhafaza edilmesi gerekmesine rağmen bu seviyeye ulaşılamadı. Bu nedenle de NATO'nun ana karargahı SHAPE tarafından cephane ve akaryakıt için 30 günlük stok seviyesi esas alındı³⁶³.

1950'lerin ilk yarısında yedek parça tedarikinde gerek bütçe, gerekse malzemenin getirilmesi konularında yaşanan problemler nedeniyle eski İngiliz, Alman ve Avustralya gemilerinin idameleri her geçen gün kötüye gidiyordu. Bu problemi tespit eden Amerikan Yardım Kurulu, mevcut gemilerin bakım ve idamesi için yerli sanayi imkanlarının geliştirilmesi gerektiğini bir raporla Genelkurmay Başkanlığı'na bildirildi³⁶⁴. Bu rapor üzerine Genelkurmay Başkanlığı'nca Kuvvet Komutanlıkları'na verilen emirde zaman geçirmeksizin sayıca çok olan silah ve araçlardan başlayarak ülke dahilinde yedek parça imalini sağlamanın zorunluluk olduğu belirtildi. Silahlı Kuvvetler elindeki silah ve araçların çeşitliğine karşın, sınırlı miktarda iş hacmine sahip fabrikalardaki imalatı kolaylaştırmak maksadıyla;

a. En modern ve sayıca çok olan silah ve araçlardan başlayarak parça listelerinin hazırlanması,

b. Silah ve araçların standart tiplere dönüştürülmesi,

c. Motorlu araçlarda birleşik tip motorlara doğru gidilmesi,

direktifleri verildi³⁶⁵. Ancak sanayileşme yolunda emekleyen Türkiye'nin deniz kuvvetlerini desteklemesi bu dönem için mümkün olmadı.

---

³⁶¹ Erdoğan Tekeş, "ABD Deniz İkmal Sisteminin Dünü, Bugünü ve Yarını", **D.D.**, 69/419 (Ekim 1957), s. 45.

³⁶² **A.g.a.**, Mutual Security Program status Report For National Security Council, NND 964332, 1250/5 (18 Haziran 1953), s. 2., ayrıca bkz.; **NARA**, Report on Effectiveness of Forces Turkey, NND 816034 (31 Aralık 1953), s. 3.

³⁶³ **A.g.a.**, US Regional Military Guidance on Turkish Forces Proposed for 1953 Annual Review, (2 October 1953), NND 843001, ANNEX B, s. 4.

³⁶⁴ **LDGAM**, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1952), 400.17 (28 Temmuz 1952).

³⁶⁵ **A.g.a.**, Dz.K.K. Ord.Gr.Bşk. (1952), (7-0802), 110082 (5 Eylül 1952).

SHAPE tarafından her sene hazırlanan ilgili ülkenin ulaştırma hatlarını, limanlarını, onarım ve lojistik imkanları ile harp stoklarını içeren dokümana esas bilgiler ilk kez 1957'de gönderilerek, ortak düşmana karşı verilebilecek destek imkanları NATO'ya bildirildi³⁶⁶.

---

³⁶⁶ A.g.a., Dz. Slh. Gr. Bşk. (1957), 6001/1957.

IV. KIBRIS'TA DEĞİŞEN DURUM VE DENİZ KUVVETLERİ

A. DÖNEMİN TÜRK DIŞ POLİTİKASI

1947'deki Truman Doktrini ile sıkı ilişkiler içine giren ve NATO'ya üyelikle birlikte ilişkilerini ittifak düzeyine çıkartan Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri, bundan sonraki siyasi ve askeri ilişkilerini NATO anlaşması çerçevesinde imzaladıkları ikili anlaşmalarla yürüttüler. ABD ve Türkiye'yi bir ittifak sistemi içinde bir araya getiren temel gerekçe, Sovyetler Birliği'nin izlediği yayılcı politika ile Türkiye'nin ve Avrupa'nın güvenliğine karşı oluşturduğu tehditti. Sosyalist bloğun lideri olan Sovyetler Birliği ile çok uzun bir sınıra sahip olan Türkiye, bu devletin doğal yayılma ve etki alanı içinde bulunuyordu. Bu nedenle Türkiye, bu dev gücü dengeleyebilecek tek ülke olan ABD'yle ittifak kurmaya ve kurduğu ittifakı devam ettirmeye büyük önem gösterdi.

Komünizm tehlikesine karşı toprak bütünlüğünün korunması ve dış yardım beklentisi çerçevesinde 1950'lerin ortalarına kadar Türk dış politikasının merkezine ABD'yi oturtan Türkiye, 1955'ten itibaren diğer müttefiklerine doğru açılan bir dış politika izlemeye başladı.

İkili anlaşmalar ile Amerika'ya Ankara-Esenboğa, İzmir-Çiğli, Adana-İncirlik ve Diyarbakır-Pirinçlik Hava Üsleri ile stratejik füze üsleri, elektronik muhabere tesisleri ve personel ve aileleri için sosyal tesisler tahsis edilerek Amerikalı personele geniş ayrıcalıklar tanındı.

Türk liderler, Sovyetler Birliği tarafından taarruza uğranması durumunda ABD'nin derhal yardım sağlayacağını düşündüklerinden, Türk toprakları üzerinde Amerikan üs ve silahlarının bulunmasını memnuniyetle karşıladılar. Türkiye'nin Batı ittifakı dışında kalamayacağını savunan Türk yöneticilerin en fazla kullandıkları cümle '*Türkiye'nin büyük devletler açısından stratejik öneminin büyüklüğünün tarafsız ve yalnız kalmasına imkan vermediği*'di'. Amerikan politikacıları açısından ise Ortadoğu ve Sovyetler Birliği arasında doğal bir engel oluşturan Türkiye, boğazlar, sayıca büyük bir ordu ve toprağı üzerindeki askeri üsler gibi Batı'nın vazgeçemeyeceği önemli unsurlara sahip olduğundan, Batı ittifakı

içinde bulundurulması zorunlu bir devletti³⁶⁷. Bu nedenlerle de 1950'ler boyunca Türk-Amerikan ilişkileri tam bir uyum ve balayı havası içinde geçti.

1950'lerin ikinci yarısından itibaren Türk dış politikasını en fazla meşgul eden konuların başında Kıbrıs sorunu yer aldı. Türkiye üzerindeki Sovyet baskılarının arttığı ve Yunanistan'da komünist Markoscuların iç savaş çıkardıkları bu dönemde, Kıbrıs'ta da komünistler Yunanistan'a ilhak için faaliyetlerini artırdılar. 10 Şubat 1947'de imzalanan Paris Anlaşması ile İtalya'nın Trablusgarp Savaşı ile işgal etmiş olduğu On iki adayı Yunanistan'a vermesi Yunan megalo ideası için 1955'e kadar kışkırtıcı bir etken oldu.

Doğu Akdeniz'deki merkezi konumu nedeniyle her dönemde jeopolitik ve jeostratejik önemini korumuş olan Kıbrıs'ı elde bulundurmak Türkiye için olduğu kadar Yunanistan için de önemlidir. Çünkü Kıbrıs;

1. Anadolu'nun en önemli ihracat ve ithalat limanları olan Mersin ve İskenderun'a giriş ve çıkışı kontrol etmektedir.

2. Doğu Akdeniz'deki, hatta Türk boğazlarının ve Süveyş Kanalı'nın açıldığı Akdeniz'deki bütün deniz ticaretini, deniz ulaşımını kontrol edecek konumdadır.

3. Kıbrıs'ta konuşlandırılacak askeri güçler, özellikle deniz ve hava kuvvetleri ile orta ve uzun menzilli füzeler, adanın merkezi konumu nedeniyle Anadolu ve güney sahillerimiz dahil bölge ülkelerini etkisi altına alabileceklerdir.

4. Kıbrıs, Türkiye'nin güney sahillerinin emniyetini sağlamakta ve bu bölgedeki kuvvetler için ileri üs görevi görmektedir.

5. Kıbrıs, bir mütecaviz devletin elinde olması durumunda Türkiye'yi güneyden tehdit ederek, güney bölgesinde büyük çaplı kuvvetler bulundurmasını zorunlu kılacaktır.

6. Bütün Ortadoğu'yu, petrol bölgelerini ve özellikle Türkiye açısından Anadolu'yu menzili içine alabilecek kapasitede olan füzelere rampa, uçaklara hava alanı hizmeti verebilecek '*batmayan bir uçak gemisi niteliğindedir*'³⁶⁸.

1954 Nisan ayı ortalarında zamanın Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından '*Kıbrıs davası diye bir dava yoktur*' denmesine rağmen aynı günlerde Ada'da yaşayan Rumlar İngiltere'nin³⁶⁹ sömürgeci yönetimine başkaldırarak EOKA şiddet hareketlerine başladılar.

³⁶⁷ Uslu, **Türk ve Amerikan...**, s. 373.

³⁶⁸ Süleyman Özmen, "*Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi*", **S.K.D.**, 391 (Ocak 2007), s. 16.

³⁶⁹ Süveyş'in kaybedilmesi sonrasında Doğu Akdeniz'in kontrolünü kaybetmek istemeyen İngiltere için Kıbrıs'taki askeri üsler birinci derecede önceliklidir. İngiltere, bu üsler sayesinde Ortadoğu petroleri üzerindeki haklarını rahatlıkla koruyabilecektir.

Kıbrıs Sorunu'nun uluslararası bir nitelik kazanmasıyla ABD kendisini çok güç bir durumla karşı karşıya buldu. Bir yandan NATO'nun lideri olarak soruna karışmamazlık edemezken, diğer yandan üç NATO üyesi İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin tepkisini üzerine çekmek istemiyordu. Bu nedenle de sorunun Birleşmiş Milletler'in açık diplomasisi yoluyla değil de NATO'nun gizli diplomasisi içinde çözümlenmesi gerektiğini savundu³⁷⁰.

09 Ağustos 1954'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında imzalanan Balkan İttifakı'nın hemen ertesinde 16 Ağustos 1954 günü Yunanistan Birleşmiş Milletler'e başvurarak ada halkına self-determination hakkı verilmesini istedi. Türk basınının 1947'den itibaren Kıbrıs'ta gelişen olaylara gereken hassasiyeti göstermesine rağmen ülkenin güvenliği ön planda olduğu için Kıbrıs ile yeterince ilgilenemeyen Türk hükümeti, Yunanistan'ın bu talebi üzerine Kıbrıs sorunu üzerinde hassasiyetle durmaya başladı.

21 Eylül 1955'te Kıbrıs konusundaki huzursuzluklara değinerek '*Yunanistan'la iyi geçinmelisiniz, çünkü sizler komünizme karşı kalesiniz. Aksi takdirde yardımlar kesilecektir.*' şeklinde beyanda bulunan Amerika Dışişleri Bakanı Dulles, yapılan askeri yardımı koz olarak kullanarak Türkiye'yi açık bir şekilde tehdit etti³⁷¹. Buna rağmen 13 Temmuz 1959'da Trabzon'da savunma üssü kuran ABD ile 31 Ekim 1959'da Türkiye'de kurulacak füze üslerine³⁷² ilişkin anlaşma yapıldı³⁷³.

Rumların Türk vatandaşlarına yönelik EOKA şiddet faaliyetlerini artırmaları sonucunda Türkiye'nin girişimleri ile sorunun çözümüne ilişkin görüşmeler başladı. Türkiye ile Yunanistan arasında '*tavşana kaç, tazıya tut*' politikası ile Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını muhafaza etmek isteyen İngiltere'nin arabuluculuğunda yapılan görüşmeler sonunda 19 Şubat 1959'da Zürih ve Londra Anlaşmaları imzalandı. Anlaşma ile kabul edilen bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının ayrılmaz bir parçası olan Garanti Anlaşması ile anayasal düzenin bozulması ve/veya Türkiye, İngiltere, Yunanistan arasında yapılacak görüşmelerle anayasal düzenin tesis edilememesi durumunda bu üç devletten her biri anayasal düzeni yerleştirmek

---

³⁷⁰ Sander, **Türk ve Amerikan...**, s. 225.

³⁷¹ **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1955.

³⁷² Yunanistan bu anlaşmanın yapıldığı gün ülkesinde ABD füze üslerinin kurulmasına izin vermeyeceğini dünya kamuoyuna duyurdu.

³⁷³ Behramoğlu, **Türkiye ve Amerika...**, s. 153-154.

için tek başına müdahale hakkına sahip oldu. 16 Ağustos 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Yunanistan'ın izlediği politika nedeniyle 21 Aralık 1963'e kadar devam edebildi³⁷⁴.

Zürih ve Londra Anlaşmaları ile Garanti Anlaşmasının bağımsızlık formülünde hem NATO ortaklarının çıkarları birleştirilmiş, hem de Ada'da bulunan Batı askeri üslerinin geleceği teminat altına alınmış bulunuyordu. Bu dönemde tarafları ortak bir formülde birleştirecek gücü ve yeteneği bulan ABD, 1964'de yeni bir formül arayışına girmedii.

1960'ların başında Türkiye-ABD ilişkilerini etkileyen önemli olaylardan birisi de Amerika'nın Sovyetlerin askeri faaliyetlerini yakından takip etmek ve kesintisiz istihbarat sağlamak maksadıyla İncirlik Havaalanı'ndan kaldırdığı U-2 uçaklarından birisinin Pakistan'da Peşaver üzerinden Sovyet topraklarına girdikten bir süre sonra Sovyetler tarafından düşürülmesi olayıdır. Türk-Sovyet ilişkilerini olumsuz etkileyen U-2 olayında Türkiye, uçağın Adana'dan havalanmasına rağmen Sovyet hava sahasına Pakistan üzerinden girmesi nedeniyle kendisinin sorumlu tutulamayacağını savundu³⁷⁵.

Yunanistan'ın reddettiği orta menzilli Jüpiter balistik füzelerinin Amerika Birleşik Devletleri'nce Türkiye ile birlikte İngiltere ve İtalya'ya da konuşlandırılması üzerine Sovyetler Birliği bu füzelere karşı bir kampanya açarak Türkiye'yi tehdit etti. ABD'ye karşı atağa geçen Sovyetlerin 1962'de Küba'ya balistik füzeler yerleştirmesi üzerine Sovyet yetkilileri, İtalya ve Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin sökülmesi karşılığında Küba'daki füzelerin sökülmesini kabul ettiler. ABD ile Sovyetler Birliği arasında yapılan uzlaşa ile hem Küba'daki Sovyet füzeleri, hem de Türkiye ve İtalya'daki Jüpiter füzeleri sökülüp geri gönderildi³⁷⁶.

İnönü'nün savaşı göze alarak ABD'ye destek vermesine rağmen 1962 kriziyle ilgili olarak Amerika ve SSCB arasında yapılan görüşmelerde Türkiye, bir pazarlık unsurundan daha fazla önem taşımadı ve Türk yetkililerinde '*Amerika'nın gerektiğinde veya Sovyetlerle*

---

³⁷⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 529–534.

³⁷⁵ U-2 uçakları 30.000 metre irtifaya çıkarak radar ve avcı uçaklarına yakalanmaksızın yüksek irtifadan fotoğraf çekmek suretiyle istihbarat görevi yapmaktadır. Uçak yakıt almaksızın 7,5 saat havada kalabildiği gibi herhangi bir motor arızasında da 300 mil süzülebilme özelliğine sahiptir. Uçak, ayrıca çok yüksekte net bir şekilde fotoğraf çekebilecek kabiliyette kameralarla teçhiz edilmiştir. Bu tip uçaklar İngiltere, Almanya, Japonya ve Türkiye'deki üslerden havalanıp Rusya üzerinde istihbarat toplama faaliyetlerinde bulunuyordu. (Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 600.)

³⁷⁶ Bostanoğlu, **Politika...**, s. 342.

bir pazarlık söz konusu olduğunda Türkiye'yi feda edebileceği' gibi bir şüphe uyandı. Bu şüphe de Ankara-Washington ilişkilerinde soğukluğa yol açtı.

Küba Krizi sırasında Amerika'nın Fransa dışındaki Avrupalı müttefikleri Amerika'yı desteklediler. Amerika'nın ulusal çıkarları söz konusu olduğunda en tehlikeli ve sert kararları almaktan çekinmediğini gören Fransa 1966'da NATO'nun askeri kanadından ayrıldı³⁷⁷.

Küba krizi sonrasında Kıbrıs'ta 1963'te yaşanan olaylarda Amerika'nın Yunanistan'a yakın bir tutum sergilemesi de Türk kamuoyunda Amerika'nın sempati kaybetmesine neden oldu. Kıbrıs sorunu nedeniyle ABD ile çıkar çatışmasına girdiği 1960'ların ortalarına kadar tek politikası, ABD, NATO ve Batı ile ittifak halinde güvenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak olan Türkiye, 1964 Kıbrıs buhranı sırasında Başkan Johnson'un 5 Haziran'da yazdığı mektup ile ittifakın gerçek yüzünü gördü. Başkan Johnson'un '*Amerikan silahlarının Kıbrıs'ta kullanılmasını men etmesi ve Türkiye'ye bu yüzden gelecek bir Sovyet saldırısında NATO anlaşmasının işlemeyeceğini*' Başbakan İnönü'ye bildiren mektubu ve İnönü'nün '*Yeni bir dünya kurulur Türkiye'de onun içinde yerini alır*' tarzındaki yanıtı Türk-ABD ilişkilerini donma noktasına getirdi³⁷⁸.

Türkiye-Amerika ilişkileri ve Türk dış politikası açısından en önemli demeçlerden biri Başbakan İnönü'nün 1963-1964 Kıbrıs bunalımında Time'a verdiği demeçtir. İnönü, demecinde '*İttifak içinde sorumluluk sahibi Amerika'nın liderliğine güvendim, şimdi de cezasını ödüyorum*' sözleriyle ABD ile olan ilişkilerin hangi boyuta geldiğini net bir şekilde açıklamıştır³⁷⁹.

1964 Johnson Mektubu Türk-ABD ilişkileri için adeta kırılma noktası olurken Türk-Sovyet ilişkileri için de dönüm noktası oldu. 1947'den 1964'e kadar geçen 17 yıl içinde Amerika'ya sadakatle bağlanan Türkiye, güvenliğinin temelini NATO'dan daha fazla Amerika'ya bağladı. Johnson Mektubu ile Amerika'nın sağlam bir dayanak olmadığını anlayan Türkiye, kuzey komşusu ile iyi ilişkiler içinde olmasının menfaatleri açısından daha uygun olacağını değerlendirdi. 1964'te Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in Moskova ziyaretine gönderilmesiyle de Türk-Sovyet ilişkileri olumlu yönde ivme kazandı.

³⁷⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 610-612.

³⁷⁸ Adada Türk toplumu aleyhine gelişen olaylar karşısında Türk hükümeti 5 Haziran'da Kıbrıs'a müdahale kararı vermesine rağmen ABD başkanının mektubu nedeniyle bu müdahaleyi gerçekleştirilemedi. (Bostanoğlu, **Politika...**, s. 344.)

³⁷⁹ Bostanoğlu, **Politika...**, s. 441.

1965'te yapılan anlaşmalarla karşılığı kredi ve ihraç ürünlerimizle ödenmek üzere İskenderun Demir-Çelik Sanayi, İzmir'de Aliğa Rafinerisi, Seydişehir Alüminyum Kompleksi gibi önemli tesislerin inşasına başlandı³⁸⁰.

Kıbrıs bunalımı, Türkiye'ye ulusal çıkarların her şeyin üstünde olduğunu, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki küresel rekabetin Türk dış politikası için tek ana unsur olmadığını öğrenme imkanı sağladı. Meclis'te yapılan görüşmelerde ilk kez Türk ordusunun NATO'nun bekçisi olmadığı belirtilerek, hükümetin daha enerjik ve şahsiyetli politika izlemesi istendi³⁸¹. Türk-Amerikan ittifakındaki soğuma, Türk-Yunan gerginliği nedeniyle NATO'nun güneydoğu kanadında zayıflamaya neden olurken Türkiye'nin Arap ülkeleri ile olan ilişkilerinin de gelişmesini sağladı. 1963–1964 Kıbrıs buhranının Türkiye açısından en önemli sonucu; Türkiye'nin savunduğu '*Kıbrıs'ta iki milli cemaatin varlığının Sovyetler tarafından da kabul edilmesidir*'. 1963–1964 Kıbrıs sorununun bir bakıma Türk dış politikasını çok kutupluluğa getirdiğini söyleyebiliriz³⁸².

Türk jetlerinin 8–9 Ağustos 1964'te Kıbrıs Rum mevzilerini bombardıman etmesi sonrasında Yunan Hükümeti ile ikili görüşmeler tekrar başladı; ancak bu kısmi iyi ilişkiler Yunanistan'daki 1967 askeri darbesine kadar devam edebildi. Yunan askeri cuntasının desteğindeki Kıbrıs'ta tedhiş hareketinin artması üzerine, Türk Hükümeti 16 Kasım 1967'de TBMM'den savaş ilanı ve Kıbrıs'a müdahale yetkisini aldı. Bu karar ile birlikte İskenderun'da büyük bir çıkarma birliği hazırlanarak Türk donanması bu bölgede toplandı. Kıbrıs'taki Türk düşmanı ve tedhiş lideri Grivas ile birlikte 1964'ten itibaren Kıbrıs'ta yığınaklanan 12.000 kişilik Yunan askerinin Ada'dan çıkarılmasını isteyen Türkiye, kararlılığını 18 Kasım 1967'de Türk jetlerini Kıbrıs üzerinde alçak irtifadan uçurarak gösterdi.

Türkiye ile bir savaşı göze alamayan Yunanistan, 2 Aralık'ta Kıbrıs'a gönderdiği bütün kuvvetleri geri çekeceğini, buna karşılık olarak da Türkiye'nin savaş hazırlıklarını durdurmasını istedi. Bu şekilde sonuçlandırılan kriz dönemi sonucunda; Kıbrıs Türkleri, 1960

³⁸⁰ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 829-830.

³⁸¹ Sander, **Türk ve Amerikan...**, s. 240.

³⁸² Harry N. Howard, "*Bicentennial In American-Turkish Relations*", **The Middle East Journal**, 30/3 (Summer 1976), s. 305. (bundan böyle, Howard, **Bicentennial...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

Anayasası'nın bütün kuralları uygulanıncaya kadar Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni kurdular. Bu gelişme Türkiye için federal devlet tezi istikametinde atılmış bir adım idi³⁸³.

Johnson Mektubu'nun 13 Ocak 1966'da Türk kamuoyuna açıklanması ile birlikte Türk hükümeti, ABD'ye Nisan 1966'da ikili anlaşmaların yeniden düzenlenmesi gerektiğini bildirdi. Ocak 1967'de başlayan görüşmeler neticesinde 03 Temmuz 1969'da Amerika ile Savunma ve İşbirliği Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile 1954'te Amerika'ya tahsis edilen tesisler üzerinde Türkiye'nin denetimi sağlandı. Bu dönemde Türkiye'de gelişen sol akımlar ve Amerikalılara karşı olan tepkiler Türk-Amerikan ilişkilerindeki büyük değişikliklerinde bir işaretidir. Ayrıca 24 Eylül 1968'de Amerikalı personelin görev ve yetkilerine ilişkin imzalanan anlaşma ile yetki ve ayrıcalıkların kullanışı Türkiye'nin egemenliği ile uyuşur hale getirildi³⁸⁴.

1968 Haziran'nda başlayan ve Kıbrıs'a yeni bir düzen getirme amacını taşıyan toplumlulararası görüşmelere rağmen, Kıbrıs sorunu olumlu bir zemine oturtulamadı. 1974'te Yunan cuntası, Rum Ulusal Muhafız Örgütü vasıtasıyla Makarios'a karşı bir hükümet darbesi yaparak, enosisi ilan etti. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, planlanan hareket öncesinde İngiltere ve Amerika ile yaptığı görüşmelerden de olumlu bir sonuç elde edemedi. Hatta müttefikler, NATO'da yapılan görüşmelerde Türkiye'nin müdahalesi halinde kendilerinin de Kıbrıs'a kuvvet yollayacaklarını beyan ettiler³⁸⁵.

20 Temmuz 1974 sabahı başlayan birinci Kıbrıs Barış Harekatı sonunda yapılan I. ve II. Cenevre Konferansları'ndan da olumlu bir sonuç alınmaması neticesinde 14 Ağustos'ta İkinci Kıbrıs Barış Harekatı başlatıldı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 16 Ağustos 1974'te aldığı karar gereğince, adada ateş-kes kabul edildi ve hareket sonunda Türk Silahlı Kuvvetleri adanın % 38'ini ele geçirmiş oldu³⁸⁶.

İkinci Cenevre Konferansı'nda Türkiye'nin yaptığı tekliflere cevap dahi vermeyen Yunanistan, İkinci Barış Harekatı'nın başladığı gün iki müttefiki arasındaki çatışmayı durduramadığı gerekçesi ile NATO'dan ayrıldığını açıkladı.

---

³⁸³ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 795–800.

³⁸⁴ Sander, **Türk ve Amerikan...**, s. 252.

³⁸⁵ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim yay., İstanbul, 1998, s. 401.

³⁸⁶ Sabahattin İsmail, **20 Temmuz Barış Harekatı'nın Nedenleri-Gelişimi Sonuçları**, Kastaş yay., İstanbul, 1988, s. 134-145.

Sonuç olarak 1963–1978 dönemi Türk-Amerikan ilişkilerinin sarsıntı ve kriz dönemi oldu. Küba Krizi, Kıbrıs'ta gelişen olaylar neticesindeki Johnson Mektubu ve 1975–78 silah ambargosu Amerika ile ilişkilerde derin yara açarak Türk dış politikasında yapı değişikliğine neden oldu. Türkiye'yi Sovyet Rusya ile olan ilişkilerini yeniden ele almaya zorladı.

Kıbrıs Barış Harekati'ndan sonra Türkiye ve Yunanistan için ana tehdit, Sovyet Rusya'dan ziyade birbirleri oldu. NATO'nun savunma yapısını ciddi şekilde zayıflatan bu gerilim, Ege'nin hareket sahası olması nedeniyle bu iki ülke deniz kuvvetlerinin büyüklüğünü ve şeklini önemli ölçüde etkiledi³⁸⁷.

B. DENİZ KUVVETLERİNDE DEĞİŞİM

NATO'ya üyelik ile birlikte artan Amerikan askeri yardımı, bu dönemde Türkiye'nin kendi kaynakları ile yeter seviyeye gelmesini sağlamak maksadıyla her geçen gün azalma ve verilen tavsiyeler yönünde tedbir alınmasını zorunlu kılan bir sürece girdi. Amerikan Askeri Yardım Kurulu'nca 12 Eylül 1958'de Genelkurmay Başkanlığı'nda, Türk Deniz Kuvvetleri hakkında verilen brifingde aşağıdaki konulara dikkat çekilerek tedbir alınması tavsiye edildi³⁸⁸.

1. Türkiye, iktisadi durumu ve personel imkanları nedeniyle deniz kuvvetlerini tam anlamıyla destekleyememektedir.
2. Deniz kuvvetlerinin küçük bir çapta kalması yeterlidir.
3. Gölcük Tersanesi denizaltıların tekne onarımı hariç her tip geminin onarım ve overholünü yapabilecek genel kabiliyete sahiptir.
4. Deniz kuvvetlerinin ana problemlerinin başında personel eksikliği gelmektedir. Özellikle teknik branşlardaki astsubay eksikliği bu sorunun başında gelmektedir.
5. Kanada'dan alınan gemiler ile İngiltere'den alınacak muhripler personel eksikliği konusundaki sorunları daha da artıracaktır.
6. Amerika'da oldukça fazla sayıda personelin kurs ve eğitim görmesine rağmen anılan personelin eğitim gördüğü branşlarda görevlendirilmedikleri görülmektedir.
7. Denizaltı filosunda uygulanan gemi eğitim programının suüstü gemilerinde de uygulanarak eğitim seviyesinin artırılması gerekmektedir.

³⁸⁷ Geoffrey Till, *Holding the Bridge in Troubled Times: The Cold War and the Navies of Europe*, **The Journal of Strategic Studies**, 28/2 (April 2005), s. 310.

³⁸⁸ LDGAM, Dz.K. Personel Daire Başkanlığı (1959), 3959/1959, 23 Eylül 1958.

8. Amerikan askeri yardım programından 12 karakol gemisi ile 16 mayın arama-tarama gemisinin yedek parça, akaryakıt ve yağ ihtiyacı karşılanmasına rağmen halihazırda 30 karakol gemisi ile 24 mayın gemisi mevcuttur. Yardımın bir kısmı fazla olan gemilere harcandığından gerek yardım malzemeleri, gerekse bu gemilerde görevlendirilen personel nedeniyle eksiklikler devam etmektedir. Bu nedenle de desteklenen gemiler dışındaki gemiler hizmet dışına çıkarılmalıdır³⁸⁹.

9. İkmal merkezi, yedek parça envanterinin oluşturulması ve stoklanması konusunda büyük ilerleme kaydetmesine rağmen gemi personeli bu konuda yeterli bilgiye sahip değildir. Bu nedenle de stokta yedek parça olmasına rağmen gemi tarafından talep edilmediğinden arızalar devam etmektedir.

10. Gemilerin muharebeye hazır olabilmeleri için harekate hazırlık denetlemeleri yapılmalı ve bu denetlemede hem tüm sistemlerin faal olduğu, hem de personelin muharebe hazırlık durumu kontrol edilmelidir. Her denetlemenin sonunda gemi subaylarının iştiraki ile yapılacak toplantıda denetlemenin kritiği yapılmalıdır³⁹⁰.

Askeri yardım programı kapsamında yerli askeri gemi inşa sanayinin geliştirilmesi için destek veren Amerika, 1963'te 4 milyonu yeni gemi yapımı, 4 milyonu denizaltı overholü ve 1,5 milyonu denizaltı bataryaları masrafı olmak üzere toplam 9,5 milyon liralık yardımda bulundu³⁹¹.

1960'lı yılların ortalarına gelindiğinde ABD yardımlar konusunda daha da hassas davranmaya başladı. ABD Askeri Yardım Kurulu (JUSMMAT)'nca yapılan talep üzerine her üç ayda bir yapılacak müşterek proje toplantılarında deniz kuvvetlerinin ihtiyaçları ile müteakip dönemde geliştirilecek projelerin hangilerinin Türk tarafınca yapılacağı, ABD'nin bu projelere ne gibi bir destek sağlayacağı gibi hususların incelenmesinin daha uygun olacağı belirtildi³⁹².

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı karargahında 6-7 Mayıs 1964'te yapılan üç aylık Türk-Amerikan müşterek proje toplantısında Gölcük Tersanesi'nin iyileştirilmesi konusunda alınan

---

³⁸⁹ Yapılan tavsiyeler paralelinde 1964'de çeşitli tipte 19 gemi 36.928.320 TL fiyatla satışa çıkarılarak hizmet dışına ayrıldı. (LDGAM, Loj. Bşk.lığı (1964), 6077-63 (20 Aralık 1963)).

³⁹⁰ Amerikan Askeri Yardım Kurulu'nun tavsiyeleri doğrultusunda yapılmaya başlanan harekate hazırlık denetlemelerine günümüzde de belirtilen esaslar dahilinde limanda ve seyirde devam edilmektedir.

³⁹¹ A.g.a., Loj. Bşk.lığı (1964), 3 Aralık 1963.

³⁹² A.g.a., Loj. Bşk.lığı (1964/1), 6191-64 (29 Mayıs 1964).

kararlarda Amerikan heyetinin yardım konusunda artık cimri davrandığı, tersanenin malzeme ve işçi eğitimine ilişkin yapılan taleplerin çeşitli gerekçelerle uygun olmadığı belirtilerek, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın imkanları ile yapılmasına karar verildiği görülmektedir³⁹³.

Askeri yardımları azaltma gayreti içinde olan Amerika'nın Küba ve Kıbrıs krizlerindeki tutumundan ders alan deniz kuvvetleri müteakip dönemde ihtiyacı olacak gemilerin tedariki için yeni ülke arayışına girdi. Ankara'nın Amerika'dan bağımsız hareket edebileceğini göstermeye çalıştığı bu dönemde Amerika da kendi üzerindeki yükü başta Almanya olmak üzere, müttefiklerinin sırtına kaydırma politikasını izliyordu³⁹⁴.

1942-1944 yılları arasında Türk Kuşu uçaklarının hizmet dışına çıkarılan motorlarından istifade ile Gölcük ve Taşkızak tersanelerinde inşa edilen hücumbotların, 1951'de hizmet dışına çıkarılmaları nedeniyle 1964'e kadar Cumhuriyet donanmasında hücumbot tipi gemi yer almadı. Bu eksikliğin bir nedeni de açık deniz donanmasına sahip Amerika Birleşik Devletleri'nde hücumbot tipi kıyı sularında hareket yapabilecek özelliklere sahip gemiler olmadığından askeri yardım kapsamında hücumbot verilmemesidir.

Türkiye gibi girintili-çıkıntılı sahil şeridinde deniz hareketına en uygun gemi tipi olan hücumbotların olmayışı deniz kuvvetleri için önemli bir eksiklikti. Hücumbot silahının süratli gelişimi ve dünya harp bahriyelerinin bu platformlara yönelmeleriyle Türk Deniz Kuvvetleri de hücumbot temin edebileceği ülke arayışına girdi. Federal Almanya'nın NATO'ya üye olması sonrasında başlayan Alman askeri yardımı ile birlikte iki ülke arasında 1963'te yapılan anlaşma kapsamında Federal Alman tersanelerinde Türkiye için dokuz Kartal sınıfı hücumbot inşası ile tersanelerimizde görev yapan mühendis, teknisyen ve işçilerin gemilerin inşaları süresince Alman tersanesinde görevlendirilmesine, hücumbotlarda görev yapacak personelin Alman donanmasında staj yapmasına karar verildi.

1963'te Federal Almanya'dan askeri yardım programı kapsamında alımına başlanan NASTY sınıfı hücumbotlara³⁹⁵, 1966'da Kartal sınıfı hücumbotlar ile devam edildi. Türkiye için inşa edilen hücumbotlar Amerikan basınca da yakinen takip edildi. The Washington Post'da gemilerin inşası '*Batı Almanya tarafından Türkiye'ye askeri yardım programı*

³⁹³ A.g.a., Loj. Bşk. lığı (1964/1), 6077-64 (22 Mayıs 1964).

³⁹⁴ Bostanoğlu, *Politika...*, s. 350.

³⁹⁵ A.g.a., Dz.K.K. Loj. D. Bşk. (1964), 6966 (17 Aralık 1964).

kapsamında inşa edilip denize indirilen hücum botlar 12.000 HP gücünde dört ana makineye sahip' şeklinde duyuruluyordu³⁹⁶.

NATO üyesi iki ülke Kıbrıs'ta gelişen olaylar nedeniyle 1963'ten itibaren karşı karşıya gelirken, 1962 Küba Krizinde deniz kuvvetlerinin gerçek anlamda önemini anlayan Rusya, deniz politikasını değiştirerek Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Sergei Gorshkov'un çalışmaları ile gerçek bir deniz gücü yaratılması için atağa geçti. Amerikan deniz politikasına benzer bu politikanın esasını okyanusları kontrol altında tutmak oluşturuyordu³⁹⁷. Bununla beraber II. Dünya Savaşı'nda lağvettikleri deniz piyade sınıfını tekrar ihdas eden Rusya, Karadeniz'de çıkarma hareketini süratle yapabilmek için 10.000 personelden oluşan bir amfibi kuvvet oluşturdu³⁹⁸. Rusların Karadeniz'de aldığı bu tedbirler Türk Deniz Kuvvetleri için önemli bir tehdit olmasına rağmen Amerikan 6. Filosu³⁹⁹ Türkiye'ye her an destek sağlayabilecek durumdaydı.

Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında Rus Donanmasına karşı stratejik açıdan büyük bir avantaja sahip Amerikan 6. Filosu ve NATO, Akdeniz için '*NATO gölü*' ibaresini kullanıyordu. Bunun en önemli nedeni de NATO üyesi iki ülkenin Akdeniz'in en önemli iki geçiş noktasını: Cebelitarık ve Türk Boğazları'nı kontrol etmesiydi⁴⁰⁰.

Rus donanma gemilerinin Haziran 1964'te Yugoslav limanlarını ziyareti ile başlayan NATO gölü'ndeki varlığı aynı yıl Amerikan 6. filosuna yakın bir güce ulaştı. 1967'de Mısır hücum botundan atılan Sovyet yapısı Styx güdümlü mermisi ile İsrail'in Eliath muhribinin batırılması bütün dünyanın dikkatini Sovyet güdümlü mermilerine çekti. 1968'de Akdeniz'de artan Sovyet tehdidi nedeniyle İngiltere Savunma Bakanı Mr. Healey '*bir savaşın doğması halinde Sovyet gemilerinin, güdümlü mermilerini ateşleyeme fırsat bulamadan buldukları yerlerde derhal batırılacaklarını*' ifade ediyordu⁴⁰¹. Avrupa veya Akdeniz'de olabilecek bir Sovyet müdahalesinin ciddi sonuçlar doğuracak uluslararası bir krize sebep olabileceği bu

---

³⁹⁶ **The Washington Post**, 5 Kasım 1965, ayrıca bkz.; **Times Herald**, 5 Kasım 1965.

³⁹⁷ Tanju Erdem, "*Sovyet Deniz Politikası ve Stratejisi*", **D.K.D.**, 77/472 (Ocak 1971), s. 64.

³⁹⁸ Cengiz Kürşat, "*Akdeniz Üzerinde Çıkar Mücadelesi ve Türkiye*", **D.K.D.**, 76/469 (26 Haziran 1970), s. 25. (bundan böyle, Kürşat, **Çıkar Mücadelesi...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir)

³⁹⁹ II. Dünya Savaşı sonrasında Akdeniz ve Güney Avrupa dengesinde Sovyetler lehine meydana gelen boşluğu doldurmak amacıyla 1 Haziran 1948'de milli bir deniz kuvveti olarak teşkilatlandırılan filo 1949'da NATO'nun kurulması ile birlikte ittifakın güney cephasını korumakla görevli müttefik deniz kuvvetinin bir kısmını teşkil etti. (Cengiz Kürşat, **Çıkar Mücadelesi...**, s. 15.)

⁴⁰⁰ Goldstein ve Zhukov, **Two Fleets...**, s. 34.

⁴⁰¹ Howard, **Bicentennial...**, s. 308.

dönemde, Kıbrıs sorununa NATO için büyük önem taşımaya ve Yunanistan ile adadaki Rumların faaliyetlerine devam etmelerine rağmen çözüm bulunamadı.

1960'ların sonuna gelindiğinde artan Sovyet tehdidine rağmen deniz kuvvetlerinin elinde etkili olarak kullanılabilecek gemi bulunmuyordu. 1959'da İngiltere'den alınan muhripler yedek parça teminindeki sorunlar nedeniyle tüm sistemleri ile faal değildi. Bu şartlar altında Amerika'dan talep edilen beş muhripten ikisi ödünç verme üçü de satış yoluyla 1969'da Amerika'dan tedarik edildi⁴⁰². Aynı dönemde Amerika'dan güdümlü mermili hücumbot talebinde bulunulmasına rağmen Amerika hücumbot yerine Yıldırım ve Bora isimleri verilen iki karakol botu verdi⁴⁰³.

Bu gergin siyasi ve askeri ortam içinde Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu Ekim 1970'te yaptığı Amerika ziyaretinde, Türk Deniz Kuvvetleri'nde kullanım ömürlerini dolduran ve niteliklerini kaybeden muhriplerin, yeni muhripler ile değiştirilmesi yolundaki ihtiyaçları Amerikan askeri yetkililerine ilettiler. Artan Sovyet tehdidini de dikkate alan Amerika, askeri yardım kapsamında her türlü bakımı yapılmış olarak yedi muhrip⁴⁰⁴ ve dokuz denizaltı⁴⁰⁵ vermeyi kabul etti. Bu partide teslim alınan Muavenet muhribi ile Deniz Kuvvetleri taarruzi mayın dökme imkan kabiliyetine de kavuşmuş oldu.

Kartal sınıfı hücumbotlardan istenen verimin alınması sonrasında Türk Deniz kuvvetlerinin ihtiyacı olan gemi tipleri esas alınarak 1973'te Almanya ile harpoon güdümlü mermili doğan sınıfı hücumbot inşası yönünde anlaşma yapıldı. Yapılan anlaşma ile inşa edilecek hücumbotlardan ilk geminin Almanya'da diğerlerinin Almanya'dan temin edilecek malzemelerle Türk askeri tersanelerinde inşa edilmesi öngörüldü. Almanya'da inşa edilen ve TCG DOĞAN adı verilen ilk geminin omurgası 18 Kasım 1974'te Lürssen Tersanesi'nde kızığa kondu⁴⁰⁶.

---

⁴⁰² İstanbul ve İzmir muhripleri beş yıl süre ile ödünç verme yoluyla 1967'de, İskenderun, İzmit ve İçel muhripleri 7.3 milyon dolara bulunduğu yerde, olduğu gibi statüsünde 1970'de teslim alındı. (LDGAM, Personel Başkanlığı (1961-71), 18 Ekim 1969).

⁴⁰³ A.g.a., D.K.T., 2/3, s. 103.

⁴⁰⁴ Adatepe, Kocatepe (1974 Kıbrıs Barış Harekati'nda battı), Gayret, Zafer ve Mareşal Fevzi Çakmak muhripleri beş yıl süre ile ödünç verme yoluyla, Tınaztepe ve Muavenet muhribi (153.000 dolar) askeri satış yoluyla alındı.

⁴⁰⁵ Denizaltılar; Burakreis, Muratreis, Oruçreis, Uluçalireis, Dumlupınar, Preveze, Cerbe, I. İnönü ve Çanakkale'dir.

⁴⁰⁶ A.g.a., Personel Başkanlığı (1971-73), 01.39 (071348 C KAS 74).

Doğan sınıfı hücumbot inşası projesi ile askeri tersanelerimiz, kendi savaş gemimizi inşa yolundaki bilgi ve işçilik birikimini en üst seviyeye çıkararak, Milli Gemi (MİLGEM) projesinin hayata geçirilmesinde önemli bir adım atılmasını sağladı.

Kıbrıs Barış Harekatı öncesinde alınan gemilerle Donanma Komutanlığı; Harp Filosu Komutanlığı emrinde 13 muhrip, 8 hucumbot, 7 refakat muhribi, Denizaltı Filosu Komutanlığı emrinde 13 denizaltı gemisi ile bu gün için bile birçok ülkenin deniz kuvvetlerinden güçlü bir kuvvet haline geldi.

Truman ve Marshall yardımlarının devam ettiği dönemde kendi deniz-hava kuvvetimizin oluşturulması gerektiği konusunda ısrarla duran gazeteci Abidin Dav'er'in isteği ancak 20 yıl sonra gerçekleşebildi⁴⁰⁷. 1970'te NATO ittifakının etkili bir hava gözetlemesine olan ihtiyacı ortaya çıktığında Türk Deniz Kuvvetleri kuvvet hedeflerinde 12 deniz karakol uçağı ithal ederek deniz hareketindeki deniz-hava kuvvetine olan zorunlu ihtiyacı gündeme getirdi. 1971'de Yüksek Askeri Şura'da alınan kararla deniz-hava kuvveti kurulması yolunda ilk adım atılarak Ankara'da konuşlu sabit ve döner kanatlı uçaklardan oluşan iki uçuş filosu teşkil edildi.

Hollanda Deniz Kuvvetleri'nde hizmet dışına ayrılan dört S-2A uçağı (eğitim maksatlı), Amerikan askeri yardımından alınan on iki S-2E uçağı ve İtalya'dan alınan üç AB-204 helikopteri ile 1972'de deniz-hava filosu oluşturuldu.

Amerikan askeri yardımından 1970-1973 yılları arasında alınan on yeni denizaltı ile güçlenen Denizaltı Filosu Komutanlığı'nın dört gemisinden teşkil edilen I. Denizaltı Filotillası Komodorluğu Karadeniz'de artan Rus tehdidine karşı 26 Ocak 1973'ten itibaren Karadeniz Ereğli'de konuşlandırıldı.

Genelkurmay Başkanlığı'nca 21 Aralık 1973'te yayımlanan stratejik hedef planı ile Deniz Kuvvetleri'nin 1975-1984 yıllarını kapsayan on yıllık dönemdeki kuvvet temini, modernizesi ve geliştirilmesine yönelik esaslar belirlenerek kendi tehdit stratejilerimize göre kuvvet çapında planlama yapılmaya başlandı⁴⁰⁸.

1963-1974 döneminde Amerika'dan hibe, ödünç verme ve askeri satış yoluyla on bir muhrip, on denizaltı, sekiz karakol gemisi, dört avcıbot, bir mayın dökücü gemi, on iki mayın

⁴⁰⁷ Cumhuriyet, 11 Ekim 1952, 15 Ekim 1952.

⁴⁰⁸ A.g.a., Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 1973 Yılı Barış Tarihçesi, 8/74, s. 47.

arama tarama gemisi, yedi çıkarma gemisi (üç LST (Landing Ship Tank-Tank Çıkarma Gemisi)⁴⁰⁹, dört LCU), Almanya'dan dokuz hücumbot, İngiltere'den altı çıkarma gemisi (LCT) (Landing Craft Tank-Tank Çıkarma Aracı), çeşitli ülkelerden on beş yardımcı sınıf gemi ile on dokuz uçak-helikopter alındı. Aynı zamanda Türk tersanelerinde de on avcıbot⁴¹⁰, kırk iki (on bir LCT, on bir LCU ve yirmi LCM) çıkarma gemisi ile çeşitli tipte on altı yardımcı sınıf gemi inşa edildi. Yeni alınan ve inşa edilen gemilere bağlı olarak kullanım ömrünü tamamlayan çeşitli tipte elli üç gemi ile iki uçak hizmet dışına ayrıldı. Bu dönemden itibaren deniz kuvvetleri envanterindeki muhrip, denizaltı, mayın döküş/arama tarama gemileri ile karakol gemileri Amerikan menşeli, hücumbotlar Alman menşeli hale geldi⁴¹¹.

NATO'ya giriş sürecinde teslim alınan gemilerle, bu dönemde artan Sovyet tehdidinin de etkisiyle Amerikan askeri yardımdan alınan gemiler değiştirilerek donanmanın kısmen modernleşmesi ve Kıbrıs harekatı öncesinde deniz kuvvetlerinin ana vurucu gücü olan muhrip ve denizaltıların artırılması sağlandı.

C. KIBRIS'TAKİ GERİLİM VE DENİZ KUVVETLERİ

NATO üyeliğinden itibaren ABD'nin öngörülerini paralelinde NATO hizmet ve görevleri çerçevesinde teşkilatlandırılan Deniz Kuvvetleri, NATO kuvvet hedeflerine ulaşmak üzere donatıldı. Bu maksatla 1949–1971 yılları arasında ABD tarafından Türkiye'ye 68 adet çeşitli tip ve sınıfta gemi verilmesine rağmen⁴¹² Kıbrıs'ta başlayan gerilim ile birlikte milli sorunların çözümlenmesinde NATO ittifakının yeterli olmayacağı görüldü.

1959 Zürih Anlaşması ile özel bir statüye kavuşturulan ve Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın koruyuculuğuna bırakılan Kıbrıs'ta 1963'ten itibaren başlayan gerilime bağlı olarak garantör devlet hakkını kullanmak isteyen Türkiye için amfibi harekat ilk kez 25 Aralık 1963 Kanlı Noel olayları sonrasında gündeme geldi⁴¹³. Ne yazık ki bu dönemde Deniz Kuvvetleri envanterinde ne amfibi bir deniz kuvveti, ne de bu kuvveti adaya nakledebilecek

---

⁴⁰⁹ LST tipi gemiler Bayraktar, Sancaktar ve Ertuğrul'dur. Kıbrıs Barış Harekatında Girne'ye çıkarma yapan ilk gemi TCG ERTUĞRUL'dur.

⁴¹⁰ İnşa edilen avcıbotların her türlü malzemesi Amerikan askeri yardımından sağlanmıştır. (LDGAM, D.K.T., 2/3, s. 110.)

⁴¹¹ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 35–37.

⁴¹² Hasan Kaya, "Dost İki Bahriye", **D.K.D.**, 77/473 (Nisan 1971), s. 42.

⁴¹³ Harry Scott Gibbons, **Kıbrıs'ta Soykırım**, Özyurt Matbaası, Ankara, 2003, s. 96, ayrıca bkz.; **Ulus**, 26 Aralık 1963.

bir deniz kuvveti bulunmaktaydı. Çünkü NATO öngörülerini paralelinde oluşturulan Türk Deniz Kuvvetleri yapısı içinde bu tarihe kadar çıkarma gemisi planlanmamıştı⁴¹⁴.

1964 başından itibaren Kıbrıs'a müdahale etmek üzere deniz kuvvetlerinin çeşitli tipte birçok yüzer ve dalar unsuru İskenderun bölgesinde konuşlanmaya ve tatbikatlar yapmaya başladı⁴¹⁵. Haziran 1964'te deniz hareketinin planlanmasına rağmen Başkan Johnson'un mektubu nedeniyle hareket iptal edildi⁴¹⁶.

Amerika'nın bu tutumundan rahatsız olan Türk Hükümeti, NATO üyesi altı ülkenin ortak yürüttüğü Çokuluslu Güç (MLF-Multilateral Force) projesinden ayrılma kararı aldı ve USS RICKETS'de görevli bir subay, on astsubaydan oluşan Türk birliğini geri çağırdı⁴¹⁷.

Türkiye 1963 Kıbrıs krizinde olduğu gibi 1967 krizi sırasında da Ada'ya müdahale hakkını kullanacağını beyan ederek bölgeye sevk edilen ilave muhrip, denizaltı ve çıkarma gemileri ile Mersin ve İskenderun bölgelerinde büyük çaplı bir tatbikat⁴¹⁸ yaptıysa da yeterli çıkarma gemisi ve uygun siyasi ortam olmadığından Ada'ya müdahale söz konusu olmadı.

Kıbrıs konusunda Türk milletinin milliyetçilik duygularının en hassas olduğu dönemde bir gazetenin açtığı '*başkalarının veremediğini millet yapar*' kampanyasıyla toplanan 20 milyon lira ve bütçeden sağlanan ilave destek ile Gölcük ve Taşkızak tersanelerinde çıkarma gemilerinin inşasına başlandı⁴¹⁹.

Deniz Kuvvetleri tersanelerinde çıkarma gemilerinin inşası ile birlikte yeterli amfibi taarruz gücünün oluşturulması amacıyla 1968'de birinci amfibi deniz piyade taburu teşkil edildi. 1973'te ikinci amfibi deniz piyade taburunun kurulması ile birlikte 1974'te Amfibi Deniz Piyade Alayı çatısı altında birleştirilen amfibi kuvvet Kıbrıs Barış Harekati'nde Kıbrıs'a çıkan ilk dalgadaki çıkarma kuvvetinde yer aldı⁴²⁰. Yunanistan destekli olarak Kıbrıs'ta yapılan bu tedhiş hareketi sayesinde Türk Deniz Kuvvetleri çıkarma gemileri ve amfibi deniz piyade alayından teşkil edilen bir çıkarma filosuna sahip oldu.

---

⁴¹⁴ Ergün Aybars, "*İkinci Dünya Harbi Sonrası Türkiye*", **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri-I**, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1998, s. 507.

⁴¹⁵ **Chicago Tribune**, 13 Mart 1964.

⁴¹⁶ Gürdeniz, **Dış Politika...**, s. 43.

⁴¹⁷ Amerika'nın veto hakkı saklı kalmak şartıyla NATO üyesi ülkelerin nükleer cephaneye ihtiyaçlarını karşılamak üzere başlanan projenin başarıya ulaşması durumunda NATO üyesi ülke personelinin ortak görev yaptığı Polaris füzeleri ile donatılmış gemilerden oluşan filolar oluşturulacaktı. (**The Washington Post**, 14 Şubat 1965)

⁴¹⁸ Joe Alex Morris, "*Turkish Ships Maneuver Off Cypriot Coast*", **The Washington Post**, 29 Kasım 1967.

⁴¹⁹ **A.g.a.**, D.K.T., 2/3, s. 497.

⁴²⁰ **Cumhuriyet, 1923-2005...**, s. 116-122.

Ada'daki sorunların çözümüne yönelik olarak yapılan tüm görüşmelere rağmen ortak bir noktada birleşilememesi nedeniyle Türk Hükümeti adaya müdahale kararı aldı. 17 Temmuz 1974'ten itibaren alarm durumuna geçirilen deniz kuvvetleri unsurları, cumhuriyet tarihinin ilk deniz üzerinden güç intikali görevini icra etmek üzere hazırlıklarını tamamladı. 'Milli harekat planları ile' 20 Temmuz'da yapılan birinci harekat başarı ile sonuçlandı. Müşterek harekatta oluşan karşılıklı müdahale nedeniyle TCG KOCATEPE 21 Temmuz'da Kıbrıs batısında kendi uçaklarımız tarafından batırılarak 38 denizcimiz şehit oldu⁴²¹.

1963'te yeterli çıkarma gemisi ve amfibi taarruz gücü olmayan deniz kuvvetlerinin, 1974'te deniz aşırı güç transferi için geldiği seviye gelişiminin en güzel göstergesidir. Kıbrıs Barış Harekatı, Deniz Kuvvetleri'nin cumhuriyet dönemindeki en aktif kullanım örneğidir⁴²².

1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında gelişen olaylar neticesinde Deniz Kuvvetleri, ABD ve NATO stratejilerinden uzaklaşarak kendi ayakları üzerinde durma stratejilerini oluşturmaya başladı. Harekat sonrasında KKTC'de konuşlandırılan kolordu seviyesindeki askeri birlik Yunanistan için ikinci bir donanma etkisi yaratarak Türk deniz gücüne fayda sağladı⁴²³.

D. PERSONEL KONULARINDA DEĞİŞİM

Bakanlar Kurulunun 2 Temmuz 1960 tarih ve 5/108 sayılı kararnamesi ile 2 Kasım 1956 tarihli Ordu Kıyafet Kararnamesi yürürlükten kaldırıldı. 1960 yılı kararnamesinin getirdiği önemli yeniliklerden birisi şapka üzerine takılan beyaz kılıfın sadece yaz ayları yerine daimi olarak kullanılması, diğeri ise er elbiseleri harici elbiselerin günümüzdeki halini almasıdır⁴²⁴.

27 Temmuz 1967'de kabul edilen 926 sayılı kanunla astsubay rütbe adları bugünkü şeklini alarak astsubay rütbeleri; astsubay çavuş, astsubay kıdemli çavuş, astsubay üstçavuş, astsubay kıdemli üstçavuş, astsubay başçavuş, astsubay kıdemli başçavuş olarak kabul edildi⁴²⁵.

⁴²¹ Gv.Yzb. Necdet Çelik'in Yayınlanmamış Anıları, Ayrıca bkz.; **Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 1974 yılı Barış Tarihçesi**, 4/75, s. 11.

⁴²² Gürdeniz, **Dış Politika...**, s. 52.

⁴²³ Mustafa Kibaroglu, "Ege-Doğu Akdeniz Denkleminde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Annan Planı", **Mülkiye Dergisi**, 242 (Mart 2004), s. 15.

⁴²⁴ Kararnamenin kabulünden önce şapka kılıfına takılan bez mevsime bağlı olarak giyilen elbisenin renginde takılıyordu. (Donanma Komutanlığı, "Deniz Kuvvetlerinde Üniforma", **D.K.D. Ek-2**, 594 (Kasım 2005), s. 165.)

⁴²⁵ Çoker, **Astsubay Sınıfı...**, s. 35.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 1971'de subay yetiştirme esasları konusunda yaptığı incelemeler sonucunda, 1971'de Subay Meslek Programları Yönergesi (DT 101(A)), 1972'de Astsubay Meslek Programları Yönergesi hazırlandı. Yönergeler ile branşlarına göre tüm subay, astsubay ve erlerin her rütbede görecekları kurs ve eğitimler belirlendi. Askeri okullarda uygulanmakta olan eğitim süresi, müfredat programı gibi temel konularda yenilik getiren program ile subaylarda uygulanan 'layn sınıfı' uygulaması 'deniz sınıfı' şeklinde değiştirildi⁴²⁶.

Almanya'dan alınan Kartal sınıfı hücumbotlara Norveç üretimi Penguin güdümlü mermi monte edilmesi kararından sonra ilk defa Amerika ve İngiltere dışında bir ülkeye kurs ve eğitim maksadıyla personel görevlendirildi⁴²⁷.

Amerika, Türkiye'ye yaptığı askeri yardımı gemi ve malzeme verilmesi konusunda olduğu gibi eğitim konusunda da azalttı. Gemilerdeki astsubay sayısındaki yetersizlikler nedeniyle Amerika'da teknik eğitim gören astsubaylar gemilerde görevlendirilmek zorunda kaldığından, fabrikalarda uzman personel zafiyeti meydana geldi. Konuya ilişkin olarak Amerika'dan uzman personel talebi yapılmasına karşılık yardım kurulu mevcut kurs görmüş personelden istifade edilmesi gerektiğini belirterek uzman personel görevlendirilme taleplerini kabul etmedi⁴²⁸. Amerika'nın bu talepleri reddetmesinde temel neden kendi rızası dışında İngiltere'den muhrip alınması ve bu alımın da personel zafiyetinde etkili olduğunu değerlendirmesindedir.

E. EĞİTİM-ÖĞRETİM KONULARINDA DEĞİŞİM

Deniz Kuvvetleri'nin büyüyen kuvvet yapısı nedeniyle 1 Eylül 1952 tarihli 'Eğitim Direktifi' yetersiz hale geldiğinden deniz ve kara birlikleri eğitimleri olarak iki ayrı yönerge halinde yeniden hazırlandı. Amerikan eğitim sistemi esaslarınca güncellenen yönergelerden deniz birlikleri ile ilgili olanı 10 Kasım 1964'te 'Deniz Kuvvetleri Harekat Eğitim Esasları Talimatı', Kara birlikleri ile ilgili olanı Aralık 1966'da 'Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na Bağlı Kara Birlikleri Eğitim Esasları Talimatı' olarak yayımlandı⁴²⁹.

⁴²⁶ A.g.a., D.K.T., 2/3, s. 192.

⁴²⁷ A.g.a., Personel Başkanlığı (1971-1973), LOJ-080 (29 Mart 1972).

⁴²⁸ A.g.a., Loj. Başkanlığı (1964/1), 6191-64 (22 Mayıs 1964).

⁴²⁹ A.g.a., D.K.T., 2/3, s. 320.

1971’de yürürlüğe giren Subay Meslek Programları Yönergesi ile de özellikle okullarda verilen eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapıldı.

1. Deniz Harp Akademisi

Kıbrıs Barış Harekatı’ndan sonra kendi strateji ve hareket taktiklerini geliştiren deniz kuvvetlerine paralel olarak Deniz Harp Akademisi eğitimi de millileştirilerek müfredat programları yeniden düzenlendi. Millileştirme kapsamında 1930’dan beri devam eden yabancı öğretmen uygulamasına 1963’ten itibaren son verilerek tüm derslerin konu üzerinde ihtisas sahibi Türk subay ve üniversite öğretim üyelerince verilmesi uygulamasına başlandı.

1972’ye kadar Deniz Harp Akademisi’nden mezun olan subaylar *’kurmay adayı’* olarak kıta ve karargahlarda bir yıl staj yapmayı müteakip kurmaylık işareti olan yıldızlarını takıyorlardı. 1972’den itibaren staj dönemi kaldırıldı. Okuldan mezun olan subaylar yıldızlarını takarak diplomalarını aldı ve asli görevlerine atandı⁴³⁰.

2. Deniz Harp Okulu ve Lisesi

Heybeliada’daki tarihi binalar Harp Okulu ve Lise öğrencilerinin ihtiyaçlarına yeterli gelmeyince 1963–1964 öğretim yılından itibaren Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesi Komutanlığı adı altında iki ayrı oluşuma gidilerek, Deniz Lisesi Ada’daki eski Çarkçı Mektebi olarak bilinen tesislere taşındı⁴³¹.

Deniz Harp Okulu II. sınıf öğrencilerinin fiili deniz eğitimlerinin yaptırılması maksadıyla uygulanan açık deniz tatbikatlarına devam edildi. 1964’te yapılan tatbikatta toplam 4955 millik seyirle Yugoslavya, İtalya, Malta, Fransa, İspanya, Cezayir, Tunus ve Lübnan limanları ziyaret edildi⁴³².

Deniz Harp Okulu’na 1967–1968 eğitim-öğretim yılından itibaren dost ve müttefik ülkelere mensup öğrencilerin misafir öğrenci statüsüyle alınmasına başlandı. Okula ilk olarak iki Tunuslu ve beş İranlı öğrenci kabul edildi. Halen devam eden bu uygulama ile bugüne kadar İran, Libya, Pakistan, Kazakistan, Azerbaycan, Arnavutluk, Ürdün ve KKTC deniz kuvvetlerine çok sayıda subay yetiştirildi.

Genelkurmay Başkanlığı’nca 1969–1970 eğitim-öğretim yılından itibaren harp okullarındaki eğitim süresi ABD’de olduğu gibi dört yıla uzatılarak, eğitim lisans seviyesine çıkarıldı. Yeni sistemle öğrenciler Deniz Harp Okulu eğitiminin ilk üç yılını okulda, dördüncü

⁴³⁰ Harp Akademisi..., s. I-35, II-22.

⁴³¹ Ünlü, Tarihçe..., s. 103.

⁴³² A.g.a., Loj. Bşk.lığı (1964/1), 1807-64 (21 Mayıs 1964).

yılını ise Layn (Deniz) Okulu'nda öğrenci olarak tamamlayacaklardır. Layn sınıfı uygulaması kaldırıldığından 1970–1971 eğitim-öğretim yılından itibaren Layn Okulu, Subay Temel Sınıf Okulu adı altında öğrencilerin subay olarak eğitim görecekleri şekilde yeniden düzenlendi⁴³³.

3. Deniz Astsubay Hazırlama Ortaokulu

NATO'ya üyelik sonrasında ABD askeri yardımından verilen gemi, silah, alet tip ve sayısının çoğalması ile malzemenin teknikleşmesi Deniz Kuvvetleri'nin özel bilgili olan astsubaylara olan ihtiyacını artırınca, astsubay yetiştirilmesinin daha büyük ciddiyetle ele alınması gerekti. 1963–1964 eğitim-öğretim yılından itibaren okul programı değiştirilerek okula ilkokul yerine ortaokul mezunlarının alınmasına karar verildi. 1971-1972 eğitim-öğretim yılından itibaren okulun adı '*Deniz Astsubay Hazırlama Okulu*' olarak değiştirildi. 1972-1973 eğitim-öğretim yılından itibaren öğrenim süresi üç yıla çıkarılarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın lise dengi bir okulu haline geldi⁴³⁴.

Eğitim sisteminde yapılan değişikliğe bağlı olarak astsubay okulu öğrencilerinin er üniformasına benzer üniforması kaldırılarak, yerine astsubay üniformasına benzer üniforma getirildi.

F. TEKNİK KONULARDA DEĞİŞİM

Deniz Kuvvetleri envanterinde bulunan gemilerin çok eski olması nedeniyle overhol masrafı yeni bir geminin 8 katına çıkıyordu. İdame zorlukları ve Askeri Yardım Kurulunca verilen tavsiyeler paralelinde 1964'te 19 muhtelif tipte gemi hizmet dışına ayrıldı⁴³⁵.

Amerikan yardımları neticesinde gerek Osmanlı döneminden, gerekse Cumhuriyet'in ilk yıllarından kalan ve kullanım yeri kalmayan bu gemiler, Seymen'deki Hizmet Dışı Gemiler Grup Komutanlığı'na devredildi. Kahraman Hamidiye zırhlısının da aralarında bulunduğu 19 geminin kullanılabilecek parçaları sökülüp, 1964'te satışları yapılarak Deniz Kuvvetleri bütçesine 36.928.320 lira kaynak sağlandı. Bunun dışında kalan Yavuz zırhlısı ve 12 çeşitli tipteki gemi de müteakip yıllarda satıldı⁴³⁶.

⁴³³ Sayacı, *Tarihçe...*, s. 94.

⁴³⁴ ATASE, *Kolleksiyon...*, s. 266.

⁴³⁵ LDGAM, *Loj. Bşk.lığı* (1964/1), 6077-74 (29 Mayıs 1964).

⁴³⁶ Talat Özdamar, "*Hizmet Dışı Gemiler Hakkında Birkaç Söz*", *D.D.*, 79/453 (Nisan 1966), s. 58.

Kanada'dan 1958'de askeri yardım kapsamında alınan Burak sınıfı refakat muhripleri özellikle yedek parça temininde yaşanan sorunlar ve donanmaya bu gemilerin yerini doldurabilecek hisar sınıfı gemilerin katılması nedeniyle 29 Şubat 1972'de hizmet dışına ayrıldılar.

Amerikan tersanelerindeki yapı dikkate alınarak 1963'te Kalite Kontrol Başmühendisliği kurulan Gölcük Tersanesi'nde 1964'ten itibaren denizaltı gemileri ile muhriplerin komple overhollerinin yapılmasına başlandı⁴³⁷.

Mayın gemilerinin pervane ve karina bakımlarının yapılabilmesi için 1969 ve 1972'de kendi tersanelerimizde 400 tonluk iki adet yüzer havuz inşa edildi. Muhrip ve denizaltılar ile daha büyük tonajlı gemilerin benzer bakımlarının yapılabilmesi için 1969 ve 1971'de Amerika askeri yardımından iki yüzer havuz alınarak, onarım teşkilleri her tip geminin pervane ve karina bakımlarını yapabilecek imkan kabiliyete kavuşturuldu.

Amerikan askeri yardımının azalmasına bağlı olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı '*kendi kuvvetini kendin geliştir*' felsefesi ile tersanelerde yardımcı sınıf gemi yerine savaş gemileri inşasına başladı. Bu felsefe ile inşasına başlanan ve Cumhuriyet tarihinde ülkemizde inşa edilen ilk savaş gemisi olan TCG KOÇHİSAR Gölcük Tersanesi'nde 1960'da kızağa konularak 1965'te tamamlandı⁴³⁸.

Başkan Johnson'un İnönü'ye yazdığı mektup sonrasında aradığı desteği bulamayan Türkiye, kendi ayakları üzerinde durmasını sağlayacak planları yapmaya başladı. Kıbrıs'a yapılacak bir çıkarma harekatinde deniz kuvvetlerinin en önemli eksikliği olan LCT, LCU ve LCM gibi çıkarma vasıtaları Gölcük ve Taşkızak tersanelerinde inşa edildi.

Hizmet dışına ayrılan gemilerin makine, silah ve elektronik sistemlerinden istifade ile okul gemisi inşası konusunda 1952'de başlanan⁴³⁹ fikri çalışmalar tadil edilerek okul gemisi yerine refakat muhribi inşası şekline dönüştürüldü. The Washington Post'un '*Türkler büyük destroyer inşa ediyor*' başlığı ile verdiği haberde Amerikan ve İngiliz savaş gemilerine benzer şekilde tasarlanan geminin omurgasının kısa bir süre sonra Gölcük Tersanesi'nde kızağa konulacağını duyuruyordu⁴⁴⁰. ABD dizaynı DE 1033 sınıfı esas alınarak Gölcük

⁴³⁷ 1964'e kadar denizaltı gemilerinin overholleri tersanelerimizde yapılamadığından, gemilerin tadilat ve mukavim tekne overholleri için ABD'ye gitme zorunluluğu bulunuyordu. (**Gölcük Tersanesi...**, s. 41.)

⁴³⁸ Gölcük Tersanesi Komutanlığı, "*Dünden Bugüne Gölcük Tersanesi Komutanlığı*", **D.K.D.**, 598 (Mart 2007), s. 75.

⁴³⁹ **A.g.a.**, Dz.K.K. Ordonat Grup Başkanlığı (1952, 7-0515), 591597 (8 Mart 1952).

⁴⁴⁰ **The Washington Post**, 19 Haziran 1966.

Tersanesi'nde 1968'de inşasına başlanan TCG BERK 12 Temmuz 1972'de, TCG PEYK 24 Temmuz 1975'te hizmete girdi⁴⁴¹. Yaklaşık 20 yıl faal görev yapan bu gemiler deniz kuvvetlerine savaş gemisi inşası yolunda önemli tecrübeler kazandırdı.

G. LOJİSTİK KONULARDA DEĞİŞİM

Amerikan İkmal Sisteminde lojistik sistem ile ilgili en önemli kuruluş '*Envanter Kontrol Merkezi*'dir. Bu kuruluş lojistik sistemin beynini oluşturmaktadır. Türk Deniz Kuvvetleri'nde buna benzer bir kuruluşun olmaması iki ülke arasında yürütülen tedarik faaliyetlerinde çeşitli sorunlara neden olduğundan, Türk Deniz Kuvvetleri'nde de bu maksatla bir Envanter Rapor Merkezinin kurulması zorunluluk haline geldi. Amerikan askeri yardım heyetince deniz kuvvetleri için kadrosu 71 subay, 66 astsubay ve 45 sivil memur olarak belirlenen Envanter Rapor Merkezi, yetişmiş personel eksikliği nedeniyle 2 subay, 11 astsubaydan oluşan bir kadro ile kuruldu.

1968'e kadar sadece malzeme hareketlerinden doğan belge işlemlerini takip ve çok sınırlı olarak kataloglama ile kodlama faaliyetlerini yerine getiren Envanter Rapor Merkezi zaman içinde Envanter Kontrol Merkezi (EKM) İşletme Amirliği adını aldı⁴⁴².

Silahlı Kuvvetlerin akaryakıt ihtiyaçları 1965'e kadar askeri yardımdan karşılandığından akaryakıt tedarik ve dağıtım işlemleri bu yıla kadar Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın kontrolünde yapılmaktaydı. 1965'ten itibaren akaryakıtla ilişkin ABD askeri yardımının kesilerek ihtiyacın milli bütçeden karşılanması nedeniyle akaryakıt, yağ, vb. için ihtiyaç duyulan ödenek Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bütçesine tahsis edildi. Çevre denizlerde hareket yapacak yüzer unsurların akaryakıt ihtiyaçlarının karşılanması maksadıyla inşa edilen İskenderun, İzmir, Gölcük ve Karadeniz Ereğli akaryakıt tesisleri de aynı yıl hizmete açıldı⁴⁴³.

⁴⁴¹ A.g.a., Per. Bşk.lığı (1972-74), GEN. SEK. (31 Mayıs 1972).

⁴⁴² **Envanter Kontrol Merkezi Komutanlığı'nın 2007 yılı Tarihçesi.**

⁴⁴³ A.g.a., Loj. Bşk.lığı (1964/1), 6241-64 (20 Mayıs 1964).

V. HAREKATTAN GÜNÜMÜZE DENİZ KUVVETLERİ

A. DÖNEMİN TÜRK DIŞ POLİTİKASI

İkinci Kıbrıs Barış Harekatı, birincisinin aksine dünya kamuoyunda Türkiye'nin aleyhine bir havanın doğmasına neden oldu ve Yunanistan dışında en şiddetli tepki Sovyet Rusya ve Amerika'dan geldi. Türkiye'nin, Amerika'nın baskısı ile 1971'de yasakladığı afyon ekimini 1974'te tekrar serbest bırakması, 1974 Kıbrıs müdahalesi ve 1975–1978 arasında Türkiye'ye uygulanan silah ambargosu, Türk-ABD ilişkilerinde belirgin gerilimlerin yaşanmasına yol açtı⁴⁴⁴. ABD'nin müttefiki olan Türkiye, ABD ile ilişkiler konusunda en gerilimli dönemi Kıbrıs konusunda yaşadı.

Kıbrıs Harekatı sonrasında Amerika, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini ve askerini geri çekmemesini gerekçe göstererek, 5 Şubat 1975'ten itibaren NATO tarihinde bir 'müttefike' karşı ilk kez uygulanan silah ambargosunu uygulamaya başladı⁴⁴⁵. Ambargo kararı, Türk-Amerikan ilişkilerine 1963–64 Kıbrıs krizindeki Johnson Mektubu'ndan sonra ikinci darbe oldu. Türkiye'nin ambargoya ilk yanıtı, Kıbrıs'ta yarattığı statükoyu önerdiği iki bölgeyi, iki toplumlu federal çözüm doğrultusunda meşrulaştıracağı ve zorlayacağı umudu ile 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurmak oldu. Ayrıca Türk Hükümeti Türk savunması üzerindeki Amerikan tekeline kırabilmek için reformlar gerçekleştirme yoluna gitti⁴⁴⁶.

Silah ambargosunun uygulanmaya başlanmasıyla da Türk-Amerikan ilişkileri kopma noktasına geldi. 17 Haziran 1975'te Türkiye, Amerika'ya verdiği bir nota ile Türkiye'deki 20 kadar Amerikan üssünün statüsü ile ilgili olarak Türkiye ile 30 gün içinde müzakereye girilmediği takdirde yeni bir durumun doğacağını bildirdi. Türkiye'nin bu notası neticesinde Amerikan Temsilciler Meclisi ambargonun kaldırılmasını reddetti. Ertesi gün 3 Temmuz 1969 tarihli Türk-Amerikan savunma işbirliği anlaşmasını yürürlükten kaldıran Türkiye, 25

---

⁴⁴⁴ Bostanoğlu, **Politika...**, s. 347.

⁴⁴⁵ Ambargonun uygulanmaya başlandığı tarihte Türkiye'ye sevk edilmesi gereken 200 milyon dolarlık askeri malzeme vardı.

⁴⁴⁶ Uslu, **Türk ve Amerikan...**, s. 100.

Temmuz 1975'ten itibaren de Amerikan üs ve tesislerini kendi kontrol ve yönetimi altına aldı⁴⁴⁷.

Kıbrıs'a müdahalesi sonucunda başlayan ABD ambargosu süresince Türkiye, ihtiyaç duyduğu askeri yardımı Almanya'dan aldı. 1980 ihtilalinden sonra Avrupa Konseyi ile ilişkiler soğuyunca da tekrar ABD'ye yöneldi⁴⁴⁸.

Amerikan ambargosunun kalktığı 26 Eylül 1978 ile 12 Eylül 1980 tarihleri arasında Türkiye'deki anarşi ve terör olayları, Türkiye'den daha fazla Amerika için korkulu yıllar oldu. Komünist ve marksist düşüncenin hakim olması bir yana, 1978 Şubatı'nda İran'da Humeyni rejiminin kurulması da Amerika açısından Türkiye'de koyu dinci bir hareketin ortaya çıkması endişesini doğurdu. 1979 sonunda Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi Amerika'yı daha da endişelendirdi. Bu şartlar altında Amerika için Türkiye'nin önemi daha da arttı. 29 Mart 1980'de Amerika ile yapılan *Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması* ile Türkiye Amerikan üslerinin işletimini tekrar Amerika'ya devretti. Amerika tarafından memnuniyetle karşılanan 12 Eylül 1980 hareketi, Reagan'ın dış politikası ile birleşince Türkiye ile Amerika arasında yeni bir yakınlaşma dönemi başladı⁴⁴⁹.

1964 Kıbrıs olayları esnasında Makarios'un bağılantısızlık politikasının Sovyetler Birliğini mutlu etmesi ve Doğu Akdeniz stratejisi bakımından da milli çıkarlarına uygun olması sebebiyle daima Makarios'u destekleyen Sovyetler Birliği, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesine karşı çıktı. ABD ve NATO üyesi ülkeler gibi Türkiye'nin adaya müdahalesine karşı çıkan Sovyetler Birliğinin müdahaleye karşı çıkmasındaki en önemli etken ise; Türkiye'nin adayı kısmen de olsa kontrolü altına alması halinde Kıbrıs'ın bir NATO üssü haline gelmesi ihtimali ve Yunanistan'ın NATO'dan çıkmış olması idi.

Türk-Yunan ilişkilerinde 1974 öncesi dönemde çoğunlukla Kıbrıs meselesi, Batı Trakya Türkleri ve Ege adalarının silahlandırılması gibi sorunlar ön planda olurken, 1974 sonrası dönemde bu sorunlar Ege Denizi üzerinde yoğunlaştı. Bunlar da kıt'a sahanlığı, karasuları, hava kontrol sahası ve Kardak kayalıkları gibi sorunlardır.

---

⁴⁴⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 814-817.

⁴⁴⁸ Gülten Kazgan, **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**, Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1994, s. 150.

⁴⁴⁹ Armaoğlu, **Türk ve Amerikan...**, s. 312.

1. Kıt'a Sahanlığı Sorunu

Türkiye ile Yunanistan arasında kıt'a sahanlığı sorunu Yunanistan'ın 1973'te Taşoz Adası açıklarındaki işletilebilir geniş petrol yataklarına ulaşması ile başladı. Yunanistan'ın Kuzey Ege'de yoğunlaştırdığı bu faaliyetlerine Türk hükümeti, 18 Ekim 1973'te Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) Ege'nin açık deniz sularında ve Türkiye'nin kıt'a sahanlığında bulunan sahalarda 27 bölgede petrol araması yapmak üzere arama ruhsatı vererek karşılık verdi⁴⁵⁰. Yunan hükümeti 7 Şubat 1974'te Türk hükümetine verdiği nota ile '*ruhsatın kapladığı sahaların Yunan kıt'a sahanlığına girmesi dolayısı ile arama ruhsatının geçersiz*' olduğunu bildirdi. Türk hükümeti 27 Şubat'ta verdiği cevapta; Anadolu kıyılarından itibaren deniz altında batıya doğru uzanan toprakların Anadolu'nun doğal bir uzantısı olması nedeni ile Türkiye'nin kıt'a sahanlığını oluşturduğunu, dolayısı ile Türk kıyılarına yakın adaların da Türk kıt'a sahanlığı içinde kalmaları nedeni ile bu adaların Yunan kıt'a sahanlığı içinde olamayacağını bildirdi. Bu cevapla da Türk-Yunan Kıt'a Sahanlığı Sorunu başlamış oldu⁴⁵¹.

Kıt'a sahanlığı anlaşmazlığına ilişkin görüşmeler devam ederken, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını isteyen Yunan cuntası yaptığı darbe ile bu ilhakı reddeden Makarios'u 15 Temmuz 1974'te düşürdü. Darbe sonunda Kıbrıs Elen Cumhuriyeti ilan edildi. Bu, adanın Yunanistan'a ilhakından başka bir şey değildi⁴⁵².

Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında Yunanistan ile kıt'a sahanlığı sorunu yeniden gündeme geldi ve iki ülke tarafından Ege'de petrol araştırmalarına başlandı. 06 Ağustos 1976'da Hora adlı araştırma gemisinin⁴⁵³ kıt'a sahanlığı anlaşmazlığına konu olan sularda araştırma yapmak üzere Ege'ye çıkması, Türkiye ile Yunanistan'ı tekrar savaşın eşiğine getirdi. Karşılıklı protestolar neticesinde Yunanistan 12 Ağustos 1976'da BM Güvenlik Konseyi'ne başvurdu. Milletlerarası Adalet Divanı Ocak 1979'da Türk-Yunan Kıt'a Sahanlığı anlaşmazlığına bakmaya yetkili olmadığına karar verdi. 11 Kasım 1976'da imzalanan Bern Deklarasyonu ile iki taraf arasındaki sınırların çizilmesi görüşmelerinde her iki tarafça

---

⁴⁵⁰ 1 Kasım 1973'te Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Saha, Limni, Midilli, Aghios, Sakız adaları arasını ve bu adaların karasularının dışını kapsamaktaydı.

⁴⁵¹ Sami Doğru, "*Ege Denizi Kıt'a Sahanlığı Uyuşmazlığı'na Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme*", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 2 (Eylül 2003), s. 226.

⁴⁵² Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 803–806.

⁴⁵³ Sonradan adı Sismik-I olmuştur.

uyulacak esaslar belirlendi⁴⁵⁴. Yunanistan, kıt'a sahanlığı sorununu 1987'ye kadar gündemde tuttu.

2. Karasuları Sorunu

Lozan Antlaşması ile Ege'deki karasuları genişliğinin 3 mil olarak belirlenmesine rağmen, Yunanistan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin hemen ardından 17 Eylül 1936'da karasuları genişliğini 6 mile çıkardı. Bu dönemde Yunanistan ile iyi komşuluk ilişkilerinde olması nedeniyle bu karara itiraz etmeyen Türkiye ise, Kıbrıs'ta oluşan olumsuz şartlardan aldığı ders ile 1964'te karasularını 6 mile çıkardı⁴⁵⁵.

Karasuyu genişliğinin 6 mil olmasına yetinmeyen Yunanistan, 1974 harekatı sonrasında karasularını 12 mile çıkarma girişiminde bulundu. Ege'de sahip olduğu adaların karasularından istifade ile '*Ege'yi bir Yunan gölü*' haline getirmeyi planlayan Yunanistan'ın bu girişimine Türkiye şiddetle karşı çıkarak, bunun bir savaş nedeni olacağını bildirdi. Yunanistan gerek Amerika, gerekse Rusya'nın menfaatlerine ters düşen bu isteğini bu güne kadar uygulamaya koyamadı⁴⁵⁶.

3. Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunu

1974 Kıbrıs sorununun ortaya çıkardığı bir anlaşmazlık olan Ege hava kontrol sahası sorununun iki unsuru vardır; birincisi Yunanistan'ın Ege adaları üzerindeki milli hava sahasının yüksekliği, diğeri de FIR (Flight Information Region) denilen, uçakların Ege üzerinde hangi kontrol kulesine bağlı olacakları ve uçuş bilgilerini Atina'ya mı yoksa İstanbul'a mı verecekleri sorunudur.

Milletlerarası hukuk kurallarına göre adalar üzerindeki milli hava sahası yüksekliği de ancak karasularının genişliği kadar olabilirdi. 1974 harekatı sonrasında Yunanistan Ege adalarının karasularını 12 mile çıkarmak suretiyle adaların milli hava sahasını da 12 mile çıkarma girişiminde bulundu. Böyle bir durum karşısında Türkiye, Yunanistan'a karasularını 12 mile çıkardığı takdirde bunun bir savaş nedeni olacağını bildirdi. Hava sahasına ilişkin olarak da Türk Hükümeti 6 Ağustos 1974'te yayınladığı 714 sayılı NOTAM (Notice To All

⁴⁵⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 837.

⁴⁵⁵ Hüseyin Pazarcı, "*Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası*", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1986, s. 23.

⁴⁵⁶ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 841.

Air Men-Bütün havacıların dikkatine) ile Ege hava sahasını, kuzey-güney hattında bir çizgi ile ikiye ayırdı ve hattın doğusundaki uçakların uçuş bilgilerini İstanbul'a vermelerini istedi. Amerika'da Ege'deki karasularının 6 milden fazla olmasını istemediğinden Yunanistan bu kararını bu güne kadar uygulamaya cesaret edemedi⁴⁵⁷.

4. Kardak Krizi

Figen Akat isimli Türk ticaret gemisinin 25 Aralık 1995 günü Kardak kayalıklarına oturması ile başlayan kriz Türkiye ve Yunanistan'ı bir kez daha savaşın eşiğine getirdi. Yunan tarafınca 29 Ocak 1996'da başlatılan doğu Kardak Adası'na bayrak dikme olayına karşılık olarak Türk SAT ve SAS timlerince 30-31 Ocak gecesi Batı Kardak kayalığına Türk Bayrağı çekildi. 31 Ocak'ta her iki kayalıktaki bayrakların indirilmesi ile aşılacak kriz Türk Deniz Kuvvetleri'nin kontrolünde sonuçlandırıldı. Kriz esnasında ABD'den transfer edilmekte olan üç fırkateynin devir işlemleri Yunan Lobisi'nin etkisi ile 14 ay geciktirildi.

Amerikan Kongresi'nin 1978'de ambargoyu kaldırmasına Yunanistan'dan sonra itiraz eden ikinci devlet Sovyetler Birliği oldu. Sovyetler Birliği, ambargonun kaldırılıp Türkiye'ye silah verilmesini barış için bir tehlike ve Doğu Akdeniz ile Ege'de bir dengesizliğin kurulması olarak değerlendirdi.

Türkiye, 1963-1964 Kıbrıs krizinden 1973 petrol krizine kadar olan dönemde Ortadoğu ve Arap ülkelerine yaklaşma politikası, 1973 petrol krizinden günümüze kadar olan dönemde de Batı ittifakına dayalı bir politika izledi. Ancak Türkiye'nin Batı ittifakı ve İsrail ile ilişkilerini geliştirmesi, Arap ülkelerinde Türkiye'ye karşı güvensizliğe neden oldu ve bu durum Türkiye'nin Ortadoğu politikasını olumsuz yönde etkiledi⁴⁵⁸.

2001'de ABD'de meydana gelen terörist saldırılar ve sonrasında Irak'ta Saddam rejiminin devrilmesi ile başlayan olaylar zincirinde, Orta Doğu-Balkanlar-Akdeniz üçgeninin merkezinde bulunan Türkiye'nin BM ve NATO için stratejik önemi bir kez daha anlaşıldı. Saddam'a karşı yapılan harekatta başta İskenderun limanı olmak üzere Türk üslerinin kullanımına ilişkin tezkereye Meclisten olumsuz karar çıkması ise Türk-ABD ilişkilerinin bir kez daha sarsılmasına neden oldu.

⁴⁵⁷ Ali L. Karaosmanoğlu, "Türkiye ve NATO", **D.K.D.**, 546 (Mart 1990), s. 14.

⁴⁵⁸ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 849-850.

Türkiye'nin İkinci Kıbrıs Harekatı'nı ve NATO'yu protesto eden Yunanistan, 14 Ağustos 1974'te NATO'nun askeri kanadından ayrıldı. Ege'de karasuları, kıt'a sahanlığı gibi devam eden sorunlar nedeniyle NATO üyesi Türkiye tehlikesine karşı Avrupa ülkelerinin desteğini alabilmek için Haziran 1977'de NATO'nun askeri kanadına tekrar dönmek isteyen Yunanistan'ın bu isteği Türkiye tarafından veto edildi. İki ülke arasında varılan anlaşma ile Yunanistan 20 Ekim 1980'de NATO'nun askeri kanadına tekrar kabul edildi⁴⁵⁹.

AB'nin Kıbrıs politikası nedeniyle 1990'ların başından itibaren Türkiye uyguladığı Kıbrıs politikasını sertleştirdi. 3 Temmuz 1990'da Avrupa Birliği üyeliğine adaylığını koyan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapılan tüm itirazlara rağmen Avrupa Birliğine kabul edilmesi Türkiye için ayrıca bir darbe oldu. 1990 sonrasındaki tüm bu gelişmeler ve Türkiye'nin AB giriş sürecinde yaşadığı olumsuzluklar ile Kuzey Irak sorunu Türkiye'nin Avrupa ve ABD'ye karşı olan güvenini sarstı⁴⁶⁰.

Bütün bu sorunların yanında Avrupa Parlamentosu tarafından desteklenen Yunanistan, 10 Ocak 1996'da yürürlüğe giren gümrük birliğiyle Türkiye'ye verilmesi planlanan AB maddi yardımını etkin bir biçimde engelleyerek geciktirdi. Hemen ertesi yıl başlayan Güney Kıbrıs'a Rus yapımı S-300 füzeleri yerleştirilmesi projesi Türkiye'nin itirazları ve Amerika'nın da desteği ile Girit'e kaydırıldı.

Doğu Akdeniz'in ortasında bir uçak gemisini andıran Kıbrıs, Doğu Akdeniz'in anahtarı olma özelliğini günümüzde de muhafaza etmektedir. XX. yüzyılda petrolün en önemli enerji kaynağı haline gelmesi, Ortadoğu ülkelerinin petrol kaynakları açısından zenginliği, bölgedeki etnik ve menfaat çatışmaları nedeniyle yaşanan istikrarsızlık Kıbrıs'ın stratejik ve jeopolitik önemini daha da artırmaktadır.

Uluslararası arenada Türkiye'nin tavizsiz çözüm bulma arayışlarının devam ettiği Kıbrıs sorunu, stratejik olarak günümüzde daha da önem kazandı. Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki gelişmelere bağlı olarak Ortadoğu'nun anahtarı olan Kıbrıs⁴⁶¹;

1. Kafkas, Hazar Havzası ve Kerkük-Musul petrollerinin ve doğalgaz boru hatlarının ulaştığı İskenderun Körfezi'nin kontrolü bakımından ayrı bir stratejik öneme sahiptir.

2. Türkiye'nin etkin olmadığı bir siyasi birliğin kontrolüne girmesi durumunda, günümüzde Ege'de Yunanistan ile yaşanan karasuları, kıt'a sahanlığı ve hava sahası gibi sorunların benzerleriyle Kıbrıs ve civarındaki deniz sahalarında da karşılaşılabilecektir.

⁴⁵⁹ Soysal, *Uluslararası...*, s. 400.

⁴⁶⁰ Heinz Kramer, *Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye*, Timaş yay., İstanbul, 2001, s. 252, 262.

⁴⁶¹ Süleyman Özmen, "Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi", *S.K.D.*, 391 (Ocak 2007), s. 17.

3. Son zamanlarda GKRY ile Yunanistan ve Fransa arasında ortak savunma doktrini çerçevesinde sürdürülen askeri faaliyetler ile Yunanistan-GKRY-Suriye arasındaki askeri yakınlaşma ve işbirliği çalışmaları ve GKRY'nin AB'ye tam üyeliği dikkate alındığında Kıbrıs'ın önemi daha da artmaktadır.

4. Ortadoğu'daki kriz bölgelerine müdahale edecek güçler için ileri üs olması nedeniyle sıçrama tahtasıdır.

Günümüzde Doğu Akdeniz ile Ortadoğu birleşerek bölge; petrol, silah, cephane, ikmal ve ticaret yolu haline geldi. Kerkük-Yumurtalık ve Bakü-Ceyhan petrol boru hatları, İskenderun Demir Çelik Tesisleri, Mersindeki Ataş Rafinerisi gibi tesisler, NATO ve Müttefik hareketlerinde önemli rol üstlenecek İskenderun, Mersin, Taşucu NATO limanları, İskenderun NATO akaryakıt iskelesi, mayın, torpido depoları ve lojistik destek tesisleri bölgenin önemini daha da artırdı⁴⁶².

B. NATO'NUN YENİDEN YAPILANMASI

NATO'nun, özellikle de ittifakın lideri Amerika Birleşik Devletleri'nin 40 yıl boyunca sürdürdüğü kuşatma siyasetinin sonucunda, 1990'lı yılların başından itibaren Sovyetler Birliği'nin ve buna bağlı olarak Varşova Paktı'nın dağılması ile Avrupa'daki güvenlik yapısı yeniden şekillendi.

NATO'nun 1990 Londra ve 1991 Roma zirve toplantılarında, oluşan yenedünya düzeninde soğuk savaş dönemindeki geleneksel tehdidin yerini terörizm, sabotaj, uyuşturucu kaçakçılığı, radikal akımlar, kitle imha silahları ve bölgesel huzursuzluklar gibi yeni risk alanlarının aldığı görüşü kabul gördü. İttifakın güvenlik çıkarlarını etkileyebilecek söz konusu risklere karşı Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslar muhtemel kriz bölgeleri olarak belirlendi. Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslar üçgeni içinde kalan Türkiye'nin Sovyetler Birliği dönemindeki NATO için stratejik önemi yeni belirlenen tehditlere göre daha da önem kazandı⁴⁶³.

Soğuk Savaş döneminde Amerikan 6. filosuna destek sağlamak ve Akdeniz'de yapılacak ortak bir harekate gerekli kuvvet tahsisini yapabilmek amacıyla NATO,

---

⁴⁶² Erol Bilbilik, **Amerikan Kuşatması**, Otopsi yay., İstanbul, 2003, s. 143. (bundan böyle, Bilbilik, **Kuşatma...**, kısaltmasıyla işaret edilecektir.)

⁴⁶³ Stephen E. Ambrose, **Dünyaya Açılım**, Dış Politika Enstitüsü yay., Ankara, 1992, s. 319., ayrıca bkz.; Cahit Armağan Dilek, "Türkiye'nin Güvenlik Politikası ve NATO ile 46 Yıl", **D.K.D.**, 573 (Kasım 1998), s. 34.

Akdeniz’de çeşitli kuvvet oluşumları kurma yoluna gitti. Gerek Soğuk Savaş gerekse Soğuk Savaş sonrasında kurulan bu kuvvetler şekil değiştirerek halen devam etmektedirler.

NATO’nun Akdeniz’deki varlık göstergesi olarak çağrı kuvveti şeklinde kurulan Akdeniz Çağrı Kuvveti (Naval On-Call Force Mediterranean-NAVOCFORMED) kurulduğu tarihten itibaren yılda iki kez olmak üzere her yıl aktive edildi⁴⁶⁴. NATO üyesi ülkelere ait savaş gemileri ile oluşturulan bu kuvvet 1990’a kadar yılın belirli zamanlarında eğitim ve tatbikatlar yaparak üye ülkelerin NATO plan görevlerine olan ünsiyetlerinin artırılması sağlandı. Irak’ın Ağustos 1990’da Kuveyt’i sürpriz bir kara harekatı ile işgal etmesi sonrasında aktif hale getirilen Akdeniz Çağrı Kuvveti, 1992’den itibaren Akdeniz Daimi Kuvveti (Standing Naval Forces Mediterranean-STANAVFORMED) adı altında daimi bir kuvvet haline getirildi⁴⁶⁵.

Barış, kriz ve çatışma dönemlerinde Akdeniz’de icra edilecek harekatlarda daimi bir NATO MKT (Mayın Karşı Tedbirleri) kuvvetini elde hazır bulundurmak maksadıyla NATO’nun ellinci kuruluş yıldönümü kapsamında 27 Mayıs 1999’da Akdeniz Daimi Mayın Karşı Tedbirleri Kuvveti (Mine Counter Measures Force Mediterranean-MCMFORMED) oluşturuldu⁴⁶⁶.

NATO antlaşmasının beşinci maddesi ‘*akit devletlerin herhangi birine yapılan silahlı saldırının bütün üye devletlere karşı yapılmış olacağı ve bu doğrultuda diğer üye devletlerin saldırıya uğrayan diğer devletlere yardıma geleceğini*’ öngörmektedir. NATO tarihinde 5nci maddeye ilk kez 11 Eylül 2001 saldırısından sonra başvuruldu. 11 Eylül saldırılarından sonra çok kısa bir süre içinde Doğu Akdeniz’de muhtemel ve potansiyel deniz terörizmine karşı başlatılan Etkin Çaba (ACTIVE ENDEAVOUR) harekatı da dünya çapında yürütülen bu mücadelenin önemli bir ayağını oluşturdu.

Etkin Çaba harekatının yanında, ABD önderliğindeki karşı terör harekatını desteklemek ve NATO’nun kararlılığını göstermek maksadıyla Doğu Akdeniz’de icra edilen deniz harekatının Akdeniz Daimi Deniz Gücü (STANAVFORMED) ve Atlantik Daimi Deniz Gücü (STANAVFORLANT) tarafından dönüşümlü olarak yürütülmesine karar verildi.

1999’dan günümüze kadar olan dönemde geleneksel NATO savunma anlayışı terk edilerek geniş kapsamlı güvenlik anlayışı benimsendi. Buna göre yeniden yapılandırılan

---

⁴⁶⁴ Akdeniz Çağrı Kuvveti (NAVOCFORMED) 28 Mayıs 1969’da kuruldu. Bu kuvvetin oluşturulması Sovyetlerin Akdeniz’de artan faaliyetleri nedeniyle tüm NATO üyeleri tarafından memnuniyetle karşılandı. (**NATO El Kitabı**, s. 417.)

⁴⁶⁵ Akdeniz Çağrı Kuvveti (NAVOCFORMED)’nin ismi 30 Nisan 1992’de Akdeniz Daimi Deniz Gücü (STANAVFORMED) olarak değiştirildi. (**NATO El Kitabı**, s. 445.)

⁴⁶⁶ 3 Eylül 2001’den itibaren organizasyonun ismi Güney Avrupa Mayın Karşı Tedbirleri Kuvveti (MCMFORSOUTH) olarak değiştirilmiştir. (**Mayın Filosu Komutanlığı 2006 Yılı Tarihçesi**.)

NATO askeri komuta yapısının daha küçük, daha verimli, daha etkili ve daha konuşlanabilir olmasına karar verildi⁴⁶⁷. 2002'ye kadar geçen sürede yaşanan gelişmeler sonucunda⁴⁶⁸;

- NATO Mukabele Kuvveti (NRF) kuruldu.
- NATO komuta yapısı ikinci kez değiştirildi.
- Müttefik Transformasyon Komutanlığı (ACT) kuruldu.
- Ülkeler Prag Yetenek Taahhütlerini (PCC) kabul ettiler.
- Ülkeler terörizme karşı savunma askeri konseptini kabul ettiler.

Almanya Genelkurmay ve NATO Askeri Komitesi eski başkanı Klaus Naumann tarafından 3 Ekim 2005'te NATO Savunma Koleji'nde yapılan konuşmada NATO'nun oluşan yeni strateji dahilinde gelecekte alacağı roller;

- Krizleri ve silahlı çatışmaları önleyebilmeli, önleyici bir ittifak olmaya dönüşmeli,
- Gayretlerini, dünya çapında terörizm ile mücadeleye odaklamalı,
- Üye ülkelerin kritik tesislerini korumalı,
- Kitle imha silahlarına karşı savunma sistemini geliştirmeli ve kriz sonrasında yönetimine hazırlıklı olmalı,
- İstikrar ve güvenlik sağlama harekâtını icra etme, sürdürebilme yeteneğine sahip olmalı,
- Enerji güvenliğini sağlamaya ve siber saldırılara karşı koymaya hazırlanmalı, şeklinde özetlenmektedir⁴⁶⁹.

C. DENİZ KUVVETLERİNDE DEĞİŞİM

1947'den itibaren hareket, lojistik ve teknik yönden Amerikan standartlarında gelişim gösteren Türk Silahlı Kuvvetleri, Amerika'nın uyguladığı ambargo nedeniyle büyük problemlerle karşılaştı. 1959'da İngiltere'den alınan gemiler dışında, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı envanterinde bulunan tüm gemi ve bunlara ait sistemlerin Amerikan menşeli olması nedeniyle bu sistemlerin idame edilebilmesi için başta yedek parça olmak üzere birçok alanda deniz kuvvetleri için Amerika olmazsa olmazdı.

⁴⁶⁷ NATO Komuta Yapısı sürekli küçülen bir trend izlemiştir. 1992'de karargah sayısı 65 olarak belirlenmiş iken 7 yıl sonra 1999'da bu sayı 20'ye, 2003'de 11'e düşürülmüştür. (NATO El Kitabı, s. 447.)

⁴⁶⁸ A. Bilgin Varlık, "Geleceğin Güvenlik Ortamında NATO'nun Konumu Nasıl Şekillenecektir?", S.K.D., 384 (Nisan 2005), s. 30.

⁴⁶⁹ Yılmaz Oğuz, "Sürekli Değişim İçindeki bir İttifak NATO", S.K.D., 388 (Nisan 2006), s. 65.

Türk yöneticiler, Sovyet tehdidi devam ettiği sürece Amerika için Türkiye'nin vazgeçilemez olduğunu düşündüklerinden ambargo benzeri bir yaptırımın Türkiye'ye uygulanabileceğine ihtimal vermiyorlardı. Başlayan ambargo ile birlikte tek kaynağa bağımlı olmanın sakıncalarını yaşayan deniz kuvvetleri yeni kaynak arayışına girdi. Ancak yeni kaynak arayışında kaynak bulunsa bile bunun sonuçlarını almak zaman alacaktı.

Kıbrıs Barış Harekatı öncesinde Gölcük ve Taşkızak tersanelerinde inşa edilen çıkarma gemilerinin barınma ihtiyacı için gereksinim duyulan limanın inşasına 1975'te Leventler/Foça'da başlandı. Kıbrıs'ta yaşanan olaylar nedeniyle Yunanistan, Türk Deniz Kuvvetleri'ne tugay seviyesinde amfibi bir kuvveti de olan çıkarma filosu ile birlikte Ege'de de bir üs kazandırdı.

Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında Yunanistan ile gelişen olumsuz ilişkiler paralelinde Ege'de ileri bir üs ihtiyacı hisseden Türkiye, 1950'li yıllardan beri gündemde olan Marmaris ve çevresinde bir ileri hareket üssü inşasına ilişkin Aksaz limanı projesini NATO kaynaklarından destekli olarak 1980'de hayata geçirdi. 1990'lı yılların sonundan itibaren tüm NATO gemilerine hizmet verebilecek şekilde faaliyete geçen Aksaz limanı, Türk Deniz Kuvvetleri'nin esnekliğini büyük ölçüde artırarak Ege'de Türkiye lehine önemli bir üstünlük sağladı.

II. Dünya Savaşı başında İngiltere'den alınan altı adet keşif ve bombardıman uçağı ile temeli atılan deniz-hava kuvvetinin oluşumu 1970'lerde hız kazandı. 4 Ağustos 1976'da kurulan Deniz Hava Üs Komutanlığı'na ait Cengiz Topel Meydanı 28 Ekim 1981'de NATO deniz üssü olarak kabul edildi⁴⁷⁰.

Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında ABD tarafından uygulanan silah ambargosunun yıkıcı etkisini yaşayan Türkiye '*NATO temelli stratejilerden uzaklaşarak kendi ayakları üzerinde durma stratejisini*' oluşturmaya başladı⁴⁷¹.

Kıbrıs Barış Harekatı sırasında TCG KOCATEPE'nin kendi uçaklarımız tarafından batırılması ve 38 denizcimizin şehit olması, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne müşterek hareket gibi karmaşık bir hareketin önemini ve neticesinde olabilecek olayları yaşayarak öğretmiş oldu. Bu olaydan ders alan Türk Silahlı Kuvvetleri özellikle müşterek harekate yönelik kripto ve muhabere sistemlerini tekrar gözden geçirdi ve benzer hataya sebebiyet vermeyecek şekilde

⁴⁷⁰ Deniz Hava Üs Komutanlığı 2006 Yılı Tarihçesi.

⁴⁷¹ Tuğamiral Cem Gürdeniz ile söyleşi, 5 Kasım 2006.

'milli müşterek hareket talimnamelerini' yayınladı. 1974'ten itibaren Deniz Kuvvetleri'nin çevre denizlerde yaptığı tüm tatbikatlara Hava Kuvvetleri Komutanlığı emrindeki uçakların da iştiraki sağlanarak müşterek hareket konusunda gelişim kaydedildi.

Dünya donanmalarında güdümlü mermi ve silah sistemlerinin harp silah ve aracı olarak kullanılmaya başlanması ile birlikte düşmana tespit edilmeden taarruz geliştirme imkanı sağlandı. Bu maksatla 1970'de Norveç'ten alınan Penguin güdümlü mermi ve sistemi 1971'den itibaren Kartal sınıfı hücumbotlara tadilat olarak uygulanarak montajı 1978'de tamamlandı⁴⁷². İlk penguin güdümlü mermi eğitim atışı 21 Temmuz 1981'de Erdek Körfezi'nde TCG KASIRGA tarafından yapıldı⁴⁷³. Hedefe isabet ile sonuçlanan ve Türk basınında da geniş şekilde yer alan bu eğitim atışına dönemin devlet başkanı Kenan Evren de tarafından katıldı⁴⁷⁴.

Deniz kuvvetlerinin ilk güdümlü mermi atışı olması nedeniyle ayrı bir önem taşıyan bu eğitim atışı ile ana vurucu silah olarak *'toptan güdümlü mermilere'* geçiş sağlandı. Deniz kuvvetlerinde penguin güdümlü mermilerinin envantere girmesi ile mevcut silah sistemlerinin menzil ve isabet oranı yönünden kırılma noktası oldu.

Almanya'da inşa edilen Doğan sınıfı hücumbotlar ve Amerika'dan alınan muhripler ile birlikte envantere giren harpoon güdümlü mermileri ile silah sistemleri daha da geliştirilen deniz kuvvetleri 1976'dan itibaren 75 deniz mili mesafedeki bir gemiyi % 99 isabet ihtimali ile vurabilecek imkan ve kabiliyete sahip oldu.

Ambargonun kaldırılması sonrasında Amerika sınırlı da olsa satış veya hibe yoluyla Türkiye'ye gemi vermeye devam etti. ABD'den ambargo öncesinde en son alınan denizaltı olan TCG II. İNÖNÜ'nün alındığı tarihten 16 yıl sonra 1980'de Amerikan askeri yardımından, TCG PİRİREİS denizaltısı alındı⁴⁷⁵. 1981'den itibaren de muhrip tipi gemiler alınmaya başladı⁴⁷⁶.

---

⁴⁷² Hücumbot Filosu Komutanlığı, **Türk Donanmasında Hücumbot Tarihi (1880-1985)**, D.K.yay., İstanbul, 1985, s. 53.

⁴⁷³ İskender Tunaboşlu, *"Hücumbot Tarihimiz ve Türk Deniz Kuvvetleri'nin İlk G/M'li Platformları Kartal Sınıfı Hücumbotlar"*, **D.K.D.**, 597 (Kasım 2006), s. 114.

⁴⁷⁴ **Hürriyet**, 22 Temmuz 1981.

⁴⁷⁵ Denizaltı Filosu Komutanlığı, *"TCG PİRİREİS (S-343)'in Tarihçesi"*, **D.K.D.**, 591 (Kasım 2004), s. 85.

⁴⁷⁶ 1981'den itibaren Deniz Kuvvetleri Komutanlığı envanterine 22 Amerikan menşeli, 11 Alman menşeli gemi dahil oldu. Alman menşeli gemilerden sekizi MEKO projesi kapsamında dördü Alman, dördü Türk tersanelerinde inşa edilen yakın hava savunması yönünden modern donanmaların en güçlü gemileridir.

ABD ambargosundan gerekli dersi alan Türkiye, kıt'a sahanlığı sorunu paralelinde karasuları sorununu da sürekli gündeme getiren Yunanistan'a karşı Ege'de güç dengesini muhafaza edebilmek için 1975'den itibaren Almanya ile ortak inşa edilmek üzere MEKO sınıfı firkateyn, Rüzgar sınıfı uzun menzilli güdümlü mermili hücum bot ve ay sınıfı denizaltı projelerini hayata geçirdi⁴⁷⁷.

1950'lere kadar kıyı donanması niteliğindeki Cumhuriyet donanması geliştirdiği yeni projeler ile 1990'lı yılların sonunda birçoğu kendi tersanelerinde inşa edilmiş, yüksek teknolojiye sahip savaş gemileri ve bu gemileri lojistik yönden destekleyebilecek destek gemileri ile bölgedeki en kuvvetli açık deniz donanması haline geldi.

1990'lı yılların başından itibaren dünyada iki kutuplu düzenden tek kutuplu düzene geçişe neden olan Sovyetler Birliği'nin dağılması politik, ekonomik, stratejik dengelerle birlikte askeri dengelerde de büyük değişikliklere neden oldu. Bu dönemden itibaren herhangi bir tehdit özelliği kalmayan Sovyetler Birliği'ne karşı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca alınan tedbirlere son verildi.

Soğuk savaşın sona ermesine kadar NATO stratejileri doğrultusunda ana görevi Karadeniz'de Sovyetler Birliği'ne karşı alınan tedbirleri idame etmek olan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın öncelikli görevini günümüzde; gunbot diplomasisi, sancak gösterme, caydırma, arama kurtarma, insani yardım, uluslararası denizlerde terörizmle ve uyuşturucu madde ile mücadele gibi savaş dışı görevler oluşturmaktadır.

NATO Kararlılık Gösterisi 1992 Tatbikatı (DISPLAY DETERMINATION-92) sırasında TCG MUAVENET, 1 Ekim 1992 gecesi ABD uçak gemisi USS SARATOGA'dan operatör hatası nedeniyle atılan iki SEA SPARROW güdümlü mermisi ile yanlışlıkla (!) vuruldu. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla önemi azalan Türkiye'ye bir çeşit gözdağı olabilecek kaza sonucunda hizmet dışına ayrılan gemide 5 personelimiz şehit oldu, 13 personelimiz ise yaralandı⁴⁷⁸.

1993 sonbaharında TCG TURGUTREİS firkateyni Akdeniz Daimi Kuvveti görevi kapsamında İsrail'in Hayfa limanını ziyaret etti. Bu ziyaret İsrail ile 1996 sonrasında gelişecek ikili ilişkilerin başlangıcını oluşturdu.

⁴⁷⁷ Kalaycıoğlu, **Denizaltı...**, s. 97.

⁴⁷⁸ "TCG MUAVENET Olayı", **D.K.D.**, 555 (Aralık 1992), s. 8., ayrıca bkz.; **Hürriyet**, 3 Ekim 1992, **Sabah**, 3 Ekim 1992, **Lloyd's List**, 3 Ekim 1992, **Jane's Defence Weekly**, 3 Ekim 1992.

İmkan kabiliyetleri ve eğitim seviyesi bakımından ABD ve Avrupa deniz kuvvetleri gemileri ile boy ölçüşebilecek seviyeye gelen Deniz Kuvvetleri'nin su üstü ve denizaltı gemileri 1995'den itibaren tazeleme eğitimleri amacıyla İngiliz Deniz Kuvvetleri FOST (Flag Officer Sea Training) Harekat Eğitim Komutanlığı'na gönderilmeye başlandı⁴⁷⁹. Bu sayede dünyada bir marka haline gelen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir ayağı olan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın da ulaşılmış olduğu seviyenin hem Avrupalı devletlere gösterilmesi, hem de teknolojik gelişmeler paralelinde gelişmiş ülkelerin uyguladığı usullerin takip edilmesi sağlandı.

1998'de donanma unsurlarının Hava Kuvvetleri Komutanlığı uçakları ile Girit'in batısında koordineli olarak yaptığı tatbikat ile Türk Deniz Kuvvetleri, ana üssünden binlerce mil uzakta müşterek hareket yapabilme imkan ve kabiliyetine sahip olduğunu tüm dünyaya kanıtladı.

Türk Deniz Kuvvetleri milli alanda olduğu gibi uluslararası alanda da AB ve NATO stratejilerinden bağımsız olarak kendi doktrin ve stratejilerini üretmeye başladı. Bu kapsamda Türkiye'nin önderliğinde 2001'de imzalanan anlaşma ile Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Kuvveti (BLACKSEAFOR) oluşturuldu. Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin deniz kuvvetleri arasında işbirliği ve birlikte hareket yapabilme kabiliyetinin güçlendirilmesi suretiyle, ülkeler arasında dostluk, iyi ilişkiler ve karşılıklı güven ile bölgede barış ve istikrarın gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla çağrı kuvveti şeklinde oluşturulan Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Kuvveti'nin yılda en az bir kez aktive edilmesi kararlaştırıldı.

Kuruluş anlaşmasında Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Kuvveti'nin görevleri olarak; arama kurtarma hareketi, insani yardım hareketi, mayın karşı tedbirleri hareketi, çevre koruma hareketi, iyi niyet ziyaretleri ve taraflarca kararlaştırılan diğer görevlerin olmasına karar verildi. Bu oluşum ile Türkiye, Karadeniz'de lider ülke konumuna geldi. Üye ülkeler arasında dönüşümlü olarak yapılan Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Kuvveti Komutanlığı'nın ilk komutanlık görevi, Türkiye tarafından tefrik edilen bir tuğamiral tarafından yerine getirildi⁴⁸⁰.

Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Kuvveti oluşumundan bağımsız olarak Karadeniz'de oluşabilecek risk ve tehditleri BM kararları ile uyumlu olarak milli rolde caydırmak, önlemek

---

⁴⁷⁹ Gürdeniz, **Dış Politika...**, s. 95.

⁴⁸⁰ **Tuğamiral Cem Gürdeniz ile söyleşi**, 5 Kasım 2006.

ve denetlemek amacıyla Türkiye tarafından 10 Mart 2004'den itibaren Karadeniz Uyum Harekatı'na (BLACKSEA HARMONY) başlandı⁴⁸¹.

Karadeniz'de yapılan bu organizasyonların yanında 1990 sonrasında Türk Deniz Kuvvetleri'nce milli rolde çeşitli hareketler yapıldı. Yapılan bu hareketler⁴⁸²;

- Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk Deniz Kuvvetleri güvenlik kuvvet yapısı ve stratejilerini hayata geçirerek Türkiye tarihinin en büyük uyuşturucu trafiği ile mücadele operasyonunu 1992 ve 1993 yıllarında yaptı. Aralık 1992'de Kısmetim-I, Ocak 1993'te Lucky-S ticaret gemilerine sivil makamlarla koordineli olarak yapılan operasyonlar ile Doğu Akdeniz'deki uyuşturucu trafiğine önemli bir darbe indirildi.
- Figen Akat isimli Türk ticaret gemisinin 25 Aralık 1995 günü Kardak kayalıklarına oturması ile başlayan Kardak krizi, Türk Deniz Kuvvetleri'nin kontrolünde başarı ile sonuçlandırıldı.
- 16 Ocak 1996'da çeçen milisler tarafından kaçırılma girişiminde bulunulan Avrasya Feribotu, iki muhrip ve Sahil güvenlik botlarınca kontrole alınarak eylem hiçbir rehinenin burnu dahi kanamadan başarıyla sona erdirildi.
- Şubat 1997'de Tiran Büyükelçiliği ile koordineli yürütülen hareket kapsamında Arnavutluk'taki sivil savaştan kaçan 253 Türk vatandaşı Durres limanından alınarak Bari/İtalya'ya nakledildi. TCG ADATEPE tarafından gerçekleştirilen bu hareket cumhuriyet tarihinin yabancı sulardaki ilk tahliye hareketi oldu.
- Lübnan'daki Türk vatandaşların tahliyesi ABD, Fransa, Almanya gibi ülkelerle eş zamanlı olarak TCG GELİBOLU ve TCG BARTIN refakatindeki TCG İSKENDERUN ile gerçekleştirildi⁴⁸³.

1939 Erzincan depreminden sonra Cumhuriyet tarihinin en büyük depremi olan 1999 Gölcük depreminde Türk Deniz Kuvvetleri, kuvvet unsurlarından bir kısmının konuş

---

⁴⁸¹ Ömer Efe, "Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Günü", **D.K.D.**, 597 (Kasım 2006), s. 36.

⁴⁸² **Cumhuriyet**, 1923-2005..., s. 79-80.

⁴⁸³ İskender Tunaboğlu, "Lübnan'dan Türk Vatandaşlarının Tahliye Edilmesi", **D.K.D. Ek-1**, 597 (Kasım 2006), s. 16.

limanlarında değişiklik yaparak gelişen durumlara göre yeniden yapılanma yeteneğini kazandı⁴⁸⁴.

1990'ların sonundan itibaren uygulanmaya başlayan ve Amerikan donanmasında da benzeri uygulanan 'Harbe Hazırlık Ölçüm Sistemi' ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda bulunan her sınıf geminin hareket, eğitim, teknik ve personel başlıkları altında değerlendirilmesine başlandı. Gemilerin personel, materyal ve teknik olarak her an harbe hazır bulundurulmasını sağlayan reform niteliğindeki bu sistem ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı merkezi olarak emrindeki her geminin gerek eğitim, gerek faaliyet, gerekse personel durumunun haftalık olarak tespitini yaparak müdahale imkanına kavuştu.

Gelişen teknoloji, kullanılan savaş taktiklerinin de değişmesine yol açtı. Çağdaş bilgi ve teknolojiyi kullanarak analizler yapma, doktrin ve taktikler üretme, harp silah ve araç ihtiyaçlarının yönlendirilmesi maksadıyla Amerikan Deniz Harbi Geliştirme Komutanlığı'na⁴⁸⁵ benzer şekilde 2 Mayıs 2005'de Gölçük'te 'Taktik Geliştirme Doktrin ve Analiz Merkezi Komutanlığı' kuruldu⁴⁸⁶. Bu merkez aracılığıyla Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın milli savaş taktiklerinin geliştirilmesine ve yapılan tatbikatlardan ileriye dönük ders alınması maksadıyla bilimsel analizlerinin yapılmasına başlandı.

XXI. yüzyılda Türk Deniz Kuvvetleri'nin hedefi; *Türk deniz stratejisinin nihai hedefi olan caydırmayı idame edebilecek yeterli kuvvet yapısını oluşturmak ve muhafaza etmektir.* Bu hedefe ulaşabilmek için yüzer, dalar ve uçar unsurların sayısını sabit tutarak kalitesinin artırılmasını esas alan Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, günümüzde 17 fırkateyn, 14 denizaltı, 25 hücumbot, 11 mayın avlama, 9 mayın arama- tarama gemisi ve çok sayıda lojistik destek, karakol gemisi, uçak ve helikopterlerden oluşan unsurları ile tüm denizlerde diğer kuvvetlerle müşterek hareket icra edebilecek imkan kabiliyete sahip dünyadaki sayılı donanmalardan biri haline geldi.

Devamlı gelişerek çağı yakalayan Türk Deniz Kuvvetleri Milli Gemi Projesine ilave olarak halihazırda devam eden;

- Uzun Ufuk,

---

⁴⁸⁴ Tuğamiral Cem Gürdeniz ile söyleşi, 5 Kasım 2006.

⁴⁸⁵ Amerika'nın Norfolk deniz üssünde bulunan Deniz Doktrin Komutanlığı, 14 Mayıs 1998'de lağvedilerek 15 Mayıs 1998'den itibaren Deniz Harp Akademisi'ne bağlı Deniz Harbi Geliştirme Komutanlığı'na dönüştürüldü.

⁴⁸⁶ Taktik Geliştirme Doktrin ve Analiz Merkezi Komutanlığı, "Taktik Geliştirme Doktrin ve Analiz Merkezi Komutanlığı", **D.K.D.**, 596 (Temmuz 2006), s. 63.

- Gemi Entegre Savaş İdare Sistemi (GENESIS),
- Deniz Karakol ve Gözetleme Uçağı, Helikopter,
- Denizaltı kurtarma harekatı maksatlı açık deniz römorkörü,
- Modern amfibi görev kuvvetinin ihtiyaçlarını karşılayacak Havuzlu Çıkarma (LPD) Gemisi,

gibi devam eden projeleri ile çağının ilerisinde bir deniz kuvveti olmak üzere emin adımlarla ilerlemektedir.

D. NATO'YA SAĞLANAN DESTEK

Türk Deniz Kuvvetleri Soğuk Savaşın sona erdiği 1990'lı yıllardan itibaren gerek BM, gerekse NATO tarafından alınan kararlar çerçevesinde bir çok harekate iştirak etti. STANAVFORMED/STANAVFORLANT ve MCMFORMED/ MCMFORSOUTH'a tahsis edilen kuvvetlerle sağlanan direk desteğin yanında BM ve NATO ile kordineli olarak⁴⁸⁷;

- BM güvenlik Konseyi'nin kararı ile insani yardımların Somali'ye ulaştırılması⁴⁸⁸ amacıyla 1992'de yapılan *Somali Harekatında*,
- Eski Yugoslavya'ya 15 Haziran 1993'den itibaren üç yıl süre ile NATO ve BAB kuvvetleri tarafından ortaklaşa uygulanan ambargonun denizden kontrolü amacıyla yapılan *SHARP GUARD Harekatında*⁴⁸⁹,
- 1995 yılı sonunda ABD'nin liderliğinde imzalanan Dayton Anlaşması kapsamında oluşturulan '*Uygulama Kuvveti (Implement Force-IFOR)*' ve IFOR sonrası dönemde oluşturulan *İstikrar Kuvvetleri Harekatında (Stabilization Force-SFOR)*,
- BM Güvenlik Konseyi'nin kararı ile Arnavutluk'a insani yardımların ulaştırılması ile Arnavutluk hava, deniz ve kara sahasında oluşturulan giriş-çıkış noktalarının

⁴⁸⁷ Harp Filosu Komutanlığı 2005 Yılı Tarihçesi.

⁴⁸⁸ Umut operasyonu adı verilen insani yardım harekatı Türkiye'nin Kore'den sonra yurt dışına birlik gönderdiği ilk harekattır. TCG DERYA, TCG FATİH ve TCG ERTUĞRUL'dan teşkil edilen suüstü görev birliği Somali'de görev yapacak müfrez birliği intikal ettirmiştir. (Mehmet Kalyon, "*Somali'ye Umut Operasyonu*", **D.K.D.**, 556 (Mart 1993), s. 4.)

⁴⁸⁹ Soğuk savaştan sonra NATO'nun katıldığı en kapsamlı deniz hareket görevi 1992-1996 yılları arasında süren Yugoslavya savaşı oldu. Savaş esnasında '*Maritime Monitor*' olarak adlandırılan harekatın kapsamının gemilere personel çıkararak sorgulama ve arama yapılmasının da dahil edilmesinden sonra harekatın adı '*Sharp Guard*' olarak değiştirildi. (Erkan Sezgin, "*NATO&Deniz Gücünün Kullanımı*", **D.K.D.**, 589 (Mart 2004), s. 27.)

emniyetinin sağlanması amacıyla 1997'de İtalya'nın liderliğinde oluşturulan *Bariş Destekleme Harekatında (Operation Alba)*,

- Kosova krizinin Şubat 1999'da silahlı çatışmaya dönüşmesi ve politik yollardan çözülememesi üzerine 24 Mart 1999'da NATO tarafından yapılan *Kosova Harekatında (KFOR)*,
- Uluslararası terörle mücadele kapsamında Akdeniz'de icra edilen *Etkin Çaba (Active Endeavour) Harekatında*,
- Lübnan'a yapılan insani yardım harekatı ve 2006'dan itibaren başlanan *Lübnan Bariş Harekatında (UNIFIL)*,

çeşitli tip ve sayıda gemi ile direk destek sağlandı.

Tüm bu desteklerin yanı sıra Kafkas petrolünün dünya pazarlarına ulaştırılması projelerinde kilit noktada yer alan Türkiye, Karadeniz ve Akdeniz'de oluşturduğu daimi güvenlik çemberleri ile bu bölgelerde olabilecek terörist eylemlere karşı NATO ve ABD tarafından alınan tedbirlere ilave emniyet tedbirlerini almak suretiyle de NATO'ya dolaylı destek sağlamaktadır. Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nca milli olarak icra edilen;

- Karadeniz'de oluşabilecek risk ve tehditleri caydırmak, önlemek ve denetlemek amacıyla BM Güvenlik Konseyinin kararları ile uyumlu olarak 10 Mart 2004'den itibaren başlanan *Karadeniz Uyum Harekatı (BLACKSEA HARMONY)* ile devamlı,
- Akdeniz'in kuzeydoğu bölgesinde terörizm, kitle imha silahlarının yayılması ve diğer yasadışı eylemleri caydırmak, önlemek ve engellemek ile, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının emniyete alınması amacıyla yapılan *Akdeniz Kalkanı Harekatı* ile devamlı,

olarak çeşitli tip ve sayıda gemi ile Karadeniz ve Akdeniz'de görev yapılmaktadır.

E. PERSONEL VE EĞİTİM KONULARINDA DEĞİŞİM

II. Dünya Savaşı'nda İngilizler tarafından hava alanı olarak kullanılan ve 1958'de Türk-Amerikan Savunma Kurumu adı altında Sovyetlere yönelik istihbarat toplama amacıyla Karamürsel'de kurulan tesisler, 1979'da Türk Deniz Kuvvetleri'ne devredildi. Bu

döneme kadar dağınık yerleşimde olan Güverte Sınıf Okulu, Gölcük Eğitim Merkezi ve Yassıada Eğitim Merkezi Komutanlıkları devredilen bu tesislere transfer edilerek Karamürsel Eğitim Merkezi Komutanlığı çatısı altında birleştirildi. Deniz Kuvvetleri'nin astsubay kaynağı ile denize yönelik personel eğitimlerinin verildiği eğitim merkezi, kurulduğu tarihten itibaren Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın ana eğitim kurumu oldu⁴⁹⁰.

2000'li yıllardan itibaren uluslararası bir eğitim kurumu haline gelen komutanlıkça açılan eğitim ve kurslara Türk personelin yanında; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Arnavutluk, Azerbaycan, Bangladeş, Bulgaristan, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Libya, Pakistan, Polonya, Romanya, Rusya, Tunus, Türkmenistan ve Ukrayna deniz kuvvetleri personeli de iştirak etti⁴⁹¹.

Amerikan Eğitim sisteminden örnek alınarak kurulan Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi de 2000'li yıllardan itibaren eğitim ihraç eden bir komutanlık haline geldi. Almanya, Rusya, Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Hırvatistan, Kazakistan, Letonya, Romanya, Ukrayna gibi ülkelere ait personele çeşitli kurs ve gemi eğitimleri verildi⁴⁹².

Ayrıca NATO Barış İçin Ortaklık Merkezi (BİOM) olarak da hizmet veren Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı'nda çeşitli konularda yapılan kurslara tüm NATO üyesi ülkeler iştirak etmektedir⁴⁹³.

1979'da ABD deniz kuvvetlerinde kıdemli astsubayların görev ve sorumlulukları genişletilerek, bu seviyedeki astsubayların orta kademe yöneticisi haline dönüştürülmesine karar verildi. Bu maksatla kurulan Kıdemli Astsubay Akademisi 1981'den itibaren eğitime başladı. Türk Deniz Kuvvetleri'nde de 1990'lı yılların sonundan itibaren bu sisteme benzer şekilde Birlik/Gemi Kıdemli Astsubaylıkları kuruldu. 2000'li yılların başından itibaren bu görevlere atanan astsubaylara akademik seviyede olmasa da kısa süreli eğitimler verilerek Amerikan sistemine benzer bir sistem kurulma gayretine gidildi. Ayrıca 2005'te Deniz Kuvvetleri Kuvvet Kıdemli Astsubayı ABD Kıdemli Astsubay Akademisine eğitim

---

⁴⁹⁰ Deniz Kuvvetleri..., s. 54.

⁴⁹¹ Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı'nın 2007 Yılı Tarihçesi.

⁴⁹² Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı'nın 2007 Yılı Tarihçesi, ayrıca bkz.; Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı, "Bulgaristan Deniz Kuvvetlerine Verilen Eğitimler", D.K.D., 597 (Kasım 2006), s. 10.

⁴⁹³ Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı, "Barış İçin Ortaklık (BİO) Kursu Üzerine", D.K.D., 589 (Mart 2004), s. 28.

maksadıyla gönderilerek ABD’de yapılan eğitim şekli ile kıdemli astsubaylık görevlerinin uygulamaları öğrenildi⁴⁹⁴.

1989’a kadar 1960 Kıyafet Kararnamesi’nde küçük değişiklikler yapıldı. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın 22 Kasım 2002 gün ve PER:4050-287-02/Per.D.Disipmor. Ş. sayılı emri ile bahriye üniformaları günümüzde kullanılan şekline kavuşturuldu. Yeni kararname ile subay ve astsubay kıyafet sayısı 7’den 14’e çıkarılarak önceki kıyafet kararnamelerinden farklı olarak subay ve astsubaylarda siyah mont, pardösü ve kaput ile bayan subaylarda pantolon uygulamasına geçildi⁴⁹⁵.

TBMM’nce onaylanan ve Türk Silahlı Kuvvetleri çapında 2010’dan itibaren uygulanmasına başlanacak olan personel kanunu ile liyakatin esas alınacağı bir terfi sisteminin Türk Silahlı Kuvvetlerinde yerleştirmesi esas alındı.

Amerikan askeri yardım programı dahilinde yürütülen IMET (International Military Education and Aid Program-Uluslararası Askeri Eğitim ve Yardım Programı) ile Amerika’da 22 Aralık 1951’de kurulan Naval Postgraduate School (NPS)’a (Deniz Lisansüstü Okulu) 1970’li yılların başından itibaren öğrenci gönderilerek öğrenimde çağdaşlaşmanın sağlanması hedeflendi. Müttefik 25 ülkeden subaylar ile ABD deniz kuvvetleri subaylarının eğitim gördüğü okulun eğitim programı çağdaş donanmalardaki gelişmeleri izleyebilecek, gelecekte denizde komuta etmek üzere gerekli bilgi ile donanmış subay yetiştirmektir⁴⁹⁶.

Zamanın ABD Genelkurmay Başkanı Oramiral Crowe tarafından ‘*ABD’nin dost ve müttefik ülkelere yaptığı yatırımlar içinde en etkili ve çok fazla yardım alınan program*’ olarak açıklanan Uluslararası Askeri Eğitim ve Yardım Programı’na ilişkin olarak Pentagon tarafından ABD kongresine sunulan IMET raporunun burslar bölümünün anlatıldığı bölümde, bu programın ‘*ABD açısından düşük maliyetli ancak etkili bir dış politika aracı*’ olduğu belirtiliyordu. 1973’de PG eğitimi maksadıyla ABD’ne 10, meslek kursları maksadıyla; ABD’ne 32, İngiltere’ye 8, Almanya’ya da 31 deniz kuvvetleri personeli gönderildi⁴⁹⁷. Türk Silahlı Kuvvetleri’nden Uluslararası Askeri Eğitim ve Yardım Programı kapsamında eğitim gören subay sayısı 2002 yılı itibarıyla 4461’dir⁴⁹⁸.

⁴⁹⁴ Necmettin Koçak, “*Amerika Birleşik Devletleri Kıdemli Astsubay Akademisi*”, **D.K.D.**, 594 (Kasım 2005), s. 143.

⁴⁹⁵ Atabey, **Bahriye...**, s. 144.

⁴⁹⁶ Aydın Erceiş, “*Naval Postgraduate School (NPS) Eğitimi*”, **D.K.D.**, 523 (Ekim 1983), s. 55.

⁴⁹⁷ **LDGAM**, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 1973 Yılı Barış Tarihçesi, 8/74, s. 70.

⁴⁹⁸ Bilbilik, **Kuşatma...**, s. 165.

1990'lı yıllarda NPS'de eğitim görmüş subayların bir araya getirilmesi ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın beyin merkezi oluşturuldu. Başta silah sistemlerinin yazılım programları olmak üzere deniz kuvvetlerinin ihtiyacı olan birçok askeri projeyi hayata geçiren Araştırma Merkezi Komutanlığı yerli askeri sanayinin gelişmesinde de lokomotif rolü oynamaktadır.

1. Deniz Harp Akademisi

Eğitim-öğretim sisteminde büyük bir değişiklik yapılmayan akademide 1990'dan itibaren derslerin büyük bir kısmı seminer sistemi ile işlenmeye başlandı⁴⁹⁹.

2. Deniz Harp Okulu

Deniz Harp Okulu'ndaki eğitim-öğretim sisteminde artık Amerikan deniz akademi sisteminin tam olarak yerleştiği görülmektedir. Okula yeni alınan öğrencilere uygulanan altı haftalık intibak eğitimi, ilk yılın sonunda öğrencilerin bilimsel dallara ayrımı, yaz dönemlerinde donanma gemilerinde deniz eğitimine çıkılması ile kara birliklerinin tanınması ABD Deniz Akademisi'nde uygulanan sistemden farklı değildir⁵⁰⁰.

Deniz Harp Okulu eğitim-öğretim süresi 30 Ağustos 1972 gün ve 1462 sayılı Harp Okulları Kanununa dayalı olarak 1974–1975 eğitim-öğretim yılından itibaren üniversite programları ile eş değer seviyeye getirilerek dört yıla çıkarıldı. Bu kapsamda elektrik-elektronik, makine, yöneylem araştırması, kontrol sistemleri, gemi inşa, oşinografi, uluslararası ilişkiler dallarında lisans düzeyinde eğitime başlandı⁵⁰¹.

Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın subay personel ihtiyacının artması ve Deniz Harp Okulu'nun Heybeliada'daki tesislerinin ihtiyacı karşılayamaması nedenleri ile 28 Temmuz 1977'de Tuzla'da temeli atılan Deniz Harp Okulu 31 Temmuz 1985'de hizmete açıldı. Heybeliada'daki Harp Okulu tesisleri de Deniz Lisesi'nin hazırlık sınıfı haricindeki sınıfların eğitim ve öğretimi için tahsis edildi.

1990'da ders müfredatlarında yapılan düzenleme ile '*Harp Okulu Eğitimi, Harp Okullarından mezun olduktan sonra herhangi bir fakültede lisans tamamlama eğitimine gerek duyulmayacak ve lisans diploması verilecek*' hale getirildi. Mühendislik programı kapsamında

⁴⁹⁹ Harp Akademisi..., s. II-23.

⁵⁰⁰ Deniz Eğitim Komutanlığı, "İngiliz ve Amerikan Bahriyeleri Subay Eğitimi", D.K.D., 537 (Temmuz 1987), s. 12.

⁵⁰¹ Cem Gürdeniz, "Türk Deniz Gücünün Gelişimi ve Deniz Lisesi/Deniz Harp Okulumuz", D.K.D., 598 (Mart 2007), s. 12. (bundan böyle, Gürdeniz, Deniz Gücü ..., kısaltmasıyla işaret edilecektir.)

1990-1991 eğitim-öğretim yılından itibaren endüstri, elektrik-elektronik ve makine mühendisliği dallarında öğrenime başlandı⁵⁰².

ABD IMET programının bir benzeri olarak Deniz Harp Okulu'nda 1967–1968 eğitim-öğretim yılından itibaren başlanan dost ve müttefik ülkelere mensup öğrencilerin misafir öğrenci statüsüyle alınması uygulamasına bu dönemde de devam edildi. 2007-2008 eğitim ve öğretim yılı itibarıyla okulda Arnavutluk, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, KKTC, Türkmenistan ve Ürdün'den toplam 36 öğrenci eğitime devam etmektedir.

3. Deniz Lisesi

1975-1976 eğitim-öğretim yılından itibaren Deniz Lisesi'nde yabancı dil ağırlıklı programa geçilerek İngilizce dil eğitimi veren bir yıl süreli hazırlık sınıfları açıldı⁵⁰³.

Deniz Lisesi'nde 1995'den itibaren fen derslerine ağırlık veren bir sistem benimsendi. 2005–2006 eğitim-öğretim yılından itibaren liselerin dört yıla çıkarılmaları nedeniyle hazırlık sınıfları kaldırıldı.

Bu dönemde Deniz Harp Okulu'nda olduğu gibi Deniz Lisesi'ne de dost ve müttefik ülkelere mensup öğrencilerin misafir öğrenci statüsüyle alınmasına başlandı. 2007-2008 eğitim ve öğretim yılı itibarıyla okulda Arnavutluk, Azerbaycan ve Kazakistan'dan toplam altı öğrenci eğitime devam etmektedir⁵⁰⁴.

4. Deniz Astsubay Hazırlama Okulu

Gelişen teknolojiye bağlı olarak 2003'de Deniz Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulları kapatılarak yerine '*Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu Komutanlığı*' kuruldu. Güverte, işletme ve büro yönetimi bölümlerinin Karamürsel'de, makine bölümünün Derince'de kurulduğu okulda 19 branşta iki yıl süreyle ön lisans seviyesinde eğitim verilmektedir⁵⁰⁵.

Bu dönemde Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesi'nde olduğu gibi dost ve müttefik ülkelere mensup öğrencilerin misafir öğrenci statüsüyle alınmasına Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu'nda da başlandı. 2007-2008 eğitim ve öğretim yılı itibarıyla okulda KKTC'den 13 öğrenci eğitime devam etmektedir.

---

⁵⁰² Sayacı, **Tarihçe...**, s. 129.

⁵⁰³ Gürdeniz, **Deniz Gücü ...**, s. 12.

⁵⁰⁴ **Deniz Eğitim ve Öğretim Komutanlığı'nın 2007 yılı Tarihçesi.**

⁵⁰⁵ **Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu Komutanlığı'nın 2007 yılı Tarihçesi.**

F. TEKNİK KONULARDA DEĞİŞİM

1975-1978 yılları arasında ABD'nin uyguladığı silah ambargosu sebebiyle Deniz Kuvvetlerimize katılan gemi sayısındaki azalma ile ters orantılı olarak tersanelerimizde gemi inşa faaliyetleri hız kazandı.

NATO'ya üye oluşu sonrasında yapılan yardım ve kredilerle mevcut donanmasının tamamına yakını ABD menşeli gemilerden oluşan donanması ile tek kaynağa bağlı kalmanın sakıncalarını yaşayan Türk Deniz Kuvvetleri, ulusal sanayinin ve kendi imkanlarının gelişimi ile yeni projelerin üretilmesi yönünde arayışa girdi⁵⁰⁶. Bu arayış neticesinde 1963 ve 1973'de yapılan hücumbot projelerinin devamı olarak Federal Almanya ortak yeni gemi inşa projeleri geliştirdi. Projeler kapsamında Gölcük Tersanesi'nde; 1975'den itibaren Ay sınıfı denizaltı, 1983'den itibaren MEKO sınıfı fırkateyn, Taşkızak Tersanesi'nde 1976'den itibaren güdümlü mermili hücumbot inşalarına başlandı.

Bu projeler ile Amerika kaynaklı silah ve elektronik sistemlerden uzaklaşarak Alman ve Hollanda kaynaklı sensör, elektronik ve makine sistemleri yoğun bir şekilde deniz kuvvetleri envanterine girdi. Bu projelerin hayata geçmesi neticesinde Cumhuriyet donanması gerçek anlamda açık deniz donanması niteliğine erişti⁵⁰⁷.

1938'de GÖLCÜK akaryakıt gemisi ile kendi tersanelerimizde başlanan gemi inşa faaliyetlerinde kırılma noktasını teşkil eden Türk-Alman ortak denizaltı, hücumbot ve fırkateyn inşa projeleri donanma gemilerinin gençleştirilmesi yolunda atılmış en büyük adımdır⁵⁰⁸. Gölcük Tersanesi'nde 1975'de başlanan 1000 tonluk ilk 'ay' sınıfı klasik denizaltı inşası ile Türkiye, dünyada denizaltı inşa edebilen 14 ülkeden birisi konumuna geldi. Bu gelişim 1989'dan itibaren sualtından Harpoon güdümlü mermisi atma kabiliyetli 1400 tonluk denizaltı inşası için de bir adım oldu.

1990'a kadar her iki tersanede iki fırkateyn, beş denizaltı ile yedi hücumbot inşa edildi. Proje kapsamında aynı dönemde Alman tersanelerinde inşa edilen iki fırkateyn ile bir hücumbot donanmaya katıldı. İnşa edilen bu gemilere de ana vurucu silah olarak Amerikan Harpoon güdümlü mermileri monte edildi.

⁵⁰⁶ Gürdeniz, **Dış Politika...**, s. 63.

⁵⁰⁷ **Deniz Kuvvetleri...**, s. 64.

⁵⁰⁸ Gölcük Tersanesi Komutanlığı, "Dünden Bugüne Gölcük Tersanesi Komutanlığı", **D.K.D.**, 598 (Mart 2007), s. 76.

Fırkateyn, hücumbot ve denizaltı gemilerindeki modernleşme mayın filosuna da yansdı. 1990'lı yıllara kadar tamamı Amerikan menşeli olan ve çağının çok gerisinde kalmış olan mayın gemilerinin Fransa'dan alınan beş adet Engin sınıfı mayın avlama gemisi ile yenilenmesi sağlandı. 1999'da Almanya ile yapılan ortak proje kapsamında inşa edilen mayın avlama gemilerinden birinin Almanya'da, beşinin Taşkızak tersanesi'nde inşası tamamlandı.

Gemilerin donanmaya katılması sonrasında Cumhuriyet döneminin yaş ortalaması, nitelik ve nicelik açısından en iyi kuvvet kompozisyonu sağlandı. Bu gemilerin en önemli özelliği ABD'den alınan gemiler gibi kullanılmış olmamaları ve Türk Deniz Kuvvetleri ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş olmalarıdır. Almanya ile devam eden ortak gemi inşa projeleri neticesinde bu güne kadar toplam sekiz fırkateyn, on bir denizaltı, on dokuz hücumbot ve beş mayın avlama gemisi inşa edildi.

Deniz Kuvvetleri'nin ana vurucu unsurları dışındaki unsurları olan çıkarma gemileri, muharip filoların açık deniz hareket yeteneğinde önemli rolü olan lojistik destek gemileri ile deniz hava unsurları da 1990 sonrasında yenilenerek nitel ve nicelik yönden geliştirildi.

2000'li yıllara gelindiğinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, gemi inşa kabiliyetine sahip iki tersanesi, mevcut altyapı ve insan gücü potansiyeli ile dünya gemi inşa sanayinde belirli yeri olan, gelişmiş klasik denizaltı, fırkateyn ve hücumbot dahil her türlü savaş gemisi inşa edebilen, ülkemizin önemli unsurlarından ve çevre ülkeler arasında önde gelen güçlerden birisi haline geldi⁵⁰⁹. Bunun yanında yerli sanayinin geliştirilmesi amacıyla özellikle ASELSAN, HAVELSAN gibi kuruluşlarla, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Araştırma Merkezi Komutanlığı'nca üretilen milli askeri elektronik sistemlerin dünya silah fuarlarında çeşitli şekillerde sergilenmesine başlandı⁵¹⁰. Bunlardan birkaçını saymak gerekirse; Fransa'da 9-18 Temmuz 1999'da yapılan 'Yüzyılın Armadası' etkinliklerine TCG YILDIRIM, Hollanda'da 17-21 Ağustos 2005'de yapılan 'Sail Amsterdam' fuarına TCG BARBAROS⁵¹¹, Birleşik Arap Emirliklerinde 13 Şubat 2005'de yapılan IDEX-2005 Uluslararası Savunma Sanayi Fuarına TCG KEMALREİS⁵¹² katıldı.

---

⁵⁰⁹ Gölcük Tersanesi Komutanlığı, "Dünden Bugüne Gölcük Tersanesi Komutanlığı", **D.K.D.**, 598 (Mart 2007), s. 75.

⁵¹⁰ "IDEF 2007'nin Yıldızı Aselsan", **Aselsan**, 74 (2/2007), s. 4.

⁵¹¹ TCG BARBAROS K.lığı, "Sail Amsterdam '05", **D.K.D.**, 594 (Kasım 2005), s. 93.

⁵¹² TCG KEMALREİS, "IDEX-05 Seyir Günlüğü", **D.K.D. Ek-2**, 593 (Temmuz 2005), s. 77.

Cumhuriyet tarihinde yabancı patentli savaş gemisi inşalarından elde edilen bilgi birikimi ve kazanılan altyapı imkanları ile milli ekonomiye en üst seviyede katkı sağlayarak, savunma sanayisini milli kaynaklara dayandıracak ‘*Milli Gemi (MİLGEM)*’ projesine **ASELSAN-HAVELSAN** iş ortaklığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Araştırma Merkezi Komutanlığı desteği ile 2005’de başlandı⁵¹³. Tamamı Türk tasarımı ve yapımı olarak stealth (hayalet) teknolojisinde gelişmiş silah, radar ve atış kontrol sistemlerine sahip olacak Milli Gemi Projesi kapsamında toplam 12 geminin inşası öngörülmektedir.

Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın Cumhuriyet tarihindeki en önemli projesi olan MİLGEM projesinin İstanbul Tersanesi Komutanlığı’nda yapımı **süren** ilk gemisi **TCG HEYBELİADA**’nın ilk kaynağı **26 Temmuz 2005**’de icra edilen törenle yapıldı⁵¹⁴. Geminin 27 Eylül 2008’de denize indirilmesi, 2011’de hizmete girmesi hedeflenmektedir. Gemi sistemlerinden yurtdışı kaynaklı olanlar için üreticilerinin Türkiye’ye bilgi transferi ve gemi sistemlerinin büyük ölçüde milli imkanlarla imali hedeflendiği için Milli Gemi Projesindeki milli katkı payının % 80 civarında olacağı beklenmektedir⁵¹⁵.

NATO’ya üye olduğu tarihlerde aralarında kaynak makinesi dahil bir çok malzemeyi askeri yardımdan temin etme zorunluluğunda bulunan Cumhuriyet Donanması çok değil 56 yıl sonra kendi savaş gemisini inşa edebilecek seviyeye gelerek kazandığı tecrübe ve bilgi birikimi ile Milli Gemi Projesinin devamı olarak havadan bağımsız yeni tip denizaltı ve milli torpido projelerini hayata geçirebilmek için gayret sarf etmektedir.

Dış kaynağa olan bağımlılığın azaltılması maksadıyla da mevcut üç tersanesi, sekiz onarım destek kuruluşu ile onarım yönünden kendi kendine yeter hale gelen Deniz Kuvvetleri, yüzer, dalar ve uçar unsurları için ihtiyaç duyulan yedek parçaların bünyesindeki tersanelerde ve yerli sanayi merkezlerinde üretiminin gerçekleştirilmesi yönündeki gayretleri ile milli sanayiye yönelme yolundaki gayretlerini her geçen gün artırmaktadır.

Bugün için Cumhuriyet donanmasının ana vurucu unsurları olan firkateynler Amerikan ve Alman, hücumbot ve denizaltı gemileri Alman, mayın gemileri Amerikan, Fransız ve Alman menşeli gemilerden oluşur hale geldi. Bunun yanında 1923’ten günümüze

---

⁵¹³ **Sabah**, 26 Temmuz 2005.

⁵¹⁴ **Hürriyet**, 27 Temmuz 2005.

⁵¹⁵ “*MilGem Proje Sözleşmeleri İmzalanıyor*”, **Savunma ve Havacılık**, XX/113 (2006), Mönch Türkiye yay., Ankara, s. 78.

Deniz Kuvvetleri tersanelerinde Alman patenti ile inşa edilen firkateyn, hücumbot, denizaltı ve mayın avlama gemileri ile Türk patentli birkaç muhrip ve çok sayıda yardımcı gemi, savaş gemisi inşa sanayisinin gelişmesini sağladı.

21nci yüzyılın başlarında dünya denizlerinde Türk sancağını dalgalandırması hedeflenen Milli Gemi projesi kapsamında inşa edilecek gemiler ile Türkiye dünyada savaş gemisi üreten birkaç ülkeden birisi olacaktır.

G. LOJİSTİK KONULARDA DEĞİŞİM

1968'e kadar barakalardan oluşan İkmal Merkezi Komutanlığı ambarları bu tarihten itibaren gerek ambar özellikleri, gerekse istifleme bakımından NATO standartlarına uygun hale getirildi⁵¹⁶. Amerikan lojistik sistemi örnek alınarak kurulan Deniz İkmal Merkezi Komutanlığı teşkilat yapısında 1994'te yapılan yeni düzenleme ile Envanter Kontrol Merkezi Komutanlığı müstakil bir komutanlık oldu.

Bu teşkilatlanma ile tüm yüzer, dalar ve uçar unsurlar ile denizin kara birliklerinde mevcut sistemlerin Envanter Kontrol Merkezi'ne tanıtımı yapılarak malzeme tedarik ve takibinin eksiksiz yapılması hedeflendi. Yapılan yeni düzenleme ile 1966'da takriben 150.000 kalem olan kayıtlı malzeme miktarı⁵¹⁷ gelişen teknoloji paralelinde bu gün 1.200.000'in üzerine çıkarıldı. Mevcut sistem ve teknolojik imkanlar sayesinde ihtiyaç duyulan herhangi bir malzemenin mevcudiyeti ve ihtiyaç duyan birliğe teslimi Envanter Kontrol Merkezi Komutanlığı kontrolünde birkaç gün gibi kısa bir zamanda gerçekleştirilerek istenilen hedefe ulaşıldı.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında başlayan silah ambargosu yurtiçi malzeme tedarikini zorunlu hale getirdiğinden yurtdışından temin edilmekte olan malzemelerin tanıtımını sağlamak amacıyla Deniz İkmal Merkezine yerli sanayiciler davet edildi. Yapılan davetlere ilave olarak birçok şehirde malzeme sergileri, fuar ve firma ziyaretleri, sanayi odaları ile ortak bilgilendirme toplantıları yapılarak Deniz Kuvvetlerinin ihtiyacı olan malzemenin yerli firmalarca üretiminin yapılması yönünde gayret sarf edildi. 1997'den itibaren tekrar ağırlık verilen yerlileştirme çalışmalarına ile bugüne kadar 21.920 kalemin

---

⁵¹⁶ İkmal Merkezi Komutanlığı'nın 2007 Yılı Tarihçesi, s. I-3.

⁵¹⁷ Tanju Erdem, "Deniz Kuvvetlerinde İkmal İşleri", **D. D.**, 79/453 (Nisan 1966), s. 144.

üzerinde yurt dışı kökenli malzemenin, yurt içi kaynağı tespit edilerek yılda yaklaşık 1.500.000 dolar tasarruf sağlandı⁵¹⁸.

SONUÇ

Stratejik gücün unsurlarından askeri gücün bir parçası olan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın, Türkiye gibi üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkede kuvvetli bir donanma ve donanmayı destekleyecek kara tesislerinden oluşturulması zorunludur. Güçlü donanması ile Akdeniz'i bir Türk gölü haline getiren Osmanlı İmparatorluğu Donanması, ihmal edilmişliğin etkisi ile Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda hiçbir varlık gösteremedi. Bu nedenle de Osmanlı toprakları, işgal kuvvetlerine karşı denizden yeterince savunulamadı.

Sultan Abdülhamit döneminde Haliç'e hapsedilen ve I. Dünya Savaşı öncesinde yabancı ülkelerden getirtilen uzmanların kontrolüne bırakılan donanma, savaş sırasında da Alman Amiral Souchon'un emrine verildi. Türk deniz subaylarının her zaman ikinci planda kaldığı bu teşkilatlanma ile donanmada kurumsallaşmayı sağlamak mümkün olmadı.

Barbaros Hayrettin Paşa'nın '*Denizlere Hakim Olan Cihana Hakim Olur*' özdeyişiyle önemini en güzel şekilde ifade ettiği donanma, Cumhuriyetin ilan edildiği günlerde gerek materyal, gerekse eğitim bakımından değil denizlere hakim olmak, kendi imkan kabiliyeti ile seyir yapabilecek durumda dahi değildi. Atatürk'ün Hamidiye zırhlısı ile Karadeniz limanlarına istinaden yaptığı gezi sonrasında verdiği direktifler ile kurulan Bahriye Vekalaeti döneminde donanma oluşturma çalışmalarına başlandı.

Bu dönemde getirtilen Alman eğitimcilerin de etkisiyle 1948'e kadar donanmada Osmanlı döneminden kalma Alman hareket ve eğitim sisteminin uygulanmasına devam edildi. Donanmanın Osmanlı'dan devraldığı gemilerin gerek tip ve imalatçı ülke bazındaki çeşitliliği, gerekse ülkenin içinde bulunduğu mali zorluklar nedeniyle Alman ve kısmen İngiliz sistemi uygulanan donanmada teknik ve lojistik konularda bugünkü anlamda düzenli bir sistem oluşturulması mümkün olmadı.

Savaş sonrasında oluşan iki kutuplu dünya düzeninde Rusya'nın Türkiye üzerindeki emperyalist ve saldırgan emelleri Türkiye'yi Amerika cephesinde yer almaya zorladı. Rusya'nın yayılmacı politikasına engel olmak isteyen Amerika, ekonomik sıkıntı ile birlikte güvenlik endişesi içinde bulunan Türkiye'ye Truman ve Marshall yardımları ile ihtiyacı olan desteği sağladı. Bu yardımlar ile yaklaşık 40 yıldır uygulanmakta olan Alman hareket, teknik, lojistik ve eğitim sistemlerinin değiştirilmesi de zorunlu hale geldi.

---

⁵¹⁸ **Envanter Kontrol Merkezi Komutanlığı'nın 2007 yılı Tarihçesi.**

Cumhuriyetin ilk yıllarında Alman askeri esaslarına göre teşkilatlanan Donanma, 1949'da çıkarılan Kuvvet Komutanlıkları Yasası ile Kara Kuvvetleri'nden bağımsız bir komutanlık haline dönüştürüldü. Bu değişiklik ile birlikte uygulanmakta olan Alman donanma esasları terk edilerek Amerikan askeri yetkililerin rehberliğinde Amerikan donanma sistemine geçiş başladı.

Amerikan askeri yardım deniz grubunca Rus tehdidine göre ihtiyaçları belirlenen ve konuşlandırılan Deniz Kuvvetleri'nde, yardımların başlaması ile birlikte artan gemi sayısı ve yedek parça miktarı nedeniyle öncelikle lojistik sistemde değişiklik yapılmasına ihtiyaç duyuldu. Bu nedenle de Amerikan donanmasında uygulanmakta olan lojistik sistem aynen alınarak uygulanmaya başladı.

Çeşitli tipte gemi ve silah sistemlerinin alınması mesleki bilgi konusunda yeterli subay ve astsubay yetiştirme ihtiyacını da ortaya çıkardı. Bu ihtiyaca bağlı olarak yeni eğitim kurumları açılarak çok sayıda subay ve astsubay Amerika'ya eğitime gönderildi. Amerikan eğitim sistemi bire bir alınarak okul programlarına ve teşkilat kadrolarına uygulandı. Askeri okullarda Amerikalı öğretmenler görev yapmaya başladılar.

Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla birlikte Deniz Kuvvetleri'nde teşkilat, eğitim, personel, teknik ve lojistik konularında reform niteliğinde değişiklikler yapıldı. Amerikalı uzmanların rehberliğinde yapılan çalışmalar ile Türk savunma planları NATO ülkeleri ile uyumlu hale getirildi. Deniz Eğitim Komutanlığı'nda kurulan tercüme bürosu vasıtasıyla NATO dökümanlarının tercümesi yapılarak ana doküman olarak uygulanmasına başlandı. Yeniden yapılandırılan eğitim kurumlarında Amerika'dan tedarik edilen teçhizat ile silah ve elektronik laboratuvarları kuruldu.

Amerikan Harekat ve Kıyı Tesisleri Eğitim Grup Başkanlığı ile koordineli hazırlanan gemi eğitim sistemleri ile Alman ve İngiliz gemi eğitim sistemlerine son verilerek, eğitimler tek gemi eğitimleri, tip eğitimleri ve task (görev) eğitimleri başlıkları altında yapılandırıldı. Hazırlanan müfredat programlarında gemilerin yıllık yapacakları fiili seyir süreleri, atışlar ve bakım periyodlarının yer alması sağlandı. Amerikan Donanması'nda olduğu gibi gemilerin harbe hazırlık eğitimlerini pekiştirmek amacıyla Donanma Tim Eğitimleri Geliştirme Grubu adı altında yeni bir eğitim birliği teşkil edildi.

Oluşturulan yeni sistem paralelinde harekat, teknik, lojistik ve eğitim konularına ait esaslar yazılı hale getirilerek yönerge, talimat şeklinde yayınlandı. Daha önce onarım esasına

dayanan materyal standartı, Amerikan lojistik sisteminde olduğu gibi yedek parça standartına dönüştürülerek 1954'te Deniz Kuvvetleri Lojistik Sistemi hazırlandı.

1960'tan sonra donanmanın Marmara Denizi donanması halinden çıkarılıp açık deniz donanması haline getirilmesiyle ortaya çıkan lojistik ihtiyaçların karşılanabilmesi için Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de ileri üslerin inşasına başlandı. Amerikan sistemine benzer olarak Türkiye'yi çevreleyen denizler 1961'de Saha Komutanlıkları emrine verildi.

1963 yılına kadar Amerika ile balayı havasında devam eden ilişkiler bu tarihten itibaren Kıbrıs sorunu nedeniyle bozulmaya başladı. 1963 ve 1967 Kıbrıs olaylarında garantör devlet hakkını kullanmak isteyen ancak Amerika'nın vetosu ile karşılaşan Türkiye, 1974'te adaya askeri harekatta bulundu. Harekat sonrasında başlayan Amerikan silah ambargosu ile yaşanan zorluklar Türk Silahlı Kuvvetleri'ne tek kaynağa bağlı kalmanın sakıncalarını yaşayarak öğretti.

Kıbrıs olaylarından aldığı ders ile karşılaştığı siyasi ve iktisadi sorunları sadece batı bloğu içinde bulunmakla çözemeyeceğini anlayan Türk siyasetçileri, milletlerin kendilerinden başka gerçek dostu olmadığını, dostlukların menfaatler uyuşturduğu sürece devam ettiğini öğrendi.

Bu tarihten itibaren Deniz Kuvvetleri, Amerika ve NATO stratejilerinden uzaklaşarak, kendi ayakları üzerinde durabilecek stratejileri üretmeye başladı. Okullarda uygulanan eğitim millileştirilerek müfredat programları yeniden düzenlendi. Kendi kuvvetini kendin geliştir felsefesi ile yeni gemi inşa projelerine başlandı. Almanya ile fırkateyn, hücumbot ve denizaltı Fransa ile mayın gemileri alım ve inşa anlaşmaları yapıldı. Teknik ve lojistik alanlarda ise Amerikan sisteminin uygulanmasına devam edildi.

Amerika'nın da desteğiyle Ege'de kıt'a sahanlığı, karasuları, hava sahası, FIR hattı ve aidiyeti tartışmalı ada/adacıklar gibi sorunları gündeme getiren Yunanistan, Ege'de iki ülkeyi sık sık savaşın eşiğine getirdi. Yunanistan ile olabilecek bir savaşa karşı Türk Deniz Kuvvetleri yaptığı stratejik hedef planlarında bu ülke ile kuvvet dengesini her zaman ön planda tuttu.

1975'ten itibaren Kartal sınıfı hücumbotlar ile top sistemlerinden güdümlü mermi silah sistemlerine geçişin başladığı Deniz Kuvvetleri'nde, Almanya ile ortak inşa edilmek üzere MEKO sınıfı fırkateyn, Rüzgar sınıfı uzun menzilli güdümlü mermili hücumbot ve ay sınıfı denizaltı inşa projeleri hayata geçirildi.

1950'lere kadar kıyı donanması niteliğindeki Cumhuriyet donanması, 1990'lı yılların sonunda birçoğu kendi tersanelerinde inşa edilmiş, yüksek teknolojiye sahip savaş gemileri ve bu gemileri lojistik yönden destekleyebilecek lojistik destek gemileri ile bölgedeki en kuvvetli açık deniz donanması haline geldi.

Deniz Kuvvetleri'ndeki bu değişim NATO'ya üyelik sonrasında uygulanmasına başlanan Amerikan sistemlerinin değişimini gerektirmedi. Ortaya çıkan ihtiyaçlara bağlı olarak uygulanan sistemler sadece revize edildi. Alman gemilerinin kullanılmaya başlanması ile birlikte makina sistemlerinde Amerikan teknik sisteminden farklı olarak saatli bakım uygulanmasına başlandı.

1990'lı yılların başından itibaren Sovyetler Birliği'nin dağılması ve soğuk savaşın sona ermesi ile Karadeniz'de Sovyetlere karşı alınan tedbirlere son verildi. Bu tarihten itibaren Deniz Kuvvetleri'nin öncelikli görevini gunbot diplomasisi, sancak gösterme, caydırma, arama kurtarma, insani yardım, uluslararası denizlerde terörizmle ve uyuşturucu madde ile mücadele gibi savaş dışı görevler oluşturdu.

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren gerek BM, gerekse NATO tarafından alınan kararlar çerçevesinde daha aktif görev yapan Türk Deniz Kuvvetleri, Somali'den Arnavutluğa, Kosova'dan Lübnan'a kadar bir çok bölgede yapılan harekatlarda BM ve NATO'ya çeşitli tip ve sayıda gemi ile destek sağladı. Bununla birlikte Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Kuvveti gibi çevre ülkelerle yeni oluşumlara giderek lider ülke deniz kuvvetleri pozisyonunu muhafaza etme gayretini sürdürdü. Ayrıca uluslararası terörle mücadele kapsamında BM Güvenlik Konseyi'nin kararları ile uyumlu olarak Karadeniz'de icra edilen Karadeniz Uyum Harekatı ve Akdeniz'de icra edilen Akdeniz Kalkanı Harekatı ile de NATO'ya sağlanan dolaylı desteğe devam edildi.

21. yüzyıldan itibaren bölgesinde eğitim yönünden örnek bir kuvvet olan Türk Deniz Kuvvetleri, dış politikasına bağlı olarak Deniz Harp Okulu, Deniz Lisesi ve Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu'nda başta Türki Cumhuriyetler olmak üzere birçok ülke deniz kuvvetlerine subay ve astsubay yetiştirdi. Bununla birlikte Amerikan sistemi esaslarınca kurulan ve geliştirilen Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı'nca da çeşitli ülke donanmasına mensup gemilerde görevli personele kurs ve gemi timlerine yönelik eğitimler vermeye başlandı.

Üç tersanesi, çok sayıda onarım destek kuruluşu ile gerek teknik, gerekse lojistik yönden dünyanın tüm denizlerinde unsurlarını destekleyebilecek duruma gelen deniz kuvvetleri, yabancı patentli savaş gemisi inşalarından elde ettiği bilgi birikimi ve kazandığı altyapı imkanları ile milli ekonomiye en üst seviyede katkı sağlayacak Milli Gemi (MİLGEM) projesine başladı. Tamamı Türk tasarımı ve yapımı olan projeye ait ilk geminin inşasına ASELSAN, HAVELSAN iş ortaklığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Araştırma Merkezi Komutanlığı'nın desteği ile Taşkızak Tersanesi'nde 2005'te başlandı.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki imkansızlıklar nedeniyle sahillerimizi sınırlı ölçüde koruyabilecek kıyı donanması niteliğindeki Türk Deniz Kuvvetleri, Amerikan askeri yardımları ile şekillenmiş ve her geçen gün kendisini geliştirerek suüstü ve denizaltı gemileri, uçakları, amfibi kuvveti, SAT-SAS gücü ile günümüzde istenilen bölgeye güç intikal ettirmek de dahil olmak üzere verilecek her türlü deniz hareketını başarabilecek nitelik ve nicelikte, Akdeniz'in en kuvvetli açık deniz donanmalarından biri haline gelmesinin haklı gururunu yaşamaktadır.

KAYNAKÇA

I- ARŞİVLER

- A- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü Arşivi.
- B- Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi. (Tarihçe Koleksiyonu (DzKK), 1, Dz.K.K. Tarihçesi (1923-1935))
- C- National Archives and Records Administration. (RG165/924, RG165/925, NND 816034, NND 843001, NND 953005, NND 964322, 400 MDAP)
- D- Komutanlık Tarihçeleri
- Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu Komutanlığı 2007 yılı Tarihçesi.
  - Deniz Eğitim ve Öğretim Komutanlığı 2007 yılı Tarihçesi.
  - Deniz Hava Üs Komutanlığı 2006 Yılı Tarihçesi.
  - Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 1973 Yılı Barış Tarihçesi.
  - Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 1974 Yılı Barış Tarihçesi.
  - Envanter Kontrol Merkezi Komutanlığı 2007 Yılı Tarihçesi.
  - Harp Filosu Komutanlığı 2005 Yılı Tarihçesi.
  - Hücumbot Filosu Komutanlığı 2006 Yılı Tarihçesi.
  - İkmal Merkezi Komutanlığı 2007 Yılı Tarihçesi.
  - Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı 2007 Yılı Tarihçesi.
  - Mayın Filosu Komutanlığı 2006 Yılı Tarihçesi.
  - Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı 2007 Yılı Tarihçesi.

II- ANILAR

- A- Bülent Eryavuz ile söyleşi.
- B- Gv.Yzb. Necdet Çelik'in Yayınlanmamış Anıları.
- C- Tuğamiral Cem Gürdeniz ile söyleşi.

III- SÜRELİ YAYINLAR

A- Dergiler

- Askeri Tarih Araştırması Dergisi (2003)
- Ayın Tarihi (1936, 1945, 1947)
- Belleten (1987, 1991)
- Deniz Kuvvetleri Dergisi (1952, 1954, 1966, 1968, 1970, 1971, 1972, 1973, 1981, 1983, 1987, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1998, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007)
- Doğu-Batı (2001)
- Donanma Dergisi (1952, 1953, 1956, 1957, 1962, 1966)
- Doruk (1976)
- Harp Akademileri Dergisi (1994)
- Hayat Tarih Mecmuası 1974
- International J. Middle Eastern Studies (2002)
- Mülkiye Dergisi (2004)
- Ordu Dergisi (1948)
- Silahlı Kuvvetler Dergisi (2005, 2006, 2007, 2008)

B- Gazeteler

1. Yerli Basın

- Cumhuriyet (1949, 1951, 1952, 1953, 1955)
- Hürriyet (1951, 1981, 1992, 2005)
- Kudret (1951)
- Milliyet (1952)
- Sabah (1952, 1992, 2005)
- Sonposta (1951)
- Ulus (1945, 1952, 1963)
- Vatan (1951)
- Yeni Sabah (1952)
- Zafer (1951, 1952)

2. Yabancı Basın

- Chicago Daily Tribune (1929, 1939, 1948,
- Chicago Tribune (1964)
- Jane's Defence Weekly (1992)
- Lloyd's List (1992)
- New York Herald Tribune (1951)
- New York Times (1929, 1930, 1942, 1948, 1952)
- The Washington Post (1941, 1948, 1965, 1966, 1967)
- Times Herald (1965)

IV- İNCELEME VE YAPITLAR

A- Kitaplar

- ABD Dışişleri Bakanlığı (çev: Aydın Sinanoğlu), **Türkiye ve Yunanistan'a Yapılan Amerikan Askeri Yardımı Hakkında Kongreye Sunulan Rapor**, Genkur Basımevi, Ankara, 1949.
- AMBROSE Stephen E., **Dünyaya Açılım**, Dış Politika Enstitüsü yay., Ankara, 1992.
- ARI Kemal, **Büyük Mübadele**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1995.
- ARMAOĞLU Fahir, **Belgelerle Türk ve Amerikan Münasebetleri**, TTK yay., Ankara, 1991.
- ARMAOĞLU Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım yay., İstanbul, 2005.
- ATABEY Figen, **Geçmişten Günümüze Bahriye Kıyafetleri**, D.K.Y., Ankara, 2005.
- AYBARS Ergun, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1**, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000.
- BARGUT Şemsi, **Bir Plesisor'un Bahriye Anıları 2**, D.K.Y., İstanbul, 2005.
- BAYAT Mert, **Atatürk'ün Denizcilik, Deniz Kuvvetleri ve Deniz Stratejisi ile İlgili Görüşleri ve Uygulamaları**, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1998.
- BAYUR Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi, II**, TTK yay., Ankara, 1983.
- BEHRAMOĞLU Namık, **Türkiye Amerikan İlişkileri**, Yar. yay., İstanbul, 1973.
- BİLBİLİK Erol, **Amerikan Kuşatması**, Otopsi yay., İstanbul, 2003.

- BOSTANOĞLU Burcu, **Türkiye – ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.
- BÜYÜKTUĞRUL Afif, **Cumhuriyet Donanması (1923-1960)**, D.K.Y., İstanbul, 1967.
- BÜYÜKTUĞRUL Afif, **Osmanlı Donanması Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması**, D.K.Y., İstanbul, 1984.
- BÜYÜKTUĞRUL Afif, **Fahri Engin'in Hatıratı**, D.K.Y., Ankara, 2004.
- BÜYÜKTUĞRUL Afif, **Cumhuriyet Donanmasının Kuruluşu Sırasında 60 yıl Hizmet (1918-1977)**, I/II, D.K.Y., İstanbul, 2005.
- BÜYÜKTUĞRUL Afif, **Büyük Atamız ve Türk Denizciliği**, D.K.Y., İstanbul, 2006.
- CABLE James, **Gunboat Diplomacy 1919-1991**, Political Applications of Limited Naval Force, St. Martin's Press Inc., NY, 1994.
- ÇELİK Y. Necdet, **Cumhuriyet Donanması 1923-2005**, D.K.Y., İstanbul, 2005.
- ÇOKER Fahri, **Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler**, D.K.Y., Ankara, 1994.
- EROĞLU Hamza, **Türk İnkılabı Tarihi**, Savaş yay., Ankara, 1990.
- GENCER Ali İhsan, **Bahriyede Yapılan İslahat Hareketleri ve Bahriye Nezaretinin Kuruluşu**, TTK yay., Ankara, 2001.
- GİBBONS Harry Scott, **Kıbrıs'ta Soykırım**, Özyurt Matbaası, Ankara, 2003.
- GÖKÇAY Namık, **Deniz İkmal Eğitimi ve Okulları 1699-1999**, D.K.Y., İstanbul, 2005.
- GÜLEN Nejat, **Şanlı Bahriye**, Kastaş yay., İstanbul, 2001.
- GÖNLÜBOL Mehmet - ÜLMAN Haluk, **Olaylarda Türk Dış Politikası, II. Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965)**, A.Ü.S.B.F. Yay. 7. Baskı, Ankara, 1989.
- GÜVENÇ Serhat, **Reşadiye ve Sultan Osman Savaş Gemilerinin Öyküsü**, D.K.Y., İstanbul, 2005.
- HACIBEYOĞLU Doğan, **Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Harbine Girişi**, Deniz Matbaası, İstanbul, 2000.

- Hücumbot Filosu Komutanlığı, **Türk Donanmasında Hücumbot Tarihi**, D.K.Y., İstanbul, 1985.
- IŞIN İ. Bülent, **Osmanlı Bahriyesi Kronolojisi**, D.K.Y., Ankara, 2004.
- IŞIN İ. Bülent, **Cumhuriyet Bahriyesi Kronolojisi**, D.K.Y., İstanbul, 2006.
- İSMAİL Sabahattin, **20 Temmuz Barış Harekatı'nın Nedenleri-Gelişimi Sonuçları**, Kastaş yay., İstanbul, 1988.
- KALAYCIOĞLU Ömer, **Denizaltı ve Filomuz**, D.K.Y., Ankara, 1990.
- KAZGAN Gülten, **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**, Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1994.
- KOÇAK Cemil, **Türkiye Tarihi**, IV, 5, Cem yay., İstanbul, 1997.
- KRAMER Heinz, **Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye**, Timaş yay., İstanbul, 2001.
- METEL Raşit, **Türk Denizaltıcılık Tarihi**, D.K.Y., İstanbul, 1960.
- METEL Raşit, **Atatürk ve Donanma**, D.K.Y., İstanbul, 2005.
- OLGAÇ Necmettin, **Türk Deniz Tarihi Özeti**, D.K.Y., İstanbul, 1952.
- ORTAYLI İlber, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu**, Alkım yay., İstanbul, 2005.
- ÖZÇELİK Selahittin, **Donanma-yı Osmanı Muavenet-i Milliye Cemiyeti**, TTK yay., Ankara, 2000.
- ÖZDALGA Numan, **Türk Boğazlarının Tarih İçindeki Önemi**, D.K.Y., İstanbul, 1965.
- ÖZEL Mehmet, **Türk Ordusu**, Kültür Bakanlığı yay, Ankara, 1999.
- RENOUVİN Pierre, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, I, Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1997.
- SANDER Oral, **Türk ve Amerikan İlişkileri**, AÜSBF yay., Ankara, 1979.
- SARAY Mehmet, **Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 2000.
- SARINAY Yusuf, **Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi (1939-1952)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., Ankara, 1988.

- SAYACI Kenan, **Deniz Harp Okulu Tarihçesi**, D.K.Y., İstanbul, 1997.
- SEVER Ayşegül, **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu (1945-1958)**, Boyut Yay., Ankara, 1991.
- SOYSAL İsmail, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları**, II, TTK yay., Ankara, 2000.
- ŞEHSUVAROĞLU Haluk Y., **Deniz Tarihimize Ait Makaleler**, D.K.Y., İstanbul, 1965.
- TÖRE Nahit , **Türkiye Sorunları**, Alan yay., İstanbul, 1998.
- TUNABOYLU İskender, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yavuz (Goeben) Zırhlısı**, D.K.Y., İstanbul, 2006.
- TUNCER Baran, **Milletlerarası İktisadi Yardımlar ve Kalkınma Meselesi**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1963.
- United States Information Service, **State Visit**, The Near East Regional Service Center (USIS), Beirut, 1954.
- USLU Nasuh, **Türk-Amerikan İlişkileri**, 21. Yüzyıl yay., Ankara, 2000.
- ÜLMAN A. Haluk, **Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri 1939-1947**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yay., Ankara, 1961.
- ÜNLÜ Rasim, **Deniz Lisesi Tarihçesi**, D.K.Y., İstanbul, 2000.
- YURDOĞLU İhsan, **NATO Hakkında Tahliller ve Düşünceler, Atlantik Paktı Niçin ve Nasıl Girdik**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1956.
- ZÜRCHER Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim yay., İstanbul, 1998.
- **Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri**, Harita Genel Müdürlüğü yay. , Ankara, 1982.
- **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi (Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi)**, I, Genelkurmay yay., Ankara, 1970.
- **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi (Deniz Harekatı)**, VIII, Genkur yay., Ankara, 1976.
- **Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri**, D.K.Y., Ankara, 2002.
- **Deniz Harp Akademisi Tarihçesi**, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1988.

- Devlet Bakanlığı, **Türkiye’de Marshall Planı**, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1951.
- **Gölcük Tersanesi Komutanlığı Tarihçesi (1926-1999)**, D.K.Y., Gölcük, 1999.
- **NATO El Kitabı**, D.K.Y., Ankara, 2004.
- **Türk Deniz Kuvvetleri**, D.K.Y., Ankara, 2003.
- **Türkiye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Harp Akademileri yay., İstanbul, 1994.

B- Makaleler

- AKSOYDAN Suphi, *Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesinin Tarihçesi*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 79/482 (Temmuz 1973), ss. 10-16.
- AKTUĞ Emin, ‘*Donanma Gemilerimizde İkmal Hizmetlerine Umumi Bir Bakış*’, **Donanma Dergisi**, 68/415 (Ekim 1956), ss. 59-71.
- AYBARS Ergün, *İkinci Dünya Harbi Sonrası Türkiye*, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri-I**, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1998, ss. 505-516.
- BARLAS Dilek, *Türkiye’nin 1930’lardaki Balkan Politikası*, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, TTK yay., Ankara, 1999, ss. 38-43.
- BARLAS Dilek, *Atatürk Döneminde Türkiye’nin Balkan Politikası*, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu Bildirileri, II**, Ankara, 2000, ss. 275-280.
- BARLAS Dilek, *Akdeniz’de Hasmane Dostlar: İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye ve İtalya*, **Doğu-Batı**, 14 (Şubat-Nisan 2001), ss.15-21.
- BARLAS Dilek, *Friends or Foes? Diplomatic Relations Between Italy and Turkey, 1923-36*, **International J. Middle Eastern Studies**, 36/2 (May 2004), pp. 231-252.
- BARLAS Dilek, *Türkiye’nin 1930’lardaki Balkan Politikası*, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, TTK yay., Ankara, 1999, ss. 361-370.
- BARLAS Dilek and GÜVENÇ Serhat, *To Build a Navy with the Help of Adversary: Italian-Turkish Naval Arms Trade, 1929–32*, **Middle Eastern Studies**, 38/4 (October 2002), pp. 143-168.
- BARS Hayri, *Birleşik Amerika Bahriye Bakanı DAN A. Kimball’in Türkiye’yi Ziyareti*, **Donanma Dergisi**, 65/402 (1 Ocak 1953), ss. 2-15.

- BARS Hayri, *Deniz Kuvvetleri Komutanımız Koramiral Sadık Altuncan'ın Yunanistan Ziyareti*, **Donanma Dergisi**, 65/402 (1 Ocak 1953), ss. 193-218.
- BİROL Necmi, *İkinci Dünya Savaşında Türk Bahriyesinden bir Grubun İngiltere'ye Gidişine Dair Seyahat Notları*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 66/408 (Temmuz 1954), ss. 126-136.
- BURAK Vedat, *Savaronanın Gezi Notlarından*, **Donanma Dergisi**, 65/402 (1 Ocak 1953), ss. 175-194.
- BÜYÜKTUĞRUL Afif, *Deniz Kuvvetlerinde Teşkilat Doktrini ve Değişiklikler*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 79/453 (Nisan 1966), ss. 1-14.
- BÜYÜKTUĞRUL Afif, *Türkiye Cumhuriyeti Donanmasının Ellinci Yılı*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 79/483 (Ekim 1973). ss. 18-39.
- BÜYÜKTUĞRUL Afif, *Cumhuriyet Donanmasının Ellinci Yılı*, **Belleten**, (XXXVIII/144-140), ss. 33-39.
- ÇEKMECELİĞİL Ömer, *Taşkızak Tersanesi*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 553 (Temmuz 1992), ss. 23-27.
- ÇİNER Sedat, *Bugün, Türkiye, Amerikan Yardımı ve Sovyet Rusya*, **Donanma Dergisi**, 64/401 (1 Ekim 1952), ss. 78-94.
- ÇOKER Fahri, *Deniz Kuvvetlerinde Astsubay Sınıfının Tarihi Gelişimine Toplu Bir Bakış*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 74/463 (Ekim 1968), ss. 30-35.
- ÇOKER Fahri, *Bahriyemizde Personel Kıyafetinin Geçirdiği Aşamalar (1830-1970)*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 72/478 (Temmuz 1972), ss. 1-23.
- ÇOKER Fahri, *Cumhuriyet Bahriyesi Nasıl Kuruldu?*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 560 (Temmuz 1994), ss. 60-78.
- ÇOMAK Hasret, *II nci Dünya Harbi ve Türkiye, Harbin Sonrasında Türkiye-ABD ilişkileri, ABD'nin Türkiye'ye Yardım Politikası (Truman Doktrini ve Marshall Planı)*, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Yay., Ankara, 1998, ss. 459-489.
- DEMİREL Ergun, *Cumhuriyetin 60'ncü Yılında Türk Deniz Kuvvetleri*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 99/523 (Ekim 1983), ss. 49-57.

- DİLEK Cahit Armağan, *Türkiye'nin Güvenlik Politikası ve NATO ile 46 Yıl*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 573 (Kasım 1998), ss. 33-35.
- DOĞRU Sami, *Ege Denizi Kit'a Sahanlığı Uyuşmazlığı'na Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme*, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 2 (Eylül 2003), ss. 221-240.
- EFE Ömer, '*Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Günü*', **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 597 (Kasım 2006), ss. 29-37.
- EKE Semih, *Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Osmanlı Devleti'nin Askeri Durumu*, **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, ss. 185-197.
- ERALP Nejat, *İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Boğazlar Sorunu ve Amerikan Basınındaki Akisleri*, **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Gnkur Basımevi, Ankara, 1996, ss.101-110.
- ERCEİŞ Aydın, *Naval Postgraduate School (NPS) Eğitimi*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 523 (Ekim 1983), ss. 54-61.
- ERDELHÜN Rüştü, *Türkiye'de Bulunan Amerikan Askeri Yardım Kurulu*, **Ordu Dergisi**, 146 (Haziran 1948), ss. 5-7.
- ERDEM Şerafettin, *Anılarda Gölcük*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 551 (Kasım 1991), ss. 28-40.
- ERDEM Tanju, *Deniz Kuvvetlerinde İkmal İşleri*, **Donanma Dergisi**, 79/453 (Nisan 1966), ss.132-147.
- ERDEM Tanju, *Sovyet Deniz Politikası ve Stratejisi*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 77/472 (Ocak 1971), ss. 63-69.
- EYİCEOĞLU Celal, *Geçmişte ve Şimdi Gölcük Deniz Fabrikaları*, **Donanma Dergisi**, Ekim 1962, ss. 54-59.
- GOLDSTEIN Lyle J. and ZHUKOV Yuri M., *A Tale Of Two Fleets*, **Naval War College Review**, LVII/2 (Spring 2004), pp. 41-47.
- GÜÇLÜ Yücel, *The Nyon Arrangement of 1937 and Turkey*, **Middle Eastern Studies**, 38/1 (January 2002), pp.53-70
- GÜRDENİZ Cem, *Türk Deniz Gücünün Gelişimi ve Deniz Lisesi/Deniz Harp Okulumuz*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 598 (Mart 2007), ss. 3-12.

- GÜVENÇ Serhat, *Yabancı Arşivlere Göre Cumhuriyetin ilk Yıllarında Türk Deniz Kuvvetleri*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 586 (Mart 2003), ss. 4-12.
- GÜVENÇ Serhat and BARLAS Dilek, *Atatürk's Navy Determinants of Turkish Naval Policy, 1923-1938*, **International Journal of Stratejik Studies**, 26/1 (March 2003), pp. 1-35.
- HERGÜNER Mustafa, *'İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Boğazları'*, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II**, Genkur Basımevi, Ankara, 1999, ss.187-209.
- HERGÜNER Mustafa, *Cumhuriyet Donanmasının Yabancı Ülkelere Yaptığı İlk Ziyaretler*, **Askeri Tarih Araştırması Dergisi**, 2 (Ağustos 2003), ss. 145-169.
- HOWARD Harry N., *Bicentennial In American-Turkish Relations*, **The Middle East Journal**, 30/3 (Summer 1976), pp. 291-310.
- KALYON Mehmet, *Somali'ye Umut Operasyonu*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 556 (Mart 1993), ss. 3-8.
- KARAOSMANOĞLU Ali L., *Türkiye ve NATO*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 546 (Mart 1990), ss. 12-20.
- KAYA Hasan, *Dost İki Bahriye*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 77/473 (Nisan 1971), ss. 40-45.
- KAYABALI İsmail-ARSLANOĞLU Cemender, *Türk Deniz Kuvvetlerinin Tarihçesi*, **Doruk**, 1 (Ağustos 1976), ss. 11-19.
- KİBAROĞLU Mustafa, *'Ege-Doğu Akdeniz Denkleminde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Annan Planı'*, **Mülkiye Dergisi**, 242 (Mart 2004), ss. 14-19.
- KOÇAK Necmettin, *Amerika Birleşik Devletleri Kıdemli Astsubay Akademisi*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 594 (Kasım 2005), ss. 142-145.
- KÖPRÜLÜ Orhan F., *Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri*, **Bellekten**, LI/200 (Ağustos 1987), ss. 927-947.
- KURTCEBE İsrail, *İkinci Dünya Savaşı Sonuna Kadar Türkiye Üzerindeki Rus Baskısı*, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri-I**, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1998, ss.127-151.
- KÜRŞAT Cengiz, *Akdeniz Üzerinde Çıkar Mücadelesi ve Türkiye*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 76/469 (26 Haziran 1970), ss. 9-46.

- METEL Raşit, *Milli Mücadele ve Atatürk'ün Donanma Gemileri ile Yaptığı Geziler*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, **Atatürk Özel Sayısı**, 97/514 (Temmuz 1981), ss.15-25.
- MORRIS Joe Alex, *Turkish Ships Maneuver Off Cypriot Coast*, **The Washington Post**, 29 Kasım 1967, pp. 32-38.
- MUTLU Uğur, *Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'nin Siyasi Etkinliği*, **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II**, Genkur Basımevi, Ankara, 1977, ss.173-178.
- OĞUZ Yılmaz, *Sürekli Değişim İçindeki Bir İttifak NATO*, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, 388 (Nisan 2006), ss.58-65.
- ÖLMEZ Süreyya, *Akdeniz Gezisi*, **Donanma Dergisi** , 65/405 (1 Ekim 1953), ss. 209-213.
- ÖNCE Mesud, *Taşkızak Tersanesi*, **Türk Deniz Tarihi**, Deniz Kuvvetleri yay., Ankara, 2005, ss. 645-649.
- ÖNDEŞ Osman, *Atatürk'ün Deniz Gezileri ve Cumhuriyet Donanması*, **Hayat Tarih Mecmuası**, I/4 (Nisan 1974), ss. 15-25.
- ÖZDAMAR Talat, *'Hizmet Dışı Gemiler Hakkında Birkaç Söz'*, **Donanma Dergisi**, 79/453 (Nisan 1966), ss. 58-71.
- ÖZMEN Süleyman, *Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi*, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, 391 (Ocak 2007), ss. 4-21.
- PAZARCI Hüseyin, *Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası*, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1986, ss. 22-27.
- SEZGİN Erkan, *NATO&Deniz Gücünün Kullanımı*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 589 (Mart 2004), ss. 26-27.
- SÖZER Vural, *İlk Türk Denizaltısı 80 Yıl Önce Ismarlanmıştı*, **Türk Deniz Tarihi**, Deniz Kuvvetleri yay., Ankara, 2005, ss. 664-669.
- ŞAMILOĞLU Ali Rasizade, *Türkiye Açısından Truman Doktrini ve Stalin Diplomasininin Hataları*, **Bellekten**, LV/212 (Nisan 1991), ss. 239-255.

- ŞİMŞEK Erdoğan, *93 Harbi ve Donanma*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 591 (Kasım 2004), ss. 50-55.
- TEKEŞ Erdoğan, ‘*ABD Deniz İkmal Sisteminin Dünü, Bugünü ve Yarını*’, **Donanma Dergisi**, 69/419 (Ekim 1957), ss. 44-60.
- TEZCAN Sadullah, *Okulumuz Tarihçesi, Türk Deniz Tarihi*, Deniz Kuvvetleri yay., Ankara, 2005, ss. 618-621.
- TILL Geoffrey, *Holding the Bridge in Troubled Times: The Cold War and the Navies of Europe*, **The Journal of Strategic Studies**, 28/2 (April 2005), pp. 309-337.
- TOKER Hülya, *İkinci Dünya Savaşı Sonrası Gelişmeler, Türkiye-Birleşmiş Milletler İlişkileri, Kore Savaşı ve Sonrası Gelişmeler*, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, 395 (Ocak 2008), ss. 40-49.
- TUNABOYLU İskender, ‘*Birinci Dünya Savaşında İmroz Harekatı*’, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, 386 (Ekim 2005), ss. 6-11.
- TUNABOYLU İskender, *Parasını Ödediğimiz Halde Alamadığımız Gemiler Sultan Osman ve Reşadiye*, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, 386 (Ekim 2005), ss. 92-99.
- TUNABOYLU İskender, ‘*Lübnan’dan Türk Vatandaşlarının Tahliye edilmesi*’, **Deniz Kuvvetleri Dergisi Ek-1**, 597 (Kasım 2006), ss. 16-20.
- TUNABOYLU İskender, ‘*Hücumbot Tarihimiz ve Türk Deniz Kuvvetleri’nin İlk G/M’li Platformları Kartal Sınıfı Hücumbotlar*’, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 597 (Kasım 2006), ss. 109-118.
- TURAN Dursun, Uraz TAYFUN, *Türkiye – Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerinin Dünü Bugünü Yarını*, **Harp Akademileri Dergisi**, (Mayıs 1994), ss.43-52.
- ÜLKEKUL Cevat, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Yurt Gezileri, Bahriye ve Cumhuriyet Döneminin İlk Deniz Tatbikatı*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi Eki**, 587 (Temmuz 2003), ss. 1-16.
- ÜNLÜ Rasim, *Birinci Dünya Harbinden Önce Cumhuriyetin Kuruluşundan Sonra Türk Bahriyesi’nin Yeniden Organizasyonu ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığının*

Oluşumu ve Askeri Sonuçları (1923–1949 Arası), **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, II, Genkur. Basımevi, Ankara, 1997, ss. 163-172.

- ÜNLÜ Rasim, *Atatürk'ün Hamidiye Savaş Gemisi ile Karadeniz Seyahati*, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, II, Genkur. Basımevi, Ankara, 1999, ss. 549-555.
- ÜNLÜ Rasim, *Deniz Harp Okulu ve Deniz Lisesinin Tarihçesi*, **Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri-I**, Genkur. Basımevi, Ankara, 2000, ss. 137-162.
- VARLIK A. Bilgin, *Geleceğin Güvenlik Ortamında NATO'nun Konumu Nasıl Şekillenecektir?*, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, 384 (Nisan 2005), ss. 24-33.
- YAVUZ Celalettin, *Birinci Dünya Harbi Sırasında Osmanlı ve Alman Deniz Subayları İlişkileri*, **Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genkur. Basımevi, Ankara, 2000, ss. 38-46.
- YILDIRIM Hüseyin, *Deniz Harp Okulu Mersin'de*, **Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II**, Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1999, ss. 275-279.
- YUMUK Hasan, *1773'ten 1973'e Kadar Türk Bahriyesinde Öğretim ve Eğitim*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 79/482 (Temmuz 1973), ss. 3-9.
- Denizaltı Filosu Komutanlığı, *TCG PİRİREİS (S-343)'in Tarihçesi*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 591 (Kasım 2004), ss. 85-89.
- Deniz Eğitim Komutanlığı, *İngiliz ve Amerikan Bahriyeleri Subay Eğitimi*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 537 (Temmuz 1987), ss. 3-16.
- Deniz Eğitim ve Öğretim K.lığı, *İkmal sınıfı İşareti Neden Meşe Palamudu Yaprığı Olarak Seçilmiştir?*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi Ek-2**, 594 (Kasım 2005), ss. 15-19.
- Donanma Komutanlığı, *Deniz Kuvvetlerinde Üniforma*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi Ek-2**, 594 (Kasım 2005), ss.165-167.
- Gölcük Tersanesi Komutanlığı, *Dünden Bugüne Gölcük Tersanesi Komutanlığı*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 598 (Mart 2007), ss. 69-84.
- Mayın Filosu Komutanlığı, *Erdek Limanı'nın Deniz Tarihimizdeki Yeri*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 596 (Temmuz 2006), ss. 52-61.

- Taktik Geliştirme Doktrin ve Analiz Merkezi Komutanlığı, *Taktik Geliştirme Doktrin ve Analiz Merkezi Komutanlığı*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 596 (Temmuz 2006), ss. 63-67.
- TCG BARBAROS K.lığı, *Sail Amsterdam '05*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 594 (Kasım 2005), ss. 92-105.
- TCG KEMALREİS, *IDEX-05 Seyir Günlüğü*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi Ek-2**, 593 (Temmuz 2005), ss. 71-85.
- *TCG MUAVENET Olayı*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 555 (Aralık 1952), ss. 8-16.
- Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı, *Barış İçin Ortaklık (BİO) Kursu Üzerine*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 589 (Mart 2004), ss. 28-30.
- Yıldızlar Suüstü Eğitim Merkezi Komutanlığı, *'Bulgaristan Deniz Kuvvetlerine Verilen Eğitimler'*, **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, 597 (Kasım 2006), ss. 138-140.
- *Askeri Yardım Heyetinin Çalışması Hakkında*, **Ayn Tarihi**, 169 (Aralık 1947), ss. 27-33.
- *Boğazlar*, **Ayn Tarihi**, 29 (Mayıs 1936), ss. 40-46.
- *IDEF 2007'nin Yıldızı Aselsan*, **ASELSAN**, 74 (2/2007), ss. 4-8.
- *MilGem Proje Sözleşmeleri İmzalanıyor*, **Savunma ve Havacılık**, XX/113 (2006), Mönch Türkiye yay., Ankara, ss. 78-79.

C- YAYINLANMAMIŞ TEZLER

- GÜRDENİZ Cem, **Türk Deniz Kuvvetleri ve Dış Politika**, Yayınlanmamış Silahlı Kuvvetler Akademisi Tezi, İstanbul, 2001.
- YILMAZ Metin, **Marshall Yardımı ve Türk Silahlı Kuvvetleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2000.
- ÜNLÜ Rasim, **Atatürk Döneminde (1923–1938) Cumhuriyet Bahriyesinin Oluşumu ve Gelişim Süreci**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1996.

EKLER

- EK-1 Deniz Kuvvetlerinin 1339 (1923) Bütçesi
- EK-2 Deniz Yardım Programının Ana Hatları.
- EK-3 Türk–Amerikan Deniz Kurullarının Görüşme Özeti.
- EK-4 Cumhuriyet Döneminde Donanmada Görev Yapan Gemiler

EK-1
DENİZ KUVVETLERİNİN 1339 (1923) BÜTÇESİ⁵¹⁹

Muhassasatın nev'i	1939 yılı Bütçesi	Özel encümen tarafından tespit edilen	Muvazene Encümenince teklif edilen
--------------------	----------------------	---	--

BİRİNCİ KISIM – MAAŞLAR

Maaşlar	349 027	490 573	490 573
Tahsisler	1 004 037	500 000	500 000
	597 846	145 605	145 605
	1 950 910	1 136 178	1 136 178

İKİNCİ KISIM – HARCAMALAR

Müteferrik	5 500	5 050	5 050
Tenvir – teshin	13 500	50 980	5 980
Daimi masraflar	535 122	1 456 926	1 444 934
Kiralar	15 500	20 000	20 000
Nakliyat	3 000	3 500	3 000
Müteferrik harcamalar	103 990	191 415	191 415
İmalat, Satınalma, yeni İnşaat	186 900	590 990	530 000
Özel fasıl		2 000 010	
	863 512	4 318 871	2 200 379

ÜÇÜNCÜ KISIM

Fener İnşası ve İşleri	33 624	40 000	
------------------------	--------	--------	--

DÖRDÜNCÜ KISIM

Olağan üstü ödenek ⁵²⁰	1 163 745	1 244 722	1 241 974
-----------------------------------	-----------	-----------	-----------

⁵¹⁹ LDGAM, Türk Deniz Kuvvetleri Tarihçesi (1923-1935)

⁵²⁰ O günlerin para değerine göre 1 altın 180 kuruş, 1 dolar 130 kuruştur. Olağanüstü ödenek İzmit'te bir müstahkem mevki vücuda getirmek içindir. Darıca'da çakılı kazamet ve bataryalar, Bekirdere'de cephanelikler, Çulhane'de torpito depo ve Atölyesi, Konca'da Mayn tesisleri yapılacaktır.

3 163 745

6 869 019

4 577 631

EK-2

DENİZ YARDIM PROGRAMININ ANA HATLARI⁵²¹

Gizli

11/Temmuz/947

Amiral Özdenize Muhtıra:

Konu: Deniz yardım programının ana hatları

1. Deniz Yardım konusuna ait Sefir (WILSON)a yapmış olduğum teklif hakkında, bu gün öğleden sonra General Tuğsavul ile, size şifahen verdiğim malumatın bir eşini talebiniz üzerine bir muhtıra halinde sunuyorum. Esas bölümlerin her bir bendine ayrılan para aşağıdaki gibidir.

1. Teçhizat		
a. Top ve top cephanesi	\$	1,359,250
b. Ateş kontrol ve optik malzemesi		305,000
c. Mayın (Eğitim hariç)		537,500
d. Su bombası ve sis malzemesi		187,500
e. Torpido		803,750
f. Ağ ve Ağ savunması		500,000
g. Digavsing (Eğitim hariç)		147,000
h. Eğitim		<u>57,000</u>
Teçhizat için tahmin edilen genel toplam		3,897,000
2. Gemi onarım ve Fb. malzemesi ve teçhizat		
a. Gemi onarım ve kıfayetin arttırılması		4,000,000
b. Mayn tarama cihazları ve paravanlar		400,000
c. Gemi kurtarma, dalgıç teçhizatı ve eğitimi		30,000
d. Rahne müdafaa ve yangınla mücadele teçhizat ve eğitimi		50,000
e. Seyir teçhizat ve eğitimi		<u>55,000</u>
Deniz Fb.larının ıslahıyla diğer malzeme için Tahmin edilen Gn. toplam		4,535,000
3. Devredilecek Gemiler		

---

⁵²¹ LDGAM, Deniz Silah Şube (1947), Amerikan Yardımı Başlangıç, Amerikalılarla İlk Temas Dosyası.

Amerikan Bahriyesine ait aşağıdaki gemilerin Türkiye'ye devri.

24 Hücüm botu	\$	1,770,000
4 Motor tipi mayın tarayıcı		500,000
2 Ağ gemisi (196 kadem)		960,000
4 Avcı botu		330,000
1 Tanker (221 Ft.AOG)		530,000
4 (65 Ft.lik) Liman romorkörü		<u>100,000</u>
Devredilen gemiler için tahmin edilen genel toplam		4,190,000

4. Denizaltı teşkilatı		
a. Denizaltı teşkilatının kifayetini artırmak için malzeme verilmesi ve eğitim yapılması		<u>211,000</u>
Dz. Alt. programı için tahmin edilen genel toplam		211,000

5. Levazım		
a. Çeşidli levazım malzemesi		579,000
b. Devri çark malzemesi		50,000
c. Staj		<u>13,000</u>
Levazım porgramı için tahmin edilen genel toplam		642,000

6. Türk deniz okullarının eğitimi		
a. Uzman, ve labaratuvar malzemesi		<u>150,000</u>
Deniz okullarının eğitimi için tahmin edilen genel toplam		150,000

7. Elektrikli cihazlar ve muhabere		
a. Muhabere cihazları		223,000
b. Radar, Dz.Alt.dinleme cihazı ve eğitimi		<u>899,000</u>
Elektrikli cihazlar ve muhabere için tahmin edilen genel toplam		1,122,385

14,747,385 Dolar

2. Programın tarafımdan ilk defa açıklanmasında, değişiklik yapılmasına ait yegane teklifinizi- yani, AM sınıfı iki geminin çıkarılarak hücumbotları sayısının arttırılması hakkında General Tuğsavul ve sizin yapmış olduğunuz teklifi – yerine getirmiş olmaktan, ve

bu değişikliğin yapılması ile proğramın tamamını gerek General Tuğsavul ve gerekse tarafınızdan tamamen uygun bulunmuş olmasından ziyadesile memnun oldum.

3. Sefir Wilson, General Tuğsavul ile size evvelce de söylemiş olduğum gibi proğramın sadece bir teklifden ibaret olduğunu, ve bunun Birleşik Amerikada gözden geçirilerek tasdik edilmesi gerektiği gözönünde tutulması şartile, bu malumatı size vermem hususunda bana talimat vermiştir. Bu sebepten, bu malumat bir taahhüt olarak kabul edilmemelidir.

EK-3

TÜRK – AMERİKAN DENİZ KURULLARININ GÖRÜŞME ÖZETİ

Tuğamiral Herman

1- Deniz kurulları 26 mayısla 3 Haziran tarihleri arasında yaptıkları toplantılarda Amerikan hey'etine aşağıdaki hususlar açıklanmıştır:

- a. Türk deniz kuvvetinin durumu ve ihtiyacı.
- b. Yavuz ve muhriplerin tamiri.
- c. Deniz teşkilatı ve hareket projesi.
- d. Deniz hava kuvvetine ihtiyaç.
- e. Fabrikanın ikmali
- f. Silah ve teçhizat ihtiyaç listeleri.x
- g. Eğitim müesseseleri ve ihtiyaçları.

2- Yukardaki açıklamalar karşısında Amerikan hey'eti:

a) Gemi ihtiyaçları hakkındaki düşüncelerin maksada uygun olmakla beraber amerikan yardımından bu maksada ayrılabilen nisbete bağlı bulunduğunu ve bütçenin mahdud olması dolayısıyla bu gün için yapılabilecek gemi yardımının yıpratma vasıtalarına yani torpido ve mayn taşıyıcı gemilere inhisar ettirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

b) Deniz teşkilat ve hareket projesi hakkında amerikan heyeti düşüncelerini açıklamamıştır. Yavuzun tamirine gelince; bunun amerikan yardımının mahdud olması dolayısıyla esaslı bir tamirin mümkün olamayacağını fakat hava savunma silahlarıyla bölmelerin takviyesi yerinde olacağını bildirmişlerdir.

c) Karadenizin; kuzey kıyılarındaki meydanlarda üslenen hava kuvvetleri tarafından kontrol edilebileceğini, yalnız bu maksat için Güney kıyılarda uçakların üslenmesine uygun meydanların yapılması ve buradaki uçakların deniz kuvvetleriyle çalışması gerektiğini aksi halin iyi netice vermediği hususunda Amerikan bahriyesinde çeşitli misallerin bulunduğunu belirtmişlerdir.

d) Fabrikanın ikmaline ait mütalealar açıklanmamış yalnız bir fabrika gemisinin çok lüzumlu olacağı ve kaydırma imkanları dolayısıyla çok iş görülebileceğini belirtmişlerdir.

e) Silah ve teçhizat için ellerindeki stoklara göre muamele yapılacağını, bir kısmının kendi ihtiyaçları dolayısıyla çok pahalı olmasından ötürü bunlardan istenilmemesi tavsiyesinde bulunmuşlardır.

g) Eğitim için öğretmen göndermek ve personelimizi Amerikada tahsile almak bir hükümet kararı olacağını, fakat bunun mümkün görüldüğünü eğitim ihtiyaçları için öğretmenlerin karar vermesi yerinde olacağını belirtmişlerdir.

3- Deniz heyeti 4–20 haziran arasında yaptığı seyahatte İzmit, İstanbul, Çanakkale, İzmir ve İskenderun limanlarında bulunan deniz tesislerini, donanma gemilerini ve eğitim müesseselerini gezmişlerdir.

4- Seyahat dönüşü edinilen intibalara göre Amerikan yardımının en az 15 milyon dolarlık kısmının deniz kuvvetlerimizin takviyesine hasredileceği anlaşılmaktadır. Bunun önemli kısmını, fabrika alet ve stoklarının teminine ve donanmanın çeşitli tiplerden gemilerle (şimdilik yalnız torpedo ve mayın silahı taşıyan gemiler ve ilerde kruzerleri de içine alacak bir tertiple) takviyesi ve mevcut gemilerimizin modern aletlerle tamir ve teçhizini; geri kalan kısmının top, torpedo, mayın, ağ, radar, muhabere ve seyir aletleri ile yakıt ve levazım ihtiyaçlarına tahsis edileceği tahmin edilmektedir. Bu husus temmuz başında yapılacak görüşmelerle kesin şeklini alacaktır.

5- Heyetin 30 haziran ve 1 temmuz günlerinde şimali Anadolu kıyılarında bir seyahat yapması mukarredir. Heyetten bir amerikan ve bir Türk subayı yeni gemilerimizin noksanlarını tespit etmek üzere İstanbula gönderileceklerdir. Amerikan heyetinin görgülerine göre hazırlıyacakları rapor üzerinde görüşme yapılacaktır.

Amerikan Deniz Heyetinin Seyyahat İntibaları

Genel olarak seyahat intibaları iyidir. Bilhassa mekteplerimizi, Donanmamızı ve buralardaki ruh haletini çok iyi bulmuşlar fabrikalarımızı levazım teşkilatımızı ve levazım depolarımızı geri olarak vasıflandırmışlardır. Bahriyemiz hakkındaki intibalarını Amerikan amirali bize ve basın yolu ile bütün Türk genel efkarına şöyle anlatmıştır:

1- Türkiye denizlerle çevrilen bir memlekettir, Türk bahriyelileri denizciliğin gerek manasını ve gerekse ihtiyacını uyanıklıkla hissetmişlerdir. Aynı zamanda denizlere el'an hakim olan büyük gemilere kuvvetli ve hakiki bir sevgi ile bağlıdırlar. Buna şaşmamak icap eder. Çünkü denizle çevrili bir Türkiyenin deniz mensupları denizin kudretini kuvvetle anlamaktadırlar.

2- Amerikan deniz heyeti önüne çıkan bu fırsatlardan yukarki hususlara kanaat getirmiş ve Türk milletinin tabii durumunu göz önüne alarak ihtiyaçlarını tekemmül ettirmek üzere Amerikan hükümetine tavsiye edilecek tedbirleri de tespit etmiştir.

3- Amerikanın arzusu mümkün olan kısa zamanda bu yardım hakiki şekilde tahakkuk ettirmektir. Bu maksatla Türk denizcilerinin bize göstermiş oldukları işbirliğini taktirle karşılıyorum. Ben ve arkadaşlarım Türk bahriyesini bizim kendi bahriyemizle pek yakın duygulara sahip bulmaktayız. Türk bahriyesini tehdit eden amiller sırf hacimdedir. Bütün Türkiye nasıl büyüyecekse, bahriyesi de öylece büyüyecektir.

4- Türk deniz okulu üzerimizde büyük tesir yapmıştır. Deniz okulu muvazzaf bahriyenin harp halinde büyüyecek olan nüvesidir. Kalbidir. Bu okulu bakmakla istikbaldeki Türk bahriyesinin ne olacağını anlamak mümkündür.

5- Türk bahriyesinin denize, gemilere, gemilerin içindeki silah ve teçhizata karşı büyük bir alışkanlığı geniş bir an'anesi ve binanaleyh onun memleket hudutlarıyla mütenasip daha büyük bir bahriyeli idareye de kabiliyeti ve ihtiyacı vardır.

6- Denizlerle sarılmış bir memleket olmak itibariyle Türkiyenin gözlerini denize çevirmesi yerinde bir harekettir. Keza, deniz ticaretindeki ilgisini ve hamlelerini arttırması ve bu ticareti denizde muhafaza edecek olan bahriyesi üzerinde titiz olması Türkiyenin hem hakkı ve hem de vazifesidir.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE DONANMADA GÖREV YAPAN GEMİLER**1923 ÖNCESİNDE ALINAN/İNŞA EDİLEN GEMİLER****ALMANYA'DAN ALINAN GEMİLER**

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG YAVUZ (B-70)	1909-HAMBURG	16.08.1914	20.12.1950
TCG TURGUTREİS (I)	1890-STETTİN	31.10.1910	1933
TCG PEYK (I) (P)	1906-KİEL	1907	1948
TCG BERK (I) (B)	1906-KİEL	1907	1948
MUAVENET-İ MİLLİYE	1908-ELBİNG	1910	1923
YADİGAR-I MİLLET	1908-ELBİNG	1910	1923
NUMUNE-İ HAMİYET	1908-ELBİNG	1910	1923
TCG NUSRET (Y-1001)	1911-KİEL	1911	HİZMET DIŞI

RUSYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG MEHMET KAPTAN (Y-1210)	1913-RUSSİA	1917	16.06.1993

DANİMARKA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ALEMDAR	1898-DENMARK	1914	1959

ABD'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
MECİDİYE	1902-PHİLEDELPHİA	19.12.1903	1948

İTALYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
İCLALİYE	1868-SAN ROCCO	1871	1928
AKSİHAR (I)	1906-SESTRİ PONENTE	1907	1935

YUNUS (I)	1901-CENOVA	1902	1929
DRAÇ	1904-SESTRİ PONENTE	1907	1936
MUSUL	1904-SESTRİ PONENTE	1917	1936

FRANSA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
NECM-İ ŞEVKET	1867-LA SEYNE	1870	1929
SAMSUN (I)	1906-BORDEAUX	1907	1932
TAŞOZ	1906-NANTES	1907	1932
BASRA	1906-BORDEAUX	1907	1932
SULTANHİSAR (I)	1906-SAONE	1907	1928
SİVRİHİSAR	1906-SAONE	1907	1928
AYDIN REİS	1912-ST.NAZORİE	1914	1949
PREVEZE (I)	1912-ST.NAZORİE	1914	1949
SAKIZ	1912-ST.NAZORİE	1914	1935
BURAK REİS (I)	1912-ST.NAZORİE	1914	1955
TCG İSA REİS (I)	1911-GRANVILLE	1914	1955
TCG KEMAL REİS (I) (K)	1911-GRANVILLE	1914	1954
TCG HIZIR REİS (I) (H)	1911-GRANVILLE	1914	1948

İNGİLTERE'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
HAMİDİYE-ABDÜLHAMİT	1902-NEWCASTLE	04.01.1904	1948
MUİN-İ ZAFER	1868-LONDRA	1870	1946
SELANİK	1878-İNGİLTERE	1911	HİZMET DIŞI
TCG İNTİBAH (N-140)	1886-GLASGOW	1912	1958
TCG GONCA (Y-118)	1908-İNGİLTERE	1914	1992
ERTUĞRUL (I)	1903- NEWCASTLE	1904	1937
SÖĞÜTLÜ YATI	1908- NEWCASTLE	1908	1944

TÜRKİYE'DE İNŞA EDİLEN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
ZUHAF	1892-TERSANE-İ AMİRE	1896	1932
BERK-İ EFŞAN	1891-TERSANE-İ AMİRE	1894	1924

1923–1938 DÖNEMİNDE ALINAN/İNŞA EDİLEN GEMİLER

ALMANYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG GÜVEN (Y-77)	1937-ALMANYA	1937	HİZMET DIŞI
TCG SAVARONA (A-578)	29.07.1930-HAMBURG	24.03.1938	HİZMET DIŞI
TCG ERKİN (I) (A-583)	1923-BREMEN	24.07.1936	1963

HOLLANDA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
I. İNÖNÜ (I)	28.01.1926-HELDER	09.06.1928	1948
II. İNÖNÜ (I)	28.01.1926-HELDER	09.06.1928	1948

İTALYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ADATEPE (I) (A)	1930-ANSALDO	18.10.1931	27.02.1954
TCG KOCATEPE (I) (K)	1930-ANSALDO	18.10.1931	27.02.1954
TCG TINAZTEPE (I) (T)	1930-DEL TİRRENO	06.06.1932	1957
TCG ZAFER (I) (Z)	1930.DEL TİRRENO	06.06.1932	1957
TCG SAKARYA (I)	01.02.1930-TRİESTE	06.11.1931	1949
TCG DUMLUPINAR (I)	15.02.1930-TRİESTE	06.11.1931	1949
TCG DOĞAN (I) (D)	1930-VENEDİK	10.09.1931	1948
TCG MARTI (I) (M)	1930-VENEDİK	10.09.1931	1948
TCG DENİZKUŞU (I) (K)	1930-VENEDİK	10.09.1931	1944

İSPANYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG GÜR (I)	1930-CADİZ	29.12.1936	1949

İNGİLTERE'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ÜLKÜ (I) (A-572)	1919-WEST HARTLEPOOL	1934	1968
TCG AKIN (I) (A-579)	1915-İNGİLTERE	1924	1962

TÜRKİYE'DE İNŞA EDİLEN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
F (I) (Y-1207)	1931-GÖLCÜK	1938	17.09.1983
TCG ATAK (Y-1101)	1936-GÖLCÜK	1939	HİZMET DIŞI

1938-1952 DÖNEMİNDE ALINAN/İNŞA EDİLEN GEMİLER

ABD'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG KOZLU (I) (M-513)	1943-ABD	1948	1965
TCG KUŞADASI (I) (M-514)	1943-ABD	1948	1965
TCG KARAMÜRSEL(I) (M-516)	1943-ABD	1948	1966
TCG KAŞ (I) (M-517)	1941-ABD	1948	1963
TCG KİLİMLİ (I) (M-518)	1943-ABD	1948	1963
TCG KEREMPE (I) (M-519)	1942-ABD	1948	1966
TCG KEMER (I) (M-520)	1942-ABD	1948	1966
TCG KİRTE (I) (M-521)	1943-ABD	1948	1966
TCG AKPINAR (A-574)	1944-ABD	23.07.1948	1985
TCG ONARAN (A-581)	1944-ABD	11.06.1948	1992
TCG AĞ-4 (P-304)	1940-CLEVELAND	23.07.1948	21.10.1996
TCC AKPINAR (A-574)	1944-BYONNE	23.07.1948	1985
TCG ONARAN (A-581)	1944-ABD	11.06.1948	1992
TCG GİRESUN (I) (D-345)	1941-PORT NEWARK	18.08.1949	1975
TCG GELİBOLU (I) (D-346)	1941-PORT NEWARK	18.08.1949	15.06.1977
TCG GEMLİK (I) (D-347)	1941-PORT NEWARK	18.08.1949	08.08.1977
TCG GAZİANTEP (I) (D-348)	1941-PORT NEWARK	18.08.1949	1975
TCG I. İNÖNÜ (S-330)	23.09.1943-ABD	23.05.1948	12.08.1972
TCG II. İNÖNÜ (S-331)	29.07.1943-ABD	28.08.1944	20.11.1973
TCG SAKARYA (II) (S-	12.08.1943-ABD	21.10.1944	12.12.1975

332)			
TCG GÜR (II) (S-334)	16.09.1943-ABD	23.05.1948	12.12.1975
TCG EDİNCİK (I) (A-597)	1942-CLEVELDAND	15.07.1947	1976
TCG ERDEMLİ (I) (M-510)	1943-ALEMEDA	15.07.1947	1963
TCG EREĞLİ (A-592)	1942-HUDSON	15.07.1947	1963
TCG EDREMİT (I) (M-512)	1942-HUDSON	15.07.1947	1965
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG CEŞME (I) (A-595)	1943-CLEVELAND	15.07.1947	1976
TCG ÇARŞAMBA (A-594)	1943-CLEVELAND	15.07.1947	1983
TCG ÇARDAK (A-595)	1942-HUDSON	15.07.1947	1976
TCG ÇANDARLI (I) (A-593)	1943-ALEMEDA	15.07.1947	1985

İNGİLTERE'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ÇANAK	1937-SOUTHAMPTON	1939	1951
TCG KAVAK (I)	1937-SOUTHAMPTON	1939	1947
TCG SİLİVRİ (Y-67)	1941-İNGİLTERE	1942	1972
TCG TUZLA (Y-68)	1941-İNGİLTERE	1942	1986
TCG AB-1 (P-321)	1940-1942-İNGİLTERE	1948	1972
TCG AB-2 (P-322)	1940-1942-İNGİLTERE	1948	1972
TCG AB-3 (P-323)	1940-1942-İNGİLTERE	1948	1972
TCG AB-4 (P-324)	1940-1942-İNGİLTERE	1948	1972
TCG AB-5 (P-325)	1940-1942-İNGİLTERE	1948	1967
TCG AB-6 (P-326)	1940-1942-İNGİLTERE	1948	1972
TCG AB-7 (P-327)	1940-1942-İNGİLTERE	1948	1972
TCG AB-8 (P-328)	1940-1942-İNGİLTERE	1948	1967
TCG AĞ 3 (P-303)	1938-İNGİLTERE	09.02.1946	1995
TCG İŞİN (I) (Y-1230)	1942-İNGİLTERE	17.03.1943	04.05.1972
TCG DARICA (I) (Y-61)	1941-İNGİLTERE	1942	1973
TCG ŞARKÖY (I) (Y-62)	1941-İNGİLTERE	1942	1972
TCG LAPSEKİ (Y-63)	1941-İNGİLTERE	1942	1982
TCG ERDEK (I) (Y-64)	1941-İNGİLTERE	1942	1982
TCG ECEABAT (I) (Y-65)	1941-İNGİLTERE	1942	1976
TCG KİLYA (Y-66)	1941-İNGİLTERE	1942	1986
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG MTB 1 (I) (P-311)	1941-İNGİLTERE	1943	1975
TCG MTB 2 (I) (P-312)	1941-İNGİLTERE	1943	HİZMETTE
TCG MTB 3 (I) (P-313)	1941-İNGİLTERE	1943	HİZMETTE
TCG MTB 4 (I) (P-314)	1941-İNGİLTERE	1943	HİZMETTE

TCG MTB 5 (I) (P-315)	1941-İNGİLTERE	1943	HİZMETTE
TCG MTB 6 (I) (P-316)	1941-İNGİLTERE	1943	HİZMETTE
TCG MTB 7 (I) (P-317)	1941-İNGİLTERE	1943	HİZMETTE
TCG MTB 8 (I) (P-318)	1941-İNGİLTERE	1943	HİZMETTE
TCG MTB 9 (I) (P-319)	1941-İNGİLTERE	1943	HİZMETTE
TCG LS 1 (P-331)	1943-İNGİLTERE	1946	HİZMET DIŞI
TCG LS 2 (P-332)	1943-İNGİLTERE	1946	HİZMET DIŞI
TCG LS 3 (P-333)	1943-İNGİLTERE	1946	HİZMET DIŞI
TCG LS 4 (P-334)	1943-İNGİLTERE	1946	HİZMET DIŞI
TCG LS 5 (P-335)	1943-İNGİLTERE	1946	HİZMET DIŞI
TCG LS 6 (P-336)	1943-İNGİLTERE	1946	HİZMET DIŞI
TCG LS 7 (P-337)	1943-İNGİLTERE	1946	HİZMET DIŞI
TCG LS 8 (P-338)	1943-İNGİLTERE	1946	HİZMET DIŞI
TCG SULTANHİSAR (II) (D-343)	1939-İNGİLTERE	19.02.1942	1960
TCG DEMİRHİSAR (II) (D342)	1939-İNGİLTERE	19.02.1942	1960
TCG MUAVENET (II) (D-340)	1939-İNGİLTERE	1942	09.03.1960
TCG GAYRET (I) (D-341)	1940-İNGİLTERE	18.06.1946	1964
TCG ORUÇ REİS (I)	24.05.1939-İNGİLTERE	09.05.1942	1958
TCG MURAT REİS (I)	24.05.1939-İNGİLTERE	25.05.1942	1958
TCG BURAK REİS (I)	24.05.1939-İNGİLTERE	19.01.1946	1958
TCG SİVRİHİSAR (II) (N-108)	1940-İNGİLTERE	1941	1964
TCG BAFRA (I) (MMS-63)	1941-İNGİLTERE	1946	1956
TCG BANDIRMA (I) (MMS-65)	1941-İNGİLTERE	1946	1956
TCG BARTIN (I) (MMS-88)	1941-İNGİLTERE	1946	1956
TCG BODRUM (I) (MMS-89)	1941-İNGİLTERE	1948	27.05.1947
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG AĞ-1 (P-301)	1937-İNGİLTERE	13.03.1941	25.08.1993
TCG AĞ-2 (P-302)	1937-İNGİLTERE	09.02.1946	1994
TCG YZB. HAKKI (N-107)	1940-İNGİLTERE	1941	1964

AVUSTRALYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ANTALYA (I) (A-588)	1941-SYDNEY	22.08.1946	HİZMET DIŞI
TCG ALANYA (I) (A-589)	1941-WHYALLA	22.08.1946	17.01.1974

TCG AMASRA (I) (A-590)	1941-WHYALLA	22.08.1946	26.03.1971
TCG AYANCIK (I) (M-503)	1941-BRİSHANE	22.08.1946	1959
TCG AYVALIK (I) (585)	1941-WHYALLA	22.08.1946	1966

FRANSA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG AKAR (A-580)	1938-FRANSA	1949	1974
TCG KALDIRAY (P-305)	1938-FRANSA	1946	1976

ALMANYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG SALDIRAY (I)	10.02.1937- ALMANYA	05.06.1939	1958
TCG PINAR-I (Y-111)	1938-ALMANYA	1939	HİZMETTE

TÜRKİYE'DE İNŞA EDİLEN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
ATILAY (I)	14.08.1937-TAŞKIZAK TERS.	1940	14.07.1942
TCG YILDIRAY (I)	09.09.1937-GÖLCÜK	1940	1958
TCG YILDIRIM (I) (HB-3)	1941-TÜRKİYE	11.12.1942	1951
TCG ŞİMŞEK (I) (HB-4)	1941-TÜRKİYE	21.12.1942	1951
TCG BORA (I) (HB-5)	1941-TÜRKİYE	11.12.1942	1951
TCG KASIRGA (I) (HB-6)	1945-TÜRKİYE	06.06.1946	1951
TCG TAYFUN (I) (HB-7)	1943-TÜRKİYE	17.07.1944	1951
TCG YAKIT (Y-139)	1940-TOPHANE	1940	HİZMETTE
TCG BEKİRDERE (Y-94)	1941-GÖLCÜK	1944	1992

1952–1963 DÖNEMİNDE ALINAN/İNŞA EDİLEN GEMİLER

ABD'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG LS-9-(P-141)	1953-MARYLAND	23.06.1953	25.06.1999
TCG LS-10-(P-142)	1953-MARYLAND	23.06.1953	05.11.1999
TCG LS-11-(P-143)	1953-MARYLAND	23.06.1953	05.11.1999
TCG LS-12-(P-144)	1953-MARYLAND	25.06.1953	25.06.1999
TCG KURTARAN (A-584)	1943-ABD	15.08.1950	29.09.2000
TCG SÖNDÜREN-1 (Y-51)	03.05.1954-ABD	18.07.1954	HİZMETTE
TCG KUDRET (Y-54)	1952-ABD	12.05.1962	13.08.2004
TCG KUVVET (Y-53)	1952-NEW ORLEANS	1963	HİZMETTE
TCG ÖDEV (I) (Y-1225)	1944-ABD	06.09.1963	HİZMET DIŞI
TCG BAŞARAN (A-582)	1944-ABD	15.11.1952	22.04.1993
TCG AĞ KAPI-1 (Y-1201)	1960-ABD	1963	HİZMET DIŞI
TCG AĞ KAPI-2 (Y-1202)	1960-ABD	1963	HİZMETTE
TCG AĞ KAPI 3 (Y-1203)	1960-ABD	1963	HİZMET DIŞI
TCG L-1 (Y-131)	1942-ABD	21.10.1959	HİZMETTE
TCG L-2 (Y-132)	1942-ABD	21.10.1959	HİZMETTE
TCG MÜREFTE (N-105)	1944-TEKSAS	13.12.1960	16.06.1993
TCG SEDDÜLBAHİR (Y-89)	12.11.1957-BELLINGHAM	01.05.1959	HİZMETTE

İNGİLTERE'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ALPASLAN (I) (D-352)	24.01.1940-İNGİLTERE	1959	1971
TCG M.FEVZİ ÇAKMAK (I) (D-349)	23.10.1939-İNGİLTERE	1959	1971
TCG KILIÇ ALİ PAŞA (I) (D-350)	14.09.1940-İNGİLTERE	1959	1972
TCG PİYALE PAŞA (I) (D-351)	14.09.1940-İNGİLTERE	1959	1972

KANADA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG BAFRA (II) (P-121)	1940-TORONTO	16.06.1958	30.05.1972
TCG BEYKOZ (II) (P-122)	1942-TORONTO	16.06.1958	30.11.1971
TCG BEYLERBEYİ (P-123)	1940-TORONTO	16.06.1958	09.11.1971
TCG BİGA (P-124)	1941-TORONTO	16.06.1958	1962
TCG BODRUM (II) (P-125)	1941-TORONTO	16.06.1958	07.10.1972
TCG BORNOVA (P-126)	1942-TORONTO	16.06.1958	30.05.1972

TCG BOZCAADA (I) (P-127)	1941-TORONTO	16.06.1958	07.10.1972
TCG BÜYÜKDERE (P-128)	1942-TORONTO	16.06.1958	1972
TCG BANDIRMA (II) (P-129)	1941-TORONTO	16.06.1958	09.11.1971
TCG BARTIN (II) (P-130)	1942-TORONTO	16.06.1958	30.05.1972
TCG TRABZON (P-530)	1951-KANADA.	16.06.1958	HİZMETTE
TCG TERME (P-531)	1952-KANADA	16.06.1958	HİZMETTE
TCG TİREBOLU (P-532)	1951-KANADA	16.06.1958	15.12.1995
TCG TEKİRDAĞ (A-601)	1951-KANADA	16.06.1958	24.08.2001

ALMANYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG AĞ-5 (P-305)	1960-RENDSBURG	25.12.1961	HİZMETTE

TÜRKİYE'DE İNŞA EDİLEN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG MTB-10 (P-320)	1956-TÜRKİYE	1956	1985
TCG YZB.İHSAN TULUNAY (I) (A-571)	22.07.1950-TAŞKIZAK	22.12.1955	07.06.1994
TCG PINAR 2 (Y-112)	22.12.1956-GÖLCÜK	02.03.1959	HİZMETTE
TCG ÖNCÜ (I) (A-559)	1951-GÖLCÜK	1956	17.06.1997
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ÖNDER (I) (A-559)	1952-TAŞKIZAK	1954	24.07.1997
TCG ATIL-(Y-55)	1962-GÖLCÜK	10.05.1963	HİZMETTE
TCG TAKİP – 1 (Y-98)	05.11.1960-GÖLCÜK	27.08.1961	HİZMETTE

1963–1974 DÖNEMİNDE ALINAN/İNŞA EDİLEN GEMİLER

ABD'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG FOÇA (M-500)	15.04.1966- PETERSON	25.05.1968	HİZMETTE
TCG FETHİYE (M-501)	18.08.1966- PETERSON	25.05.1968	HİZMETTE
TCG FATSA (M-502)	22.11.1966- PETERSON	25.05.1968	HİZMETTE
TCG FİNİKE (M-503)	10.03.1967- PETERSON	06.02.1968	HİZMETTE
TCG AB 21 (P-121)	02.12.1966- WİSKONSİN	06.02.1968	HİZMETTE
TCG AB 22 (P-122)	02.12.1966- WİSKONSİN	06.02.1968	HİZMETTE
TCG AB 23 (P-123)	15.12.1966- WİSKONSİN	06.02.1968	HİZMETTE
TCG AB 24 (P-124)	1967- WİSKONSİN	06.02.1968	HİZMETTE
TCG Ç 201	1942-ABD	1962	HİZMET DIŞI
TCG Ç 202	1942-ABD	1962	HİZMET DIŞI
TCG Ç 203	1942-ABD	1962	HİZMET DIŞI
TCG Ç 204	1942-ABD	1962	HİZMET DIŞI
TCG BAYRAKTAR (NL- 120)	1944-ABD	09.03.1973	05.08.2003
TCG SANCAKTAR (NL- 121)	1944-ABD	09.03.1974	17.08.2001
TCG EĞTUĞRUL (II) (L- 401)	1953- ABD	14.11.1973	HİZMETTE
TCG SERDAR (L-402)	1983- ABD	07.04.1975	HİZMETTE
TCG DUMLUPINAR (III)(S-339)	24.06.1943-ABD	24.08.1972	22.12.1983
TCG CERBE (II) (S-340)	22.12.1943-ABD	24.08.1972	11.08.1998
TCG 1.İNÖNÜ (III) (S-346)	18.03.1944- ABD	24.08.1972	11.08.1998
TCG ÇANAKKALE (II) (S- 341)	03.04.1944-ABD	12.02.1974	22.01.1998
TCG 2.İNÖNÜ (III) (S-333)	25.04.1945-ABD	12.02.1974	18.10.1996
TCG YILDIRIM (III) (P- 338)	1968-ABD	03.08.1973	1985
TCG BORA (II) (P-339)	1968-ABD	09.03.1973	09.09.2003
TCG KD.BÇVŞ. ERSEV BAYRAK (Y-64)	1952-ABD	21.06.1971	HİZMETTE
TCG AĞ KAPI – 1 (Y-1201)	1960-ABD	1963	HİZMET DIŞI
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG AĞ KAPI – 2 (Y-100)	1960-ABD	1963	HİZMETTE
TCG AĞ KAPI – 3 (Y-1203)	1960-ABD	1963	HİZMET DIŞI

TCG SULTANHİSAR (III) (P-111)	1963-PORTLAND	25.01.1965	03.06.2002
TCG DEMİRHİSAR (II) (P-112)	1964-PORTLAND	20.12.1965	25.02.2000
TCG SİLİFKE (M-514)	05.06.1963-DONCHASTER	21.03.1966	HİZMETTE
TCG SAROS (M-515)	01.08.1963-DONCHASTER	02.11.1966	HİZMETTE
TCG SIĞACIK (M-516)	02.03.1964-PETERSON	20.12.1965	HİZMETTE
TCG SARIYER (M-518)	03.01.1964-PETERSON	25.05.1968	HİZMETTE
TCG SEYMEN (M-507)	1953-HİLLEBRANT	13.02.1971	17.05.1994
TCG DENEY (Y-90)	1959-STEPHANS	04.09.1970	HİZMETTE
TCG İSTANBUL (D-340)	1942-PORTNEWARK	12.05.1967	25.07.1986
TCG İZMİR (D-341)	1942-ABD	19.06.1967	25.07.1986
TCG İZMİT (D-342)	1943-ABD	06.10.1970	15.08.1980
TCG İSKENDERUN (D-343)	1942-SAN PEDRO	06.10.1970	20.01.1982
TCG İÇEL (D-344)	1943-SAN PEDRO	06.10.1970	15.08.1980
TCG MUAVENET (III) (D-357)	1943-SAN PEDRO	24.08.1972	22.04.1993
TCG ADATEPE (II) (D-353)	1946-ABD	17.12.1971	06.08.1993
TCG KOCATEPE (II) (D-354)	1945-SAN PEDRO	17.12.1971	21.07.1974
TCG TINAZTEPE (II) (D-355)	1945-SAN PEDRO	30.06.1972	31.10.1984
TCG ZAFER (II) (D-356)	1944-ABD	03.08.1973	02.09.1993
TCG M.FEVZİ ÇAKMAK (II) (D-351)	1945-ABD	14.11.1943	28.01.1994
TCG GAYRET (II) (D-352)	1945-WASHINGTON	14.11.1973	05.05.1995
TCG BURAK REİS (II) (S-335)	02.11.1943-PORTSMOUTH	08.08.1971	01.07.1996
TCG MURAT REİS (II) (S-336)	09.09.1943-PORTSMOUTH	17.12.1971	08.08.2001
TCG ORUÇ REİS (II) (S337)	14.07.1943-PORTSMOUTH	03.05.1972	15.09.1986
TCG ULUÇ ALİ REİS (I)(S-338)	05.04.1944-PORTSMOUTH	03.05.1972	07.08.2000
TCG ÇANAKKALE (I) (S-333)	04.12.1943-ABD	19.12.1950	04.05.1972
TCG DUMLUPINAR (II) (D-6)	15.07.1943-ABD	19.12.1950	04.04.1953
TCG PREVEZE (II) (S-340)	07.04.1943-ABD	27.10.1954	04.05.1972
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG CERBE (I) (S-341)	05.05.1943-ABD	23.12.1954	04.05.1972
TCG TURGUTREİS (II) (S-	13.05.1943-ABD	17.10.1958	05.04.1983

342)			
TCG PİRİ REİS (I) (S-343)	30.05.1944-ABD	24.06.1960	20.11.1973
TCG YARHİSAR (I) (P-113)	1964-PORTLAND	24.05.1965	HİZMETTE
TCG AKHİSAR (II) (P-112)	1964-PORTLAND	02.11.1966	15.12.2000
TCG HIZIR REİS (II) (S-344)	22.07.1944-ABD	23.08.1960	09.10.1980
TCG MORDOĞAN (N-101)	1944-TEKSAS	28.12.1952	16.06.1993
TCG MERİÇ (N-102)	1944-TEKSAS	28.12.1952	27.05.1998
TCG MARMARİS (N-103)	1944-TEKSAS	28.12.1952	1990
TCG MERSİN (N-104)	1944-TEKSAS	13.12.1960	23.12.1996
TCG MEHMETÇİK (N-115)	1957-NEW ORLEANS	20.05.1958	13.12.1998
TCG SAMSUN (II) (A-1539)	20.11.1957-BELLINGHAM	03.10.1958	HİZMETTE
TCG SİNOP (M-511)	07.01.1957-BELLINGHAM	07.02.1959	06.02.2004
TCG SÜRME NE (M-512)	09.09.1957-BELLINGHAM	30.03.1959	21.06.2004
TCG AKIN (II) (A-585)	1941-OAKLAN	23.12.1970	HİZMETTE
TCG AKBAŞ (I) (A-583)	1944-M.MANUFAL	15.11.1965	25.07.1995
TCG KEPEZ (I)	1944-ABD	15.11.1965	1983
TCG GAZAL (II) (A-587)	14.02.1942-ABD	09.03.1973	HİZMETTE
TCG DONATAN (A-583)	1943-ABD	15.09.1969	1985
TCG YZB.N. ÖNGÖREN (Y-38)	1945-WASHINGTON	09.03.1973	HİZMETTE
TCG AĞ-6 (P-306)	1951-ABD	17.09.1970	HİZMETTE
TCG PREVEZE (III) (S-345)	1942-ABD	24.10.1972	20.03.1986
TCG SEYHAN (M-509)	1952-ABD	04.09.1970	07.05.1998
TCG SİVRİHİSAR (III) (P-115)	1964-PORTLAND	02.11.1966	21.01.2002
TCG Ç-201	1942-ABD	1967	HİZMET DIŞI
TCG Ç-202	1942-ABD	1967	HİZMET DIŞI
TCG Ç-203	1942-ABD	1967	HİZMET DIŞI
TCG Ç-204	1942-ABD	1967	HİZMET DIŞI

ALMANYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ATMACA (I) (P-322)	1966-VEGASACK	09.03.1967	HİZMETTE
TCG DENİZ KUŞU (II) (P-321)	1966-VEGASACK	09.03.1967	HİZMETTE
TCG ŞAHİN (P-323)	1966-VEGASACK	03.11.1966	HİZMETTE
TCG KARTAL (P-324)	1966-VEGASACK	03.11.1966	HİZMETTE
TCG MELTEM (P-325)	1966-VEGASACK	25.11.1967	24.09.1985
TCG PELİKAN (P-326)	1969-VEGASACK	18.03.1970	HİZMETTE
TCG ALBATROS (P-327)	1968-VEGASACK	18.03.1970	HİZMETTE

TCG ŞİMŞEK (II) (P-328)	1969-VEGASACK	11.02.1970	HİZMETTE
TCG KASIRGA (II) (P-329)	1967-VEGASACK	25.11.1967	HİZMETTE

NORVEÇ'TEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG DOĞAN (II) (P-330)	1959-NORVEÇ	1964	1973
TCG MARTI (II) (P-331)	1959-NORVEÇ	1964	1973

DANİMARKA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG NUSRET (II) (N-110)	15.03.1963- DENMARK	05.11.1964	07.02.2001
TCG ERKİN (II) (A-591)	1938-DENMARK	19.10.1967	1982

FRANSA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ÜLKÜ (II) (A-586)	1954-NANTES	03.05.1972	-

İNGİLTERE'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG Ç-101	1943-İNGİLTERE	1967	1980
TCG Ç-102	1943-İNGİLTERE	1967	1972
TCG Ç-103	1943-İNGİLTERE	1967	1982
TCG Ç-104	1943-İNGİLTERE	1967	1980
TCG Ç-105	1943-İNGİLTERE	1967	HİZMET DIŞI
TCG Ç-106	1943-İNGİLTERE	1967	1982

TÜRKİYE'DE İNŞA EDİLEN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG BERK (II) (D-358)	12.01.1967-GÖLCÜK	12.07.1972	12.01.1999
TCG PINAR 3 (Y-113)	1967-CAMİALTI	1968	HİZMETTE
TCG PINAR 4 (Y-114)	1967-CAMİALTI	1968	HİZMETTE
TCG PINAR 5 (Y-115)	1967-CAMİALTI	1968	31.07.2000
TCG PINAR 6 (Y-116)	1967-CAMİALTI	1968	HİZMETTE
TCG VAN (A-597)	1966-CAMİALTI	18.10.1968	HİZMETTE
TCG ULUBAT(A-596)	04.11.1966- CAMİALTI	18.10.1968	HİZMETTE
TCG KANARYA (II) (A- 595)	05.11.1971- TAŞKIZAK	03.05.1972	1992

TCG ŞARKÖY (II) (A-591)	12.02.1972-TAŞKIZAK	24.10.1972	15.02.2002
TCG ECEBAT (II) (A-593)	1976-TAŞKIZAK	21.04.1978	HİZMETTE
TCG KARADENİZ EREĞLİ (A-592)	23.03.1981-ERDEM TRS.	29.04.1983	HİZMETTE
TCG CEPHANE (I) (Y-96)	1967-İZMİR	12.06.1967	HİZMET DIŞI
TCG CEPHANE (II) (Y-97)	1969-İZMİR	25.12.1969	13.08.2004
TCG MESAHA 1 (I) (Y-35)	1963-TAŞKIZAK	15.01.1966	1993
TCG MESAHA 2 (I) (Y-36)	1963-TAŞKIZAK	10.05.1966	1993
TCG KOÇHİSAR (I) (P-116)	1963-GÖLCÜK	01.07.1966	21.01.2002
TCG AB 25 (P-125)	22.12.1967-HALİÇ	02.02.1969	17.04.2000
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG AB 26 (P-126)	22.12.1967-HALİÇ	06.02.1970	25.07.2001
TCG AB 27 (P-127)	19.01.1965-HALİÇ	27.06.1969	HİZMETTE
TCG AB 28 (P-128)	1967-HALİÇ	21.02.1969	HİZMETTE
TCG AB 29 (P-129)	1967-HALİÇ	21.02.1969	HİZMETTE
TCG AB 30 (P-130)	1967-HALİÇ	21.02.1969	01.12.1998
TCG AB 31 (P-131)	1968-HALİÇ	17.11.1971	HİZMETTE
TCG AB 32 (P-132)	1968-HALİÇ	1969	03.07.1999
TCG AB 33 (P-133)	22.04.1968-CAMIALTI	15.05.1970	HİZMETTE
TCG AB 34 (P-134)	06.08.1968-İSTİNYE	27.06.1969	17.07.2000
TCG ALB.HAKKI BURAK (I) (A-572)	1963-GÖLCÜK	11.08.1965	15.07.1997
TCG BNB.S.GÜRCAN (A-573)	01.07.1968-TAŞKIZAK	04.09.1970	HİZMETTE
TCG H-500 (Y-140)	1964-TAŞKIZAK	01.05.1965	HİZMETTE
TCG H-501 (Y-141)	1964-TAŞKIZAK	01.05.1965	HİZMETTE
TCG H-502 (Y-142)	1964-TAŞKIZAK	01.05.1965	HİZMETTE
TCG MTB -5 (II) (P-315)	1973-GÖLCÜK	1974	HİZMETTE
TCG Ç-107	1970-İSTANBUL	1971	1991
TCG Ç-108	1970-İSTANBUL	1971	07.06.1999
TCG Ç-109	1970-İSTANBUL	1971	1991
TCG Ç-110	1970-İSTANBUL	1971	24.11.1998
TCG Ç-111	1970-İSTANBUL	1971	1991
TCG Ç-112	1970-İSTANBUL	1971	1991
TCG Ç-113	1973-TÜRKİYE	1973	08.02.1999
TCG Ç-114	1973-TÜRKİYE	1973	08.02.1999
TCG Ç-115	1973-TÜRKİYE	1973	1991
TCG Ç-116	1973-TÜRKİYE	1973	1991
TCG Ç-117	1973-TÜRKİYE	1973	30.09.2002
TCG Ç-205	1964-GÖLCÜK TERSANESİ	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-206	1964-GÖLCÜK TERSANESİ	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-207	1965-GÖLCÜK TERSANESİ	1966	HİZMET DIŞI

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG Ç-208	1965-GÖLCÜK TERSANESİ	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-209	1965-TÜRKİYE	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-210	1965-GÖLCÜK TERSANESİ	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-211	1965-TAŞKIZAK	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-212	1965-HALİÇ TERSANESİ	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-213	1965-HALİÇ TERSANESİ	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-214	1965-GÖLCÜK TERSANESİ	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-215	1965-CAMİALTI	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-216	1965-TAŞKIZAK	1966	HİZMET DIŞI
TCG Ç-301	1965-TAŞKIZAK	1965	30.04.2001
TCG Ç-302	1965-TAŞKIZAK	1965	04.11.1999
TCG Ç-303	1965-TAŞKIZAK	1965	23.01.2000
TCG Ç-304	1965-TÜRKİYE	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-305	1965-CAMİALTI	1965	HİZMETTE
TCG Ç-306	1965 TÜRKİYE	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-307	1965-TÜRKİYE	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-308	1965-TAŞKIZAK	1965	HİZMETTE
TCG Ç-309	1965-TAŞKIZAK	1965	31.07.2001
TCG Ç-310	1965-TÜRKİYE	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-311	1965-TÜRKİYE	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-312	1965-CAMİALTI	1965	HİZMETTE
TCG Ç-313	1965-HALİÇ TERSANESİ	1965	HİZMETTE
TCG Ç-314	1965-HALİÇ TERSANESİ	1965	HİZMETTE
TCG Ç-315	1965-TÜRKİYE	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-316	1965-CAMİALTI	1965	HİZMETTE
TCG Ç-317	1965-TÜRKİYE	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-318	1965-TAŞKIZAK	1965	HİZMET DIŞI
TCG Ç-319	1965-HALİÇ TERSANESİ	1965	HİZMETTE
TCG Ç-320	1965-TÜRKİYE	1965	HİZMET DIŞI

1974'DEN GÜNÜMÜZE ALINAN/İNŞA EDİLEN GEMİLER

ABD'DEN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG GAZİANTEP (II) (F-490)	30.09.1979-ABD	24.07.1998	HİZMETTE
TCG GİRESUN (II) (F-491)	21.069.1978-ABD	24.07.1998	HİZMETTE
TCG GEMLİK (IV) (F-492)	13.11.1979-ABD	24.07.1998	HİZMETTE
TCG GELİBOLU (III) (F-493)	08.10.1980-SEATTLE	22.07.1999	HİZMETTE
TCG GÖKÇEADA (F-494)	19.03.1980-SAN PEDRO	08.06.2000	HİZMETTE
TCG GEDİZ (F-495)	19.12.1978-SAN PEDRO	25.07.2001	HİZMETTE
TCG GÖKOVA (F-496)	04.12.1978-ABD	24.07.2003	HİZMETTE
TCG GÖKSU-(F-497)	02.04.1979-ABD	24.07.2003	HİZMETTE
TCG PİRİREİS (II) (S-343)	18.04.1949-PORTSMOUTH	21.03.1980	13.08.2004
TCG HIZIR REİS (III) (S-342)	20.05.1950-PORTSMOUTH	16.12.1983	09.02.2004
TCG SERDAR (L-402)	1953-ABD	07.04.1975	HİZMETTE
TCG İŞİN (II) (A-589)	1943-HAWAİİ	21.03.1980	HİZMETTE
TCG DERYA (A-576)	1942-FLORİDA	29.03.1983	28.01.1994
TCG BNB.METİN SÜLÜŞ (Y-39)	1945-WASHINGTON	05.05.1975	HİZMETTE
TCG ÇEŞME (II) (A-599)	02.03.1964-ABD	08.06.2000	HİZMETTE
TCG ÇANDARLI (II) (A-588)	19.12.1964-ABD	25.07.2001	HİZMETTE
TCG KOCATEPE (III) (D-354)	1945-STATEN ISLAND	24.07.1975	02.09.1993
TCG YÜCETEPE (D-345)	28.11.1944-ABD	29.03.1983	01.04.1998
TCG SAVAŞ TEPE (D-348)	27.01.1945-ABD	20.07.1981	28.01.1994
TCG KILIÇALİPAŞA (II)(D-349)	26.06.1945-ABD	20.07.1981	29.09.1988
TCG-PİYALE PAŞA (II) (D-350)	09.04.1945-ABD	20.07.1981	28.09.1999
TCG ALÇİTEPE (D-346)	1945-ABD	20.07.1982	01.04.1998
TCG ANITTEPE (D-347)	1945-ABD	15.06.1981	20.10.1997
TCG MUAVENET (IV) (F-250)	12.10.1971-ABD	29.11.1993	HİZMETTE
TCG ADATEPE (III) (F-251)	07.12.1968-ABD	29.11.1993	18.05.2000
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG KOCATEPE (IV) (F-252)	06.01.1969-ABD	29.11.1993	05.08.2002

TCG ZAFER (III) (F-253)	08.10.1971-ABD	29.11.1993	HİZMETTE
TCG TRAKYA (F-254)	04.06.1970-ABD	28.07.1994	07.07.2003
TCG KARADENİZ (F-255)	24.07.1970-ABD	28.07.1994	HİZMETTE
TCG EGE (F-256)	11.06.1971-ABD	28.07.1994	21.03.2005
TCG AKDENİZ (F-257)	11.07.1969-ABD	28.07.1994	15.03.2001

ALMANYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG İNEBOLU (A-575)	1955-KİEL	23.12.1977	08.01.2003
TCG YAVUZ (F-240)	02.08.1983-HAMBURG	11.10.1987	HİZMETTE
TCG TURGUTREİS (III) (241)	15.01.1983-HAMBURG	22.07.1988	HİZMETTE
TCG BARBAROS (F-244)	05.11.1991-HAMBURG	23.05.1997	HİZMETTE
TCG SALİH REİS (F-246)	16.03.1995-HAMBURG	27.07.1999	HİZMETTE
TCG GELİBOLU (II) (D-360)	1958-HAMBURG	28.03.1983	06.07.1994
TCG GEMLİK (II) (D-361)	1958-HAMBURG	23.09.1983	04.12.1989
TCG GEMLİK (III) (D-361)	1960-HAMBURG	22.12.1989	29.09.1991
TCG ATILAY (II) (S-347)	22.08.1972-KİEL	12.03.1976	HİZMETTE
TCG SALDIRAY (II) (S-348)	02.01.1973-KİEL	15.01.1977	HİZMETTE
TCG BATIRAY (S-349)	02.01.1973-KİEL	07.11.1978	HİZMETTE
TCG FIRTINA (I) (P-330)	1958-VEGASACK	12.03.1976	1988
TCG TUFAN (I) (P-331)	1959-VEGASACK	12.03.1976	24.02.1988
TCG KILIÇ (I) (P-332)	1958-VEGASACK	12.03.1976	20.07.1981
TCG MIZRAK (I) (P-333)	1958-VEGASACK	12.03.1976	17.06.1993
TCG YILDIZ (I) (P-334)	1962-VEGASACK	12.03.1976	20.07.1981
TCG KALKAN (I) (P-335)	1958-VEGASACK	12.03.1976	17.06.1993
TCG KARAYEL (I) (P-336)	1958-VEGASACK	12.03.1976	31.12.1988
TCG DOĞAN (III) (P-340)	1975-VEGASACK	23.12.1977	HİZMETTE
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG KILIÇ (II) (P-333)	02.10.1995-VEGASACK	24.07.1998	HİZMETTE
TCG TUFAN (II) (P-333)	05.02.2001-VEGASACK	-	HİZMETTE
TCG TGM.C. GÖNYELİ	1955-ALMANYA	08.04.1974	12.07.1996
TCG ALANYA (II) (M-265)	08.11.2000-ALMANYA	-	HİZMETTE
TCG SÖĞÜT (A-598)	1962-BREMERHAVEN	01.03.1963	HİZMETTE

TCG KAVAK (II) (A-600)	1963-WILHELMSHAVEN	28.07.1964	HİZMETTE
TCG ÇINAR (A-581)	1963-BREMERHAVEN	30.11.1963	HİZMETTE
TCG AKSAZ (II) (Y-57)	1988-ALMANYA	1989	HİZMETTE
TCG CEZAYİRLİ GAZİ HASAN PAŞA (I) (A-579)	1960-HAMBURG	17.01.1977	28.06.1993
TCG CEZAYİRLİ GAZİ HASAN PAŞA (II) (A-577)	1960-HAMBURG	31.03.1993	HİZMETTE
TCG SOKULLU MEHMET PAŞA (I) (A-577)	1962-ALMANYA	28.03.1983	31.01.1994
TCG SOKULLU MEHMET PAŞA (II) (A-577)	1959-TREVEMUNDE	23.05.1997	HİZMETTE
TCG ERKİN (III) (A-590)	1955-BREMENHAVEN	01.07.1981	22.05.1983
TCG YUNUS (II) (A-590)	1960-ALMANYA	15.11.1988	24.04.2000

RUSYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG SÖNDÜREN-2 (A-1542)	1997-RYBİNSK	08.06.2000	HİZMETTE
TCG SÖNDÜREN-3 (A-1543)	1997-RYBİNSK	22.07.1999	HİZMETTE
TCG SÖNDÜREN-4 (A-1544)	1997-RYBİNSK	08.06.2000	HİZMETTE
TCG AKBAŞ (II) (A-586)	25-06-1986-RUSSİA	02.07.1997	HİZMETTE

İTALYA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG DZ TEMİZLEME ARACI (I)	1981-İTALYA	01.11.1983	HİZMETTE

FRANSA'DAN ALINAN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG EDİNCİK (II) (M-260)	04.04.1970-CHERBOURG	22.07.1999	HİZMETTE
TCG EDREMİT (II) (M-261)	30.01.1969-CHERBOURG	22.07.1999	HİZMETTE
TCG ENEZ (M-262)	02.02.1971-	22.07.1999	HİZMETTE

	CHERBOURG		
TCG ERDEK (II) (M-263)	15.09.1970- CHERBOURG	22.07.1999	HİZMETTE
TCG ERDEMLİ (II) (M-264)	04.09.1969- CHERBOURG	22.07.1999	HİZMETTE
TCG UMURBEY (A-588)	1955-NANTES	15.01.1977	12.01.1999
TCG DEĞİRMENDERE (II) (A-576)	08.01.1974-BREST	22.07-1999	HİZMETTE
TCG BOZCAADA (II) (F- 500)	17.07.1955-FR LORIENT	25.07.2001	HİZMETTE
TCG BODRUM (III) (F-501)	01.10.1973- FR LORIENT	25.07.2002	HİZMETTE
TCG BANDIRMA (III) (F- 502)	01.08.1975- FR LORIENT	25.07.2002	HİZMETTE
TCG BEYKOZ (III) (F-503)	01.09.1972- FR LORIENT	25.07.2002	HİZMETTE
TCG BARTIN (III) (F-504)	02.07.1973- FR LORIENT	25.07.2002	HİZMETTE
TCG BAFRA (III) (F-505)	01.11.1976- FR LORIENT	24.07.2003	HİZMETTE
TCG KARAMÜRSEL(II) (M-520)	19.03.1958- CHERBOURG	12.03.1976	HİZMETTE
TCG KEREMPE (II) (M- 521)	19.02.1958- CHERBOURG	12.03.1976	HİZMETTE
TCG KİLİMLİ (II) (M-522)	18.04.1958- CHERBOURG	12.03.1976	HİZMETTE
TCG KOZLU (II) (M-523)	20.01.1958-FRANSA	12.03.1976	HİZMETTE
TCG KUŞADASI (II) (M- 524)	20.12.1957-FRANSA	12.03.1976	HİZMETTE
TCG KEMER (II) (M-525)	19.05.1958-FRANSA	20.07.1981	HİZMETTE

TÜRKİYE'DE İNŞA EDİLEN GEMİLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG FATİH (F-242)	02..01.1986- GÖLCÜK	22.07.1988	HİZMETTE
TCG YILDIRIM (IV) (F- 243)	01.11.1986- GÖLCÜK	10.11.1989	HİZMETTE
TCG KEMAL REİS (II) (F- 247)	02.12.1996- GÖLCÜK	08.06.2000	HİZMETTE
TCG YILDIRAY (II) (S- 350)	15.05.1976- GÖLCÜK	20.06.1981	HİZMETTE
TCG-DOĞANAY(S-351)	21.03.1980- GÖLCÜK	16.11.1984	HİZMETTE
TCG DOLUNAY (S-352)	27.07.1986- GÖLCÜK	21.07.1989	HİZMETTE

TCG GÜR (III) ((S-358)	19.02.2000-GÖLCÜK	24.07.2003	HİZMETTE
TCG ÇANAKKALE (III) (S-358)	19.12.2000-GÖLCÜK	22.06.2006	HİZMETTE
TCG BURAKREİS (IV) (S-359)	19.12.2001-GÖLCÜK	03.06.2006	HİZMETTE
TCG I. İNÖNÜ (IV) (S-360)	19.10.2002-GÖLCÜK	SEYİR TECRÜBESİNDE	-
TCG YILDIZ (II) (P-348)	01.11.1991-TAŞKIZAK	23.05.1997	HİZMETTE
TCG KARAYEL (II) (P-349)	15.05.1992-TAŞKIZAK	23.05.1997	HİZMETTE
TCG KALKAN (II) (P-331)	05.07.1996-TAŞKIZAK	22.07.1999	HİZMETTE
TCG MIZRAK (II) (P-332)	05.07.1996-TAŞKIZAK	08.06.2000	HİZMETTE
TCG AB-35 (P-135)	18.05.1973-TAŞKIZAK	11.1976	HİZMETTE
TCG AB -36 (P-136)	31.10.1973-TAŞKIZAK	13.04.1976	HİZMETTE
TCG MELTEM (II) (P-334)	25.07.2001-İSTANBUL	2006	HİZMETTE
TCG İMBAT (P-335)	25.07.2002-İSTANBUL	30.03.2007	HİZMETTE
TCG ZIPKIN (P-336)	24.07.2003-İSTANBUL	04.01.2008	HİZMETTE
TCG ATAK (II) (P-337)	01.09.2004-İSTANBUL	İNŞA HALİNDE	-
TCG BORA (III) (P-338)	-	İNŞA HALİNDE	-
TCG MTB-4 (II) (P-314)	1982- GÖLCÜK	1986	HİZMETTE
TCG Ç 118	1975-TC	1976	03.08.2000
TCG Ç 119	1975 / TC	1976	03.08.2000
TCG Ç 120	1975 / TC	1976	HİZMETTE
TCG Ç 121	1975 / TC	1976	03.01.2000
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG Ç 122	1975 / TC	1976	03.01.2000
TCG Ç 123	1976 /TC	09.08.1976	HİZMETTE
TCG Ç 124	1976 /TC	27.04.1977	31.07.2001
TCG Ç 125	1976 /TC	16.06.1977	HİZMETTE
TCG Ç 126	1976 /TC	25.02.1977	HİZMETTE
TCG ORUÇ REİS (III) (F-245)	02.12.1992-GÖLCÜK	23.05.1997	HİZMETTE
TCG PREVEZE (IV) (S-353)	12.09.1989- - GÖLCÜK	28.07.1994	HİZMETTE
TCG SAKARYA (III) (S-354)	01.02.1990-GÖLCÜK	23.05.1997	HİZMETTE
TCG 18 MART (S-356)	28.07.1994-GÖLCÜK	24.07.1998	HİZMETTE

TCG ANAFARTALAR (S-356)	01.08.1995-GÖLCÜK	22.07.1999	HİZMETTE
TCG MARTI (III) (P-341)	1975- İSTANBUL	28.07.1978	HİZMETTE
TCG TAYFUN (II) (P-342)	1976- İSTANBUL	19.07.1979	HİZMETTE
TCG VOLKAN (P-343)	1977- İSTANBUL	12.05.1981	HİZMETTE
TCG RÜZGAR (P-344)	1981- İSTANBUL	14.02.1986	HİZMETTE
TCG POYRAZ (P-345)	1982- İSTANBUL	27.06.1987	HİZMETTE
TCG GURBET (P-346)	1985- İSTANBUL	25.10.1987	HİZMETTE
TCG FIRTINA (II) (P-347)	1985- İSTANBUL	22.06.1988	HİZMETTE
TCG Ç 127	1976- TC	25.02.1977	HİZMETTE
TCG-Ç-128	1977- TC	24.04.1978	HİZMETTE
TCG-Ç-321	1987- TC	04.04.1987	HİZMETTE
TCG-Ç-322	1988- İZMİR	03.08.1988	HİZMETTE
TCG Ç-323	1987-İSTANBUL	04.04.1988	HİZMETTE
TCG Ç-324	1988-İZMİR	03.08.1988	HİZMETTE
TCG Ç-325	1987-İSTANBUL	04.04.1988	HİZMETTE
TCG ÇAKABEY (NL-122)	1977-İSTANBUL	28.07.1983	03.01.2000
TCG SARUCABEY (NL-123)	25.07.1980-TÜRKİYE	31.05.1985	HİZMETTE
TCG KARAMÜRSELBEY (NL-124)	25.09.1983-İSTANBUL	01.08.1986	HİZMETTE
TCG OSMANGAZİ (NL-125)	01.1989-İSTANBUL	17.05.1995	HİZMETTE
TCG DOĞAN ASLAN (II) (Y 52)	01.07.1982-TAŞKIZAK	19.08.1985	HİZMETTE
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG ÖNDER (II) (Y-160)	1998-ALAYBEY TERS.	22.07.1999	HİZMETTE
TCG ÖNCÜ (II) (Y-161)	21.04.1998-ALAYBEY	08.06.2000	HİZMETTE
TCG ÖZGEN (II) (Y-162)	1998-ALAYBEY	08.06.2000	HİZMETTE
TCG ÖDEV (II) (Y-163)	1998-ALAYBEY	08.06.2000	HİZMETTE
TCG ÖZGÜR (Y-164)	1998-ALAYBEY	08.06.2000	HİZMETTE
TCG PEYK (D-359)	06.07.1968-GÖLCÜK	24.07.1975	31.07.2001
TCG GÖLCÜK (II) (Y-50)	1991-GÖLCÜK	23.07.1992	HİZMETTE
TCG PENDİK (Y-56)	1986-TÜRKİYE	2000	HİZMETTE
TCG DARICA (II) (Y-578)	23.12.1986-TAŞKIZAK	29.09.1992	HİZMETTE
TCG TAKİP 2 (Y-99)	18.10.1993-GÖLCÜK	17.08.1995	HİZMETTE
TCG E-1 (A-1531)	1998-TUZLA	22.07.1999	HİZMETTE
TCG E-2 (A-1532)	1998-TUZLA	27.07.1999	HİZMETTE
TCG E-3 (A-1533)	1998-TUZLA	08.06.2000	HİZMETTE
TCG E-4 (A-1534)	1998-TUZLA	08.06.2000	HİZMETTE
TCG E-5 (A-1535)	1999-TUZLA	08.06.2000	HİZMETTE
TCG E-6 (A-1536)	1999-TUZLA	08.06.2000	HİZMETTE
TCG E-7 (A-1537)	1999-TUZLA	08.06.2000	HİZMETTE

TCG E-8 (A-1538)	1999-TUZLA	08.06.2000	HİZMETTE
TCG ÇUBUKLU (A-594)	25.12.1982- GÖLCÜK	20.08.1986	HİZMETTE
TCG GİRNE (P-140)	31.10.1973- TAŞKIZAK	07.06.1997	15.12.2000
TCG ALANYA (II) (M-265)	08.11.2000- ALMANYA	20.01 2005	HİZMETTE
TCG AMASRA (II) (M-266)	10.08.2001- İSTANBUL	24.01 2007	HİZMETTE
TCG AYVALIK (III) (M- 267)	07.06.2002- İSTANBUL	22.06.2007	HİZMETTE
TCG AKÇAKOCA (III) (M- 268)	07.05.2003- İSTANBUL	24.01.2008	HİZMETTE
TCG ANAMUR (M-269)	23.02.2004- İSTANBUL	İNŞAA HALİNDE	-
TCG TAŞKIZAK (II) (A- 570)	16.08.1982- TAŞKIZAK	25.07.1985	HİZMETTE
TCG MESAHA 1 (II) (Y-35)	15.05.1992- TAŞKIZAK	10.02.1994	HİZMETTE
TCG MESAHA 2 (II) (Y-36)	04.01.1993- TAŞKIZAK	10.02.1994	HİZMETTE
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG DZ TEMİZLEME ARACI 2 (Y-152)	1991-GÖLCÜK	1992	HİZMETTE
TCG DZ TEMİZLEME ARACI 3 (Y-153)	1992-GÖLCÜK	1993	HİZMETTE
TCG DZ TEMİZLEME ARACI 4 (Y-154)	1992-GÖLCÜK	1993	HİZMETTE
TCG DZ TEMİZLEME ARACI 5 (Y-155)	1993-GÖLCÜK	1995	HİZMETTE
TCG İSKENDERUN (II) (A- 1600)	1984-CAMIALTI	25.07.2002	HİZMETTE
DENİZ AMBULANSI 1 (Y- 61)	1967- İZMİR	1967	10.09.2002
DENİZ AMBULANSI 2 (Y- 62)	1991-İZMİR	1993	HİZMETTE
DENİZ AMBULANSI 3 (Y- 83)	1969-GÖLCÜK	1969	HİZMETTE
DENİZ AMBULANSI 4 (Y- 84)	1962-GÖLCÜK	1964	HİZMETTE
DENİZ AMBULANSI 5 (Y- 85)	1990-TAŞKIZAK	1990	HİZMETTE
DENİZ AMBULANSI 6 (Y- 86)	2003-İZMİR	23.03.2004	HİZMETTE
TAŞIT 43 (Y-43)	1997-TAŞKIZAK	1998	HİZMETTE
TCG KARAAĞAÇ (Y-74)	1998-TAŞKIZAK	30.04.1999	HİZMETTE
TCG Ç-129	1977-TAŞKIZAK	07.04.1978	HİZMETTE
TCG Ç-130	1977-GÖLCÜK	1978	HİZMET DIŞI

TCG Ç-131	1977-GÖLCÜK	1978	HİZMET DIŞI
TCG Ç-132	1978-GÖLCÜK	15.04.1980	HİZMETTE
TCG Ç-133	1978-GÖLCÜK	15.04.1980	HİZMETTE
TCG Ç-134	1979-GÖLCÜK	24.04.1980	HİZMETTE
TCG Ç-135	1979-GÖLCÜK	24.04.1980	HİZMETTE
TCG Ç-136	1979-GÖLCÜK	1980	30.01.1980
TCG Ç-137	1980-GÖLCÜK	20.07.1981	HİZMETTE
TCG Ç-138	1980-GÖLCÜK	20.07.1981	HİZMETTE
TCG Ç-139	1984-İZMİR	07.07.1987	HİZMETTE
TCG Ç-140	1984-TAŞKIZAK	23.05.1985	HİZMETTE
TCG Ç-141	1985-TAŞKIZAK	23.10.1985	HİZMETTE
TCG Ç-142	1985-TAŞKIZAK	01.08.1986	HİZMETTE
TCG Ç-143	1986-TAŞKIZAK	13.02.1987	HİZMETTE
TCG Ç-144	1986-TAŞKIZAK	07.05.1987	HİZMETTE
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCG Ç-145	1986-TAŞKIZAK	19.08.1987	HİZMETTE
TCG Ç-146	1989-TAŞKIZAK	26.04.1991	HİZMETTE
TCG Ç-147	1989-TAŞKIZAK	20.12.1991	HİZMETTE
TCG Ç-148	1990-TAŞKIZAK	13.02.1992	HİZMETTE
TCG Ç-149	1991-TAŞKIZAK	14.04.1992	HİZMETTE
TCG Ç-150	1991-GÖLCÜK	22.01.1192	HİZMETTE
TCG Ç-326	1987-TAŞKIZAK	14.04.1988	HİZMETTE
TCG Ç-327	1988-TAŞKIZAK	14.04.1988	HİZMETTE
TCG Ç-328	1988-TAŞKIZAK	1988	04.01.1999
TCG Ç-329	1988-TAŞKIZAK	1988	HİZMETTE
TCG Ç-330	1988-TAŞKIZAK	1988	HİZMETTE
TCG Ç-331	1988-TAŞKIZAK	1988	HİZMETTE
TCG ALBAY HAKKI BURAK (II) (A-571)	01.05.1998-TUZLA	08.06.2000	HİZMETTE
TCG YZB. İHSAN TULUNAY (II) (A-572)	15.10.1998-TUZLA	08.06.2000	HİZMETTE
TCG AKAR 2 (A-580)	01.03.1983-GÖLCÜK	09.09.1987	HİZMETTE
TCG YB. KUDRET GÜNGÖR (A-595)	05.01.1993-SEDEF TERS.	23.05.1997	HİZMETTE
TCG DZ.TEMİZLEME ARACI 6 (Y-156)	1999-İZMİR TERSANESİ	21.08.2001	HİZMETTE
TCG DZ.TEMİZLEME ARACI 7 (Y-157)	2000-İZMİR TERSANESİ	14.05.2003	HİZMETTE
TCG DZ.TEMİZLEME ARACI 8 (Y-158)	2003-İZMİR TERSANESİ	15.04.2004	HİZMETTE
TCG DZ.TEMİZLEME ARACI 9 (Y-159)	2004-İZMİR TERSANESİ	İNŞA HALİNDE	-
TCG AKÇAY (M-270)	PROJE SAFHASINDA	-	-

1963–1974 DÖNEMİNDE ALINAN UÇAKLAR-HELİKOPTERLER

İTALYA'DAN ALINAN HELİKOPTERLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCB 31	1972-İTALYA	12.10.1972	30.06.2004
TCB 32	1973-İTALYA	05.09.1973	05.2002
TCB 33	1973-İTALYA	21.06.1973	12.2001

ADB'DEN ALINAN UÇAKLAR

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCB 146	1960-ABD	28.07.1971	17.09.1986
TCB 154	1960-ABD	18.09.1971	1971
TCB 163	1960-ABD	09.09.1971	1971
TCB 172	1960-ABD	28.07.1971	1982
TCB 263	1962-ABD	03.05.1972	25.08.1993
TCB 649	1963-ABD	1972	1976
TCB 650	1963- ABD	1972	1976
TCB 673	1964-ABD	03.08.1972	08.10.1990
TCB 852	1963-ABD	1972	1976
TCB 861	1963-ABD	1972	1976
TCB 853	1963-ABD	1972	28.12.1983
TCB 879	1963-ABD	1972	06.10.1977
TCB 883	1963-ABD	04.08.1972	25.08.1993
TCB 891	1961-ABD	20.04.1972	25.08.1993
TCB 858	1963-ABD	02.08.1972	25.08.1993
TCB 895	1961-ABD	20.04.1972	25.08.1993

1975'DEN GÜNÜMÜZE ALINAN UÇAK-HELİKOPTERLER

İSPANYA'DAN ALINAN UÇAKLAR

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCB 651	2001- İSPANYA	21.12.2001	HİZMETTE
TCB 652	2001-İSPANYA	28.12.2001	HİZMETTE
TCB 653	2002-İSPANYA	26.04.2002	HİZMETTE
TCB 654	2002-İSPANYA	03.07.2002.	HİZMETTE
TCB 655	2002-İSPANYA	02.08.2002	HİZMETTE
TCB 656	2002-İSPANYA	25.12.2002	HİZMETTE

FRANSA'DAN ALINAN UÇAKLAR

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCB 601	1995-FRANSA	21.02.1995	HİZMETTE
TCB 602	1995-FRANSA	09.08.1995	HİZMETTE
TCB 603	1995-FRANSA	21.02.1995	HİZMETTE
TCB 604	1995-FRANSA	08.06.1995	HİZMETTE
TCB 605	1995-FRANSA	16.05.1995	HİZMETTE
TCB 606	1995-FRANSA	08.06.1995	HİZMETTE
TCB 607	1995-FRANSA	09.08.1995	HİZMETTE

İTALYA'DAN ALINAN HELİKOPTERLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCB 29 (ASW)	1983-İTALYA	28.04.2004	HİZMETTE
TCB 30 (ASW)	1983-İTALYA	28.04.2004	HİZMETTE
TCB 34 (ASW)	1977-İTALYA	18.07.1977	HİZMETTE
TCB 35 (ASW)	1977-İTALYA	12.08.1977	HİZMETTE
İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCB 36 (ASW)	1977-İTALYA	04.08.1977	HİZMETTE
TCB 37 (ASW)	1987-İTALYA	28.12.1987	HİZMETTE
TCB 38 (ASW)	1987-İTALYA	28.12.1987	HİZMETTE
TCB 39 (ASW)	1987-İTALYA	28.12.1987	HİZMETTE
TCB 40 (ASW)	1987-İTALYA	28.12.1987	17.06.1993
TCB 41 (ASW)	1988-İTALYA	20.08.1988	HİZMETTE
TCB 42 (ASW)	1987-İTALYA	28.12.1987	HİZMETTE
TCB 43 (ASW)	1987-İTALYA	28.12.1987	12.11.1996
TCB 44 (ECM)	1987-İTALYA	28.12.1987	HİZMETTE
TCB 45 (ECM)	1988-İTALYA	22.08.1988	HİZMETTE
TCB 46 (ECM)	1988-İTALYA	22.08.1988	HİZMETTE
TCB 47 (ECM)	1988-İTALYA	22.08.1988	HİZMETTE

ABD'DEN ALINAN HELİKOPTERLER

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCB 50	2001-ABD	08.11.2002	HİZMETTE
TCB 51	2001-ABD	02.08.2002	04.11.2002
TCB 52	2001-ABD	06.05.2002	HİZMETTE
TCB 53	2001-ABD	24.05.2002	HİZMETTE
TCB 54	2002-ABD	24.05.2002	HİZMETTE
TCB 55	2002-ABD	02.08.2002	HİZMETTE
TCB 56	2002-ABD	02.08.2002	HİZMETTE
TCB 57	2002-ABD	02.08.2002	HİZMETTE
TCB 275	1963-ABD	12.06.1987	25.06.1995
TCB 368	1965-ABD	22.12.1980	25.08.1993

TCB 601	1963-ABD	13.02.1987	25.08.1993
TCB 639	1964-ABD	12.06.1987	25.06.1995

ADB'DEN ALINAN UÇAKLAR

İSİM/BORDA NUMARASI	İNŞA TARİHİ/YERİ	HİZMETE GİRİŞ TARİHİ	HİZMETTEN ÇIKIŞ TARİHİ
TCB 651	1964-ABD	03.10.1986	25.06.1995
TCB 652	1964-ABD	02.11.1986	25.06.1995
TCB 655	1964-ABD	11.12.1986	25.06.1995
TCB 663	1964-ABD	06.02.1980	25.06.1995
TCB 668	1964-ABD	06.02.1980	25.06.1995
TCB 679	1964-ABD	06.02.1980	25.08.1993
TCB 813	1965-ABD	22.12.1980	10.02.1993
TCB 849	1963-ABD	14.02.1987	25.08.1993
TCB 850	1963-ABD	08.03.1978	25.06.1995
TCB 859	1963-ABD	02.11.1986	03.07.1992
TCB 874	1963-ABD	08.03.1978	25.08.1993
TCB 877	1963-ABD	08.03.1978	25.08.1993
TCB 885	1963-ABD	11.12.1986	15.07.1993
TCB 887	1963-ABD	13.02.1987	25.06.1995